

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

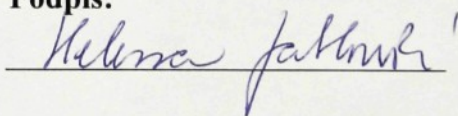
Katedra: dějepis
Studijní program: 2. stupeň
Kombinace oborů: dějepis – anglický jazyk

**PROJEDNÁVÁNÍ OTÁZEK ČESKÝCH MENŠIN NA ZEMSKÉM
SNĚMU V LETECH 1895 – 1913**

Czech minorities: negotiating their problems in the Czech Assembly (1895 - 1913)

Diplomová práce: 02-FP-KAD-089

Autor:
Helena Jablonská

Podpis:

Adresa:
Jáchymovská 283
460 10, Liberec 10

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Počet

stran	tabulek	příloh	obrázků
158	0	7	0

V Liberci dne: 14. května 2002

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Tel.: 048/535 2515

Fax: 048/535 2332

Katedra: dějepisu

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

Diplomant Helena JABLONSKÁ

Adresa: Jáchymovská 283, 460 10 Liberec 10

Obor (kombinace): dějepis - anglický jazyk

Název DP: Projednávání otázek českých menšin na českém zemském sněmu
1895 - 1913

Název DP v angličtině: Czech minorities: negotiating their problems in czech assembly
1895 - 1913

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant:

Termín odevzdání: 15. 5. 2001

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 5. 4. 2000

V. Karel

moděkan

M. Melanová

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): Helena Jablonská

Datum: 31. 5. 2000

Podpis: *Helena Jablonská*

Cíl práce:

Vytvoření dílčího příspěvku ke složitým otázkám česko-německého poměru v době silícího napětí a složitých jednání o vyrovnání. Práce by měla prozkoumat které menšiny (lokálně) a které problémy byly v zemském sněmu nastolovány, kteří poslanci a které politické proudy měli na jejich řešení zájem a jaká byla reakce ostatních poslanců (a politických proudů). V průběhu stanoveného období se měnily české a německé představy o úpravě vzájemného poměru a také podmínky života menšin. DP by se měla pokusit odpovědět na otázku, jaké změny v tomto směru nastaly.

Okruhy výzkumu:

- Hlavní podmínky života českých menšin (sčítání obyvatelstva, školství, jazykové otázky)
- České a německé představy o úpravě vzájemného poměru
- Charakteristika zemského sněmu (volební řád, struktura, složení)
- Jednání zemského sněmu a zkoumané otázky (na základě Jednacíh protokolů, Předloh sněmu, Stenografických zpráv a soudobého tisku).

Prameny a literatura:

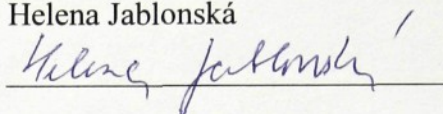
viz příloha

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu a prameny.

V Liberci dne 14. 5. 2002

Helena Jablonská

Prohlášení k využívání výsledků DP:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé diplomové práce (prodej, zapůjčení, kopírování, apod.).

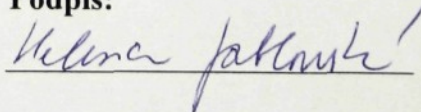
Jsem si vědoma toho, že: užít své diplomové práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Diplomová práce je majetkem školy, s diplomovou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Helena Jablonská

Podpis:

Adresa:

Jáchymovská 283
460 10, Liberec 10

Datum: 14.5.2002

Poděkování:

Děkuji všem, díky jejichž podpoře jsem byla schopna tuto diplomovou práci dokončit. Za podnětné rady a cenné připomínky bych chtěla především poděkovat vedoucí práce PhDr. Miloslavě Melanové. Dík patří také pracovníci Státního ústředního archívu v Praze, paní Elstnerové, která mi pomáhala při vyhledávání materiálů.

Resumé:

Tato diplomová práce se zabývá složitými otázkami česko-německého poměru, zvláště otázkou postavení menšin v českých zemích, v době rostoucího národnostního napětí na přelomu 19. a 20. století. V jednotlivých kapitolách přibližuje, které menšiny (ze kterých oblastí) a které problémy byly na zemském sněmu projednávány. Dále se snaží zachytit, kteří poslanci a které politické proudy měli na řešení těchto problémů zájem, a jakým způsobem se v průběhu let 1895 – 1913 měnily české a německé představy o úpravě vzájemného vztahu, zvláště pak podmínek života menšin.

Práce obsahuje zvláštní kapitolu, ve které jsou ve formě výtahu konkrétní návrhy a interpelace poslanců uvedeny.

Summary:

The diploma work deals with the complicated issues of Czech and German relations, mainly the situation of minorities in Bohemia, in the time of growing nationality tension, at the turn of 19th and 20th century. In particular chapters it explains which minorities (from which areas) and which issues were discussed. Furthermore, the work tries to answer the question what members of the Czech Assembly wanted these problems to be dealt and how the German and Czech ideas about the adjustment of mutual relations and the living conditions of minorities were changed.

The work includes special chapter where the concrete proposals and interpolations are mentioned.

Zusammenfassung:

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit den komplizierten Fragen des tschechisch-deutschen Verhältnisses in der Zeit der wachsenden Nationalitätenspannung um die Wende des 19. und 20. Jahrhunderts. In den einzelnen Kapiteln wird geschildert, welche Minderheiten (aus welchen Gebieten) und welche Probleme in dem Landtag besprochen wurden. Weiter wird erfasst, welche Abgeordnete und welche politischen Strömungen für Lösung dieser Fragen Interesse hatten und wie sich in den Jahren 1895 – 1913 die tschechischen und deutschen Vorstellungen über Entwicklung der gemeinsamen Beziehung geändert haben.

Die Arbeit beinhaltet eine separate Kapitel, in der konkreten Vorschläge und Anträge der Abgeordneten des Landtages angegeben sind.

OBSAH:

1. Úvod	s. 1
2. Rozbor pramenů a literatury	s. 2
2.1. Použité prameny	s. 2
2.2. Literatura	s. 2
3. Charakteristika českého zemského sněmu	s. 5
4. Pokusy o česko-německá vyrovnání a jazyková nařízení v druhé polovině 19. století a na začátku století dvacátého	s. 11
4.1. Stremayrova jazyková nařízení	s. 12
4.2. Badeniho jazyková nařízení	s. 12
4.3. Gautschova jazyková nařízení	s. 15
4.4. Snaha o vypracování jazykového zákona	s. 16
4.5. Nástup Clary-Aldringena – zrušení jazykových nařízení	s. 18
4.6. Další jednání o česko-německém vyrovnání	s. 19
5. Vývoj školství v habsburské monarchii na konci 19. a začátku 20. století	s. 21
5.1. Menšinové školství	s. 23
6. Okruhy projednávaných menšinových otázek v letech 1895 – 1913	s. 28
6.1. Problematika menšinového školství	s. 28
6.2. Otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti	s. 35
6.3. Násilné střety	s. 40
6.4. Sčítání obyvatelstva	s. 43
6.5. Další otázky projednávané na zemském sněmu	s. 45
6.5.1. Zemské symboly, slavnosti a výlety	s. 45
6.5.2. Ekonomická konkurence	s. 46
6.6. Německá menšina v Praze	s. 47
6.7. Česká menšina v Liberci	s. 48
6.8. Národnostní spor v Českých Budějovicích	s. 49
7. Výtah ze stenografických zpráv zemského sněmu	s. 52
7.1. Menšinové otázky projednávané v letech 1895 – 1901	s. 52
7.2. Menšinové otázky projednávané v letech 1901 – 1908	s. 96
7.3. Menšinové otázky projednávané v letech 1908 – 1913	s. 138
8. Závěr	s. 151
9. Seznam použitých zkratk	s. 154

10. Seznam literatury a pramenů	s. 155
10.1. Literatura	s. 155
10.2. Prameny	s. 157
11. Seznam příloh	s. 158

1. ÚVOD

Cílem této práce bylo vytvořit dílčí příspěvek ke složitým otázkám česko-německého poměru v době rostoucího národnostního napětí mezi oběma etniky. V těchto otázkách hrálo důležitou roli postavení menšin, které v různých oblastech Čech žily pod tlakem majority. Práce by měla přiblížit, které menšinové otázky byly na českém zemském sněmu projednávány, kteří poslanci měli zájem na řešení těchto otázek a o kterých oblastech se v záležitosti menšin nejvíce diskutovalo. Práce je ohraničena rokem 1895, ve kterém proběhly volby do českého zemského sněmu, a rokem 1913, kdy byl sněm rozpuštěn císařskými patenty.

V úvodní části práce nalezneme stručnou charakteristiku zemského sněmu. Jsou zde popsány změny, kterými zemský sněm na přelomu 19. a 20. století prošel, strany, které byly na sněmu zastoupeny a systém, jakým sněm fungoval. Tato část se dále snaží přiblížit české i německé představy o úpravě vzájemného poměru a návrhy na řešení jazykové otázky. Úvodní část je zakončena krátkým pojednáním o vývoji školství v habsburské monarchii v 19. století, zvláště pak o problematice školství menšinového.

Stěžejním pramenem pro výzkum byly stenografické zprávy a jednací protokoly českého zemského sněmu. Na základě analýzy těchto pramenů se práce pokouší určit okruhy nejčastěji projednávaných otázek a poměr jednotlivých jak českých, tak německých poslanců k těmto záležitostem. Návrhy a dotazy, které byly zemskému sněmu v záležitosti menšin předkládány, jsou uvedeny v kapitole nazvané - Výtah ze stenografických zpráv. Některé návrhy či dotazy poslanců byly doplněny poznatky získanými studiem jednacích protokolů. Pro lepší orientaci v textu byly doplněny české názvy měst a obcí (popř. doplněn okres) a byla uvedena stranická příslušnost poslanců.

Jelikož byla excerpce výše uvedených pramenů časově velmi náročná, ale pro dokončení této práce nezbytná, nebyly zkoumány další prameny - např. soudobý tisk, který by celkový obraz ještě více přiblížil.

Tato diplomová práce se tedy snaží na konkrétních případech ukázat, jak sílící národnostní napětí v českých zemích, potažmo Rakousku – Uhersku, na přelomu 19. a 20. století ovlivňovalo život menšin, a jak právě spory o tyto menšinové otázky vedly k prohloubení národnostního konfliktu mezi příslušníky české a německé národnosti v českých zemích.

2. ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY

2.1 POUŽITÉ PRAMENY

Základním pramenným materiálem, který umožnil zpracování daného tématu, se staly vydané **Stenografické zprávy sněmu českého**, dnes přístupné ve Státním ústředním archivu v Praze (dále jen SÚA). Tyto zprávy obsahují podrobný stenografický zápis sněmovního jednání. Interpelace (dotazy) a návrhy jsou zapsány v jazyce, ve kterém byly poslanci na sněmu předneseny. Oba zemské jazyky jsou použity jen v případě, jedná-li se o prohlášení místodržitele, popř. nejvyššího maršálka, k celému zemskému sněmu. Stenografické zprávy jsou děleny podle volebních období zemského sněmu. V každém volebním období proběhlo několik výročních zasedání. Po zahájení každého dalšího výročního zasedání nalezneme na začátku stenografických zpráv vždy jmenný seznam všech poslanců spolu s dotazy nebo návrhy, které v daném období sněmu předložili. Jednotlivá výroční zasedání jsou rozdělena do několika oddílů. Stenografické zprávy jsou od sebe navzájem odděleny, každé jednání vždy začíná na nové straně. Od roku 1899, po zahájení čtvrtého výročního zasedání zemského sněmu z roku 1895, je ve stenografických zprávách uveden stručný obsah sněmovního jednání v českém i německém jazyce. Tento obsah umožňuje lepší orientaci v textu.

Dalším zpracovaným pramenem je edice **Jednací protokoly sněmu českého**, rovněž přístupná ve SÚA. Protokoly obsahují stručný přehled sněmovního jednání jak v českém, tak i německém jazyce. Dále jsou zde uvedeny kompletní předložené návrhy poslanců (opět v obou jazycích).

Jak již bylo výše řečeno, excerpce tohoto pramenného materiálu byla časově náročná, proto nedošlo ke studiu dalších pramenů, např. soudobého tisku.

2.2. LITERATURA

Použitou literaturu lze rozdělit do několika skupin, totiž: na práce zabývající se dějinami českých zemí v rámci habsburské monarchie na přelomu 19. a 20. století, dále pak na práce pojednávající o zemském sněmu a zemských poslancích, práce přibližující vývoj školství v habsburské monarchii a především tituly zabývající se problematikou česko-německého vztahu a otázkou menšin. Poslední skupinu tvoří publikace, podávající přehled o výsledcích sčítání obyvatelstva a o územním členění českých zemí.

Do první skupiny tedy patří publikace přibližující politický vývoj v habsburské monarchii, především v Čechách, na konci 19. a začátku 20. století. Kromě starších prací Tobolky a Srba,

dnes málo dostupných, jsou k dispozici práce nové. Stručný přehled politických událostí nalezneme v práci Efmertové **„České země v letech 1848 – 1918“**.¹ Pro hlubší pochopení politického vývoje nám nejlépe poslouží rozsáhlá Urbanova kniha **„Česká společnost 1848 – 1918“**² a novější Kořalkova publikace **„Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914“**.³

Do druhé skupiny, tj. skupiny charakterizující zemský sněm, bezpochyby patří novější publikace seznamující s vývojem volebního systému v Rakousku **„Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918“**.⁴ Podrobnější z tohoto hlediska je práce **„Česká politika II.“**, v níž nalezneme ve speciální kapitole nazvané **„Ústava mocnářství rakousko-uherského“** další informace o zemském sněmu.⁵ V této kapitole je podrobně popsán způsob volení do zemského sněmu, rozdělení kurií a počet zemských poslanců. Dále je zde uveden způsob projednávání vládních předloh a poslaneckých návrhů. Přehled poslanců, kteří působili na zemském sněmu, nalezneme ve starších Navrátilových publikacích **„Almanach sněmu Království českého 1895 -1901“** a **„Nový český sněm“**.⁶ **„Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861 -1913“** M. Liškové je moderní prací, která obsahuje stručné životopisy poslanců, jejich stranickou příslušnost a obvod, za který byli do sněmu zvoleni.⁷ Poslední prací, která rovněž může sloužit k získání bližších informací o poslancích zemského sněmu, je **„Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder“**.⁸

Nejpodrobnější přehled o školství dodnes podává kniha **„Česká politika V.“**, kde je v kapitole **„Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky“** podrobně zpracován vývoj školství.⁹ Součástí této kapitoly je i pojednání o menšinovém školství. O této problematice pojednává také Měchýřův článek **„České národní menšinové školství v Čechách“** vydaný v posledním období.¹⁰

¹ Efmertová, M.C., *České země v letech 1848 – 1918*. Libri, Praha 1998, 463 s.

² Urban, O., *Česká společnost 1848 – 1918*. Svoboda, Praha 1982, 690 s.

³ Kořalka, J., *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914*. Argo, Praha 1996, 354 s.

⁴ Malý, K. – Sivák, F., *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918*. H&H, Praha 1993, 533 s.

⁵ Krejčí, D., *Ústava mocnářství rakousko-uherského*. In: Tobolka, Z.V., *Česká politika II.*, Praha 1907, s. 734-785

⁶ Navrátil, M., *Almanach sněmu Království českého 1895 –1901*. Praha 1896, 135 s.

Navrátil, M., *Nový český sněm (1901-1907)*. Tábor 1902.

⁷ Lišková, M., *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861 – 1913*. SÚA, Praha 1994, 379 s.

⁸ *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder*. R.Oldenbourg Verlag, München – Wien 1979 -1999.

⁹ Bělehrádek, F. - Moravec, F.V., *Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky*. In: Tobolka, Z.V., *Česká politika V.*, Praha 1913.

¹⁰ Měchýř, J., *České národní menšinové školství v Čechách*. In: *Sborník k problematice multietnicity*, Praha 1996, s. 67-84.

Problematice česko-německého poměru, jednání o vyrovnání a menšinovým otázkám se věnuje řada prací vydaných v posledních dvanácti letech. Na prvním místě jmenujme Křenovo „**Konfliktní společenství**“, publikaci pojednávající obecně o vztahu mezi Čechy a Němci v českých zemích.¹¹ Teprve v roce 1995 byla vydána starší práce Kazbundova „**Otázka česko-německá v předvečer velké války**“.¹² Problematice vyrovnávacích jednání se v poslední době věnuje L. Velek.¹³ O německých libereckých projektech pojednává článek M. Melanové „**Liberec na cestě k projektu samostatné provincie**“.¹⁴ Dílčí otázky postavení českých menšin jsou zpracovány v řadě monotematických nebo regionálních studií, ale práce, která by shrnovala otázku českých menšin jako celku, v podstatě neexistuje. Postavení německé menšiny v Praze je zpracováno v nedávno vyšlé publikaci „**Němci v Praze 1861 - 1914**“.¹⁵ Problematika české menšiny žijící v Liberci je zpracována v článku M. Melanové „**Česká menšina v Liberci před první světovou válkou**“.¹⁶

Otázka sčítání obyvatel je stále nejpodrobněji zpracována v díle „**Česká politika I.**“, kde nalezneme samostatnou kapitolu „**Rakousko-Uhersko po stránce národnostní**“.¹⁷ V této kapitole jsou shrnuty výsledky sčítání lidu z let 1880, 1890 a 1900.

¹¹ Křen, J., *Konfliktní společenství – Češi a Němci 1780 – 1918*. Academia, Praha 1990, 508 s.

¹² Kazbunda, K., *Otázka česko-německá v předvečer velké války*. Karolinum, Praha 1995, 477 s.

¹³ Velek, L., *Pokus o česko-německé vyrovnání 1899-1900 – Konference u Chiariho*. In: ČČH 96, Praha 1998, s. 532-560 a Velek, L., *Koebrovy česko-německé smířovací konference 1900*. In: Časopis národního muzea 168, Praha 1999, s. 28-54.

¹⁴ Melanová, M., *Liberec na cestě k projektu samostatné provincie*. In: Česko-slovenské vztahy, Liberec 1998, s. 83-95.

¹⁵ Cohen, G.C., *Němci v Praze 1861 – 1914*. Karolinum, Praha 2000, 314 s.

¹⁶ Melanová, M., *Česká menšina v Liberci před první světovou válkou*. In: Fontes Nissae 200/1, s. 93-122.

¹⁷ Živanský, T., *Rakousko-Uhersko po stránce národnostní*. In: Tobolka, Z.V., *Česká politika I.*, Praha 1906, s. 284-340.

3. CHARAKTERISTIKA ČESKÉHO ZEMSKÉHO SNĚMU

Roku 1848 došlo k prvním pokusům o reformu zemských sněmů. Starý stavovský systém (českého zemského sněmu) měl být nahrazen systémem novým, v němž by byli poslanci voleni. Tyto pokusy však byly zastaveny obnovou absolutismu. Běžné záležitosti až do roku 1861 vyřizoval starý zemský výbor, v jehož čele zasedal místodržitel.

Teprve *únorová ústava* z 26. února 1861 umožňovala zřízení nových zemských orgánů, do kterých byli poslanci voleni.¹ V Rakousku se tedy poslanci volili do zemských sněmů a od roku 1873 samostatně i do poslanecké sněmovny *říšské rady*.² Vedle toho probíhaly volby do obecních a okresních samosprávných orgánů. Volby do samosprávy probíhaly odděleně a podle zvláštní úpravy.

Od obnovení ústavnosti (roku 1860) a vyhlášení únorové ústavy prošel vývoj volebního systému, volebního práva, v Rakousku několika zásadními změnami:

- I. 1861 - zavedení volebního práva do zemských sněmů, které obesílaly poslaneckou sněmovnu říšské rady.
- II. 1873 - zavedení přímého volebního práva do říšské rady, které mělo zlomit pasivní rezistenci českých poslanců.
- III. 1882 - Taaffeho novela volebního řádu, spočívající ve snížení majetkového censu v kurii městské a venkovské na 5 zlatých ročně.³
- IV. 1896 - Badeniho reforma volebního práva, spočívající v zavedení páté volební kurie v říšské radě.⁴
- V. 1907 - zavedení všeobecného, rovného a tajného hlasovacího práva do poslanecké sněmovny říšské rady.

Základním článkem rakouského volebního systému byly tzv. *volební kurie*, což bylo seskupení voličů a poslanců, ve kterých probíhaly volby a do kterých byli voliči zařazováni na

¹ Souhrn základních zákonů, který měl být realizací ústavních záměrů Říjnového diplomu. Jednalo se jen o uvozovací patent o znovuoobnovení ústavy, který doprovázelo 46 příloh. Blíže Malý, K. – Sivák, F., Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918. H&H, Praha 1993, s. 378-382.

² Roku 1848 byl svolán říšský sněm jako ústavodárné shromáždění (později rozeznáno vojskem). Po obnovení neoabsolutismu sloužila říšská rada pouze jako poradní sbor panovníka. Ústava z roku 1861 znovu obnovila principy volitelnosti a zemského zastoupení v říšské radě. Říšská rada se skládala ze dvou komor - panské sněmovny (členové byli doživotně jmenováni panovníkem) a poslanecké sněmovny (původně obesílána zemskými sněmy, roku 1873 byla zavedena přímá volba). Blíže Vykoupil, L., Slovník českých dějin. Georgetown, Brno 1994, s. 280.

³ Taaffe Eduard (1833-1895), hrabě - rakouský politik a státník, 1879-1893 ministerský předseda a ministr vnitra.

⁴ Badeni Kazimír (1846-1909), hrabě - haličský politik a rakouský státník, 1895-1897 předseda vlády.

základě svého majetku. Volební kurie ve své podstatě znamenaly nerovné hlasovací právo, neboť poskytovaly výhody majetnějším vrstvám. V praxi to znamenalo - čím méně voličů (*ale majetnějších*), tím více mandátů a zároveň čím více voličů (*méně majetných*), tím méně mandátů. Díky systému volebních kurií však nepřímě docházelo i k národnostní nerovnosti. Většina „majetných“ totiž patřila k německé národnosti. K výkonu aktivního i pasivního volebního práva bylo tedy nezbytné, aby jeho vykonavatel platil přímé daně - tento systém se nazývá **majetkový census**.⁵ Pro méně majetné znamenal majetkový census neudělení hlasovacího práva. Kromě toho byly z výkonu hlasovacího práva do českého zemského sněmu (ale i říšské rady) vyloučeny ženy.⁶

Podle zemského zřízení z roku 1861 probíhaly volby do zemského sněmu ve třech kuriích, a to:

- 1) v kurii **průmyslových měst a obchodních a živnostenských komor**; na rozdíl od říšské rady, byli poslanci zemského sněmu, volení za obchodní a živnostenské komory spolu s poslanci za města a průmyslová místa, sloučeni v jedné kurii.
- 2) v kurii **velkostatku**, která byla rozdělena na tzv. *svěřenecký* (16 poslanců) a *nesvěřenecký* (54 poslanců) velkostatek; volebním okresem velkostatkářů byly celé Čechy, volebním místem Praha.⁷
- 3) v kurii **venkovských obcí**, kde volby probíhaly nepřímě, byli nejprve voleni volitelé (na 500 občanů připadal jeden volitel; malé obce s méně než 500 obyvateli volily též jednoho volitele) a ti pak volili poslance.

Český zemský sněm byl jednokomorový a zasedalo na něm 242 poslanců. Počet mandátů se dělil mezi kurie takto: kurie *velkostatku* - 70 mandátů; kurie *průmyslových měst a obchodních a živnostenských komor* - 87 mandátů, z toho 15 mandátů připadalo na obchodní komory (v Praze a Liberci volily po 4, v Chebu po 3, v Českých Budějovicích a v Plzni po 2 poslancích), zbývajících 72 mandátů připadalo na města; kurie *venkovských obcí* - 79 mandátů.⁸ Kromě toho zasedali na sněmu tzv. **virilisté**, tj. poslanci nevolení - čestní. Místo na

⁵ Majetkový census - rozdělení vykonavatelů aktivního a pasivního volebního práva, podle placení přímých daní, do tzv. kurií.

⁶ Malý, K.- Sivák, F., Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918. H&H, Praha 1993, s. 378 - 382.

⁷ V kurii velkostatku došlo v r. 1873 ke změně, podle níž volební právo příslušelo pouze těm, jejichž statky byly zapsány v deskách zemských, bylo jim 24 let a odváděli daň aspoň 250 zlatých, z toho 200 zlatých pozemkové daně. Viz Lišková, M., Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913. SÚA, Praha 1994, s. 3-9.

⁸ Města volila 72 mandátů z toho - Praha měla 10 poslanců volených v pěti volebních okresech, Liberec 3 z jednoho volebního okresu. Města Plzeň, České Budějovice, Cheb, Kutná Hora, Česká Lípa, Rumburk, Písek, Karlín a Smíchov volila po jednom poslanci. Ostatní města byla zařazena do skupin po dvou až pěti městech do

sněmu jim patřilo v souvislosti s výkonem jejich úřadu. Byli to arcibiskup pražský, biskup litoměřický, královohradecký a budějovický a rektori české a německé univerzity v Praze.⁹ V čele zemského sněmu stál **nejvyšší zemský maršálek**, který spolu se sněmem úřadoval po dobu 6 let. Sněm mohl být rozpuštěn pouze císařem.¹⁰

Podle jednacího řádu pro český zemský sněm ze dne 2. března 1864 se: „*Oběma jazykům zemským vyhrazuje v jednání sněmovním rovné právo.*“ Na českém sněmu měly být projednávány tzv. **zemské záležitosti** – „...*hlavně otázky zemědělství, stavby veřejné a ústavy dobročinné z prostředků zemských, zemský rozpočet, záležitosti obecní, dále záležitosti církevní a školní v mezích zákonův obecných.*“¹¹

Poslanecký mandát zanikal jen rezignací, úmrtím nebo prohlášením poslance za vystouplého. Jen v těchto případech následovaly doplňovací volby. Poslanci odstoupí nebo za odstouplé prohlášení mohli být opět zvoleni. K poslaneckým povinnostem patřilo především složení slibu věrnosti a poslušnosti císaři (slib byl složen podáním ruky předsedovi sněmu) a pravidelná účast na zasedání sněmu. Poslanec, který do 8 dnů nenastoupil a nedocházel na zasedání sněmu, byl nejvyšším maršálkem vyzván, aby se do 14 dnů osobně omluvil. Pokud tak neučinil, automaticky ztrácel mandát.

Jednání sněmu byla veřejná i tajná. Záleželo na podnětu předsedy nebo pěti poslanců, avšak rozhodoval o tom celý sněm. Jednání sněmu byla zapisována zapisovatelem. Tak vznikaly **jednací protokoly**. Tyto protokoly byly vedeny v českém i německém jazyce a musely být podepsány předsedou sněmu a třemi verifikátory. Zápis o sněmovním jednání byl po tři dny vyložen k nahlédnutí ve sněmovní kanceláři. Tiskem byly vydávány také **stenografické zprávy**.

Při hlasování platila zásada *rovnosti hlasů* všech členů zemského sněmu. Sněm byl „*schopný se usnášeti za přítomnosti poloviny poslanců a absolutní většiny hlasů.*“ Při rovnosti hlasů *pro* i *proti* byl návrh zamítnut. Návrhy poslanců musely být podány písemně nejvyššímu maršálkovi, který je předkládal v nejbližší schůzi. Pokud byl návrh dostatečně podporován (byl opatřen dvaceti podpisy), měl být vytištěn a přečten. V případě, že návrh nebyl dostatečně podporován, žádal maršálek ústně (návrh nemusel být vytištěn) o vyslovení přítomných poslanců. Návrhy musely projít trojím čtením. Jednalo-li se o zákon o změně

jednoho volebního okresu, ze kterého byl zvolen rovněž jeden poslanec. Blíže Lišková, M., Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913. SÚA, Praha 1994, s. 3-9.

⁹ 28. 2. 1882 došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze na dvě samostatné části – českou a německou. Do té doby se sněmovního jednání účastnil pouze jeden rektor.

¹⁰ Krejčí, D., Ústava mocnářství rakousko-uherského. In: Tobolka, Z.V., Česká politika II. Praha 1907, s. 759-768.

zemského zřízení, od r. 1879 také o řád volení do sněmu, musely být přítomny tři čtvrtiny poslanců a muselo být dosaženo většiny, tj. dvou třetin hlasujících. Hlasování se provádělo buď zdvižením ruky, nebo povstáním. Nové hlasování proběhlo, jestliže byl výsledek zpochybněn nejméně 20 poslanci. Pokud žádalo o nové hlasování 50 poslanců, hlasovalo se podle jmen.¹²

Na zemském sněmu zaujímaly až do roku 1913 klíčové postavení strany **konzervativního a ústavověrného velkostatku**. Ty sice ztrácely významné postavení ve společnosti, ale kuriový systém jim na sněmu zaručoval stálý politický vliv. České strany byly na sněmu původně zastoupeny **Národní stranou** (staročesi) a **Národní stranou svobodomyslnou** (mladočeši). Později, v 90. letech 19. století, se vytvořila řada „*měšťáckých*“ stran. Tyto strany se většinou vyčlenily z Národní strany svobodomyslné. Mezi ně patřila i strana, která vznikla roku 1899, totiž **Česká agrární strana**. Ta se zaměřila na hospodářské zájmy obyvatel českého venkova. Předsedou této strany se stal Stanislav Kubr. Významnou roli v námi sledovaném období sehrál sedlák v Dolním Řivně na Mladoboleslavsku, faktický vůdce agrární strany, Karel Prášek. Další stranou, která navázala na dědictví pravicového proudu pokrokového hnutí a současně slábnoucího mladočeského radikalismu, byla nacionální a protisocialistická **Strana státoprávně radikální**. Tato strana se zformovala 19. února 1899. Jejími hlavními představiteli byli Karel Baxa, Alois Rašín a Jaroslav Preiss. Ze sociálně reformního hnutí pokrokového středu vyšla **Strana radikálně pokroková**. Ta vznikla 4. dubna 1897 a v jejím čele stáli Antonín Hajn, Václav Choc a Antonín Kalina. **Česká strana lidová** doplnila mozaiku českých stran na svém ustavujícím sjezdu ve dnech 31. března a 1. dubna 1900. Rozhodující postavení v této straně, hovorově nazývané „*realistická strana*“, měl Tomáš G. Masaryk. Programově a politicky byla strana postavena převážně na názorech, které ve svých vědeckých a politických vystoupeních tlumočil právě Masaryk. Poslední měšťanskou stranou, která byla rovněž na zemském sněmu zastoupena, byla **Národně sociální strana**, jejíž oficiální ustavující sjezd se konal 9.-11. dubna 1898. Od konce roku 1899 byl jejím vůdcem Václav Klofáč. Vedle těchto měšťanských stran existovaly strany katolické, a to **Křesťanskosociální strana pro Čechy a Moravu** a **Národní strana katolická**.¹³

Německé strany byly zastoupeny *německými nacionály* a *německými liberály*. V těchto stranách došlo v průběhu osmdesátých let k podstatným změnám. Jednotná německá liberální

¹¹ Navrátil, M., Almanach sněmu Království českého 1895-1901. Praha 1896, s. 4-8.

¹² Lišková, M., Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913. SÚA, Praha 1994, s. 3-9.

politika se začala diferencovat. Skupina mladých politiků založila v Linci *Německonacionální spolek* (1882) a přijala tzv. *linecký program*, jež byl směsicí nacionálních a sociálně reformních požadavků. Z lineckého programu se v polovině osmdesátých let vyvinulo ostře nacionální a antisemitské **všeněmecké hnutí** (v čele stál Georg von Schönerer). Liberálové dále ztratili své voliče v letech 1895 a 1896, kdy se z nacionálního hnutí vytvořila samostatná **Německá lidová strana**. Nástupkyní německých liberálů v Čechách se stala **Německá pokroková strana**. Roku 1890 se ve Vídni a v Rakousku vytvořilo **křesťansko-sociální hnutí**, které propagoval vídeňský starosta Karl Lueger.¹⁴

Český zemský sněm nejvíce ovlivnily výše zmíněné reformy z let 1873, kdy došlo k definitivnímu oddělení říšské rady od zemského sněmu, a tzv. Taaffeho reforma z roku 1882, která přinesla částečnou změnu v zastoupení sociálních skupin na říšské radě, ale i na zemských sněmech. Na počátku 20. století činil majetkový census v Čechách i na Moravě 5 zlatých. Ve sledovaném období, bylo zasedání sněmu ovlivněno neúčastí německých poslanců, a to v letech 1898 – 1899, a obstrukcí sněmovního jednání, která často vedla k uzavření sněmu. Němečtí poslanci zahájili obstrukci v letech 1903, 1904 a 1908.

Nový volební zákon z roku 1907 platil pouze pro říšskou radu, to znamená že zemské sněmy nijak neovlivnil. Tedy ani volby do českého zemského sněmu v roce 1908 nepřinesly nové výsledky.¹⁵ Nejsilnějšími stranami se opět stali konzervativní velkostatkáři spolu s ústavověrnými, dále pak tzv. české měšťanské strany – agráři 43 mandátů, mladočeši 38, spojené strany státoprávní (národní socialisté, radikální pokrokaři, státoprávní radikálové) 5 a staročeši 4. Po jednom hlase získali klerikálové a realisté. Úspěšné byly rovněž německé měšťanské strany – němečtí liberálové (pokrokaři) 19, agráři 15, radikálové a všenečci 19, lidová strana 8 a křesťanští sociálové 2 mandáty. Přestože se **sociální demokracie** stala vítězem voleb do říšské rady v květnu roku 1907, zastaralý kuriový systém této straně nedovolil se prosadit při volbách do zemského sněmu.¹⁶

Nově zvolený sněm začal pracovat v polovině září 1908. Byly podány návrhy na reformu volebního zřízení, které se týkaly pouhé úpravy kuriového systému. Proti českým i vládním návrhům se postavili němečtí poslanci, kteří začali s obstrukcemi a znemožnili tak práci sněmu. Po inzultacích a rvačkách, ke kterým došlo 15. října, byla jednání sněmu odročena a

¹³ Urban, O., Česká společnost 1848 – 1918. Svoboda, Praha 1982, s. 473-489.

¹⁴ Efmertová, M.C., České země v letech 1848-1918. Libri, Praha 1998, s. 116-123.

¹⁵ Volby do zemského sněmu roku 1895 – konzervativní velkostatkáři 70 mandátů; české strany - nejsilnější stranou se stali mladočeši 88, staročeši 3, pokrokaři 1, 1 agrárník; německé strany – liberálové 54, německá lidová strana (nacionálové) 11, křesťanští sociálové 2, všenečci 1. Blíže Navrátil, M., Almanach sněmu Království českého 1895-1901. Praha 1896, s. 4 - 12.

¹⁶ Efmertová, M.C., České země v letech 1848-1918. Libri, Praha 1998, s. 76-103.

tím začala vleklá krize zemského sněmu. Tato krize vyvrcholila tzv. *anenskými patenty* (26. června 1913).¹⁷ Český zemský sněm byl rozpuštěn a na jeho místo až do zvolení nového sněmu byla postavena zemská správní komise, složená ze státních úředníků a podřízená přímo císaři. Odstraněním českého sněmu došlo k porušení státoprávní doktríny. Český zemský sněm se již nikdy nesešel.

¹⁷ Anenské patenty - dva patenty vydané vídeňskou vládou na svátek sv. Anny. První patent nahradil zvolený zemský výbor císařem jmenovanou zemskou správní komisí. Další patent rozpustil český sněm na dobu neurčitou, neboť volby odsunul na "vhodnou dobu". Blíže Vykoupil, L., Slovník českých dějin. Gergetown, Brno 1994, s. 13 a s. 359-362.

4. POKUSY O ČESKO-NĚMECKÁ VYROVNÁNÍ A JAZYKOVÁ NAŘÍZENÍ ve druhé polovině 19. století a na začátku století dvacátého

Jedním z nejzávažnějších problémů celého Rakousko-Uherska, na konci 19. a začátku 20. století, byly nevyřešené národnostní poměry. Tento problém lze velmi dobře sledovat na vývoji česko-německých vztahů v českých zemích. Obě strany přišly v průběhu posledních desetiletí 19. století s řadou návrhů, které se týkaly jejich vzájemného poměru. Postupem let se tak nahromadila celá řada různých vyrovnávacích předloh a návrhů sahajících od *představ* z let **1848/1849**, tj. od myšlenky vytvoření federace na etnicko-jazykovém základě, přes neúspěšný pokus o vyrovnání mezi Čechami a rakouským státem, tzv. *fundamentálky* (1871) až po *punktace* z roku 1890, tj. pokus o česko-německé vyrovnání.

V průběhu osmdesátých let docházelo v obou národních společnostech k postupné radikalizaci politického života. Růst sociální radikalizace obyvatel a obecný nárůst nacionalismu vedly k prohlubování propasti mezi oběma národnostmi. V Čechách tak vznikly dva uzavřené národnostní celky, mezi nimiž probíhala „drobná nacionální válka“. Dlouhodobě nespokojení čeští Němci začali postupně opouštět celorakouské koncepce a přijali svůj vlastní německonacionální program. Jazyková nařízení o zavedení českého vnitřního úředního jazyka německý odpor ještě více vystupňovala. Němci se nechtěli v českých zemích spokojit s postavením národnostní menšiny.¹

Německé požadavky byly poprvé formulovány v návrhu, který na zasedání zemského sněmu předložil roku 1884 **E. Herbst**. Ten ve svém návrhu požadoval vymezení hranic okresů v Čechách podle etnicko-jazykového hlediska, přičemž v německých okresech neměla být uplatňována zásada dvojjazyčnosti. Na konci 19. století se tento požadavek proměnil ve snahu německých politiků zřídit samostatnou provincii (vytvoření samosprávy) německých Čech, tzv. *Deutschböhmen*. Centrem těchto německých snah byl Liberec.²

Nacionální bouře v říšské radě a na zemském sněmu, následně pak v ulicích Vídně a Prahy byly porážkou parlamentu, ústavy, vlády a všech stran, jak českých tak i německých.

S první úpravou jazykových poměrů v českých zemích, na kterou se Češi odvolávali, se setkáváme v kabinetním listě císaře Ferdinanda z 8. dubna 1848, podle kterého měla platit úplná rovnost české řeči s řečí německou ve všech oborech státní správy a veřejného života.

¹ Velek, L., Pokus o česko-německé vyrovnání 1899-1900 – konference u K. Chiariho. In: ČČH 96, Praha 1998, s. 532-560.

Dále měly být všechny veřejné úřady a soudy v Čechách obsazeny osobami, které ovládaly oba zemské jazyky.

Jazykové poměry jsou dále upraveny v článku 19. základního zákona z 21. prosince 1867, ve kterém byly všechny národní kmeny státu pokládány za rovnoprávné, a ve kterém bylo každému kmeni potvrzeno právo na obranu a rozvoj jeho národnosti a řeči. Zároveň tento zákon uznal rovné právo všech v zemi běžných jazyků.

4.1. STREMAJEROVA JAZYKOVÁ NAŘÍZENÍ

Eduard Taaffe nastoupil do čela vlády roku 1879, po přechodném předsednictví Karla von Stremayra. Hned zpočátku musel Taaffe reagovat na čtyři memoranda, které předložil vládě dne 17. listopadu 1879 Český klub. Klub se snažil využít ústavně zaručené rovnoprávnosti národů (viz výše) a v memorandech požadoval provedení jazykové rovnoprávnosti v úřadech a ve školách. Požadavky tohoto memoranda řešila první vydaná jazyková nařízení z 19. dubna 1880, tzv. Stremayerova. Tato nařízení zaváděla užívání zemských jazyků ve styku politických a soudních úřadů a státních nadvládnicí v Království českém se stranami a samosprávnými orgány. Podle nařízení měly správní úřady politické a justiční v českých zemích vyřizovat německá podání německy a česká česky. Vnitřní řeč úřadů, tj. jejich korespondence a jednání uvnitř, měla zůstat německá.³

4.2. BADENIHO JAZYKOVÁ NAŘÍZENÍ

V létě roku 1895 padla koaliční vláda. Předsedou nové vlády se stal polský šlechtic **Kazimír Badeni**, který dne 23. října 1895 přednesl v poslanecké sněmovně říšské rady vládní program, ve kterém zdůraznil „neustrannost“ vlády a podporu německé kultury. Nový ministerský předseda, na rozdíl od svého předchůdce Eduarda Taffeho, znal problematiku české otázky.⁴ Již 8. října 1895 učinil první smírný krok - zrušil výjimečný stav v Praze, a byl ochoten otázku česko-německého poměru řešit. Na počátku však mladočeši i přesto Badeniho vládu odmítli. Odmítavý postoj mladočechů byl do značné míry ovlivněn blížícími se volbami do českého zemského sněmu. Debata o vládním programu tak posloužila jako předvolební agitace strany, při které byly používány pouze obecné formulace.⁵

² Melanová, M., Liberec na cestě k projektu samostatné provincie. In: Česko-slovenské vztahy, Liberec 1996, s. 83-93.

³ Efmertová, M.C., České země v letech 1848-1918. Libri, Praha 1998, s. 79-92.

⁴ Blíže Urban, O., Česká společnost 1848 – 1918. Svoboda, Praha 1982, s. 688.

⁵ Efmertová, M.C., České země v letech 1848-1918. Libri, Praha 1998, s. 108-111.

Národní strana svobodomyslná se po volbách do zemského sněmu roku 1895 stala nejsilnější politickou silou v českých zemích. Její poslanci žádali úpravu jazykových poměrů v Čechách a reformu volebního práva, kterou v té době požadovaly i další politické strany. Názory na řešení těchto otázek se výrazně lišily. Uvnitř Národně svobodomyslné strany docházelo k řadě konfliktů, které vedly k rozštěpení strany na dvě křídla; umírněných a radikálů v čele s poslancem Vašatým a bratry Grégrovými. Vyvrcholením konfliktu mezi oběma křídly bylo předložení vládního návrhu na provedení volební reformy do říšské rady. Touto reformou byly zachovány dosavadní čtyři volební kurie a připojena pátá se 72 mandáty, do které měli být poslanci voleni na základě všeobecného hlasovacího práva (27 mandátů připadlo na české země).⁶ Radikálové nesouhlasili s jakoukoli podporou říšské vlády a tedy ani s předloženým návrhem. Přesto byla volební reforma, i díky podpoře umírněných mladočeských poslanců, nakonec parlamentní většinou přijata a 14. června 1896 potvrzena Františkem Josefem I.⁷ V lednu roku 1897 byla rozpuštěna říšská rada a byly vypsány nové volby, které proběhly v březnu téhož roku. Poprvé se na poli parlamentního života objevili **sociální demokraté**.⁸

Dalším významným rysem politické situace devadesátých let bylo rozštěpení a proměny německých „měšťáckých“ stran. Roku 1895, po pádu koaliční vlády, se v podstatě rozložil tradiční *německý liberalismus*. Na troskách staré liberální politiky vyrostla v průběhu devadesátých let **Německá pokroková strana** (Deutsche Fortschrittspartei). Jejím konkurentem se stala **Německá lidová strana** (Deutsche Volkspartei), která vycházela z *lineckého programu* z roku 1882, a která se snažila podchytit národně radikální a sociálně laděné střední vrstvy v alpských a českých zemích.⁹ Dalšími „soupeři“ liberálů byly **křesťanskosociální strana** se silnými pozicemi ve Vídni a Dolních Rakousích (hlavním představitelem byl vídeňský starosta Karl Lueger) a **Katolická lidová strana** se zázemím v ostatních alpských zemích. Vedle těchto čtyř německých měšťanských stran existovala radikální *německonacionální strana*, která se v polovině devadesátých let přeměnila ve **Všeněmeckou stranu**, v jejímž čele stál Georg Schönerer a Karl Herman Wolf. Program této strany byl ostře nacionální a antisemitský.

⁶ V páté volební kurii byli poslanci voleni na základě všeobecného hlasovacího práva (muži nad 24 let). Reforma ponechávala nerovné zastoupení v jednotlivých kuriích (např. v kurii velkostatku volilo asi 5 tisíc voličů 85 poslanců, kdežto 5,3 milionu voličů volilo v páté kurii pouze 72 poslanců).

⁷ Mezi 19 protivníky volební reformy bylo 15 mladočechů v čele s E. Grégrem, Březnovským, Brzorádem, Vašatým, Sokolem. Pro reformu hlasovalo 21 mladočeských poslanců v čele s Kaizlem, Kramářem, Eimem, Pacákem, Englem a Žáčkem.

⁸ Urban, O., *Česká společnost 1848 – 1918*. Svoboda, Praha 1982, s. 446–454.

⁹ 1. září 1882 na veřejné schůzi nově založeného Německého nacionálního spolku v Linci byl přijat program, který měl podchytit nacionálně laděné maloburžoazní vrstvy.

Volby roku 1897 tedy znamenaly obrovské roztržštění politických sil v poslanecké sněmovně, ve které se dne 29. března 1897 vytvořilo více než dvacet politických klubů. Po dlouhých jednání nakonec došlo k vytvoření nové většiny v parlamentě. Ta byla tvořena poslanci Polského klubu, poslanci německé katolické lidové strany, konzervativními českými aristokraty a mladočeskými poslanci, kteří se na konci roku 1896 sjednotili pod vedením umírněného křídla. Na začátku října roku 1896 zemřel Julius Grégr a později byl ze strany vyloučen poslanec Jan Vašatý. Radikální křídlo tak přišlo o své vedoucí představitele. V listopadu roku 1896 došlo k prvním konkrétnějším jednáním mezi Badenim a mladočechy, kterým byla již v prosinci 1896 předložena první varianta Badeniho jazykových nařízení. Nová vláda po dlouhých jednáních získala na svou stranu i mladočeské poslance a tak mohla být utvořena, spolu s dalšími politickými stranami, parlamentní většina.¹⁰

Od prosince roku 1896 probíhala zákulisní jednání o úpravě jazykových poměrů v českých zemích. První varianta **jazykových nařízení** byla předložena mladočeskému poslanci Kaizlovi. Ten návrh prostudoval a vrátil jej s řadou připomínek zpátky do Vídně.

5. dubna 1897 byla *jazyková nařízení* (s částečnými změnami) publikována. Bylo nutné vydat dva dokumenty, které upravovaly jazykové poměry, a to – 1) společné nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti, financí, obchodu a zemědělství v otázce užívání zemských jazyků a 2) společné nařízení ministerstev ve věci jazykové způsobilosti úředníků. Badeniho nařízení rušila všechna předchozí ustanovení, zrovnoprávňovala český a německý jazyk ve vnějším i vnitřním úřadování (dřívější *Stremayrova nařízení* - pouze ve vnějším úřadování), což znamenalo, že veškerá agenda měla být vedena v jazyce původního podání. S tím souvisel i nárok na jazykovou kvalifikaci úředníků; netýkal se úřední řeči v armádě, četnictvu a nevztahoval se na úřední řeč ve finanční správě. Nařízení vstupovala v platnost okamžitě, ale vzhledem k přísnosti nových opatření byla dána všem úředníkům čtyřletá lhůta, ve které měli prokázat znalost obou jazyků jak češtiny, tak němčiny.

Již 9. dubna 1897 byly německými poslanci na říšské radě podány návrhy na zrušení těchto jazykových nařízení. Tyto návrhy však byly přehlasovány parlamentní většinou. Německé měšťanské strany tak přešly k obstrukci se záměrem překazit jakoukoliv činnost rady. Parlament nebyl v dalších dnech schopen projednat žádný předmět. Ministerský předseda byl nucen odročit a po dvaceti dnech sněmovnu říšské rady uzavřít. Badeniho vláda setrvala na svém rozhodnutí neodvolat jazyková nařízení, ale současně nevylučovala možnost jejich

¹⁰ Urban, O., *Česká společnost 1848 – 1918*. Svoboda, Praha 1982, s. 456-459.

revize. Hlavním argumentem protivníků se stal fakt, že změny takového rozsahu nemají být přijímány formou ministerských nařízení, ale zákonů.¹¹

Badeniho iniciativa však v srpnu roku 1897 ztroskotala. V létě téhož roku nezůstal „měšťácký nacionalismus“ pouze u protestů a kontraprotestů, ale lidé vyšli do ulic měst, kde docházelo k násilným střetům. Většina politické reprezentace (jak české tak německé) tento nacionalismus podporovala. Jedinou silou, která se v té době odvážila veřejně postavit proti vlně předsudků a šířeného nacionalismu, byla sociální demokracie.

Na podzim roku 1897 byla znovu zahájena jednání říšské rady. Němečtí poslanci však opět zahájili obstrukci sněmovního jednání (28. října 1897 se přihlásil k jednání poslanec Lecher, který hovořil od 19.00 do 10.00 hodin příštího dne), která vyvrcholila dne 23. listopadu 1897, kdy se dosavadní technická obstrukce proměnila v násilnou obstrukci. V tisku byl tento den označen za nejostudnější den rakouského parlamentarismu. V dalších dnech byli poslanci „obstrukčníci“ vynášeni z poslanecké sněmovny policií. 28. listopadu proběhly obrovské demonstrace ve Vídni a o den později vyšla do ulic Praha. Nacionální radikalismus přerostl v násilnosti, drancování, pálení a ničení objektů, později byli napadáni i lidé (desítky zraněných a dokonce tři zabití). V Praze byl 2. prosince 1897 vyhlášen znovu výjimečný stav.

Badeni podal demisi již v listopadu. Na jeho místo nastoupil ministerský předseda **Gautsch** (úřednická vláda), který měl celou situaci vyřešit. Opět byla uzavřena poslanecká sněmovna a znovu docházelo k zákulisním jednáním.

4.3. GAUTSCHOVA JAZYKOVÁ NAŘÍZENÍ

Zemské sněmy byly svolány dříve – 10. ledna 1898 začal zasedat český zemský sněm a byl zrušen výjimečný stav v Praze. Kromě četných interpelací stran uplynulých měsíců musel sněm od počátku zaujmout stanovisko ke 2 návrhům: 1) návrh předložený hrabětem Buquoyem: „*aby byl stanoven výbor skládající se z 24 členů volených po 4 členech v kuriích a 12 členů volených celým sněmem, aby sněmu podal zprávu a návrhy, jakým způsobem lze upravit jazykové poměry v Království českém za souhlasu zástupců obou národů*“ a 2) návrh poslance L.Schlesingera na okamžité zrušení jazykových nařízení.¹² Německý návrh byl odmítnut, Buquoyův přijat, ale němečtí poslanci odmítli do výboru vstoupit. Jednání sněmu, podobně jako jednání poslanecké sněmovny, nic nevyřešilo, naopak česko-německý svár vedl k odchodu Němců ze sněmu.

¹¹ Urban, O., Česká společnost 1848 – 1918. Svoboda, Praha 1982, s. 460–465.

¹² Stenografické zprávy – jednání sněmu dne 10.1.1898, zasedání zemského sněmu v letech 1896–1898, oddíl druhý, sezení 25–35.

V lednu 1898 byl přečten text vládního návrhu jazykových nařízení na zemském sněmu. Tento návrh uznával rovnost obou jazyků v Čechách, trval na jednotě země a poukazoval na ochotu vytvořit jazykové okresy české, německé a smíšené s jedním nebo oběma vnitřními jazyky. V březnu roku 1898 revidoval **Gautsch** původní Badeniho jazyková nařízení a publikoval vlastní **nařízení** o užívání zemského jazyka a o jazykové kvalifikaci úředníků. Gautschova jazyková nařízení rušila platnost všech předchozích předpisů včetně Badeniho nařízení. Zásadní změnou bylo, podle § 7, v Čechách vytvoření tří **národnostních pásem** – české, německé a smíšené (na Moravě pouze dvě pásma – německé a smíšené). Smíšené okresy byly přesně vymezeny (oblasti kde žije 21-50% obyvatel menšiny) a měly v nich být užívány oba zemské jazyky. Úředním jazykem v tzv. jednojazyčných okresech byl ten jazyk, ke kterému se hlásila většina obyvatelstva při posledním sčítání lidu. Odpadal zde požadavek všeobecné oboujazyčnosti úřednictva, vyslovený Badeniho nařízením. „*Každý úředník byl povinen mít tolik jazykových vědomostí, kolik jich skutečně vyžaduje jeho úřad.*“ Z tohoto obecného ustanovení nevyplývaly žádné konkrétní povinnosti. Ostatní z celkem 18 paragrafů se od Badeniho nařízení nelišily.¹³

Po vydání jazykových nařízení podal Gautsch demisi. Na jeho místo nastoupil jako ministerský předseda hrabě **František Thun**.¹⁴ Gautschova nařízení měla provizorní charakter a platnost pouze do vypracování jazykového zákona.

4.4. SNAHA O VYPRACOVÁNÍ JAZYKOVÉHO ZÁKONA

Hrabě Thun se snažil o vyváženou, ale silnou politiku. Na jedné straně po jmenování Kaizla ministrem financí získal podporu mladočeských poslanců, kteří museli přijmout Gautschova jazyková nařízení a tím definitivně rezignovat na Badeniho nařízení. Na druhé straně, na rozdíl od Badeniho vlády, získal na svou stranu i část německých poslanců - ústavověrné velkostatkáře v čele s Baernreitherem, který se stal ministrem obchodu. Další německé strany (Všeněmci, Německá pokroková strana a lidová strana) vystupovali proti Thunově vládě a žádali odvolání Gautschových nařízení.

Hrabě Thun svolal na 21. března 1898 obě sněmovny říšské rady, kterým předložil svůj vládní program. Říšská rada však nebyla schopna jednání. Německé strany zahájily technickou obstrukci. Dne 27. dubna 1898 ministerský předseda oznámil ve sněmovně říšské rady, že chce zákonné upravení jazykových poměrů.

¹³ Urban, O., Česká společnost 1848 – 1918. Svoboda, Praha 1982, s. 465-472.

¹⁴ Hrabě František Antonín Thun-Hohenstein (1847-1916), statkář na Děčínsku, dřívější český místodržitel byl 7. 3. 1898 jmenován do čela nové vlády. Nejvýznamnější oporou Thunovy vlády se stali mladočeši (ministrem financí byl J. Kaizl).

Návrh zákona byl hotov již v červnu 1898, ale vláda si nedovolila tento návrh předložit bez předchozích konzultací. V červenci roku 1898 došlo k jednáním mimo parlament. Tato jednání však nepřinesla žádné konkrétní výsledky. Německá strana pokroková a lidová strana odmítaly jakákoli jednání mimo parlament, dokud nebudou jazyková nařízení odvolána. České strany žádaly, aby jazykové poměry byly upraveny zemským zákonem, nikoli zákonem říšským. Soukromé konference v létě, jak již bylo výše řečeno, ztroskotaly. Ministr Baernreither podal demisi v důsledku sílícího tlaku německých stran. Tím byla ještě více prohloubena propast mezi vládou a německými stranami. Poslanecká sněmovna říšské rady byla neschopná jednání a v lednu roku 1899 byla definitivně uzavřena. V době vlády ministerského předsedy Thuna se poslanecká sněmovna již nesešla.

Německé strany (němečtí pokrokáři, německá strana lidová, ústavověrní velkostatkáři a křesťanští sociálové) zformovaly své požadavky v tzv. Svatodušní program ze dne 19. května 1899. Program obsahoval tři okruhy požadavků:

- 1) Všeobecně národně politické: zde Němci požadovali uchování svého tradičního postavení, odmítali všechny státoprávní požadavky jiných národů a žádali upravení poměrů s Uherskem.
- 2) Všeobecné zásady pro úpravu jazykové otázky: Němci žádali zrušení všech dosavadních výnosů a nařízení, uznání němčiny jako všeobecného zprostředkovacího jazyka a uznání němčiny jako vnitřního úředního jazyka.
- 3) Zvláštní zásady vzhledem k jednotlivým zemím: pro české země se zde opakovaly starší požadavky na vytvoření národnostního rozhraničení země na jazykově německé a smíšené oblasti.¹⁵

Německé strany nechtěly zahájit jakákoli jednání bez předchozího zrušení jazykových nařízení. Thunova vláda chtěla od jazykových nařízení ustoupit jen tehdy, budou-li dříve nahrazena příslušným jazykovým zákonem. Cesta jak tento zákon přijmout normálním parlamentním postupem neexistovala. Svolání říšské rady bylo nemožné. Od června do září roku 1899 byla Thunova vláda nucena vyřizovat tzv. státní nezbytnosti (např. rozpočet, odvod rekrutů, zvolení delegací) formou nařízení.

4.5. NÁSTUP CLARY-ALDRINGENA – zrušení jazykových nařízení

Dne 13. září 1899 podala vláda demisi, 2. října 1899 byla Thunova demise přijata. V čele nové vlády stanul Manfred von Clary-Aldringen. Vláda Clary-Aldringena byla zamýšlena spíše jako vláda úřednická a jejím úkolem bylo zrušit stávající jazyková nařízení a umožnit

tak Němcům odstoupení od obstrukce. Dne 14. října 1899 byla skutečně Gautschova jazyková nařízení zrušena. V praxi byl obnoven stav před 5. dubnem 1897, tj. předbadeniiovský stav. Definitivně tak došlo k obratu od „pročeského“ kursu rakouských vlád (Badeniho, Gautsche, Thuna) k politice ustupování Němcům. Po měsících „zdrženlivosti“ přešli mladočeši do opozice.

Česká politická reprezentace, v čele s mladočechy, počítala zprvu s pouhou opozicí, ale postupně zahájila obstrukci říšské rady. Hlavním důvodem byly dva tajné výnosy ministerstva spravedlnosti, kterými byla za jediný přípustný vnitřní jazyk v Čechách označena němčina.¹⁶

4.6. DALŠÍ JEDNÁNÍ O ČESKO-NĚMECKÉM VYROVNÁNÍ

V letech 1897-1899 došlo k vyhrocení česko-německého národnostního konfliktu. Zákonodárná činnost zemského sněmu i říšské rady byla narušena. Již v září roku 1899 vydalo 122 českých průmyslových a obchodních firem, a později v lednu 1900 více než tři tisíce rakouských podnikatelů prohlášení, ve kterých žádali vládu a poslance zemského sněmu i říšské rady, aby se pokusili o uklidnění národnostních poměrů v Čechách. Na tyto výzvy vláda reagovala svoláním oficiálních konferencí.

Před zahájením těchto vládních konferencí o česko-německém vyrovnání probíhala na přelomu let 1899/1900 tajná jednání, tzv. „**konference u K. Chiariho**“. Těchto konferencí se zúčastnili pouze mladočeští poslanci zemského sněmu; za německou stranu většinou poslanci říšské rady (jediný poslanec zemského sněmu - Prade). V rámci těchto jednání proběhly celkem čtyři schůze, pokud nebudeme počítat poslední pátou, která se konala v době, kdy byly zahájeny oficiální konference, tj. 5. února 1900. Na čtvrté schůzi se jednalo o program oficiálních konferencí. Konference byly ukončeny s nadějí na vyřešení daných problémů v průběhu dalších jednání - vládních konferencí.

Na programu jednání u K. Chiariho byla otázka jazykového vyrovnání u státních a samosprávných úřadů; otázka menšinových škol.; otázka národního rozhraničení a volební reformy.

Když však byly oficiální, tzv. **Koerbrovy česko-německé konference**, v únoru roku 1900 zahájeny, vstupovaly obě strany do těchto jednání z rozdílnými představami. Němci požadovali uzavřené území, Češi se snažili o prosazení vnitřní úřední češtiny. Tyto konference probíhaly od 5. února do 22. března 1900 a byly na nich projednávány čtyři okruhy:

¹⁵ Urban, O., Česká společnost 1848 – 1918. Svoboda, Praha 1982, s. 465-472.

- 1) jazyková otázka u samosprávných úřadů
- 2) jazyková otázka u státních úřadů
- 3) volební reforma
- 4) menšinové školství

Po dlouhých jednáních však došlo k vyostření národnostních postojů. Češi požadovali úplnou jazykovou rovnoprávnost. Němci hovořili o nutnosti zavedení německého zprostředkovacího jazyka, požadovali rozhraničení národnostních okresů a podle jejich představ měly německé úřady podléhat vyšším německým úřadům. Tyto požadavky by znamenaly rozdělení všech zemských institucí v Čechách. Proti takovému řešení se postavili čeští politici.¹⁷

Ministerský předseda Koerber se snažil česko-německý konflikt vyřešit jazykovým zákonem, na jehož návrhu od ledna roku 1900 pracoval. Po „krachu“ vyrovnávacích konferencí předložil v květnu roku 1900 říšské radě návrh zákona o užívání jazyků. Mladočeši jej však předem odmítli.

Další pokusy o přiblížení obou stran (v letech 1902, 1905) byly rovněž neúspěšné. Poslední jednání, která probíhala od 20. září až 17. listopadu 1910 a později roku 1912, vyústila k podepsání dohody o zemském zřízení. Tato dohoda však, díky německé obstrukci zemského sněmu, nebyla poslanci nikdy přijata.¹⁸

Zatímco v Čechách nebyl poměr mezi národnostmi českou a německou nikdy upraven, na Moravě byla situace odlišná. Dne 26. října 1905 představitelé českých a německých politických uskupení uzavřeli národnostní kompromis. **Moravské vyrovnání z roku 1905** přineslo uklidnění česko-německého konfliktu na Moravě a stalo se vzorem pro další jednání mezi českými a německými poslanci v Čechách.¹⁹

Českobudějovické vyrovnání

Jediné místo, kde došlo k určitému kompromisu mezi oběma národnostmi v Čechách, byly České Budějovice. V roce 1906 v obecních volbách zvítězily české strany. Proto zde byla velká potřeba uspořádat poměry mezi českou národnostní většinou a německou menšinou. Poslanec Zátka vystoupil s myšlenkou oddělení národnostních katastrů - rozdělení volebních obvodů, školních obcí. Mandáty obchodní a živnostenské komory byly rozděleny po jednom

¹⁶ Velek, L., Pokus o česko-německé vyrovnání 1899-1900 – konference u K. Chiariho. In: ČČH 96, Praha 1998, s. 532-560.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Kořalka, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Argo, Praha 1996, s. 156-185.

¹⁹ Tamtéž.

mezi obě národnosti. Zajímavý byl i návrh na vytvoření smírčího soudu pro urovnávání národnostních rozporů, který však vzhledem k námitkám vídeňského ministerstva byl vynechán. Městské zastupitelstvo dne 26. února 1914 tyto vyrovnávací předlohy schválilo.²⁰

Výše uvedené české i německé představy, národnostní požadavky na řešení jazykové otázky, pokusy o česko-německé vyrovnání, to vše se stalo častým předmětem sněmovního jednání v námi sledovaném období.

²⁰ Kořalka, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Argo, Praha 1996, s. 181-184.

5. VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V HABSBURSKÉ MONARCHII na konci 19. a začátku 20. století

V česko-německých vztazích sehrála na přelomu 19. a 20. století velmi důležitou úlohu otázka školství. V průběhu 19. století se zvýšila celková úroveň vzdělanosti českého obyvatelstva. Celý vzdělávací proces, od obecné školy až po univerzitu, mohl na konci 19. století probíhat v češtině. Češi se snažili o rozšíření českého, převážně obecného, školství do oblastí s rozhodující převahou německé národnosti. Němci však toto rozšiřování považovali za ohrožení svých národnostních zájmů. Z těchto důvodů byla otázka školství, zvláště pak menšinového, velmi často projednávána poslanci na zemském sněmu.

Rakouské školství prošlo ve druhé polovině 19. století řadou zásadních změn. Na začátku šedesátých let ještě existoval, částečně upravený, systém zavedený v době vlády Marie Terezie. *Všeobecným školním řádem* z roku 1774 byla zavedena povinná školní docházka a školy byly rozděleny na tři stupně, a to na školy *triviální, hlavní a normální*. Vyučovacím jazykem triviálních škol byl mateřský jazyk žáků. Na školách vyššího stupně (hlavních a normálních) byla až do roku 1848 vyučovacím jazykem němčina. Čeština byla vyučována pouze na gymnáziích, a to v letech 1816-1821 v národnostně českých a smíšených oblastech. Později byla čeština vyučována na některých gymnáziích jako nepovinný předmět. Nedokonalá znalost němčiny byla jednou z bariér pro dosahování vyššího stupně vzdělání pro děti z českých rodin.

Školský zákon z roku 1805 - *Politické zřízení školní*, nařizoval povinnou školní docházku pro děti od 6 do 12 let a opakovací nedělní hodiny pro mládež do 18 let. Škola byla spravována církví. Duchovní dozor nad školami měl mít v obci farář, v okrese a kraji vyšší církevní správce. Z hlediska materiálních potřeb byly školy v péči krajských úřadů.¹

K částečným změnám ve školství došlo již roku 1848, kdy kabinetním listem císaře Ferdinanda ze dne 8. dubna bylo potvrzeno, že: „*česká národnost budiž položena za základ, tak že se řeč česká ve všech odvětvích státní správy a veřejného vyučování s řečí německou v plnou rovnost staví.*“² V padesátých letech 19. století však byla čeština, s nástupem tzv. *bachovského absolutismu*, ze škol znovu vytlačena.

¹ Lněničková, J., *České země v době před březnové 1792-1848*. Libri, Praha 1999, s. 401-405.

² Bělehrádek, F., *Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky*. In: Tobolka, Z.V., *Česká politika V.*, Praha 1913, s. 338.

První skutečnou zákonou úpravou bylo roku 1864 zavedení obou zemských jazyků na veřejných školách. Tento zemský zákon, týkající se středních škol, jenž Němci nazývali „Sprachenzwangsgesetz“, byl sankcionován až o dva roky později. V té době se také zvýšily snahy o rozšíření školních pravomocí a odnětí vlivu církve. Dozor nad základním školstvím byl podle zemského zákona z roku 1864 přiřknut obcím.

Roku 1867 bylo znovu zřízeno ministerstvo kultu a vyučování. Začala nová éra školní politiky, která se vyznačovala vydáváním nových školských zákonů. 25. května 1868 byl sankcionován zákon o postavení školy k církvi, který zrušil církevní dozor nad školami a uzákonil dozor státní. Kromě výuky náboženství neměla katolická církev na konci šedesátých let ve škole téměř žádný vliv. Znovu byla potvrzena plná jazyková rovnoprávnost ve školství.

Dne 2. března 1869 předložil ministr **Hasner** návrh **nového školského zákona**, který byl v květnu téhož roku přijat. Podle tohoto zákona byla základní škola rozdělena na dva stupně, a to na: *školu obecnou a měšťanskou*. Povinná školní docházka byla prodloužena o dva roky, tj. byla zakotvena osmiletá školní docházka, od 6 do 14 let. Školy měly být zřizovány všude, kde v obvodu osmi kilometrů, dle pětiletého průměru, bylo více než 40 dětí školou povinných. Dále bylo stanoveno maximum počtu žáků na jednu třídu - 80 dětí. Obecné školy měly být zřizovány místními obcemi, které zároveň financovaly jejich provoz. Zákon řešil i otázku vzdělávání učitelů. Zřízeny byly čtyřleté učitelské ústavy. Další zajímavé ustanovení se týkalo učitelských platů - bylo řečeno, že: „*učitelé obdrží příjmy své přímo a včas od úřadu školního a že nedopustí, aby si učitelé školní plat sami vybírali.*“³ Škola měla být přístupná všem dětem bez rozdílu vyznání a měla být bezplatná.

Zákon měl řadu mezer, i přesto však byl průlomem ve vývoji školství. Za hlavní nedostatek považovala česká politická reprezentace zavedení státního dozoru, tj. říšských orgánů, nad školami. Podle české reprezentace totiž školství spadalo do pravomocí zemských, nikoli říšských. Zákon rovněž vyvolal velký odpor církve, která se nechtěla vzdát svého dosavadního výlučného postavení (zákon odsoudil i papež Pius IX.). Zřizování nových typů škol, povinná osmiletá školní docházka a financování učitelů, to vše byly na tehdejší dobu velmi radikální změny.

V průběhu sedmdesátých let vycházela pouze nařízení, která se týkala užívání pomůcek, nových učebních osnov a různých hygienických nařízení pro školy obecné i měšťanské. Ve stejné době probíhala řada politických jednání. Pod tlakem konzervativních sil byla roku 1882 nakonec přijata **novela školského zákona**. Původní zákon řadil mezi nejdůležitější vědomosti

³ Moravec, F.V., Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. In: Tobolka, Z.V., Česká politika V., Praha 1913, s. 245.

trivium, tj. *čtení, psaní a počítání*. Novela určila jako *trivium náboženství, čtení a počítání*. Dále zde byly uzákoněny úlevy z povinné osmileté školní docházky, zvláště pak pro děti na venkově a nemajetné. Znovu vzrostl vliv katolické církve na školách.

Učební osnovy veřejných škol stanovovalo ministerstvo. Rozvrh učební látky se řídil počtem tříd a osnovy byly tvořeny zvláště pro jednotlivé ročníky. Počet tříd se řídil počtem žáků v obvodu místní školy. Školní rok trval 10 měsíců a vyučovací jazyk veřejné obecné školy stanovil zemský školní úřad.

Poslední významnou úpravou byl **nový školský řád** vydáný 29. září 1905, který přinesl řadu zlepšení ve směru zvýšení pravomoci učitelských porad, zdůraznění všeobecné školní docházky a zhodnocení propouštěcího vysvědčení. Podstatné změny, které by se týkaly organizace školství, však nepřinesl.⁴

5.1. MENŠINOVÉ ŠKOLSTVÍ

Menšinové školy nebyly zvláštním druhem škol. Také pojem „*menšinová škola*“ nenajdeme nikde v zákoně až do roku 1890. V nejširším smyslu tedy označujeme školami menšinovými všechny typy škol, které měly sloužit určité národnostní menšině v obci, kde většina obyvatelstva byla jiné národnosti než menšina. Jako školy menšinové vznikaly: opatrovny a školy mateřské, školy jak obecné tak měšťanské, školy odborné, střední nebo i školy vysoké. Menšinové školy byly buď veřejné, tj. financovány z veřejných prostředků (většinou obcí, popř. okresem, zemí, státem), nebo soukromé.⁵

Zásady, na základě kterých byly zřizovány menšinové školy (někdy také označovány jako školy národnostní), zakotvila 21. prosince 1867 prosincová ústava, kde čl. 19 říká: „*Všichni národní kmenové ve státě mají rovné právo a každý národní kmen má neporušitelné právo chovati a vzdělávati svou národnost a řeč. ... Rovné právo všech v zemi obvyklých řečí, ve školách, v úřadě a v životě veřejném uznává se od státu.... V zemích, ve kterých bydlí několik kmenů národních, buďtež veřejná učiliště tak zřízena, aby každý z těchto národních kmenů obdržel žádoucí prostředky vzdělávati se ve své řeči, aniž by byl nucen učit se druhému jazyku zemskému.*“⁶ Tento článek velmi přispěl k rozvoji českého školství obecně nejen menšinového.

⁴ Tamtéž, s. 221-334.

⁵ Měchýř, J., České národní menšinové školství v Čechách. In: Sborník k problematice multietnicity, Praha 1996, s. 67-84.

⁶ Bělehrádek, F., Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. In: Tobolka, Z.V., Česká politika V., Praha 1913, s. 336-337.

Uvedený článek se v ústavě ocitl v podstatě „nedopatřením“. Roku 1864 byl na zemském sněmu projednáván a později odhlasován zákon, který byl roku 1866 potvrzen panovníkem, že na všech středních školách bude povinným předmětem druhý zemský jazyk - na českých jazyk německý, na německých jazyk český. Němečtí politici nazvali tento zákon „Sprachenzwanggesetz“, což znamená donucovací zákon jazykový, a snažili se prosadit jeho zrušení. Tato možnost se jim naskytla právě při projednávání nové ústavy roku 1867. Němečtí politici prosadili do ústavy výše citovaný článek 19, který měl poskytovat ochranu pouze německým menšinám, avšak poskytoval právní ochranu všem národům a národnostním školám.

Pramenem práva menšinových škol nebyly zákony zvláštní, ale platily pro ně stejné základní zákony státní, jako pro všechny ostatní druhy škol. Ani dozor nad těmito školami nebyl upraven zvláštním zákonem. Rozhodnutí o zřízení menšinové školy příslušelo od roku 1890 (podle novely o rozdělení zemské školní rady) plenu zemské školní rady pro Království české.

Podle čl. 19 ústavy nikdo neměl být nucen se učit druhý zemský jazyk. Menšinové školy byly zřizovány pouze na žádost rodičů nebo zástupců dětí školou povinných, kteří museli být rakouskými státními občany. Pokud občané kterékoli obce v zemi prokázali, že *„dle pětiletého průměru na hodinu dokola jest více než 40 dětí, které musejí chodit do školy přes půl míle vzdálené,“* byla obec povinna zřídit školu pro tyto děti.

Postup při zřízení české národnostní obecné školy byl tento:

- 1) Rakouští státní občané podali písemnou žádost zemské školní radě, aby v jejich obci byla zřízena česká národnostní škola.
- 2) V žádosti se odvolali na čl. 19 a připojili seznam dětí, pro které veřejnou školu žádali.
- 3) Zemská školní rada poslala tuto žádost okresní školní radě, v jejímž obvodu se obec nacházela.
- 4) Předseda okresní školní rady dal zjistit státní občanství, národnost žadatelů a školní povinnost dětí, pro které se školy domáhali. Nedostavení se k tomuto „výslechu“, posuzovala školní rada, jako odstoupení od podané žádosti.

Podstata problému byla v tom, že o zřizování škol rozhodovaly instituce (obecní zastupitelstva a již existující místní školní rady) ovládané majoritou. Tito občané považovali zřízení jinojazyčné školy za ohrožení svých zájmů. Jak již bylo řečeno, žádost o zřízení menšinové školy vyřizovala zemská školní rada. Ta zároveň ukládala obci ustanovit místní školní radu, která měla pečovat o chod menšinové školy. Jakmile byla česká menšinová škola

povolena, musela být v Čechách zřízena místní školní rada česká, a to z příslušníků české národnosti. Členové místní školní rady však byli voleni ze zástupců obce, tedy příslušníků majority. V příhraničních oblastech Čech se tak členy českých školních rad často stávali Němci.⁷

Zřizovat české národnostní školy veřejné se nedařilo. Existoval zde obrovský nepoměr mezi českými a německými menšinovými školami. V polovině devadesátých let 19. století bylo v Čechách zřízeno 2125 obecných škol německých (Němci tvořili pouze jednu třetinu obyvatelstva); na dvojnásobný počet obyvatelstva českého připadalo pouze 2757 českých obecných škol. Dalším dokladem o neochotě německého obyvatelstva svědčí i pozdní vznik českých menšinových škol veřejných (většina českých menšinových škol vznikla až v 90. letech). V podstatě ani nelze doložit, že by česká strana zvedla takový odpor proti zakládání menšinových škol jako strana německá.

Německá strana vyvíjela na prvním místě nátlak na žadatele. Jak již bylo výše uvedeno, žádost mohli podat a jmenovitě podepsat pouze rodiče dětí školou povinných. Dříve než žádost projednala zemská školní rada, muselo dojít k ověření podpisů rodičů. Místní obecní úřad předvolal rodiče k „výslechu“. Část žadatelů se často nechala zastrašit a k ověření podpisu se vůbec nedostavila (např. při první žádosti v Litoměřicích r. 1880; v Liberci r. 1880 se ze 193 žadatelů dostavilo pouze 38; v r. 1906 v Louce na Mostecku, v době nezaměstnanosti, zasáhly do zřizování české školy i správy dolů - pod trestem propuštění z práce zakázaly zaměstnancům dostavit se k ověřovacímu šetření).

Když byly všechny formální požadavky splněny, zpravidla trvalo několik let, než se žádost dostala na pořad jednání zemské školní rady. Žádost o menšinovou školu mohlo schválit pouze společné zasedání německé a české zemské školní rady, které se konalo jednou do roka. Pokud bylo konečně obci nařízeno menšinovou školu zřídit, využilo obecní zastupitelstvo možnosti odvolat se proti takovému rozhodnutí. Většinu případů řešil správní soud, který zpravidla rozhodl ve prospěch žadatelů, ale také až po delší době. Mezitím však děti žadatelů vyrostly, původní údaje již neplatily a bylo nutné zahájit nové řízení.

Pokud obec již neměla žádnou možnost, jak se zbavit své povinnosti a musela školu zřídit, většinou vyvstal problém, kam českou školu umístit. Českým školám byly přidělovány prostory starých, hygienicky nevyhovujících budov. Navíc po otevření školy se většinou počet dětí mnohonásobně zvětšil.

⁷ Moravec, F.V., Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. In: Tobolka, Z.V., Česká politika V., Praha 1913, s. 248-250.

Jelikož zřízení **veřejné** menšinové školy jak české, tak německé, bylo velmi složité, vznikaly většinou menšinové školy jako školy **soukromé**, tj. díky finanční podpoře různých spolků. Často pak v místech, kde již existovaly školy soukromé, byly povoleny školy veřejné.

České veřejné menšinové školy se postupně podařilo zřídit, popř. transformovat z původně soukromých matičních škol na školy veřejné v obcích:

1884 Bezděčín, Liberec, Prachatice, Sulislav, Nýřany

1885 Český Krumlov, Duchcov, Litoměřice (dočasně)

1886 Trutnov (dočasně)

1888 Osek u Duchcova, Česká Kubice, Hrob, Souš

1890 Most, Rudolfov, Trutnov

1895 Cibotín, Terezín

1897 Bílina, Boršov, Dobřany, Lom, Rovenské Šediviny, tehdejší Německý Šicndorf /Kamenná/ (dočasně)

1901 Ledvice (obnovena), Hostomice

1902 Kopisty

1903 Trnovany

1904 Teplice, Růžodol

1905 Horní Litvínov

1906 Břežánky, Košťany, Proboštov

1908 Ervěnice, Záluží

1910 Světec, Chabařovice, Pohled

1911 Nová Ves u Třeboně, Podmokly

1912 Litoměřice (obnovena), Běhánky

1913 Třebušice, Dolní Jiřetín⁸

Po zavedení Stremayrových jazykových nařízení vrcholila německá národní aktivita. Jedním z významných projevů růstu nacionalismu bylo vytvoření německého školského spolku **Deutscher Schulverein**, který podporoval německé menšinové školství. Zájmy českých menšinových škol hájila **Ústřední matice školská**, která vznikla v Praze roku 1880, jako reakce na založení německého spolku. Ústřední matice byla ustanovena jako spolek pro podporu českého menšinového školství. Většina českých menšinových škol byla soukromá (čl. 17 prosincové ústavy umožňoval vznik soukromých národnostních škol). České

⁸ Měchýř, J., České národní menšinové školství v Čechách. In: Sborník k problematice multietnicity, Praha 1996, s. 67-84.

národností školy soukromé byly často označovány jako školy *maticí*, tj. školy založené Ústřední maticí školskou.

Hlavním cílem Ústřední matice bylo zřizování českých škol v německém území z příspěvků různých podporovatelů. Celkem vzniklo 152 ústavů – dětských opatroven, středních škol, nejvíce však vznikaly školy obecné (celkem 82 škol). První soukromou školou, zřízenou v oblasti osídlenou německou většinou, byla obecná škola v Litoměřicích (16.9.1880). V Liberci byla první soukromá škola zřízena roku 1881. Ústřední matice školská se podílela i na vzniku škol veřejných.

Mimo to vznikaly v jednotlivých oblastech samostatné školské matice, které se rovněž podílely na vzniku národnostních škol (např. Matice liberecká, Matice školská v Českých Budějovicích).⁹ Vedle matice školské existovala řada dalších organizací: *Národní jednota pošumavská* a *Národní jednota severočeská*, které se také podílely na rozvoji menšinového školství.

Na vzniku německých menšinových škol jak soukromých, tak veřejných se podílely převážně tyto organizace: *Deutscher Schulverein*, *Böhmerwaldbund* a *Bund der Deutschen in Böhmen*.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že se otázka menšinového školství, tj. převážně obecných škol veřejných, stala jedním z nejožehavějších národnostních problémů. Převážně čeští poslanci viděli otázku obecného menšinového školství jako zásadní. Podle nich rozvoj české společnosti a všeobecné vzdělanosti obyvatel závisel právě na vzdělávání nejširších vrstev. Mladočeští poslanci poukazovali na problematiku vyučování dětí z českých rodin v německém jazyce, tj. ne v jejich mateřském jazyce. Poslanci upozorňovali, že děti, které neumí německy a nastoupí do první třídy německé, nemůžou dosáhnout takových studijních výsledků, jako děti, které se vzdělávají ve svém mateřském jazyce. Mladočeští poslanci se pokusili tuto problematiku vyřešit zákonnou úpravou. Poslanec Čelakovský a později poslanec Sokol předložili na zemském sněmu dva návrhy na zákonnou úpravu menšinového školství. O osudu těchto a dalších návrhů a dotazů bude blíže pojednáno v následující kapitole.

⁹ Matice liberecká byla ustavena 26.11.1908. Měla podpořit vznik české střední školy v Liberci – české reálky. Jejím úkolem bylo získat finanční prostředky na provoz této školy. Blíže Melanová, M., Česká menšina v Liberci před první světovou válkou. In: Fontes Nissae 2000/I, s. 93-122.

6. OKRUHY PROJEDNÁVANÝCH MENŠINOVÝCH OTÁZEK V LETECH 1895 -1913

Častým předmětem jednání zemského sněmu v letech 1895 – 1913 se stávala národnostní otázka, tj. otázka česko-německého vyrovnání a s tím související otázka jazykových nařízení. Rostoucí napětí mezi oběma etniky se nejvíce projevovalo právě v oblastech s rozhodující převahou jedné národnosti. Okresy, v nichž majorita dosahovala více než 80%, byly označovány jako okresy jednojazyčné. Němci se z těchto německých *jednojazyčných okresů* snažili vytvořit „*uzavřené území*“. Toto označení, pro příhraniční oblasti Čech obývané německou národnostní většinou, užívali i čeští politici (ovšem vždy s označením tzv.), přestože tento německý požadavek na vytvoření *uzavřeného území* zásadně odmítali. Vedle jednojazyčných českých a německých okresů existovaly *okresy smíšené*, totiž okresy, v nichž majorita obyvatel dosahovala 50 – 79,9%.¹

Menšinové otázky, které byly na zemském sněmu projednávány, bychom mohli rozdělit do čtyř základních okruhů. Prvním a pravděpodobně i nejožehavějším problémem z pohledu českých poslanců zemského sněmu byla otázka **menšinového školství**. Druhým velkým okruhem byla otázka **dodržování jazykové rovnoprávnosti** státními institucemi, tj. soudy, dráhami, berními a celními úřady, nemocenskými pokladnami atd., a samosprávnými úřady. Třetím okruhem, který se často ve stenografických zprávách objevuje, je problematika **konkrétních násilných střetů** minority s majoritou. Občané národnostní většiny německé i české pronásledovali a napadali příslušníky menšiny. Podnětem k pronásledování menšin byla např. snaha zřídit menšinovou školu v obci nebo přihlášení se ke své mateřské řeči jako řeči obcovací. Poslední, tj. čtvrtý, okruh se týkal **sčítání obyvatelstva**. V období let 1895 – 1913 bylo sčítání lidu provedeno dvakrát, a to roku 1900 a 1910, podle tzv. řeči obcovací = Umgangssprache. To znamenalo, že v dotaznících nebyla uvedena národnost nebo mateřský jazyk, ale jazyk, ke kterému se onen člověk hlásil. Toto sčítání bylo velmi nepřesné a navíc umožňovalo příslušníkům většiny činit nátlak na obyvatele menšiny.

6.1. PROBLEMATIKA MENŠINOVÉHO ŠKOLSTVÍ

Jednou z nejčastěji projednávaných otázek na zemském sněmu byla otázka menšinového školství, tj. školství v oblastech s rozhodující převahou jedné národnosti. Většina interpelací (dotazů) a návrhů se týkala problematiky menšinových škol obecných jak veřejných, tak i

¹ Živanský, T., Rakousko-Uhersko po stránce národnostní. In: Tobolka, Z.V., Česká politika I, Praha 1906, s. 284-291.

soukromých. Čeští poslanci žádali, aby děti byly vzdělávány ve svém mateřském jazyce. Poslanci své požadavky, popř. stížnosti, na českém zemském sněmu předkládali v podobě návrhů, dotazů, nebo petic občanů, žijících v oblastech národnostně smíšených.

Většina interpelací se týkala zakládání a vzniku nových veřejných, popř. soukromých škol obecných v oblastech národnostně smíšených. Dále poslanci interpelovali v záležitosti přeměňování existujících soukromých menšinových škol na školy veřejné. Častým předmětem dotazů se rovněž stávalo rozšiřování již existujících veřejných škol a zřizování jejich poboček. S tím souvisel problém pronásledování rodičů, kteří žádali o zřízení nebo rozšíření veřejné školy. Rodiče byli často nejružnějšími způsoby zastrašováni tak, že se později neúčastnili šetření, nebo od své žádosti ustoupili.

Pokud byla česká veřejná menšinová škola povolena, často bylo její zřízení protahováno obcí (městem). Škola pak byla umístěna v nevyhovujících starých prostorách. Školní budovy měly malé místnosti, které nebyly dostatečně osvětleny. Počet tříd často neodpovídal počtu žáků a ve většině případů školní budově chyběla tělocvična.

Opakujícím se problémem, na který upozorňovali čeští poslanci, bylo provádění zápisu do českých škol. Rodiče dětí, které navštěvovaly českou menšinovou školu, byli často zastrašováni - vypovídáni z bytů, práce, či přímo fyzicky napadáni. Čeští dělníci, jejichž děti chodily do českých škol, byli propouštěni a nahrazováni německými dělníky. Před zápisem na nový školní rok se v tisku objevovaly seznamy se jmény rodičů, kteří posílali své děti do české školy v předchozím roce. Tyto seznamy poskytovaly informace německým zaměstnavatelům a majitelům domů. Na základě těchto informací (seznamy obsahovaly jména rodičů, přesné adresy a jméno zaměstnavatele) pak docházelo k napadání a pronásledování obyvatel české menšiny.

Na tento problém např. poukazoval ve své interpelaci poslanec *Josef Sokol*. Interpelace se týkala rozšiřování „štváčského listu“ v Teplicích. Tento list obsahoval seznam se jmény a adresami rodičů, kteří posílali děti do české školy, a přímo vyzýval k jejich pronásledování.²

Dále poslanci poukazovali na špatnou činnost státních institucí:

- 1) *Zemská školní rada* by se měla snažit zabránit pronásledování menšin rychlejším vyřizováním žádostí. Většina žádostí byla projednávána několik let. Často pak informace, které byly na začátku uvedeny, nebyly po několika letech pravdivé a muselo dojít k opětovnému šetření.

² Viz výťah ze STENOGRAFICKÝCH ZPRÁV (dále jen SZ) - 12. února 1898.

- 2) *Okresní školní rady* poslanci obviňovali z poskytování úředních informací (dokumentů) soukromým osobám, které se pak účastnily nátlaku na obyvatele menšiny. Často byly novinám poskytnuty seznamy rodičů, kteří žádali zřízení české školy.
- 3) *Místní školní rady*, které byly zřizovány pro české školy, často jednaly německy a jejich členy byli Němci.

V této záležitosti, tj. menšinového školství, nejčastěji interpelovali čeští poslanci, kteří žili v oblastech národnostně smíšených. Ve sněmovním období 1895–1901, ale i později se touto otázkou nejvíce zabývali poslanci národní strany svobodomyšlné - poslanec **Václav Šamánek** (zvolen za městský volební okr. Mnichovo Hradiště, Turnov, Bělá; žil v Liberci),³ poslanec **Ervín Špindler** (zvolen za městský volební okr. Mělník, Brandýs nad Labem, Roudnice), který interpeloval ve věci českých škol v okresech Ústí nad Labem a Duchcov, poslanec **Ladislav Pinkas** (m. Praha – Malá Strana) interpeloval ve věci české veřejné školy v Českém Krumlově. Poslanci **František Malinský** (m. Německý /Havlíčkův/ Brod, Polná, Humpolec) a **František Nikfeld** (zvolen za volební okr. venkovských obcí Chotěboř, Habry) interpelovali ve věci zřízení české obecné školy v Německém Šicendorfu (dnešní Říčky, okr. Lanškroun).⁴ Ke konci volebního období se objevuje jméno dalšího poslance, a to **JUDr. Ladislav Dvořák** (m. Slaný, Louny, Rakovník), který v dalším období vystupoval jako poslanec strany agrární. Ve školské otázce se dále velmi angažoval **JUDr. Jaromír Čelakovský** (m. Vysoké Mýto, Skuteč, Hlinsko) a poslanec **Josef Sokol** (m. Pardubice, Chlumec nad Cidlinou, Holice), kteří mimo jiné v této záležitosti podali návrhy zákonů.

Zajímavý návrh, který se však přímo netýkal menšinové otázky, předložil zemskému sněmu dne 21. ledna 1896 **Vojtěch Schönborn** (kurie velkostatku). Ve svém návrhu žádal zavedení druhého zemského jazyka jako povinného předmětu na středních školách.⁵ Zákon (sankcionovaný roku 1866; Němci nazýván „Sprachenzwangsgesetz“) v podobném znění byl však již před lety, díky odporu německých politiků, zrušen. Tedy ani návrh poslance Schönborna se nesetkal s velkým ohlasem. Ve druhém čtení byl zamítnut.

³ Blíže Lišková, M., Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861–1913. SÚA, Praha 1994, 379 s.

⁴ Pfohl, E., Orietierungs-Lexikon der Tschecho-Slowakischen Republik. Reichenberg 1922.

⁵ viz SZ – 21. ledna 1896

Němečtí poslanci v otázkách menšinového školství příliš neinterpelovali. Jeden z předložených dotazů se týkal zřízení německé školy ve Dvoře Králové.⁶ V této záležitosti si poslanec **Anselm Heinzl** (v Broumov, Police nad Metují, Teplice nad Metují) stěžoval na neochotu české strany tuto školu zřídit. Také poslanec **Adolf Posselt** (m Jablonec nad Nisou, Boskovice, Smržovka, Český Dub; žil v Jablonci n. N.) obvinil královédvorskou obec, že se postarala o zmaření zřízení německé školy.⁷ Německý poslanec **Anton Pergelt** (v Rumburk, Varnsdorf) si stěžoval na jednání vůči německé škole v Hradci Králové.⁸

Samostatnou otázkou tvořila problematika německé menšiny žijící v Praze (o tomto problému bude blíže pojednáno ve zvláštní kapitole). Stran německého školství v Praze byly na zemském sněmu projednávány pouze dvě záležitosti. První dotaz předložil německý liberál **Josef Sobitschka** (v Jáchymov, Horní Blatná). Poslanec ve své interpelaci žádal, aby byly odstraněny „nepřístojné poměry“ na německých školách v Praze. Stěžoval si na špatné umístění německých škol (německé školy ve starých budovách).⁹ Poslanec **Alexandr Richter** (zvolen za obchodní a živnostenskou komoru v Praze) sněmu předložil petici německého spolku pro městské záležitosti v Praze, ve které němečtí občané žádali o poskytnutí státní subvence, aby mohla být německá škola zřízena.¹⁰

Jak již bylo výše řečeno, řada dotazů se týkala problému pronásledování rodičů, kteří své děti posílali do českých menšinových škol. V této záležitosti interpeloval dne 14. ledna 1896 poslanec **Josef Moravec** (m Hradec Králové, Jaroměř, Josefov), který ve svém dotazu poukazoval na jednání při zápisu do české mateřské školy v Nemačově.¹¹

Hlavním problémem byl vlastní vznik menšinových škol. V této záležitosti si často poslanci stěžovali na zdlouhavé jednání státních úřadů. Např. poslanci **F. Nikfeld** a **F. Malinský** poukazovali na protahování zřízení české menšinové školy v Německém Šicendorfu, kde byla žádost za zřízení české veřejné školy podána již v září roku 1893. Zemská školní rada tuto žádost kvůli nedostatečnému počtu žáků zamítla. Po zamítnutí této žádosti podali rodiče novou žádost, která byla znovu šetřena a v lednu roku 1896 ještě nebyla vyřízena.¹²

⁶ viz STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY – 28. prosince 1895

⁷ viz SZ – 13. února 1896

⁸ viz SZ – 13. února 1896

⁹ viz SZ – 30. prosince 1895

¹⁰ viz SZ – 20. ledna 1896

¹¹ viz SZ – 14. ledna 1896

¹² viz SZ – 18. ledna 1896

Pokud byla česká menšinová škola zřízena, často byla umístěna v nevyhovujících prostorách. Takovým příkladem byla česká menšinová škola veřejná v Mostě.¹³ Přes opětovná rozhodnutí školních úřadů nepřesunula mostecká školní obec šestitřídní veřejnou českou školu do vhodných a bezpečných prostor. Budova, ve které byla škola umístěna, ležela v oblasti ohrožené propadáváním se půdy. Ještě v roce 1908, kdy se naposledy objevuje dotaz v záležitosti obecné školy v Mostě, nebyla škola přemístěna do vhodných prostor.

V dalším volebním období, tj. v letech 1901 – 1908, byla otázka menšinového školství (obecných škol) projednávána ještě častěji než v období předcházejícím. Nejčastěji v této záležitosti interpelovali již výše zmínění poslanci *V. Šamánek*, *J. Čelakovský*, *E. Špindler* a *L. Dvořák*. Nově se zde objevují poslanci *Josef Anýž* (m. Hořovice, Beroun, Radnice, Rokycany; redaktor Národních Listů), *František Blahovec* (v Strakonice, Horažďovice; pocházel z jižních Čech), radikální pokrokař *Antonín Kalina* (okr. venkovských obcí Blatná, Březnice, Milovice) a agrárník *František Staněk* (v Jindřichův Hradec, Lomnice nad Lužnicí, Třeboň, Nová Bystřice). Ve věci menšinového školství na zemském sněmu vystupuje i poslanec strany státoprávní *Karel Baxa* (m. Kolín, Poděbrady, Kouřim). Méně častěji se objevují jména poslanců *Eduarda Šubrt* (m. Německý /Havlíčkův/ Brod, Polná, Humpolec) a *Františka Ročka* (m. Příbram, Březové Hory).

Jedním z nejaktivnějších poslanců byl mladočeský poslanec, který pocházel z Liberce, *Václav Šamánek*. Ten zemskému sněmu předložil řadu dotazů, které se týkaly otázky obecného menšinového školství v Liberci a okolí, ale i v jiných oblastech severních Čech (např. v okr. Duchcov). Na zemském sněmu nejvíce vystupoval v letech 1898 – 1907. Roku 1898 předložil poslanec Šamánek interpelaci v záležitosti české mateřské školy v Liberci, která se stávala častým terčem útoků německého obyvatelstva.¹⁴ Při projednávání zemského rozpočtu na rok 1902 ve svém projevu poukazoval na špatné podmínky české veřejné školy obecné v Liberci. Škola sídlila ve stejné budově jako škola německá, proto zde docházelo k častým střetům mezi českými a německými žáky. Navíc prostory školy neodpovídaly počtu žáků, kteří školu navštěvovali.¹⁵ Poslanec Šamánek se zabýval i otázkou škol pokračovacích. Dne 28. července 1902 si ve své řeči stěžoval na nedostatečnou finanční podporu, která byla přidělována české pokračovací škole chlapecké v Liberci (na tento fakt upozorňoval již roku

¹³ viz SZ – 3. května 1900, dále SZ – 22. března 1907, SZ – 15. září 1908

¹⁴ viz SZ – 17. ledna 1898

¹⁵ viz SZ – 26. července 1902, v podobné záležitosti 29. září 1903

1900).¹⁶ Ze soukromých prostředků byla v Liberci zřízena i dívčí česká pokračovací škola. Poslanec poukazoval na neochotu státních úřadů (vlády) podporovat české pokračovací školy.

Podobně jako v předchozím období i v tomto období se menšinovou otázkou nejvíce zabývali poslanci strany svobodomyslné.

Poslední období (1908 – 1913) sněmovního jednání bylo poznamenáno vleklou krizí zemského sněmu. Příčinou této krize byla německá obstrukce sněmovního jednání. Otázka menšinového školství nebyla tak často projednávána jako v předchozích letech. Na zemském sněmu se objevili nově zvolení poslanci, kteří převážně interpelovali ve věci dodržování jazykové rovnoprávnosti.

Nejdůležitější postavou, angažující se v této problematice v posledním volebním období, se stal poslanec zvolený za národně sociální stranu - **JUDr. Josef Hlíňák** (m Vysoké Mýto, Skuteč, Hlinsko; žil v Liberci). Dále v záležitosti českých menšinových škol interpelovali poslanci **Josef Čipera** (m Plzeň), **Antonín Slavík** a radikální pokrokař **JUDr. Jindřich Štemberka** (v Žamberk, Králíky, Ústí nad Orlicí).

Němečtí poslanci předložili v tomto období sněmu jediný dotaz, týkající se menšinového školství. Poslanci interpelovali v záležitosti německé školy v Sušici. Žádali o dokončení školní budovy.¹⁷

Celým sledovaným obdobím, let 1895 až 1913, prostupují interpelace českých poslanců za zrušení menšinových škol německých. Německé školy, které byly zřízeny v předchozích letech, často již neodpovídaly platným zákonům. To se především týkalo počtu žáků, kteří školu navštěvovali. Čeští poslanci si stěžovali na existenci těchto „nepotřebných“ škol, které musely být obcí vydržovány. Dotaz v této záležitosti, tj. zrušení druhé třídy německé školy v Polné, předložili sněmu v únoru roku 1896 poslanci **F. Malinský** a **F. Nikfeld**. Poslanci upozorňovali na skutečnost, že městské zastupitelstvo v Polné podalo žádost za zrušení této třídy k okresní školní radě již roku 1894. Školní rada v Německém Brodě (dnešní Havlíčkův Brod) však tuto záležitost nevyřídila a snažila se o její protahování.¹⁸ Na podobnou situaci v obci Hořany (okr. Louny) upozorňoval ve své interpelaci i poslanec **L. Dvořák**. Podle poslance Dvořáka žilo v obci Hořany 10 obyvatel německé národnosti a v sousední obci Zbrašín 5 obyvatel. Díky nedostatečnému počtu žáků, kteří německou školu navštěvovali, žádala obec Hořany, aby byla německá škola zrušena. Žádost však byla zemskou školní radou

¹⁶ viz SZ – 1. května 1900, 28. července 1902

¹⁷ viz SZ – 18. září 1908

¹⁸ viz SZ – 7. února 1896

zamítnuta.¹⁹ Další dotazy rovněž poukazovaly na setrvačnost existence německých škol, které již dávno nesplňovaly zákonné požadavky, ale přesto nebyly zrušeny.²⁰

Z výše uvedených důvodů se čeští poslanci snažili o prosazení zákonného upravení menšinového školství. Nejdůležitějšími návrhy, které se týkaly menšinového školství, předložené zemskému sněmu v letech 1895-1913, byly návrhy poslanců **J. Čelakovského** a **J. Sokola**.

Návrh, který požadoval „*zákonné upravení obecného školství v obcích národnostně smíšených*“ - tzv. menšinových škol, předložil zemskému sněmu již 17. ledna 1896 poslanec **Jaromír Čelakovský** (předseda Ústřední matice školské, dvorní rada; člen národně svobodomyšlné strany).²¹ Návrhy, které byly zemskému sněmu předloženy, musely projít trojím čtením. Čelakovského návrh byl znovu čten 24. ledna 1896, kdy byl přikázán komisi školské k dalšímu projednání, a 4. března 1897. Teprve v květnu roku 1899 byl návrh odhlasován jako předloha školské komise a dne 9. května byla přijata osnova zákona. Tato osnova byla předána vládě. O čtyři roky později se dne 1. října 1903 poslanec Čelakovský tázal místodržitele, zdali osnova zákona byla vládou přijata.²² Stěžoval si, že uplynuly již 4 roky ode dne projednávání a zemský sněm neobdržel žádnou zprávu o postoji vlády.

Návrh upravoval vznik menšinových škol. Za jakých podmínek by tyto školy mohly vznikat, tj. kolik dětí by potřebovaly ke svému vzniku a jaký jazyk by používaly. Dále zde byl pětiletý průměr snížen pouze na tři roky. Návrh však neupravoval dozor nad národnostními školami – tedy neobsahoval požadavek, aby české školy byly spravovány českými školními radami a německé školy německými. Proti takovému obecnému znění se stavěly české menšiny. Poslanec Šamánek s takovouto zákonnou úpravou nesouhlasil. Kritizoval poslance Čelakovského za nedostatečnou znalost problematiky menšinového školství.

Tento požadavek (úpravy dozoru nad menšinovými školami) vyplýval z konkrétních případů, kdy se členy místních školních rad, které měly dohlížet na chod menšinových škol, stávali představitelé národnostní většiny. Na tyto skutečnosti upozorňoval ve své interpelaci např. poslanec **Anýž**.²³ Ten tvrdil, že české místní školní rady: „*jsou jakýmsi paskvilem*“, neboť jejich členové byli sice za Čechy prohlášeni, ale ve skutečnosti to byli občané německé

¹⁹ viz SZ – 17. července 1902

²⁰ viz SZ – 7. července 1902, 18. července 1902, 30. července 1902

²¹ viz SZ – 17. ledna 1896, 24. ledna 1896, 4. března 1897, 8. a 9. května 1899

²² viz SZ – 1. října 1903

²³ viz SZ – 11. října 1904

národnosti. České místní školní rady často jednaly německým jazykem, protože předseda místní školní rady (starosta obce) tvrdil, že nerozumí česky.

Dalším poslancem, který na tuto problematiku upozorňoval, byl poslanec **Šamánek**. Ve své interpelaci poukazoval na situaci školy v Horním Růžodole u Liberce. Členy české místní školní rady se podle Šamáňka stali lidé, kteří se přihlásili k německé obcovací řeči.²⁴

Určité připomínky k návrhu poslance Čelakovského měla i vláda. Ta zejména žádala konkrétní vymezení pojmu „*národnostní škola*“. Zejména pro tento nedostatek návrh nikdy nedošel schválení.

Dalším návrhem, který se rovněž týkal menšinového školství, byl návrh předkládaný poslancem **Josefem Sokolem** (národní strana svobodomyslná) o vydání zákona stran vyučovacího jazyka na školách obecných. Poslanec předložil návrh „*na vydání zákona o vyučovacím jazyku na školách a o přijímání dětí školou povinných, ve školních obcích národnostně smíšených, do školy, jejíhož jazyka jsou mocny.*“²⁵ Tedy, aby děti byly vzdělávány v mateřském jazyce, který jediný znaly a používaly. Návrh byl poprvé sněmu předložen dne 14. ledna 1896. Ve svém návrhu poslanec Sokol navazoval na poslance Kvíčalu, který roku 1884 předložil sněmu podobný návrh zákona. Znovu se tento návrh objevuje na jednání sněmu dne 4. února 1896. Návrh byl předložen komisi školské, avšak ani tam nedošel návrh schválení (zemským výborem byl projednáván 17. března 1899 a později 25. června 1901).

6.2. OTÁZKA DODRŽOVÁNÍ JAZYKOVÉ ROVNOPRÁVNOSTI

Dalším z okruhů, který byl rovněž na zemském sněmu projednáván, byla otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti státními a samosprávnými úřady. Čeští poslanci si na zemském sněmu stěžovali na porušování jazykové rovnoprávnosti na drahách, u celních a berních úřadů, nemocenských pokladen a soudů v oblastech obývaných německou národnostní většinou, v *tzv. uzavřeném území*. Němečtí poslanci nejčastěji předkládali dotazy, týkající se nedodržování jazykové rovnoprávnosti v Praze.

Nejčastěji byla projednávána otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti na drahách. V příhraničních oblastech Čech byly železniční stanice označeny pouze německy. Na jízdenkách byly pouze německé názvy stanic, a to i v tom případě, že vlak českými stanicemi projížděl. Stanice byly ohlašovány pouze německy a železniční zřizenci nechtěli na české požádání vydávat cestujícím jízdenky. Čeští cestující pak často nastupovali do vlaků

²⁴ viz SZ – 10. října 1905

²⁵ viz SZ – 14. ledna 1896 a 4. února 1896

národnosti. České místní školní rady často jednaly německým jazykem, protože předseda místní školní rady (starosta obce) tvrdil, že nerozumí česky.

Dalším poslancem, který na tuto problematiku upozorňoval, byl poslanec **Šamánek**. Ve své interpelaci poukazoval na situaci školy v Horním Růžodole u Liberce. Členy české místní školní rady se podle Šamánka stali lidé, kteří se přihlásili k německé obcovací řeči.²⁴

Určité připomínky k návrhu poslance Čelakovského měla i vláda. Ta zejména žádala konkrétní vymezení pojmu „*národnostní škola*“. Zejména pro tento nedostatek návrh nikdy nedošel schválení.

Dalším návrhem, který se rovněž týkal menšinového školství, byl návrh předkládaný poslancem **Josefem Sokolem** (národní strana svobodomyslná) o vydání zákona stran vyučovacího jazyka na školách obecných. Poslanec předložil návrh „*na vydání zákona o vyučovacím jazyku na školách a o přijímání dětí školou povinných, ve školních obcích národnostně smíšených, do školy, jejíhož jazyka jsou mocny.*“²⁵ Tedy, aby děti byly vzdělávány v mateřském jazyce, který jediný znaly a používaly. Návrh byl poprvé sněmu předložen dne 14. ledna 1896. Ve svém návrhu poslanec Sokol navazoval na poslance Kvíčalu, který roku 1884 předložil sněmu podobný návrh zákona. Znovu se tento návrh objevuje na jednání sněmu dne 4. února 1896. Návrh byl předložen komisi školské, avšak ani tam nedošel návrh schválení (zemským výborem byl projednáván 17. března 1899 a později 25. června 1901).

6.2. OTÁZKA DODRŽOVÁNÍ JAZYKOVÉ ROVNOPRÁVNOSTI

Dalším z okruhů, který byl rovněž na zemském sněmu projednáván, byla otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti státními a samosprávnými úřady. Čeští poslanci si na zemském sněmu stěžovali na porušování jazykové rovnoprávnosti na drahách, u celních a berních úřadů, nemocenských pokladen a soudů v oblastech obývaných německou národnostní většinou, v *tzv. uzavřeném území*. Němečtí poslanci nejčastěji předkládali dotazy, týkající se nedodržování jazykové rovnoprávnosti v Praze.

Nejčastěji byla projednávána otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti na drahách. V příhraničních oblastech Čech byly železniční stanice označeny pouze německy. Na jízdenkách byly pouze německé názvy stanic, a to i v tom případě, že vlak českými stanicemi projížděl. Stanice byly ohlašovány pouze německy a železniční zřizenci nechtěli na české požádání vydávat cestujícím jízdenky. Čeští cestující pak často nastupovali do vlaků

²⁴ viz SZ – 10. října 1905

²⁵ viz SZ – 14. ledna 1896 a 4. února 1896

bez platných jízdenek. Poslanci toto jednání považovali za úmyslnou provokaci a porušování jazykových nařízení a státních zákonů. Ve většině případů se odvolávali na kabinetní list císaře Ferdinanda z roku 1848 a na článek 19 ústavy, ve kterém byla potvrzena jazyková rovnoprávnost ve všech sférách veřejné správy, tj. i na drahách. Dále se poslanci opírali o platná jazyková nařízení, tzn. o Stremayrova, od roku 1897 o Badeniho a později o Gautschova jazyková nařízení.

Po zavedení Badeniho jazykových nařízení roku 1897 se situace v oblasti s rozhodující převahou německé národnosti zhoršila. Od tohoto momentu Němci nedodržovali téměř žádné zákony o jazykové rovnoprávnosti a ani právě platná jazyková nařízení. Situace se ještě více zkomplikovala roku 1899, kdy byla zrušena Gautschova nařízení, která byla zavedena roku 1898 a měla provizorní charakter. Po zrušení těchto nařízení měl být obnoven stav před 5. dubnem 1897; to by znamenalo návrat k Stremayrovým jazykovým nařením. Zatímco čeští poslanci Stremayrova nařízení respektovali, němečtí poslanci považovali všechna jazyková nařízení za neplatná.

Obě národnosti měly odlišné představy na řešení jazykové otázky. Němečtí poslanci několikrát vystoupili s požadavkem na zavedení němčiny jako státní řeči. Poslanec, člen německé strany lidové, **Anton Aigner** (m Frýdlant, Nové Město pod Smrkem, Chrastava) a všenněmecký poslanec **Karl Iro** (m Cheb) předložili sněmu konkrétní návrhy na zavedení němčiny jako státní řeči.²⁶ Naproti tomu čeští poslanci požadovali zavedení češtiny jako vnitřní úřední řeči. Řada návrhů, týkajících se úpravy jazykových poměrů, byla sněmu předložena mladočeským poslancem **JUDr. Bedřichem Pacákem** (m Kutná Hora; účastník jazykových vyrovnání roku 1903; od r. 1906 ministr krajan). První návrh se objevil roku 1899. Podle této navrhované zákonné úpravy mělo být bezpodmínečnou povinností všech samosprávných úřadů přijímat a vyřizovat podání v obou zemských jazycích.²⁷ V dalším návrhu se Pacák snažil prosadit jazykovou rovnoprávnost u soudů a státních úřadů. Tento návrh měl širokou podporu českých poslanců (návrh dne 27. dubna 1900 podpořil i poslanec Šamánek) a prošel až do třetího čtení.²⁸ Poslanec Pacák svými návrhy v podstatě reagoval na předchozí zrušení jazykových nařízení a na vydání tajného výnosu ministerstva práv, ve kterém byla znovu zavedena němčina jako vnitřní úřední řeč u soudů. Jednání vlády a výše uvedený tajný výnos poslanec

²⁶ viz SZ – 19. dubna 1900 a 23. dubna 1900

²⁷ viz SZ – 22. dubna 1899

²⁸ viz SZ – 29. prosince 1899, 23. dubna 1900, 27. dubna 1900

tizoval ve své interpelaci v prosinci roku 1899 a o rok později v prosinci 1900.²⁹ V tétoležitosti, tj. v záležitosti provedení jazykové rovnoprávnosti u soudů a státních úřadů Čechách, podal návrh i další mladočeský poslanec **JUDr. Ferdinand Pantůček** (mČín, Nový Bydžov) v říjnu roku 1903.³⁰

České poslance dále popuzovalo, že v oblastech obývaných německou většinou nebyly státní úřady, soudy, nádraží atd. označeny dvoujazyčnými nápisy. Dokonce po vydání výše zmíněných Badeniho jazykových nařízení byla řada českých označení z budov sundána a nahrazena pouze jednojazyčnými německými nápisy.

Soudy v těchto „*poněmčených*“ oblastech úřadovaly v německém jazyce i v případě, že žalovaný nebo žalující byl příslušníkem české národnosti. Česká podání a prohlášení často nebyla soudem vůbec přijata a byla považována za neplatná. Např. okresní soud v Chebu nepřijal žalobu, protože nebyla sepsána jazykem „*v zemi obvyklém*“, tj. německy.³¹ Pokud státní úředníci na česká podání odpovídali, odpověď byla psána německy. Výpovědi českých svědků, pokud byly vůbec povoleny, byly protokolovány německy. Otázka rovnoprávnosti českého a německého jazyka u soudů se nejčastěji projednávala v posledním volebním období, tj. v letech 1908 – 1913.

Podle českých poslanců nebyla práva českého jazyka dodržována i u dalších státních úřadů. Jevidují se interpelace ohledně berních a celních úřadů, nemocenských pokladen nebo mýtních úřadů. Poslanci většinou upozorňovali na nedostatečné znalosti státních úředníků, kteří neuměli česky.

Posledním okruhem, na který čeští poslanci poukazovali, byla otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti u samosprávných úřadů. Úřady samosprávy v příhraničních oblastech Čech, tj. státní, okresní a obecní úřady, odmítaly přijímat a vyřizovat česká podání. Hlavní problém spočíval v tom, že neexistoval zákon, který by upravoval jazykovou otázku u samosprávných úřadů (např. návrh poslance Pacáka viz výše). Magistráty vydávaly své vlastní vyhlášky a usnesení, které byly v rozporu se státními zákony. Příkladem takového usnesení, na které ve svém dotazu upozornil poslanec **Šamánek**, bylo usnesení vydané libereckým magistrátem roku 1889. Liberecký magistrát se usnesl, že česká podání nemají být v Liberci přijímána a vyzýval občany, aby podání činili v němčině.³² Zvláštní okruh tvořily vyhlášky, ve kterých obecní úřad zakazoval postavení pomníků s českým nápisem na hřbitov nebo žádal odstranění českých nápisů z hrobů.

²⁹ Viz SZ – 29. prosinec 1899, 12. prosince 1900

³⁰ Viz SZ – 5. října 1903

³¹ Viz SZ – 27. září 1907

³² Viz SZ – 29. května 1905

I v otázce dodržování jazykové rovnoprávnosti se v letech 1895-1901 nejvíce angažovali mladočeští poslanci. Hlavním důvodem byl fakt, že mladočeská strana se začala štěpit až na konci tohoto volebního období. To znamená, že většina poslanců zemského sněmu byla zvolena za Národní stranu svobodomyslnou.

Jednou z nejvýraznějších osobností, stojící mimo stranu svobodomyslnou, byl státoprávně radikální poslanec **Karel Baxa** (m Kolín, Poděbrady, Kouřim), který poukazoval na nedodržování jazykové rovnoprávnosti u státních úřadů. Poslanec Baxa byl však ve svých projevech velmi radikální a nacionální. Menšinovou otázku, tj. i otázku dodržování jazykové rovnoprávnosti v oblastech národnostně smíšených, využíval k prezentaci své osoby a svých vlastních politických postojů. Jeho interpelace mají spíše obecný charakter, upozorňuje v nich na jednání německého obyvatelstva vůči české menšině.³³ Interpelace poslance Baxy se ve většinou týkaly státní správy a soudů. Stěžoval si na jednání soudů - např. v soudním přelíčení v Liberci poslouchalo české výpovědi svědků 12 porotců, kteří neuměli ani slovo česky.³⁴ Dále poukazoval na nešetření jazykové rovnoprávnosti na drahách na severu Čech. Na železnici ústecko-teplické nebyly stanice označeny dvoujazyčnými nápisy. Jízdenky, tabule a jízdní řády byly pouze v německém jazyce a stanice byly ohlašovány německy.³⁵

Další významnou osobností byl poslanec **Václav Šamánek**, který pocházel přímo z oblasti obývané německou národnostní většinou, tj. z Liberce. Ten ve svých interpelacích uváděl konkrétní případy jednání státních institucí v Liberci a okolí a hlavně úřadu samosprávy - libereckého magistrátu. Situace v Liberci se zhoršila po vydání Badeniho jazykových nařízení, neboť do roku 1897 městský úřad česká podání přijímal, ale vyřizoval je německy. Od roku 1897 magistrát česká podání nepřijímal a ani nevyřizoval. Opíral se o usnesení z roku 1889, podle kterého měla být jednací řečí libereckého úřadu němčina. Toto usnesení bylo protizákonné a roku 1899 bylo místodržitelstvím zrušeno. Proti tomuto rozhodnutí se však městský úřad v Liberci odvolal (ještě roku 1905 nebylo toto odvolání vyřízeno). Místodržitelství proto vyzývalo české obyvatele v Liberci, aby své české žádosti a podání zasílali přímo do Prahy. Místodržitelství tak obcházelo liberecký magistrát.³⁶

Vedle těchto dvou mladočeských poslanců se nám zde objevují další jména. Poslanec **Josef Moravec** (m Hradec Králové, Jaroměř, Josefov) interpeloval ve věci dodržování jazykové rovnoprávnosti na železnici; poslanci **Václav Březnovský** (m Praha

³³ viz SZ – 18. leden 1898

³⁴ viz SZ – 4. března 1897

³⁵ viz SZ - 15. února 1897

³⁶ viz SZ - 14. března 1899, 27.dubna 1900, 30. prosince 1901, 29. května 1905. K usnesení libereckého magistrátu viz Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900. Reichenberg 1902, s. 41.

- Nové Město), **Josef Brzorád** (v Jílové, Říčany), **Josef Herold** (v Karlín, Brandýs nad Labem, Vinohrady, Žižkov), **Bedřich Pacák**, **Ladislav Pinkas** (m Praha - Malá Strana), **František Klouček** (m Jičín, Nový Bydžov) a **Karel Černohorský** (m Strakonice, Sušice, Vodňany) předložili zemskému sněmu řadu dotazů v záležitosti dodržování jazykové rovnoprávnosti v Českém království.

Němečtí poslanci si na nedodržování jazykové rovnoprávnosti nejvíce stěžovali v případě státních úřadů v Praze a Plzni. Konkrétní dotaz se týkal např. užívání českého razítka u berního úřadu v Hradci Králové.³⁷ Dále se často opakovali interpelace německých poslanců, které se však netýkali dodržování jazykové rovnoprávnosti u státních úřadů, ale stran označení pražských ulic a náměstí. Němečtí poslanci poukazovali na to, že v Praze byly ulice a náměstí označeny pouze česky. Této záležitosti se týkaly návrhy a dotazy předložené poslanci **Albertem Werunským** (m Mikulášovice, Brtníky, Krásná Lípa) a **Johannem Kiemannem** (m Vimperk, Prachatice, Volary).³⁸

Ještě intenzivněji byla jazyková otázka projednávána v následujících letech (1901 – 1908). Čeští poslanci si stěžovali na nedodržování Stremayrových jazykových nařízení. Znovu se nám zde objevují jména poslanců **K. Baxy** a **V. Šamánka**. Spolu s nimi se touto otázkou zabývali i jiní poslanci, a to poslanec **Josef Anýž** (m Hořovice, Beroun, Radnice, Rokycany), **František Blahovec** (v Strakonice, Horažďovice; pocházel z jižních Čech), radikální pokrokař **Antonín Kalina** (v Blatná, Březnice, Tirovice) **Ervín Špindler** (v Mělník, Roudnice), agrární poslanec **Ladislav Dvořák** (m Slaný, Louny, Rakovník). Méně často v souvislosti s touto otázkou vystupovali poslanci **JUDr. Josef Fořt** (m Litomyšl, Polička), **Václav Škarda** (m Hladá Boleslav, Nymburk) a **František Sláma** (m Dvůr Králové, Náchod, Lořice, Nové Město nad Metují).

Nejčastěji se dotazy předkládané německými poslanci týkaly dodržování jazykové otázky v Praze. V této záležitosti interpeloval poslanec **Josef Maly** (m Rumburk), který si stěžoval, že výstražné tabule a označení elektrické dráhy v Praze jsou pouze česká.³⁹ Na tyto dotazy reagoval ve své interpelaci český poslanec Sláma, který říkal: „nejdříve by se měli Němci lépe chovat k českým menšinám v Trutnově a Žatci, kde se úřaduje pouze německým jazykem.“ Poslanec **Franz Brehm** (v Loket, Horní Slavkov, Bečov nad Teplou) rovněž upozorňoval na nedodržování jazykové rovnoprávnosti, a to okresním

³⁷ viz SZ – 21. prosince 1900

³⁸ viz SZ – 28. prosince 1895, 20. února 1897

³⁹ viz SZ – 18. května 1905, 24. října 1905

soudem v Manětíně, kde správce soudu nesprávně označoval německé místní názvy.⁴⁰ Posledním německým poslancem, který si stěžoval na jednání okresního úřadu v Novém Městě nad Metují, byl **K.H. Wolf** (v Teplice, Duchcov, Bílina). Okresní úřad vydával honební lístky pouze v českém jazyce.⁴¹

Poslední období sněmovního jednání (1908 – 1911) bylo ve znamení projednávání jazykové otázky. Němečtí poslanci znovu předložili řadu návrhů, týkajících se jazykové otázky v Praze. Do roku 1910 se nám objevují tři čeští poslanci, kteří se touto otázkou zabývali – **V. Škarda**, **Antonín Schauer** (m Jičín, Nový Bydžov) a **Jan Kaftan** (m Praha – Hradčany, Vyšehrad). Od roku 1910 byl nejdůležitější osobností **Josef Hlíňák** (m Vysoké Mýto, Skuteč, Hlinsko). Ten ve svých interpelacích upozorňoval na nedodržování jazykové rovnoprávnosti u soudů v oblastech obývaných německou národnostní většinou. Poslanec si stěžoval, že soudy nepřijímaly česká podání. Díky tomu nevedly česká podání vůbec v patrnosti, jakoby česká podání vůbec neexistovala.⁴² Poslanec dále upozorňoval na jednání libereckého magistrátu, který rovněž česká podání nepřijímal a nevedl je v patrnosti.⁴³ Řada dotazů, které poslanec sněmu předložil, se týkala používání českého jazyka na drahách. Podle Hlíňáka v krajinách „*prohlašovaných neprávem ze ryze německé*“ nebyl na stanicích jediný český nápis nebo vyhláška, stanice byly ohlašovány pouze německy a rovněž jízdenky byly v němčině (např. v Jablonci nad Nisou).⁴⁴ Ke konci sněmovního jednání, tj. 29. září 1911, předložil Hlíňák sněmu svůj návrh na ochranu menšin ve veřejném životě. Návrh obsahoval především sankce za porušení rovnoprávného postavení. Navrhovanou úpravou by se předešlo řadě střetů mezi menšinou a většinou. Hlíňák zde označil konkrétní skutky, které by měly být nadále považovány za trestné činy. Nepokoušel se tedy o vydání obecného menšinového zákona, ale reagoval na konkrétní případy z praxe a snažil se těmto případům předejít jejich postihem. Tento návrh nebyl nikdy řádně projednáván, neboť dne 3. října 1911 se zemský sněm sešel naposledy.

6.3. NÁSILNÉ STŘETÝ A PRONÁSLEDOVÁNÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ MENŠINY

Potřeba národnostní menšiny zřídit obecnou školu, používat svůj mateřský jazyk při jednání s úřady, zakládat nejrůznější spolky a pořádat vlastní slavnosti, to vše vedlo ke střetům mezi příslušníky majority a minority. Občané národnostní většiny se obávali

⁴⁰ viz SZ – 28. července 1902

⁴¹ viz SZ – 22. listopadu 1905

⁴² viz SZ – 3. února 1910

⁴³ viz SZ – 3. února 1910, 29. září 1911

⁴⁴ viz SZ – 3. února 1910

nárůstu počtu obyvatel menšiny (např. zřízení české školy v „německé oblasti“ často znamenalo příchod dalších českých dělníků do obce či města). Situace se navíc zhoršovala neupravenými národnostními (pokusy o česko-německé vyrovnání) a jazykovými poměry. Rostoucí napětí mezi oběma národnostmi, tj. mezi Čechy a Němci, se nejvíce projevovalo v jednojazyčných oblastech. Obyvatelé menšin se často stávali terčem násilných útoků jen kvůli své národní příslušnosti.

Příkladem takového pronásledování menšin se stalo období po zavedení Badeniho jazykových nařízení v dubnu roku 1897. Tato nařízení, která zrovnoprávňovala češtinu a němčinu ve vnitřním úřadování, vyvolala obrovský odpor mezi německým obyvatelstvem. Ve městech (obcích), kde byla většina obyvatelstva německé národnosti, došlo k napadání a pronásledování „Čechů“. Na tyto násilnosti (výtržnosti), které se staly v červenci až prosinci roku 1897, si stěžovali čeští poslanci v lednu a v únoru roku 1898.⁴⁵ Uváděli konkrétní případy oněch událostí a poukazovali na to, že nedošlo k žádnému oficiálnímu zákroku ze strany policie. Na takové jednání německého obyvatelstva upozornili dne 10. ledna 1898 mladočeští poslanci – **JUDr. Karel Černohorský** (v Semily, Železný Brod), **Jindřich Záhoř** (m Praha – Hradčany, Vyšehrad; předseda Národní jednoty pošumavské), **Prokop Podlipský** (m Rychnov nad Kněžnou, Žamberk, Kostelec nad Ohří, Dobruška; předseda Národní jednoty severočeské). Poslanec K. Černohorský ve své interpelaci poukazoval na události, které se staly v Mostě v srpnu roku 1897, kde „*tlupy Němců proti každému vystupovali a jej stloukli, kdo jim do cesty přišel a česky mluvil, aneb o němž se domnívali, že jest Čechem.*“ Poslanec J. Záhoř zdůraznil, že k podobnému pronásledování Čechů docházelo i v dalších „německých“ městech, a to v Chebu, v Ústí nad Labem, v Liberci, v Podmoklech (dnes součástí Děčína) a v Jablonci nad Nisou. Poslední z výše jmenovaných poslanců, poslanec P. Podlipský, uvedl, že „*rovněž v Žatci došlo k neslýchaným násilnostem proti Čechům.*“ V Žatci byla německým davem vytlučena okna budovy, která patřila řemeslnicko-dělnické jednotě Vlastislav.⁴⁶

Další interpelace, které rovněž souvisely s pronásledováním českého obyvatelstva po zavedení jazykových nařízení, se objevily hned v únoru téhož roku. Poslanec **J. Sokol** předložil sněmu dotaz ve věci napadení českého praktikanta berního úřadu ve Falknově (dnešní Sokolov) - pana Ekla. Ten byl napaden skupinou Němců jen kvůli své národnostní

⁴⁵ Dne 10. března 1897 byl kvůli jednání říšské rady (ta byla rozšířena o pátou volební kurii) zemský sněm odročen. Znovu svolán až v lednu 1898.

⁴⁶ viz SZ – 10. ledna 1898

příslušnosti.⁴⁷ Poslanec **Václav Březnovský** (m Praha - Nové Město) přednesl interpelaci v příčině bouřlivých demonstrací v prosinci roku 1897 v Jablonci nad Nisou.⁴⁸

Spory mezi Čechy a Němci o Badeniho jazyková nařízení vyvrcholily v prosincových bouřích v Praze. Na násilné jednání českého obyvatelstva, na podpalování budov a napadání německého obyvatelstva ve dnech 29. listopadu až 2. prosince 1897 si ve své interpelaci stěžoval německý poslanec **Albert Werunsky**.⁴⁹

K vzájemnému napadání docházelo nejenom mezi dospělými, ale i mezi dětmi. V lednu 1898 upozornil poslanec **Václav Šamánek** na událost, kdy žáci německé školy v Liberci napadli děti (házeli po nich kameny, tloukli je klacky), které chodily do české mateřské školy.⁵⁰

V květnu roku 1899 vystoupil poslanec **Alois Kryf** (v Kolín, Kouřim, Uhlířské Janovice) s dotazem ohledně chování mosteckých strážníků, kteří bezdůvodně na ulici napadli skupinu českých mladíků z Kopist. Ti se poklidně vraceli domů a podle poslance Kryfa byli napadeni jen kvůli svému slušnému chování a kvůli své národnosti.⁵¹

V následujícím volebním období, tj. v letech 1901 – 1908, se otázka konkrétních násilných střetů tak často neprojednávala. Poslanec **Ladislav Dvořák** předložil roku 1902 zemskému sněmu dotaz ohledně článku v časopise „Gablonszer Tagblatt“. V tomto článku byl slovně urážen a napadán český úředník jen kvůli své národnosti.⁵² O rok později vystoupil na sněmu v záležitosti pronásledování českých menšin poslanec **Ervín Špindler** (v Mělník, Roudnice). Jeho interpelace se týkala chování německé většiny vůči české menšině v Podmoklech. Při oslavách památky mistra Jana Husa vytloukali Němci osvětlená okna českých domácností.⁵³

Uzavřený okruh tvořily události, které souvisely s projednáváním reformy usilující o reformu volebního řádu. V listopadu roku 1905 proběhla v Praze řada demonstrací za všeobecné hlasovací právo. V průběhu těchto demonstrací došlo k napadání a demolování majetku německého obyvatelstva. Na toto jednání ve své interpelaci upozornil poslanec **Josef Maly**.⁵⁴

Další stížnosti českých poslanců – **Josefa Anýže**, **Františka Dostála** (v Jičín, Lomnice nad Popelkou, Sobotka, Libáň) a **Karla Baxy** - se týkaly událostí,

⁴⁷ viz SZ – 12. února 1898

⁴⁸ viz SZ – 25. února 1898

⁴⁹ viz SZ – 10. ledna 1898

⁵⁰ viz SZ – 17. ledna 1898

⁵¹ viz SZ – 18. května 1899

⁵² viz SZ – 11. července 1902

⁵³ viz SZ – 5. října 1903

⁵⁴ viz SZ – 14. listopadu 1905

kteří se staly v září roku 1907 v Prachaticích. Česká beseda v Prachaticích slavila 1. září 1907 25 let svého trvání. V den plánovaných oslav se na náměstí v Prachaticích shromáždili Němci ze širokého okolí, kteří později napadali české občany. V noci pak byla rozbita okna v Národním domě. Na prachatické události reagovali také němečtí poslanci. Ti tvrdili, že Češi svým chováním provokovali německé občany.⁵⁵

V letech 1908 až 1911 čeští poslanci interpelovali ohledně napadání obyvatel české menšiny v Kašperských Horách. V září roku 1908 se v Kašperských Horách konal sjezd Böhmerwaldbundu. Po „štvavých“ projevech předsedy Böhmerwaldbundu Taschka a poslance Schreinerera došlo k prvním střetům mezi Němci a Čechy. Němečtí účastníci sjezdu rozbíjeli český majetek (byla vytlučena okna budovy České besedy), nadávali a ohrožovali životy českých občanů. Toto „řádění“ trvalo několik dní. V dalších dnech byl na ulici napaden např. rada vrchního soudu, který byl v Kašperských Horách na dovolené. Poslanci poukazovali na neschopnost státních úřadů proti těmto násilnostem včas zakročit. V této záležitosti na sněmu vystoupil národně sociální poslanec **Václav Klofáč** (m Strakonice, Sušice, Vodňany), mladočech **Josef Anýž**, agrárník **Ladislav Melhuba** (v Příbram, Dobříš), radikální pokrokář **Václav Prunar** (v Horšovský Týn, Hostouň, Poběžovice) a poslanec **Jindřich Pavlíček** (m Třeboň, Lišov, Týn nad Vltavou).⁵⁶

6.4. SČÍTÁNÍ OBYVATELSTVA

Národnostní příslušnost obyvatel Rakouska byla zjišťována podle tzv. řeči obcovací. To znamenalo, že byla zjišťována řeč, kterou dotyčný člověk používal ve styku s úřady, v rodině atd. Určování národnostní příslušnosti podle řeči obcovací bylo velmi nepřesné a umožňovalo manipulaci se zjišťovanými údaji sčítání. Zároveň mohl být ze strany většiny vytvářen tlak na příslušníky menšiny. V námi sledovaném období proběhlo sčítání lidu dvakrát, a to roku 1900 a 1910. Poslanci v této záležitosti interpelovali vždy v období před nadcházejícím sčítáním a po sčítání, kdy poukazovali na nesprávnosti v provedeném sčítání.

V průběhu let 1895 – 1911 předložili čeští poslanci mnoho návrhů a dotazů v příčině změny systému sčítání obyvatel. Chtěli, aby nadále bylo sčítání prováděno na základě „*etnografické národnosti*“. S tímto požadavkem na sněmu poprvé vystoupil poslanec **J. Čelakovský** v dubnu roku 1899 (znovu o rok později v dubnu roku 1900). Řeč obcovací označil ve své interpelaci jako „*velmi široký pojem*“.⁵⁷

⁵⁵ viz SZ – 16. září 1907, 17. září 1907

⁵⁶ viz SZ – 15., 18. a 22. září 1908

⁵⁷ viz SZ – 10. dubna 1899 a 19. dubna 1900

Na konci roku 1900 ještě poslanec **V. Šamánek** upozorňoval vládu, že „*se Němci již připravují na nastávající sčítání.*“ Poslanec žádal vládu, aby učinila potřebná opatření, kterými by předešla nátlaku německého obyvatelstva na příslušníky české menšiny.⁵⁸ Na začátku roku 1901 se objevily dotazy poslanců v příčině pronásledování obyvatel české menšiny v průběhu sčítání. Nejvíce interpelací ohledně sčítání lidu roku 1900 předložil sněmu poslanec **L. Dvořák**. Ten poukazoval na rozdílné výsledky úředního a soukromého sčítání. Např. k české obcovací řeči v ašském politickém okrese se přihlásila pouze jediná osoba; při soukromém sčítání bylo zjištěno 150 osob české národnosti. Příčinou byl, podle poslance Dvořáka, nátlak činěný na příslušníky české národnosti v průběhu sčítání.⁵⁹ Poslanec mimo jiné upozorňoval na „*falšování*“ výsledků sčítání. Řada sčítacích archů byla vyplněna cizí osobou. Němečtí majitelé domů často nevydali svým českým nájemníkům sčítací archy a vyplnili je sami. Zaměstnanci museli své archy předkládat německým zaměstnavatelům, kteří kontrolovali, zda je v archu uvedena německá obcovací řeč.⁶⁰ Sčítací komisi v Liberci byla za obcovací řeč chybně považována řeč úřední, nikoli národnost (popř. jazyk, který se užívá doma).⁶¹

V záležitosti sčítání roku 1900 předložili sněmu své stížnosti také poslanci **František Udržal**⁶² (v Rakovník, Křivoklát, Nové Strašecí, Louny), **Heřman Janda**⁶³ (v Slaný, Velvary, Libochovice) a **Antonín Kalina**.⁶⁴

S jedinou německou interpelací ohledně sčítání lidu roku 1900 vystoupil na zemském sněmu člen strany lidové, německý poslanec **Karl Schücker** (m Liberec, Christianstadt). Ve své interpelaci si stěžoval na průběh sčítání v Praze a Plzni.⁶⁵

Problematika sčítání lidu se znovu objevila až v únoru roku 1910, kdy staročeský poslanec **Luboš Jeřábek** (m Praha – Malá Strana) předložil sněmu návrh, ve kterém žádal, aby sčítání lidu bylo provedeno na základě zjištění národnosti, nikoliv obcovací řeči.⁶⁶ O pár měsíců později vystoupil s podobným požadavkem také poslanec **František Blahovec** (v Strakonice, Horažďovice; pocházel z jižních Čech). Ten žádal vládu, aby předešla útokům a násilnostem páchaným na příslušnících národnostních menšin.

⁵⁸ viz SZ – 22. prosince 1900

⁵⁹ viz SZ – 18. června 1901, 20. června 1901

⁶⁰ viz SZ – 25. června 1901

⁶¹ viz SZ – 4. července 1901

⁶² viz SZ – 28. června 1901

⁶³ viz SZ – 2. července 1901

⁶⁴ viz SZ – 11. července 1902

⁶⁵ viz SZ – 4. července 1901

⁶⁶ viz SZ – 3. února 1910

Stejně jako poslanec Jeřábek žádal, aby byla zjištěna národnost obyvatel a ne jejich obcovací řeč.⁶⁷

6.5. DALŠÍ OTÁZKY PROJEDNÁVANÉ NA ZEMSKÉM SNĚMU

Na sněmu byly projednávány i další otázky. Tyto otázky nebyly sněmu předkládány v časové návaznosti. Rovněž se neobjevovaly tak často jako výše zmíněné okruhy.

6.5.1. ZEMSKÉ SYMBOLY, SLAVNOSTI A VÝLETY

Jednou z takových otázek bylo užívání zemských symbolů a pořádání nejrůznějších slavností, popř. výletů. V oblastech obývaných německou národností většinou byly při různých slavnostech vyvěšovány prapory s německými barvami, tj. černo-červeno-žluté.⁶⁸ Naproti tomu byly zemské prapory strhávány. Např. městská rada v Podmoklech v říjnu roku 1903 zakázala vyvěšení zemských praporů u příležitosti narozenin císaře (interpelace poslance **E. Špindlera**). Přes tento zákaz ozdobil český spolek pro postavení činžovních domů v Děčíně a okolí svůj dům zemskými prapory. Starosta Podmokel dal tyto prapory sundat (v této věci podal dotaz poslanec **Josef Herold**).⁶⁹ Poslanec **V. Šamánek** již roku 1898 ve své interpelaci upozorňoval na nošení odznaků černo-červeno-žluté barvy žáky německé školy v Liberci.⁷⁰ Poslanec **F. Blahovec** roku 1907 přednesl dotaz ohledně sjezdu Böhmerwaldbundu v Českém Krumlově. Podle poslance Blahovce v průběhu tohoto sjezdu všude visely „*velkoněmecké prapory*“. Místodržitel, jenž na tento dotaz odpověděl, však tvrdil, že byl praporem, a to černo-žlutým rakouským, ozdoben pouze poštovní úřad.⁷¹

Některé dotazy se týkaly povolení a konání slavností. Čeští poslanci kritizovali činnost samosprávných úřadů v tzv. *uzavřeném území*. Tyto úřady nechtěly konání českých slavností povolovat. Důvodem zamítnutí žádosti se často stávala skutečnost, že na stejný den byla ohlášena i slavnost německá. Příkladem takové nepovolené oslavy se stala sokolská slavnost v Lovosicích (1902). Zajímavé je, že ve věci této slavnosti byly sněmu předneseny dotazy jak ze strany české, tak i německé. Německý poslanec **Gustav Schreiner** (m. Planá, Tachov, Stříbro, Žindava) tuto slavnost označil jako snahu obyvatel české národnosti provokovat německé obyvatele v Lovosicích. Naopak český poslanec **JUDr. Jan Podlipný** (m. Praha - Staré Město), který o tři dny později rovněž vystoupil v této

⁶⁷ viz SZ – 30. září 1910

⁶⁸ Heraldicky správně označujeme německý prapor jako černo-červeno-zlatý.

⁶⁹ viz SZ – 5. a 6. října 1903

⁷⁰ viz SZ – 17. ledna 1898

⁷¹ viz SZ – 17. září 1907

záležitosti, tvrdil, že se „*příslušníci německé národnosti snažili zmařit české slavnosti různými provokacemi.*“ V Lovosicích chtěli Němci uspořádat svou slavnost ten samý den jako Češi. Nakonec byly obě slavnosti zakázány.⁷² Je zřejmé, že obě strany si navzájem činily naschvály. Dnes se již nedá přesně určit, kdo onu žádost podal dřív a kdo později.

Němečtí poslanci – **August Hackel** (m Teplice, Ústí nad Labem), **G. Schreiner** a **Franz Peschka** (m Lanškroun, Ústí nad Orlicí, Králíky) na sněmu interpelovali ohledně pořádání výletů českých spolků do německých měst a míst. Poslanci i toto jednání občanů české národnosti označovali jako úmyslnou provokaci vůči německému obyvatelstvu.⁷³

6.5.2. EKONOMICKÁ KONKURENCE

Na konci 19. století byli čeští obchodníci a živnostníci stejně schopní jako obchodníci němečtí. Čeští obchodníci se stali schopnými konkurence i v oblastech osídlených německou národností většinou. Proto byl v německých městech vyhlašován bojkot českých živnostníků. V těchto oblastech byly vydávány nejrůznější letáky a plakáty, ve kterých byli Němci vyzýváni, aby nakupovali pouze u německých firem. Znění takového plakátu ve své interpelaci ze dne 28. prosince 1898 uvedl poslanec **Šamánek**: „*Deutsche kauftet nur bei Deutschen.*“⁷⁴ V podobné záležitosti interpeloval o několik let později i poslanec **Josef Jiroušek** (zvolen za obchodní komoru v Praze), který poukázal na situaci v Prachaticích, kde byly vylepeny podobné plakáty jako v Liberci.

Nejzajímavější je asi okruh dotazů, které byly předneseny poslancem **Šamánkem**, ohledně vypovězení českých živnostníků z libereckého trhu. Liberecký magistrát pod záminkou uvolnění pasáže na Bismarkově (dnešním Sokolovském) náměstí vyzval všechny prodávající živnostníky, aby znovu zažádali o přidělení míst na trhu. Dne 3. května 1899 byla místa rozdělena. Čtyřicet českých živnostníků bylo dřívějších míst úplně zbaveno. Poslanec žádal místodržitele o rychlé vyřízení celé záležitosti. Již 1. května 1900 místodržitel ve svém projevu, ve kterém reagoval na útoky poslance Šamánka, připomněl, že šestnácti živnostníkům byla místa na trhu vrácena. Ostatním českým živnostníkům však místa na trhu vrácena nebyla. Proto poslanec Šamánek předložil sněmu další dotazy v této záležitosti.⁷⁵

O několik let později, v září roku 1911, upozornil poslanec **J. Hlišák** na porušování práv českých živnostníků v Liberci. Obchodníkům, kteří se přihlásili k české obcovací řeči,

⁷² viz SZ – 25. a 28. července 1902

⁷³ viz SZ – 6. října 1903 a 18. května 1905.

⁷⁴ viz SZ – 28. prosince 1898

⁷⁵ viz SZ – 18. května 1899, 23. dubna 1900, 1. května 1900, 20. prosince 1900.

liberecká tržní policie nepovolila vstup na veřejný trh.⁷⁶ O rok dříve předložil poslanec Hlíňák dotaz v podobné záležitosti. V Jablonci nad Nisou a v Příchovicích byli rovněž z návštěvy trhu vyloučeni příslušníci české národnosti.⁷⁷

6.6. NĚMECKÁ MENŠINA V PRAZE

Samostatný okruh tvoří návrhy a dotazy předkládané německými poslanci stran existujících národnostních poměrů v Praze. V průběhu druhé poloviny 19. století došlo k výraznému poklesu počtu německy mluvícího obyvatelstva v Praze. Podle sčítání z roku 1880 se k německé obcovací řeči v Praze přihlásilo asi 15% občanů. O dvacet let později, tj. roku 1900, bylo napočítáno v Praze pouze 7% obyvatel mluvících německy (pokles o polovinu).⁷⁸

Pražští Němci náleželi ke střední a vyšší vrstvě. Dvě třetiny Němců tvořily zaměstnavatelé, popř. byli Němci zaměstnání jako kvalifikovaní úředníci. Méně majetní Němci (malí živnostníci a úředníci), jejichž počet se na přelomu 19. a 20. století zvyšoval, žili na předměstí – Smíchov, Libeň, Karlín, kde docházelo k postupné asimilaci německého obyvatelstva. Jádrem pražských Němců, německá pražská „buržoazie“ žila většinou ve vnitřní Praze, tzn. v okolí Nového a Starého Města. Konflikt mezi Němci a Čechy nezpůsobovala tedy pouze národnostní příslušnost, ale i rozdíl mezi společenskými třídami. Navíc byla situace v Praze poznamenána výbuchy násilí v národnostně vypjatých obdobích.⁷⁹

Právě na násilné jednání českého obyvatelstva v Praze v prosinci roku 1897, tj. v období po zavedení Badeniho jazykových nařízení, si ve výše uvedené interpelaci stěžoval poslanec *A. Werunsky*.

Němečtí poslanci na zemském sněmu nejčastěji vystupovali právě ve věci německé menšiny v Praze. Dotazy a návrhy, týkající se této problematiky, prostupují celým námi sledovaným obdobím. Mnoho německých poslanců se ve svých dotazech věnovalo otázce dodržování jazykové rovnoprávnosti, resp. označování ulic a náměstí v Praze. Poslanec *JUDr. Johann Kiemann* (m Vimperk, Prachatice, Volary) a německý liberál *JUDr. Albert Werunsky* (m Mikulášovice, Brtníky, Krásná Lípa) předložili dne 28. prosince 1895 sněmu návrh, ve kterém žádali, aby při označování ulic a náměstí v Praze bylo užíváno obou zemských jazyků.⁸⁰ Při čtení tohoto návrhu poslanec Březnovský upozornil na podobnou situaci v německém Liberci. O několik let později, roku 1908, přednesli dotaz

⁷⁶ viz SZ – 27. září 1911

⁷⁷ viz SZ – 30. září 1910

⁷⁸ Živanský, T., Rakousko-Uhersko po stránce národnostní. In: Tobolka, Z.V., Česká politika I., Praha 1906, s. 284-291.

⁷⁹ Cohen, G. B., Němci v Praze 1861 – 1914. Karolinum, Praha 2000, 314 s.

⁸⁰ viz SZ – 28. prosince 1895

v téže záležitosti poslanci **JUDr. Karl Eppinger** (m Cvikov, Mimoň) a **Adolf Bachmann** (m Rokytnice v Orlických Horách, Jilemnice).⁸¹ Další dotazy se týkaly užívání pouze českých nápisů a výstražných označení v soukromých dopravních prostředcích (u elektrických drah) v Praze. Na tuto skutečnost upozornili ve svých dotazech poslanci **Alexandr Richter** (zvolen za obchodní komoru v Chebu), **Franko Stein** (m Vrchlabí, Lánov, Hostinné) a **JUDr. Josef Maly** (m Rumburk).⁸²

V posledním období (1908 – 1911) si němečtí poslanci stěžovali na nedodržování jazykové rovnoprávnosti pražským magistrátem a ve všeobecné nemocnici v Praze (interpelace poslanca **J. Malyho**).⁸³

6.7. ČESKÁ MENŠINA V LIBERCI

Pokud bychom chtěli jmenovat oblast, kvůli které čeští poslanci nejčastěji předkládali své interpelace, byl by to právě Liberec. Na konci 19. století patřilo město mezi nejvýznamnější průmyslová centra rakouské monarchie. V Liberci měla své sídlo obchodní a živnostenská komora, existovala zde řada různých typů škol, spolkových a kulturních institucí. Českými Němci byl Liberec považován, a prezentován, za ryze německé město.⁸⁴ Podle sčítání z roku 1900 žilo v Liberci asi 92% obyvatel s obcovací řečí německou.⁸⁵

Ve věci české menšiny žijící v Liberci nejčastěji interpelovali poslanci **V. Šamánek** a **J. Hlíňák**, kteří odtud pocházeli. Poslanec Šamánek působil na zemském sněmu v letech 1895 – 1907. V tomto období sněmu předložil řadu dotazů v této záležitosti. Ve svých interpelacích se často zabýval otázkou menšinového školství v Liberci - interpeloval v záležitosti škol obecných i pokračovacích.⁸⁶ Velmi často byly sněmu předkládány dotazy ohledně jednání libereckého magistrátu, který do roku 1897 česká podání přijímal, ale nevyřizoval. Od roku 1897 však česká podání již ani nepřijímal a vracel je zpět s upozorněním, že český jazyk není v Liberci jazykem obvyklým (viz výše).⁸⁷ Opakujícím se tématem bylo jednání státních institucí v Liberci. Poslanec Šamánek poukazoval na nedodržování jazykové rovnoprávnosti těmito úřady. Nápisů na budovách a orientační tabulky uvnitř těchto úřadů byly pouze

⁸¹viz SZ – 25. září 1908

⁸²viz SZ – 24. ledna 1898, 20. prosince 1900, 18. května 1905

⁸³viz SZ – 19. a 25. září 1908

⁸⁴Melanová, M., Liberec na cestě k projektu samostatné provincie. In: Česko-slovenské vztahy, Liberec 1996, s. 83-93.

⁸⁵Živanský, T., Rakousko-Uhersko po stránce národnostní, In: Tobolka, Z.V., Česká politika I., Praha, s. 284-291.

Ke skutečnému počtu Čechů a k situaci české menšiny začátkem 20. století blíže Melanová, M., Česká menšina v Liberci před první světovou válkou. In: Fontes Nissae 2000/I, s. 93-122.

⁸⁶viz SZ – 12. prosince 1900, 30. prosince 1901, 26. července 1902

⁸⁷viz SZ – 21. ledna 1896

německé. Úředníci mluvili jenom německy. Na české žádosti a podání byly psány německé odpovědi. Také veškerá označení a varovné nápisy na elektrické dráze, tj. tramvaji, byly v němčině.⁸⁸ Nejenom poslanec Šamánek, ale i poslanec **Václav Březnovský**, poukazoval na skutečnost, že Průmyslovému muzeu v Liberci byla každý rok vyplácena státní podpora pod podmínkou, že bude dodržována jazyková rovnoprávnost. Muzeum však podle poslance Šamánka nesplnilo ani jednu z daných podmínek.⁸⁹ Poslanec rovněž interpeloval ve věci vypovězení českých živnostníků a obchodníků z libereckého trhu (viz výše).

Osobnost **J. Hliňáka** (poslancem sněmu od roku 1909, zvolen v doplňovací volbě) se poprvé objevuje až roku 1910 v souvislosti s jednáním libereckého magistrátu. Poslanec upozorňoval na skutečnost, že magistrát města Liberce česká podání nevede v patrnosti, jako by vůbec neexistovala. Většina dotazů přednesených na sněmu poslancem Hliňákem se týkala jednání libereckého magistrátu a krajského soudu, tedy nedodržování jazykové rovnoprávnosti.⁹⁰ Na rozdíl od svého předchůdce, poslance Šamánka, Hliňák neřešil otázku menšinového školství.

V záležitosti české menšiny v Liberci vystoupilo na zemském sněmu mnoho českých poslanců – **V. Březnovský**, **K. Baxa**, **J. Herold** a další.

6.8. NÁRODNOSTNÍ SPOR V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

České Budějovice byly na konci 19. století jediným městem v národnostně české oblasti, kde byla samospráva v rukou německé „menšiny“. Ve městě České Budějovice žilo podle sčítání z roku 1910 asi 17 tisíc obyvatel, hlásících se k obcovací řeči německé, a 27 tisíc obcovací řeči české.⁹¹ Českobudějovický okres byl podle sčítání z roku 1900 okresem smíšeným, tj. žilo zde asi 78% obyvatel s obcovací řečí českou a 22% s obcovací řečí německou. Sčítání z let 1880, 1890 a 1900 nám dokazují, že docházelo k postupnému poklesu obyvatel německé menšiny (k obcovací řeči české se přihlásilo roku 1880 – 49,9%; 1890 – 58,7%; 1900 – 60% obyvatel města Budějovic).⁹² České Budějovice se tedy v průběhu posledních desetiletí 19. století proměnily v „české“ město.

S tímto vývojem souvisely problémy, na které ve svých interpelacích poukazoval staročeský poslanec, který z Českých Budějovic pocházel, **JUDr. August Zátka** (v České Budějovice, Lišov, Trhové Sviny, Hluboká nad Vltavou; později

⁸⁸ viz SZ – 27. dubna 1900, 8. února 1898

⁸⁹ viz SZ – 11. ledna 1896, 28. července 1902

⁹⁰ viz SZ – 3. a 4. února 1910, 20. září 1911

⁹¹ Kořalka, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Argo, Praha 1996, s. 181-184.

⁹² Za okresy smíšené byly pokládány takové okresy, v nichž majorita obyvatel dosahovala 50 - 79,9%. Blíže Živanský, T., Rakousko-Uhersko po stránce národnostní. In: Tobolka, Z.V., Česká politika I., Praha, s. 284-291.

zvolen za obchodní komoru v Českých Budějovicích; nakonec m (České Budějovice). Ten v průběhu svého působení zemskému sněmu předložil mnoho dotazů ohledně jednání českobudějovického zastupitelstva a v příčině upravení národnostních poměrů v Budějovicích. Poslanec si stěžoval na jednání městské stráže, která v lednu roku 1898 v podstatě bezdůvodně zatýkala občany české národnosti.⁹³ Další interpelace, předložená sněmu 24. června 1902, se týkala nezákonného úřadování německého obecního zastupitelstva v Českých Budějovicích. Již 12. října 1901 uplynulo tříleté období, na které bylo obecní zastupitelstvo zvoleno. Obecní zastupitelstvo však, i přes opětovné stížnosti českého obyvatelstva (již 3. února 1902 byly vyloženy seznamy voličů; těsně předtím byl počet německých voličů zvýšen hromadným jmenováním čestných občanů), nebylo ještě v květnu roku 1905 rozpuštěno.⁹⁴ Roku 1906 byly provedeny volby do obecního zastupitelstva. Německá menšina, která byla poražena, se proti výsledku těchto voleb odvolala. Díky tomu i nadále úřadovalo staré zastupitelstvo. Poslanec **Vilém Holoubek** (zvolen za obchodní komoru v Českých Budějovicích), který na tuto skutečnost upozorňoval, žádal místodržitele, aby co nejrychleji celou záležitost vyřídil.⁹⁵ Také poslanec **Zátka** žádal vládu, aby zajistila objektivní obecní volby v Českých Budějovicích.⁹⁶

V záležitosti obecních voleb v Budějovicích interpeloval i německý poslanec **Josef Malý**. Ten si však ve svém dotaze stěžoval na agitaci Čechů, kteří v Českých Budějovicích ani nežili.⁹⁷

Další dotazy, které se týkaly Českých Budějovic, byly sněmu předloženy poslancem **Ladislavem Dvořákem** a mladočechem **Vojtěchem Holanským** (v České Budějovice, Lišov, Trhové Sviny, Hluboká nad Vltavou). Poslanec **Dvořák** (roku 1901) poukazoval na falšování výsledků sčítání v Českých Budějovicích.⁹⁸ Dotaz poslance Holanského se týkal zadání stavby budovy krajského soudu staviteli německé národnosti, ačkoliv české firmy předložily příznivější (levnější) návrhy.⁹⁹

V posledním období (1908 -1911) se tato otázka příliš neobjevuje, což souvisí s jednáním o vyrovnání v Českých Budějovicích, které se zdálo být nadějně. Po volbách do obecního zastupitelstva roku 1906 byla zahájena jednání o upravení poměru mezi Čechy a Němci v Českých Budějovicích. Výsledkem bylo uzavření vyrovnávacích předloh, které však nikdy

⁹³ viz SZ – 28. ledna 1898

⁹⁴ viz SZ – 24. června 1902, 22. květen 1905

⁹⁵ viz SZ – 28. prosince 1906

⁹⁶ viz SZ – 18. února 1907

⁹⁷ viz SZ – 22. února 1907

⁹⁸ viz SZ – 25. června 1901

⁹⁹ viz SZ – 30. července 1902

nebyly sněmu předloženy. V těchto předlohách, které vycházely ze starších představ staročeského poslance A. Zátky, se objevila myšlenka o rozdělení mandátů v obecním a okresním zastupitelstvu a o úpravě školských poměrů ve městě na základě oddělení národnostních katastrů.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Městské zastupitelstvo v Českých Budějovicích jednomyslně schválilo připravené vyrovnávací předlohy dne 26. 2. 1914, v květnu byly potvrzeny okresním výborem. Blíže Kořalka, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Argo, Praha 1996, s. 181-185.

7. VÝTAH ZE STENOGRAFICKÝCH ZPRÁV ČESKÉHO ZEMSKÉHO SNĚMU¹

7.1. MENŠINOVÉ OTÁZKY PROJEDNÁVANÉ V LETECH 1895 - 1901

Roku 1895 proběhly volby do zemského sněmu. 12. prosince císař jmenoval Jiřího Lobkovice nejvyšším zemským maršálkem, tj. předsedou zemského sněmu. Nový sněm zahájil své jednání 28. prosince 1895. Hned na prvním zasedání sněmu mladočeši opustili zasedací síň, neboť odmítali hraběte Thuna jako místopředsedu Království českého (zástupce vlády).

Zemský sněm z roku 1895 byl svolán pětkrát:

- 1) První výroční zasedání sněmu bylo zahájeno 28. prosince 1895. Sněm byl uzavřen 14. února 1896.
- 2) Druhé výroční zasedání sněmu probíhalo v letech 1896-1898.
- 3) Třetí výroční zasedání probíhalo v letech 1898-1899.
- 4) Čtvrté výroční zasedání bylo zahájeno 29. prosince 1899. Sněm byl uzavřen 22. prosince 1900.
- 5) Páté výroční zasedání skončilo 18. června 1901.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

první výroční zasedání zemského sněmu z roku 1895 v letech 1895-1896,
první oddíl, sezení I.-XIII.

První výroční zasedání zemského sněmu z roku 1895 bylo zahájeno 28. prosince 1895. Jednání sněmu skončilo po dvou měsících, kdy byl 14. února 1896 sněm uzavřen. Stenografické zprávy jsou rozděleny do dvou oddílů, a to sezení 1-13 a sezení 14-26.

¹ Tato kapitola obsahuje výtah ze stenografických zpráv zemského sněmu v letech 1895 – 1913. Jsou zde uvedeny interpelace a návrhy poslanců předložené na zemském sněmu ve výše uvedeném období, které se týkaly menšinové otázky, popř. obecného vztahu české a německé národnosti.

Stranická příslušnost poslanců je uváděna *kurzívou v závorce* vždy za jménem poslance. Blíže Lišková, M., Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861 – 1913. SÚA, Praha 1994 a Navrátil, M., Almanach sněmu Království českého 1895 -1901.

Pro lepší orientaci jsou v textu v hranaté závorce uvedeny české názvy obcí a měst (popř. okres, ve kterém se obec nacházela). Blíže Pfohl, E., Orientierungs Lexikon der Tschecho-Slowakischen Republik. Reichenberg 1922.

Jednání sněmu probíhající dne 28. prosince 1895

Německý poslanec **A. Heinzl** (*německý liberál*) si ve své interpelaci stěžoval na neochotu české strany zřídit německou školu ve Dvoře Králové.

Menšinové otázky se týká také návrh podaný poslanci **A. Werunskym** (*německý liberál*) a **J. Kiemannem** (*německá strana pokroková*) ohledně užívání obou zemských jazyků při označování ulic a náměstí v královském hlavním městě Praze (*Deutscher Verein für städtische Angelegenheiten*). Při čtení tohoto návrhu poslanec **V. Březnovský** (*národní strana svobodomyslná*) povstal a vykřikl: „*Co pak Liberec?*“

Jednání sněmu dne 30. prosince 1895

*Poslanec **F. Nitsche** (*německý liberál*) podává interpelaci „...*v příčině šetření rovného práva obou jazyků zemských při zahájení sněmu.*“ Německý poslanec si stěžuje, že místodržitel – hrabě Thun - použil k zahájení sněmovního jednání český jazyk.*

Interpelace, která se přímo týká menšinové otázky, byla podána poslancem **J.R. Sobitschky** (*německý liberál*). Ten žádá „*odstranění nepřístojností na německých školách v Praze*“.

Jednání sněmu dne 7. ledna 1896

*Zpráva zemského výboru o stavu národního školství v Království českém. V průběhu tohoto jednání podal poslanec **Vojtěch Schönborn** (*konzervativní velkostatek*) návrh na zavedení povinného vyučování druhého zemského jazyka na středních školách.*

Jednání sněmu dne 9. ledna 1896

Poslanec **P. Podlipský** (*národní strana svobodomyslná*) předložil petici podepsanou rodiči českých dětí v Koštanech [německy Kosten, okr. Teplice] za zřízení české veřejné školy obecné tamtéž.

Jednání sněmu dne 10. ledna 1896

Poslanec **F. Klouček** (*národní strana svobodomyslná*) podal interpelaci (dotaz) k místodržiteli ohledně jednání c.k. setníka Boro. „...*Dle hodnověrných zpráv bavilo se dne 16. prosince 1895 více občanů v hostinci pí Krásné v Kartouzech –Valdicích zpěvem různých písní národních...*“ Ve vedlejší místnosti se nacházela společnost c.k. důstojníků. Když pan

Novotný začal zpívat píseň *Kde domov můj*, otevřely se dveře a setník Boro se na zpívající německy obořil: „*Vy česká pakáži, řvete jako krávy.*“ Pan Novotný upozornil setníka, že nemá právo jim zakazovat zpívání českých písní. To popudilo setníka tak, že dal pana Novotného zatknout.

Poslanec **V. Teklý** (*národní strana svobodomyslná*) předložil petici českých občanů v Turnovanech za zřízení české veřejné obecné školy tamtéž.

Jednání sněmu dne 11. ledna 1896

Interpelace (dotaz) poslance **V. Březnovského** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně udělení subvence Průmyslovému muzeu v Liberci. Průmyslovému muzeu měla být vyplacena subvence ve výši 150.000 zlatých za určitých podmínek, tj. dodržení jazykové rovnoprávnosti při označení muzea, vydávání publikací atd. „...*Časopisy však donesly zprávu, že slavný zemský výbor se usnesl by část zmíněné subvence byla Průmyslovému muzeu vyplacena, aniž by veškeré kladené podmínky došly splnění...*“ Při tom v obvodu liberecké obchodní a živnostenské komory žije více než 900.000 Čechů.

Dále byly čteny petice podané dne 10. ledna 1896, které se týkaly zřizování českých veřejných škol obecných. Poslanec **Čelakovský** podal petici za zřízení české školy v Dobřanech, poslanec **Žalud** za zřízení české školy v Terezíně a poslanec **Moravec** za zřízení české školy v Řeži.

Jednání sněmu dne 14. ledna 1896

Návrh poslance **J. Sokola** (*národní strana svobodomyslná*) o vydání zákona *stran jazyka vyučovacího na školách obecných*. Poslanec ve svém návrhu žádá, aby děti chodily do škol, kde by používaly svůj mateřský jazyk. „*Děti mohou být přijímány pouze do té škol,y jejímž jazykem mluví.*“

Dotaz poslance **J. Moravce** (*národní strana svobodomyslná*) k místodržiteli ohledně matiční školy v Nemajově.

V létě roku 1894 přivedlo několik českých matek své děti k zápisu do matiční školy Nemajovské. Většinou byly tyto ženy zaměstnány v továrně Neumann Fr. et Comp. v Debrném. Na tyto ženy byl činěn nátlak, aby děti daly do tamní německé školy. Matky však nechaly své děti v české škole. „...*Když ostatní čeští rodičové viděli, že dětem návštěva české školy prospívá, netajili se svým úmyslem poslat svoje děti do matiční školy v Nemajově. Toho se obával řídící tamní německé školy Zabrodský. Naléhal na továrníka, aby nedovolil svým dělnicím odváděti děti do školy české. Továrník zavolal si do kanceláře jednu ženu po druhé,*

*sliboval a hrozil, aby děti daly do tamní německé školy... “ Nejvíce naléhal na paní Bláhovou, která však rozhodně prohlásila: „že poslední své dítě poněmčiti nedá.“ Pro neposlušnost dostala nejen ona, ale i její dcery, čtrnácti denní výpověď. Do prázdnin roku 1895 nebyli dělníci znovu vyslýcháni. Před začátkem školního roku však několik dělnic přivedlo své děti k zápisu do mateřské školy. Opět jim bylo v továrně domlouváno. Protože domluva nepomohla, ocitly se na vratech továrny dvě vyhlášky, a to oznámení: 1) *kdy se koná zápis do místní německé školy v Debrněm; a že 2) kdo děti své pošle jinam, než do školy Debrnské, bude propuštěn.**

Pod nátlakem ze strany továrny a německých dělníků dne 2. a 3. září 1895 čeští dělníci z továrny odešli.

Poslanec Moravec se dotazuje, „...zda-li jsou tyto okolnosti Jeho Excelenci známy, a co hodlá učiniti, aby česká národnost, čeští dělníci našli zákonnou ochranu proti násilnostem a příkořím vůbec... “

Poslanec **F. Sláma** (národní strana svobodomyslná) předložil zemskému sněmu petici obecního výboru a místní školní rady v Liberku [okr. Rychnov nad Kněžnou] za vyloučení tamní české školy z německého školního okresu žamberského a přidělení k okresu rychnovskému.

Jednání sněmu dne 17. ledna 1896

Návrh poslance **J. Čelakovského** (národní strana svobodomyslná) ohledně zákonného upravení obecního školství v obcích národnostně smíšených. Poslanec se ve svém návrhu snažil o úpravu vzniku škol – za jakých okolností mohou školy vznikat, kolik dětí potřebují a jaký jazyk mají používat.

Jednání sněmu dne 18. ledna 1896

Dotaz poslance **F. Nikfelda** (národní strana svobodomyslná) a **F. Malinského** (národní strana svobodomyslná) k místodržiteli „v příčině zřízení obecné školy české s vyučovacím jazykem českým v Německém Šicendorfu [Schützendorf, dnešní Říčky]. “

V září roku 1893 podali rodiče českých dětí žádost na zřízení obecné školy veřejné. Tuto žádost podepsalo 43 rodičů, v zastoupení 76 českých dětí školou povinných. Zemská školní rada tuto žádost zamítla. Podle jejich výpočtů nebyl počet v pětiletém průměru dětí dostačující (školní rada - $39\frac{2}{5}$ dětí, potřeba 40 dětí). Po zamítnutí této žádosti podali rodiče novou žádost. Okresní hejtmanství německobrodské [dnešní Havlíčkův Brod] a okresní školní rada zjistily; „že na zřízení školy trvá stále 45 rodičů v zastoupení 75 dítek s celkovým

pětiletým počtem školních dětí 219, z nichž průměrný roční počet 42⁴/₅ činní. “ Přesto nebyla česká obecná škola dosud zřízena. V Německém Šicendorfě již čtvrtý rok vydržuje Ústřední matice školská soukromou školu, která vznikla 28.11.1892 a měla 95 žáků. Rovněž žádost, aby se z matiční školy stala škola veřejná, byla zemskou školní radou zamítnuta.

Poslanci si stěžují na jednání zemské školní rady, která se přiklání více na stranu německou.

Jednání sněmu dne 20. ledna 1896

*Dotaz poslance **J. Scharfa** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně šetření jazykové nerovnoprávnosti. Tiskem byly vydány *vzorné stanovy pro náboženské obce židovské* – pouze v německém jazyce. Později po upozornění „Národní jednoty českožidovské v Praze“ byly tyto stanovy vydány i v českém jazyce, ale nebyly bezplatně rozeslány jako stanovy v jazyce německém.*

Poslanec **Alexandr Richter** (*německý liberál*) předložil petici německého spolku pro městské záležitosti v Praze za subvenci k zřízení německé měšťanské školy v Praze.

Jednání sněmu dne 21. ledna 1896

*Další projednávání návrhu poslance **Vojtěcha Schönborna** na zavedení druhého zemského jazyka jako povinného předmětu na středních školách. Ve sněmovně se strhla bouřlivá debata. Tento návrh byl odkázán školské komisi.*

Interpelace Dr. **V. Šamánka** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti zachování jazykové rovnoprávnosti u libereckého magistrátu.

Dne 19. ledna 1896 vydal magistrát města Liberec rozkaz v německém jazyce spolku „Vojenských českých vysloužilců pro Liberec a okolí“. Tento spolek má jako jednacím řeč ve svých stanovách uvedenu češtinu. „...*Jak slavnému magistrátu, tak c.k. hejtmanství v Liberci je známo, že podepsaný jest obcovacího jazyka českého...*“

Poslanec se táže, jestli je místodržitel ochoten úřadům naříditi, aby se příště řídily zákonem o jazykové rovnoprávnosti.

Jednání sněmu dne 24. ledna 1896

Návrh poslance **J. Čelakovského** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně zákonného upravení národního školství v obcích národnostně smíšených. Návrh byl přikázán komisi školské.

*Interpelace poslance **K. Černohorského** (*národní strana svobodomyslná*) a soudruhů stran německého vyřizování českých žádostí poštovní spořitelnou.*

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

první výroční zasedání zemského sněmu z roku 1895 v letech 1895-1896

druhý oddíl, sezení XIV. – XXVI.

Jednání sněmu dne 25. ledna 1896

Interpelace poslance **L. Pinkase** (*národní strana svobodomyslná*) stran porušování jazykové rovnoprávnosti ze strany c.k. úřadů v Království českém.

- I. Finanční prokuratura v Praze činí veškerá podání úřadům v německém jazyce. „*Mnohý český venkovan, ve věcech těch jakkoliv účastněný, bývá zpravován německy výměrem soudním, jemuž naprosto nerozumí, o věcech za časté velmi důležitých.*“
- II. Místodržitelství vydává odpovědi na stížnosti v českém jazyce v jazyce německém.
- III. Okresní hejtmanství vyřizují podání v německém jazyce i v ryze českých okresech.
- IV. Četnictvo vydává trestní oznámení německy.

Interpelace poslance **Pinkase** ve věci porušení jazykové rovnoprávnosti novým organizačním statutem pro c.k. státní dráhy, vydaným vyhláškou ministerstva železnic ze dne 19. ledna 1896, podle kterého „*služebním jazykem státních železnic jest jazyk německý.*“

Jednání sněmu dne 31. ledna 1896

Dotaz poslance **J. Anýže** (*národní strana svobodomyslná, redaktor Národních Listů*) – na české veřejné škole v Hrobech u Teplic bylo zapsáno více „dítěk“, než je kapacita tříd (124 dětí v jedné místnosti). Škola a rodiče dětí podali žádost o rozšíření školy, tato žádost však nebyla dosud vyřízena. „*Na počátku září minulého roku podali rodiče žádost o rozšíření české školy, ale marně čeká na vyřízení snad jen proto, že tato škola nalézá se v tzv. uzavřeném území.*“

Jednání sněmu dne 4. února 1896

Návrh poslance **J. Sokola** na vydání zákona o vyučovacím jazyku na školách a o přijímání dětí školou povinných, ve školních obcích národnostně smíšených, do školy, jejíhož jazyka jsou mocny. „*Copak by řekl Komenský nyní, velectění pánové, když by viděl, kterak šestileté děti houfně od českých rodičů posílány bývají do škol německých?*“

Obecné německé školy navštěvuje (podle poslance Sokola) celkem 333.450 žáků, z toho je 17.425 českých dětí, což je asi 5,5%; na školách měšťanských je mezi 18.983 žáky 1.611 českých dětí, což je asi 8%. Zatímco české obecné školy navštěvuje celkem 580.959 žáků z toho 3.219 Němců, což je 0,5%; a na školách měšťanských je 18.479 žáků z toho 418 Němců, což je 1,4%.

„*Česká škola má vychovávat českou mládež, německá škola německou.*“

Jednání sněmu dne 7. února 1896

Dotaz poslance **J. Moravce** (*národní strana svobodomyslná*) – roku 1895 prováděla Ústřední matice školská přestavbu domku v Žirči. Přestavbu oznámili českým přípisem stavebnímu úřadu žiřečskému. Ten žádost nevyřídil. Odbor Ústřední matice školské podal stížnost k c.k. okresnímu hejtmanství ve Dvoře Králové. Žádost byla hejtmanstvím zamítnuta. Podle okresního hejtmanství totiž stavební úřad v Žirči není povinen vyřizovat podání v jazyku českém, poněvadž „*jazyk český není v Žirči obvyklý.*“

Dotaz poslance **A. Zátky** (*strana národní*) v záležitosti kontrolora berního okresu Český Krumlov. Podle posledního sčítání obyvatel žije v tomto okresu 13.731 Čechů a 16.186 Němců. Za berního kontrolora byl dosazen úředník českého jazyka neznalý.

Dotaz poslance **F. Malinského** a **F. Nikfelda** – roku 1894 městská rada v Polné podala žádost k c.k. školní radě v Německém Brodě na zrušení druhé třídy německé školy v Polné. Školní rada v Německém Brodě se snažila o protahování celé záležitosti a nebrala ohled na žádosti zastupitelstva – na to, že skutečně německou školu nenavštěvuje dostatečný počet dětí. „*...O jazyk německý je na zdejších školách dostatečně postaráno a jest tudíž dvoutřídní německá škola v Polné, školou naprosto nepotřebnou, způsobujíc obci zbytečných výdajů...*“

Jednání sněmu dne 13. února 1896

Projednávání rozpočtu na rok 1896 – rozpočtové položky *k účelům vyučovacím a vzdělávacím*.

Poslanec **B. Pacák** (*národní strana svobodomyslná*) předložil návrh, který zní takto: „*ze subvence věnované zemským rozpočtem na rok 1896 jsou vyloučeny ony školy soukromé, které*

přijímají dívky jazyka vyučovacího neznalé.“ Podle poslance Pacáka by se tento návrh dotkl především německých soukromých škol, a to:

- 1) klášterních německých škol
- 2) izraelitských
- 3) škol německého spolku „Schulverein“

Ve sněmovně se strhla bouřlivá debata. Němečtí a čeští poslanci se navzájem začali obviňovat.

Německý poslanec **A. H. Posselt** (*německý liberál*) obvinil královédvorskou obec, že podnikla kroky ke zmaření zřízení německé školy veřejné ve Dvoře Králové.

Německý poslanec **A. Pergelt** (*německá pokroková strana*) si stěžuje na jednání vůči německé škole v Hradci Králové, na chování českého kléru na školách a na chování Ústřední matice školské.

Na stížnosti poslance Pergelta reaguji čeští poslanci. Poslanec **V. Formánek** (*národní strana svobodomyslná*) odpovídá, že v Hradci Králové je pouze 1% obyvatel s německou národností. Německou školu navštěvuje tudíž málo dětí a pravděpodobně brzy zanikne úplně.

Poslanec **K. Adámek** (*národní strana svobodomyslná*) odpovídá na stížnost ohledně chování českého kléru. Poukazuje na špatné chování německého kléru např. v Žatci, kde bylo zakázáno modlit se českým jazykem a zpívat císařskou hymnu česky.

Poslanec **B. Pacák**: „*Ale pane Pergelte, to zase máte ty vídeňské brejle, vy jste neviděl ty továrny v severních Čechách, kteří nutí dělníka, aby své dítě, které nezná jazyk vyučovací německý, posílal do vašich mučiren.*“ Poslanec Pacák uvádí konkrétní (a nejnovější) příklad z továrny pana Schmieda v Iserthalu [česky Jizerodol, okr. Semily] a Semilech, kde byli rodiče nuceni poslat děti do německé školy.

14.února 1896 bylo zasedání zemského sněmu ukončeno, neboť byla svolána říšská rada.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1895, v letech 1896-1897

oddíl první, sezení I.-XII.

Druhé výroční zasedání zemského sněmu z roku 1895 bylo zahájeno 28. prosince roku 1896. Další den, tj. 29. prosince bylo odročeno a 26. ledna došlo k opětovnému svolání zemského sněmu. Dne 10. března 1897 bylo sněmovní jednání znovu odročeno (probíhaly volby do říšské rady). 10. ledna 1898 byl sněm svolán a vzápětí byl 4. března (téhož roku uzavřen). Stenografické zprávy jsou rozděleny do dvou oddílů, a to sezení 1-24 a sezení 25-49.

Na začátku rejstřík osob a míst, seznam interpelací a návrhů.

Nejvyšší maršálek zemský - Jiří Lobkovic.

Místodržitel - hrabě Coudenhove.

Jednání sněmu dne 29. prosince 1896

Dotaz poslance **F. Kloučka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně sundání „české cedule“ z budov okresního soudu a berního úřadu v Žacléři. Obě budovy byly natírány. Cedule musely být sundány, ale české nápisy na budovy nebyly více upevněny. Tím byla porušena jazyková rovnoprávnost. Poslanec žádá aby byly nápisy znovu vráceny na své místo.

Jednání sněmu dne 26. ledna 1897

Vláda v čele s místodržitelem hrabětem Coudenhove přislíbila řešení „české otázky“.

Interpelace poslance **V. Šamánka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně okresního soudu v Trutnově. Tato interpelace byla již před tím projednávána na říšské radě. Vyplyvá z úvodní řeči poslance Šamánka, který říká: „...*pan c.k. ministr spravedlnosti tvrdil ve své řeči dne 18. ledna tohoto roku na říšské radě pronesené, že soudním vyšetřováním byla zjištěna úplná bezpodstatnost předmětů, jež jsem o c.k. okresním soudu v Trutnově tvrdil.*“ Podle Dr. Šamánka však rada zemského soudu v Trutnově, Martin Gruber, neumí česky a „*jest zarytým německým nacionálem. Toho důkazem nejsou pouze při německých banketech pronesené řeči, ale i černo-červeno-žluté prapory, které při německých slavnostech ve svém bytu vyvěšuje.*“ Dále dokládá, že v budově soudu jsou užívány pouze německé nápisy:

a) nad kanceláří správce soudu je tabule pouze s německým nápisem: „K.k. Landesgericht“.

b) v úřední místnosti č. 7 je oznámení, že v bagatelních řízeních se ústní žaloby mohou podat pouze v jazyku německém.

c) nad čekárnou je nápis „Wartezimmer“.

Dne **28. ledna 1897** byla projednávána volební reforma. Objevuje se zde návrh na přímé volby.

Dne **1. února 1897** – sněm nebyl usnášení schopný (dostavil se malý počet poslanců).

Jednání sněmu dne 4. února 1897

Dotaz poslance **M. Hájka** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti jednání správce c.k. poštovního úřadu v Českém Krumlově. Správce poštovního úřadu, pan Hübl, v loňském roce zakázal poštovním úředníkům mluvit v práci česky. Stejně nařízení vydal i kontrolor berního úřadu R. Ermold.

Podle posledního sčítání žije v okrese česko-krumlovském přes 12.000 Čechů a 9.000 Němců. Ve městě samotném je $\frac{1}{3}$ obyvatel české národnosti. Poslanec to označuje jako „*neslýchané bezpráví vůči české národnosti*.“

Jednání sněmu dne 5. února 1897

Poslanec **F. Klouček** (*národní strana svobodomyslná*) podal dotaz ohledně jednání policie v Trutnově. V dubnu roku 1895 byl na náměstí (v Trutnově) napaden učitel Josef Šťastný od pánů Josefa Siegla, Kühna, Kühnla a Winklera. Učitel byl „*potupen a popliván jediné proto, že chodil po náměstí v čamaře*.“ Útočníci byli uznáni vinnými za jejich jednání a odsouzeni k peněžitým pokutám. Poslanec Klouček obviňuje trutnovskou policii, že sama ohrožuje svobodu českých občanů tím, že takovému jednání nezabrání. Uvádí konkrétní případy: Josef Illner, policejní nadstrážník, dne 24. listopadu 1895 zatknul Dr. Šemberku proto, že na otázku jak se jmenuje odpověděl, proč se strážník táže na jeho jméno. Dne 17. května byl krejčovský pomocník Josef Kouk strážníkem Václavem Scholzem bez příčiny zatčen a prudce udeřen. Pro tento trestní skutek byl strážník Václav Scholz uznán vinným a pokutován. Během roku 1896 zatkli strážníci Illner a Hilbert bez příčiny F. Wonku, kterého ve vazbě tloukli.

Krajský soud v Jičíně zaslal potřebné spisy o tomto jednání k okresnímu hejtmanství v Trutnově. Okresní hejtmanství nezařídilo až dosud nic. Strážníci, přestože byli odsouzeni a pozbyli způsobilost k vykonávání svého úřadu, i nadále úřad vykonávají.

Jednání sněmu dne 9. února 1897

Dotaz poslance **E. Špindlera** (*národní strana svobodomyslná*) a **J. Čelakovského** (*národní strana svobodomyslná, 1891 předseda Ústřední matice školské*) v záležitosti zřízení české školy v Jeníkově. Rodiče české národnosti, kteří patří ke školní obci Jeníkovské, k níž náleží obce Jeníkov, Ullersdorf [dnes Oldřichov, okr. Duchcov], Hegeholz, Katzendorf a Lahošť [všechny obce - okr. Duchcov], žádali o zřízení české veřejné školy v Jeníkově. Rodiče byli obesláni, aby se dostavili k šetření. Obsílky byly dodávány prostřednictvím obecních úřadů. Na obsílkách byla poznámka, že nedostavení se k šetření bude považováno za odstoupení od žádosti. Na dolu Barboře v Katzendorfě dal správce dolu pan Hanke předvolat do své kanceláře horníky, kteří žádost o zřízení české školy podepsaly, a to pana Mastného, Klímu, Telína, Kalu, Mikoláška a Kodeta. Pokaždé jim vyhrožoval, že je propustí z práce, pokud se dostaví k šetření o žádosti. Všichni na své žádosti trvali a k šetření se dostavili. V sobotu 30. ledna bylo všem oznámeno, že jsou propuštěni z práce. To samé se stalo na dolu pana Schneidra v Ullersdorfu. Horníci byli předvoláni ke správci dolu a bylo jim nařízeno, aby k šetření o žádosti nechodili. Proti takovému příkazu se postavil horník Beran, který prohlásil, že od žádosti neupustí. Dne 29. ledna byl propuštěn z práce a v ten samý den byl vypovězen z bytu. Na to řekl, že se k šetření nedostaví a žádost o českou školu písemně odvolal. Za tento slib byl ponechán v práci. V Ullersdorfu bylo vyhrožováno výpovědí z bytu všem, kteří se k šetření dostaví. I přes tento nátlak setrvala u své žádosti o českou školu velická většina, takže pětiletý průměr činil více než 50 dětí. Poslanci žádají místodržitele, „aby sám v zájmu upokojení dělnictva, učinil vhodná opatření, aby dělníci, z práce jen proto vypovězení, že žádali o zřízení české školy, v práci ponechání byli a aby obecní úřady, jichž se tato stížnost týká, poučeny byly, že není přípustné, aby z bytů vypovídání dělníci byli.“

Odpověď **místodržitele** (ze dne 8. března) na dotaz poslance Špindlera z 9. února 1897 o žádosti rodičů v školní obci Jeníkově za zřízení veřejné školy obecné. Šetřením bylo zjištěno, že na obyvatele byl skutečně činěn nátlak, aby k jednání školní rady nešli. „Mohu jen litovati, že takový nátlak na žadatele byl činěn.“

Poslanec **K. Baxa** (*národní strana svobodomyslná*): „v Ústí nad Labem a okolních místech byly veškeré úřední vyhlášky, týkající se nastávajících voleb do říšské rady, sdělovány pouze jazykem německým.“ Tyto vyhlášky byly velké části českého obyvatelstva nesrozumitelné. České obyvatelstvo nebylo náležitě poučeno o svých právech a následkem toho budou „české menšiny ve volebním zápase umlčeny.“ Tím je porušena zásada rovnoprávnosti českého jazyka.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 4.března) na dotaz K. Baxy ze dne 9. února 1897. V dotazu se uvádí, že v Ústí nad Labem a v okolních místech veškerá úřední vyhlášení, týkající se říšských voleb byla učiněna německy. Po šetření bylo zjištěno, že všem obcím v okrese byly vydány vyhlášky v obou zemských jazycích a veřejně byly vyvěšeny. *„Pokud by včas byla podána stížnost, že nebyly vyhlášky v obou jazycích, byla by učiněna náprava. Stížnost taková však vůbec nedošla.“*

Jednání sněmu dne 11. února 1897

Poslanec **K. Černohorský** podal interpelaci ohledně okresního soudu v Ústí nad Labem. Paní A.Hassmanová byla žalována německy. Na tuto žalobu podala českou odpověď. Okresní soud ji však odpověděl německým soudním výměrem. Tímto bylo porušeno ustanovení, že *„podání u soudu učiněné má být vyřízeno v té řeči zemské, ve které jest napsáno.“* Navíc okresní soud v Ústí nad Labem používá na českých výměrech pouze německá razítka.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 8.března) na dotaz poslance Černohorského ze dne 11. února 1897 ohledně užívání zemských jazyků při právní při A. Klinderta proti A. Hassmanové. Žalobce jednal německy a žalovaná česky. Následkem toho byl rozsudek vydán v obou zemských jazycích. Německy psané vyrozumění bylo psané pouze pro žalující firmu. Nedopatřením „výpravny“ bylo vydáno také žalované. Nelze tedy o úmyslném porušení předpisů. Vrchní zemský soud již nařídil, aby byl výměr obžalované vydán česky.

Jednání sněmu dne 15. února 1897

Interpelace poslance **K. Baxy** ve věci nešetření jazykové rovnoprávnosti *„v krajích s obyvatelstvem většinou německým.“* Vláda prohlásila, že chce tyto problémy řešit, avšak český jazyk je přesto v těchto krajích úplně vyloučen, což odporuje zásadě jazykové rovnoprávnosti. Dále poslanec uvádí příklady porušení rovnoprávnosti na českých železnicích.

- 1) Na železnici ústecko-teplické na všech budovách staničních jsou nápisy pouze německé, oznamování příjezdu vlaků děje se pouze německy, jízdní lístky jsou pouze německé, tabule, jízdní řady jsou pouze německé. To vše platí o stanicích: Ústí n. L., Termice, Bohosudov, Teplice, Řetenice, Ullersdorf, Duchcov, Břečtany, Most, Vrskmany, Jirkov-Otvice, Chomutov, Košťany, Rtyně, Světec, Bilina, tedy v kraji obývaném silnými českými menšinami a zejména menším živnostnictvem a dělnictvem (horníky), kteří ani německy neumí.

- 2) Totéž platí na české severní dráze, na které od stanice Vokenské až do Jiřetína-Filipova, tedy na šestnácti stanicích *v krajině s obyvatelstvem většinou německým*, nenacházíme žádného českého pojmenování stanice.
- 3) Totéž platí dále o rakousko-severozápadní dráze, a sice směr Lysá-Děčín, kde od stanice Liběchovské až po Děčín, tedy na 23 stanicích neplatí jazyková rovnoprávnost.
- 4) Na jiho-severo-německé spojovací dráze od stanice Hodkovice až do Seidenbergu [hraniční stanice dráhy Pardubice – Josefov – Jaroměř - Liberec], tedy na 15 stanicích rovnoprávnost jazykové je úplně neznámou.

Podobně se tomu má i na menších drahách českých.

Jednání sněmu dne 18. února 1897

Interpelace poslance **J. Dvořáka** (*národní strana svobodomyšlná*) ohledně jednání městského úřadu v Trutnově. J. Teichman nechal svému synovi, který zemřel v trutnovské nemocnici, vytesat náhrobní desku s nápisem v jazyce českém. Kvůli tomuto českému nápisu mu nebylo dovoleno (s přípisem starosty města Trutnova), aby desku na hřbitov umístil. J. Teichman nevěděl, že se proti tomuto rozhodnutí může odvolat. Místo toho nechal vytesat novou desku s německým nápisem. Až později se obecní zastupitelstvo v Úpici po jednomyslném usnesení ze dne 16. prosince 1896, obrátilo na trutnovské městské zastupitelstvo, aby byl zákaz českých nápisů na trutnovském hřbitově odvolán.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 8.března) na dotaz poslance Dvořáka z 18. února 1897 ve věci postavení české náhrobní desky na trutnovském hřbitově. Stavba náhrobku byla zakázána, protože J. Teichmann z Úpice neměl patřičné povolení a nezaplatil poplatek hřbitovu. Purkmistr popírá, že by bylo stanoveno nějaké omezení na stavbu náhrobních desek s českými nápisy. Proto nebyl důvod, aby státní správa učinila nějaký zákrok.

Návrh poslance **B.Pacáka** upravující jazykové poměry u samosprávných úřadů.

*Poslanec **L. Pinkas** si stěžuje, že v celé budově c.k. zemského finančního ředitelství jsou nápisy jednotlivých úřadoven i oddělení vesměs vyznačeny pouze v německém jazyce.*

Poslanec **K. Baxa** – čeští zaměstnavatelé a dělníci (na Třeбенicku a Terežínsku) si stěžovali na jednání okresní nemocenské pokladny v Litoměřicích. V této stížnosti se uvádí, že Litoměřice jsou velmi daleko a úředníci pokladny neznají dostatečně český jazyk. Bezohledným způsobem byl mimo jiné českým dělníkům odebrán pan Dr. V. Pařík a místo něj nastoupil Dr. Titta, který neumí česky. České dělnictvo již v dubnu a červnu roku 1896

podalo žádost, aby byla zřízena nemocenská pokladna se sídlem v Třebenicích. Tato žádost však doposud nebyla vyřízena.

Další interpelace poslance **Baxy** v záležitosti pronásledování Čechů. V Žatci využili Češi svého volebního práva a postavili kandidátky k nastávajícím říšským volbám. Německý časopis „Saazer Nachrichten“ uveřejnil v posledním čísle jména navržených kandidátů a „štal“ proti nim německé obyvatelstvo. V tomto článku je postoj českého obyvatelstva nazýván jako „zpupnost“ a „smělost“. Z jiných případů v Podmoklech, Ústí nad Labem, Krásném Březně je známo, že lidé bývají vypovídáni z bytů a zbavováni práce. Toto jednání má vést k zastrašování voličů ve smíšených obcích.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1895, v letech 1896-1898

první oddíl, sezení XIII.- XXIV.

Jednání sněmu dne 20. února 1897

První čtení návrhu poslanců **A. Werunského** (německý liberál), **J. Kiemanna** (německá strana pokroková) ohledně užívání obou jazyků zemských při označování ulic a náměstí v královském hlavním městě v Praze. Poslanci zdůrazňují, že „*Praha je hlavní město a žijí tam obě národnosti.*“ Čeští poslanci však poukazují na jednání v městech Liberec, Teplice a Ústí nad Labem. (návrh předložen již dříve, doplněno JP)

Jednání sněmu dne 1. března 1897

Poslanec **K. Baxa** poukazuje na to, že ve městech Frýdlant a Postoloprty c.k. úřady užívají pouze německý jazyk. Na budově poštovního úřadu je pouze německý nápis.

Jednání sněmu dne 4. března 1897

Poslanec **J. Čelakovský** (národní strana svobodomyslná) předložil návrh ohledně zákonného upravení veřejného školství národního v obcích národně smíšených k dalšímu čtení.

Poslanec **K. Baxa** (národní strana svobodomyslná) interpelace ohledně přelíčení proti Františku Lajnerovi a soudruhům v Liberci. V přelíčení bylo celkem 11 obžalovaných z toho 9 Čechů (neuměli německy) a 2 Němci. V porotě zasedalo 12 porotců, z kterých ani jeden neuměl česky. Celkem bylo předvoláno 36 svědků - většina z nich neuměla německy.

Výsledkem přeličení bylo tedy odsouzení všech Čechů. Němci byli osvobozeni. Porotci nerozuměli ani obžalovaným ani svědkům. Předseda líčení sdělil soudcům pouze obsah výpovědi vyslechnuté osoby, tedy jakési resumé. Např. 6 svědků vypovíдалo ve prospěch Jana Kryky. Pouze jediný svědek, patnáctiletý chlapec Emil Finke (Němec), vypovíдал proti. Jan Kryka byl na základě jeho výpovědi obviněn, „*že úmyslně při taneční zábavě deset okenních tabulí, šedesát pивních sklenic, čtyři židle... rozbil.*“

Pro stejný zločin byli odsouzeni František Lajner a František Smutný. Jelikož by soud musel užít trestní sazby, kde nejmenší trest je 3 roky, sám uznal, že se porota zmýlila a odkázal tento případ do dalšího porotního období. Proto byla podána žádost k vrchnímu soudu, aby byla posouzena způsobilost soudců k projednávání tohoto případu, neboť ani jeden soudce neuměl česky. Vrchní soud však tuto žádost zamítl.

Další podobný případ se stal 10. a 11. května 1894. Předseda soudu tehdy výslovně sdělil obhájci, že *jediný porotce neumí slova českého*. Předmětem obžaloby byly české písně velezrádného obsahu, které musely být doslovně překládány, tím ztratily naprosto svůj smysl. Na základě toho byli dva lidé obžalováni na 3 až 4 roky vězení.

Poslanec Baxa žádá vládu o ochranu obyvatelstva české národnosti v obvodu krajského soudu libereckého, litoměřického, mosteckého, chebského a českolipského. Žádá, aby byly delegovány porotní soudy, při nichž bude znalost jazyka obžalovaných najisto prokázána.

Jednání sněmu dne 6. března 1897

Dotaz poslance **F. Schwarze** (*národní strana*) ohledně jednání školních úřadů v Nýřanech a politickém okrese Stříbro. Ve školním okrese Stříbro se nachází řada obecných škol s českým vyučovacím jazykem. Rodiče v Nýřanech podali žádost ke školním úřadům za zřízení české měšťanské školy. Představenstvo obce Nýřany, rozpoutalo krutou agitaci proti žadatelům za zřízení české měšťanské školy. Žadatelé jsou většinou dělníci nebo malí živnostníci, tedy nemajetní, kteří nejsou schopni platit školné. Představenstvo obce stěžuje oněm dělníkům každý krok, který vede k osvobození od placení školného a nemilosrdně na nich školné vymáhá. Následkem toho byl více než třiceti českým rodičům zabaven poslední majetek – tj. byly jim odvezeny hodiny, skříně, peřiny, atd. Ostatním rodičům byly doručeny upomínky. Žadatelé si stěžovali u c.k. okresní školní rady ve Stříbře.

Jednání sněmu dne 9. března 1897

Dotaz poslance **J. Moravce** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně okresního zastupitelstva ve Dvoře Králové. Budova okresního zastupitelstva byla vždy označena

zemským znakem a nápisem: „Okresní zastupitelstvo – Bezirksvertretung“. Toto označení bylo nahrazeno černožlutou tabulí s nápisem „Bezirksvertretung – Okresní zastupitelstvo“. Ve Dvoře Králové je většina obyvatelstva české národnosti, ale okresní zastupitelstvo je svou většinou německé. Sundání zemského znaku české obyvatelstvo vidí jako provokaci. Poslanec žádá, v zájmu zachování klidu, aby byl na budovu opět umístěn zemský znak.

10. března 1897 byl zemský sněm odročen.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1895, v letech 1896-1898

druhý oddíl sezení XXV.-XXXV.

Předseda sněmu – nejvyšší maršálek zemský Jiří z Lobkovic.

Zástupce vlády – místopředseda Karel Coudenhove.

Jednání sněmu dne 10. ledna 1898

Návrh poslance hraběte **Karla Bonaventury Buquoye** (*konzervativní velkostatek*), aby byl stanoven výbor skládající se z 24 členů volených po 4 členech v kuriích a 12 členů volených celým sněmem, aby sněmu podal zprávu a návrhy, jakým způsobem lze upravit jazykové poměry v Království českém za souhlasu zástupců obou národů.

Návrh poslance **L. Schlesingra** a **K. Eppingra** (*německá strana pokroková*) ohledně zrušení jazykových nařízení ze dne 5. dubna 1897.

Dotaz poslance **K. Černohorského** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti událostí v Mostě. „*V srpnu 1897 bylo město Most svědkem politování hodných výtržností Němců proti Čechům povstalých pouze z národnostní zášti a fanatismu.*“ Ve městě se pohybovaly organizované „*tlupy*“ Němců, „*kteří s hroznými výkřiky, jako: Heiló, heil, Seig und Raché; vystupovali a jej stloukli, kdo jim do cesty přišel, česky mluvil, aneb o němž se jen domnívali, že jest Čechem.*“ Poslanec Černohorský dále ve své interpelaci uvádí konkrétní případy lidí, kteří byli Němci napadeni, když se vraceli domů z práce. Např. František Maxa a Marie Panoušková viděli jak sedm Němců vleklo a tlouklo holemi jednoho Čecha. Obecní strážník, který podle svědectví Panouškové a Maxy vše viděl, nezakročil. Podle poslance Černohorského výtržnosti nebyly nahodilé, ale byly připraveny Němci, kteří se scházeli v Jezerní ulici, kde se seřadili a organizovaně pak táhli městem. Především si stěžuje na

nečinnost policie: „*Městská policejní stráž nic neudělala, aby zamezila jejich řádění, naopak je podporovala a bezdůvodně Čechy zatýkala.*“

Dotaz poslance **J. Záhoře** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně pronásledování Čechů v oblastech a ve městech s německou národnostní většinou. Poslanec ve své interpelaci zdůraznil že k pronásledování Čechů došlo i v dalších městech, a to v Chebu, v Ústí nad Labem, v Liberci, v Litoměřicích, v Podmoklech a v Jablonci nad Nisou.

Poslanec **P. Podlipský** (*národní strana svobodomyslná; starosta Národní jednoty severočeské*) rovněž podal dotaz ve věci pronásledování českého obyvatelstva v oblastech s německou národnostní většinou. „*V posledních dnech listopadu 1897, tedy bezprostředně před pražskými demonstracemi, došlo v Žatci k neslýchaným násilnostem proti Čechům.*“ Dne 28. listopadu se v Žatci konala schůze všech německých stran. Po jejím skončení se Němci shromáždili na náměstí, odkud se německý dav vydal městem. Zastavil se až před budovou, která patřila řemeslnicko-dělnické jednotě „Vlastislav“. Okna budovy byla vytlučena, celá budova pak byla vyrabována, zničen byl i nábytek a nářadí. Stejně jako v případě Mostu, ani v Žatci policie proti výtržníkům nezakročila.

Poslanec **A. Werunsky** ve svém dotazu poukazuje na násilné chování českého obyvatelstva v Praze, kde vyvrcholily nacionální bouře. Poslanec si stěžuje, že ve dnech 29. listopadu až 3. prosince 1897 byly podpalovány budovy a napadáno německé obyvatelstvo. Poslanec říká: „*...mehr als 800 Häusern die Fenster eingeschlagen; zahlreiche Firmatafeln getrümmert und 44 geschäftslocale ausgeraubt und geplündert...*“² (doplněno JP)

Dotaz poslance **G. Blažka** (*národní strana svobodomyslná*) a **V. Březnovského** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně „událostí pražských“. „*Dne 29. listopadu 1897 se ozvalo české obyvatelstvo v Praze.*“ V průběhu dalšího dne, tj. 30. listopadu 1897, neustále přicházely nové zprávy z „*poněmčeného území*“ o násilí páchaném na českém obyvatelstvu, které ani policie ani úřady nedokázaly ochránit. Navíc se Němci v Praze chystali opět oslavit Mommsenovy osmdesáté narozeniny. Mommsen se netajil svými negativní postoji k české národnosti. Vyzýval německé občany, „*aby Němci Čechům rozbíjeli lebky.*“

Podle poslanců tato vystoupení podráždila Čechy v Praze, kteří se „*za zpěvu národních písní ubírali k městské radnici. Byla povolána policie, později vojsko. Lid se rozjitřil neočekávanými útoky a výpady těmito a tu prvně začala řinčet skla. Český lid sice demonstroval, ale to byla pouze odvěta za ona příkoří.*“

² „...U více než 800 domů byla vytlučena okna, bylo strženo mnoho firemních tabulí, 44 obchodů bylo vyrabováno a zničeno...“

Poslanec **L. Pinkas** předložil dotaz ohledně pronásledování českého školství v oblastech národnostně smíšených. Poslanec Pinkas poukazuje na zesílení útoků v poslední době v souvislosti s Badeniho jazykovými nařízeními.

Jednání sněmu dne 11. ledna 1898

Poslanec **K. Baxa** (*od roku 1898 předsedou strany státoprávní; později sloučené státoprávně pokrokové strany*) vznáší *protest* proti rozhodnutí nejvyššího maršálka, který nepřipustil jím podané návrhy k sněmovnímu jednání. Jednalo se o návrh, aby byla zvolena komise, která by vyšetřila veškeré násilnosti policie a vojska proti pražskému obyvatelstvu (ve dnech od 29. listopadu 1897) až po vyzdvižení stanného práva v Praze a okolí.

Dotaz poslance **E. Špindlera** – poštovní úřad v Chabařovicích přijal a vypravil, a poštovní úřad v Ústí nad Labem doručil zásilku, na které chabařovický advokát A. Eisenkolb označil Ústí, jako město ležící v české provincii Německa (An die ehrenfeste Steueradministration in Aussig, Deutschland Provinz Böhmen). Poslanec tvrdí, že poštovní úřad v Chabařovicích měl tuto zásilku vrátit a poučit pana Eisenkolba, že Ústí nad Labem leží v Království českém, a že toto království je součástí Rakouska, ne provincií Německa.

Jednání sněmu dne 13. ledna 1898

Na denním pořádku byl stále návrh, který byl sněmu předložen dne 10. ledna 1898 hrabětem Buquyem, týkající se vytvoření výboru, který by se zabýval jazykovými poměry. Němečtí poslanci s tímto návrhem nesouhlasili. Z obou stran, jak ze strany české, tak německé, docházelo k vzájemnému slovnímu napadání a protahování. Proto byl tento návrh i po několika dnech stále v prvním čtení.

Návrh poslance **K. Černohorského** (*národní strana svobodomyslná*), **P. Podlipského** a **J. Záhoře** (*národní strana svobodomyslné; předsedou Národní jednoty pošumavské*) v záležitosti ochrany a podpory osobám, které jsou v krajích s většinou německého obyvatelstva vypovídány z bytů a práce jen kvůli své české národnosti.

Návrh, který podal poslanec **J. Vašatý** (*národní strana svobodomyslná*); „aby zákonná rovnost jazyka českého s německým v Království českém byla ve skutečnost uvedena.“

Jednání sněmu dne 17. ledna 1898

Dotaz poslance **V. Šamánka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně jednání německého obyvatelstva v Liberci.

- 1) Dne 14. ledna 1898 způsobili žáci německých škol a „němečtí výrostkové“ bitvu proti českým dětem, které chodí do matiční školy v Liberci. Např. Karel Netschasek, 14letý syn policejního inspektora, házel kameny po žácích a udeřil žáka první třídy matiční školy Blahovce klackem. Další žák německé školy Novak, syn truhlářského mistra, udeřil kamenem žáka druhé třídy matiční školy Bohumila Kreibicha. Žáci německé novoměstské školy J. Löfler a A. Prade rovněž napadli děti české školy v Liberci.
- 2) Žáci obecných německých škol nosí ve škole (i mimo školu) odznaky černo-červenozluté barvy a pokud potkají nějakého Čecha prozpěvují si píseň „Wacht am Rhein“.
- 3) Na kluzišti městské plovárny bylo 16. ledna 1898 napsáno: „*Zde se smí toliko německy mluvit.*“
- 4) Magistrát odkazuje české obchodníky při trzích na nejhorší místa anebo jim žádné místo ani neposkytne.

*Dotaz poslance **F. Kloučka** (*národní strana svobodomyslná*) – dne 3. prosince 1897 představenstvo živnostenského společenstva v Jičíně zaslalo místodržiteli projev, ve kterém dne 2. prosince 1897 „*pozvedává hlasu svého proti násilnostem páchaným našimi sousedy Němci na našich bratřích v tzv. uzavřeném území a to jen z důvodů, že titíž jsou příslušníky národa českého. Vyzýváme příslušné národy státní, aby už jednou učinili přítrž tomuto nezákonnému stavu.*“ Představenstvo tedy žádá zákonnou ochranu Čechů v národnostně „uzavřeném území“.*

Jednání sněmu dne 18. ledna 1898

Pan poslanec **J. Moravec** si ve své interpelaci stěžuje na jednání drah. Konkrétně na stanici Mladkov – Lichkov [okr. Žamberk], kde jsou veškeré nápisy a orientační cedule pouze německy. Navíc úředník, který měl dne 23. června 1897 dozor, neuměl česky. Poslanec žádá místodržitele, aby nařídil ředitelství drah, aby se postaralo o vyvěšení českých i německých nápisů na všech nádražích.

Němečtí poslanci si stěžují na jednání českého obyvatelstva v Praze. Německý student byl údajně napaden českým studentem. (Čeští poslanci tvrdí, že německý student napadl „ševcovského kluka“)

Projev poslance **K. Baxy**, který ve své interpelaci opět upozorňuje na jednání německého obyvatelstva vůči zástupcům české menšiny. Poslanec hovořil o napadání českého obyvatelstva obecně, neuvedl žádný konkrétní případ.

Jednání sněmu dne 20. ledna 1898

Projednávání návrhu poslance Buquoye – tento návrh byl několik dní v prvním čtení. Němečtí poslanci se stavěli proti tomuto návrhu; docházelo k protahování sněmovního jednání. Poslanci Národní strany svobodomyslné – pro návrh, tzn. pro ustanovení výboru, který by jednal o jazykových otázkách. Návrh byl v prvním čtení nakonec přijat.

Poslanec **J. Moravec** poukazuje na to, že stanice jihoseveroněmecké dráhy Žírce [okr. Dvůr Králové] má budovu označenou pouze německým nápisem „Schurz“.

Jednání sněmu dne 21. ledna 1898

Návrh poslanců Schlesingra a Eppingra, který byl předložen zemskému sněmu dne 10. ledna 1898, ve věci zrušení jazykových nařízení pro Čechy ze dne 5. dubna 1897 došel teprve k prvnímu čtení.

Dotaz poslance **E. Brzoráda** (národní strana svobodomyslná) ohledně jednání karlovarské nemocenské pokladny. Německá okresní nemocenská pokladna v Karlových Varech odepřela vyplatit nemocenskou podporu a zaplatit léčebné výlohy dvěma českým dělníkům. J. Žaloudek a F. Tuček pracovali v obvodu karlovarské nemocenské pokladny a během práce onemocněli. Léčení byli u Mudr. F. Jetele, který jim vydal lékařské osvědčení v českém jazyce. Nemocenská pokladna odmítla výlohy zaplatit, dokud výše jmenovaní nepředloží ke své žádosti německé osvědčení. Proti tomuto jednání byly podány stížnosti k okresnímu hejmanství v Karlových Varech a k místodržitelství v Praze. Obě tyto žádosti však nebyly vyřízeny.

Dotaz poslance **V. Šamánka** v záležitosti jednání libereckého magistrátu. Český kožešník J. Wurm byl s manželkou a dětmi vypovězen z města a zaslán do své domovské obce. Příčinou podle libereckého magistrátu bylo, že onen kožešník žádal o podporu svou domovskou obec a tím se stával předmětem veřejné dobročinnosti. Podle poslance však skutečnou příčinou bylo, že děti chodí do české školy. Pan Wurm byl nemocný a magistrát měl strach, že by mohl žádat o podporu liberecký magistrát až vejde v platnost nový domovský zákon.

K tomuto dotazu se snaží výkřiky vyjádřit poslanec Prade a spolu s ním i poslanec Wolf.

Jednání sněmu dne 22. ledna 1898

Dlouhé proslovy pro a proti k návrhu poslance Schlesingra a Eppingra ohledně zrušení jazykových nařízení.

Jednání sněmu dne 24. ledna 1898

Dotaz německého poslance **A. Richtra** (*německý liberál*) v záležitosti používání dvoujazyčných nápisů v soukromých dopravních prostředcích v Praze a v předměstí. Poslanec poukazuje na to, že nápisy jsou pouze v českém jazyce.

Návrh poslance **V. Šamánka**:

1. c.k. vláda by měla přijmout opatření k ochraně českých menšin.
2. poslanec ve svém návrhu vládu vyzývá, aby byla zřízena komise, která by ihned řešila pronásledování Čechů v tzv. uzavřeném území.

Jednání sněmu dne 28. ledna 1898

*Dotaz poslance **J. Čelakovského** (*národní strana svobodomyslná*) stran českých obyvatel žijících na území „Dolních Rakous“ a ve Vídni. Podle sčítání obyvatelstva z roku 1890 nebyl v některých obcích napočítán ani jeden Čech. Obyvatelé zde nemají české veřejné školy. Pouze ve Vídni byla spolkem „Komenský“ zřízena česká škola soukromá.*

Poslanec **A. Zátka** (*národní strana*) si ve své interpelaci stěžuje na chování městské stráže v Českých Budějovicích při demonstracích po volbě do městského zastupitelstva a na zacházení se zatčenými. Podle svědků byli občané zatýkáni v podstatě bezdůvodně a byla omezována jejich svoboda. Pan E. Štáška byl zatčen a po dobu svého zatčení (tj. 48 hodin) nedostal jídlo. Strážníci na něj pokřikovali: „*Vy čeští psi! Česká roto a pakáži!*“ Dále napadali, tloukli a zatýkali mladé chlapce ve věku od 15 do 17 let. Zatčeným nedali najíst. Poslanec žádá místodržitele, aby vláda ochránila „*osobní svobodu českého obyvatelstva v Českých Budějovicích proti libovolnému zatýkání.*“

V průběhu sněmovního jednání demonstrovali němečtí studenti v Praze. Proti těmto demonstracím zakročila policie.

Dotaz poslance **P. Podlipského** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně soustavného vyhánění příslušníků české národnosti z míst jazykově smíšených. Pan poslanec si stěžuje na svolání německého spolku – „*Verein der deutschen Abwehr in Nordböhmen.*“ V svolání se uvádí: „*Nuže pryč s Čechy a co možná brzo, nejdéle do srpna. Co čeká německá města, stanou-li se sta možná tisíce naprosto chudých českých dělníků s řadami svých dětí jejich příslušníky, jaké výlohy vzejdou německým měšťanům a majitelům domů? Němci stanou se jednoduše pěstouny českých dělníků, kteří je za to ohrožují a znásilňují.*“ K tomuto svolání byl přiložen seznam – „*Čechů ve vaší obci, kteří musí být vypovězeni.*“ Tyto seznamy byly v některých obcích rozesílány. Zástupci vlády proti tomuto jednání nijak nezakročil.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 22. února) na dotaz dne poslance Podlipského ze dne 28. ledna 1898 ohledně svolání, které bylo vydáno německým spolkem „Verein der deutschen Abwehr in Nordböhmen“. Podle místodržitele byla provedena potřebná šetření, které zavedl hejtman v Duchcově. Svolání bylo rozesláno dne 24. ledna, spolu se seznamem českých Bílinských nájemníků, z podacích míst Ústí nad Labem, Bíliny, Karlových Varů a Chebu v uzavřených obálkách. Doručení těchto zásilek tedy nešlo zamezit. Svolání bylo ihned po zjištění zabaveno a bylo vyrozuměno státní zastupitelství v Mostě.

Jednání sněmu dne 1. února 1898

Dotaz poslance **J. Hodyse** (*národní strana svobodomyslná*) – c.k. okresní úřad v Dobříši užívá dosud pouze německá razítka, což je v rozporu s rovným právem českého jazyka v Království českém.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1895, v letech 1896-1898

sezení XXXVI.-XLIX

Jednání sněmu dne 4. února 1898

Návrh poslance **J. Herolda** (*národní strana svobodomyslná*) a **B. Pacáka** (*národní strana svobodomyslná*) na vydání základního zákona zemského ve věci nedělitelnosti Království českého a rovnoprávnosti obou národů.

*Dotaz poslance **P. Podlipského** ohledně pronásledování posluchačů vídeňské univerzity české národnosti.*

Dotaz poslance **V. Březnovského** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně jednání okresních nemocenských pokladen ve Vrchlabí a Jablonci, které vracejí žádosti sepsané česky s tím, že takové žádosti nepřijímají. Např. okresní pokladna v Jablonci vrátila přípis F. Hanyše tamnímu obecnímu úřadu, aby tento český přípis pokladně přeložil do němčiny.

Dotaz poslance **M. Krainíka** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti jednání německého listu „Deutsches Volksblatt“. K finančnímu úřadu v Chomutově byl přiřazen vrchní finanční rada z Čáslavi – Jahnů. Toto přesazení štvavě komentoval německý list ve svém článku.

Jednání sněmu dne 8. února 1898

Poslanec **V. Šamánek** ve své interpelaci upozorňuje, že v Liberci na elektrické dráze jsou veškeré nápisy a varovné tabulky pouze v němčině. V Liberci a okolí při tom (podle poslance Šamánka) žije asi 30. 000 Čechů. Ti mají nárok na užívání obou jazyků.

Dotaz poslance **J. Herolda** (*národní strana svobodomyslná*) ve věci nálezů c.k. krajského soudu v Liberci stran užívání řeči české. Zástupce žalované strany dr. Hliš chtěl při jednání užít český jazyk. Soudce „laik“ řekl, že neumí česky. Na základě toho soud rozhodl, že jednání bude probíhat v německém jazyce. Toto usnesení však bylo v rozporu se zákonem a jazykovými nařízeními. *„Bylo by to také neslýchané, aby nemohla strana užívatí svého jazyka, nač má dle platných zákonů právo.“*

Interpelace poslance **L. Pinkase** ohledně pronásledování českých menšin v území jazykově smíšeném území, zvláště na jihu Čech.

1. V Českém Krumlově bylo nepřátelství namířeno hlavně proti české škole. Na rodiče byl vyvíjen tlak, aby své děti posílali do německé školy. Pokud tak neučinili, byli bez milosti propuštěni z práce a vypovězeni z bytu. Např. V. Suchomelovi bylo vyhrožováno výpovědí z bytu a obchodu. Když své děti přeřadil do německé školy, vypovězen nebyl. Ve druhé třídě české školy bylo *„115 dítek a ty byly umístěny ve světnici naprosto malé a tmavé.“* Třída je přeplněná a dosud nebyla zřízena pobočka.
2. V Prachaticích byl činěn nátlak na české rodiče, aby posílali děti do německé školy.
3. V Nedražicích byli dne 28. září 1897 přepadeni a týráni Sokolové ze Sekyřan. Bylo zavedeno trestní stíhání, avšak doposud nebyl nikdo dopaden.
4. V Honosicích byl tlupou Němců, kteří byli ozbrojeni holemi, napaden pan Staňkovský.
5. V Dolních Sekyřanech chodí české děti do německé školy, neboť rodiče mají strach, že přijdou o práci.
6. Na Špičáku a v Eisensteině [dnešní Železná Ruda] byla českým řemeslníkům odejmuta veškerá práce. To se stalo po té, co zde byl zřízen odbor Národní jednoty pošumavské.

Jednání sněmu dne 12. února 1898

Poslanec **J. Sokol** – v Teplicích je rozšiřován „štváčský list“ se seznamem rodičů, kteří posílají děti do české školy. *„Němečtí obyvatelé Teplic byli vyzýváni, aby neúprosně a bezohledně ty, kteří posílají dítky do české školy, vypovídali z bytů a práce.“* K tomuto svolání je připojen seznam se jmény rodičů, jejich byt a zaměstnavatel.

Druhý dotaz poslance **Sokola** se týká praktikanta berního úřadu ve Falknově [dnešní Sokolov]. Pan Ekl navštívil dne 2. února 1898 se svým kolegou panem Gottwaldem Götzlův hostinec. Pan Ekl zde byl napaden. Po úderu upadl na zem. Když se zvedl, usedl opět na své místo. Byl vyzýván řadou mladíků, aby hostinec opustil. Po chvíli tak učinil. Venku byl znovu napaden skupinou Němců. Odtud běžel do jiného hostince, kde mu přivolali lékařskou pomoc.

Jednání sněmu dne 14. února 1898

*Dotaz poslance **Adámka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně jednání c.k. poštovní spořitelny ve Vídni, která odmítla vyplacení šeku, protože nebyl vyplněn v jazyce ve Vídni obvyklém, tedy německém. Šek byl vyplněn česky.*

Jednání sněmu dne 19. února 1898

Návrh poslance **V. Šamánka** v záležitosti jmenování občanských soudců u obchodního senátu v Království českém. Vzhledem k neustále se opakujícím případům, ve kterých se neuzívá českého jazyka se zřetelem na případ, který se stal u libereckého obchodních senátů dne 4. února 1898. Poslanci navrhnou:

- 1) aby bylo nařízeno c.k. vládou, aby se jednalo s každou stranou jazykem, který užívá. A aby bylo učiněno opatření, které by zamezilo rušení jazykových práv ze strany soudů.
- 2) aby při obchodních senátech byli „*soudcové laikové*“, kteří mají potřebnou jazykovou kvalifikaci.

Dotaz poslance **L. Pinkase** ve věci jednání okresní školní rady v Žatci. Ta povolila, aby 5 českých dětí bylo převedeno do veřejné školy německé v průběhu školního roku, ačkoliv říšský školní zákon povoluje přijímání žáků pouze na začátku školního roku a „*výjimku pouze v případech pilných dopouští*“. Poslanec Pinkas poukazuje na dvoji jednání okresní školní rady. Připomíná výměr ze dne 31. března 1885, kde okresní školní rada žatecká potvrdila, že převod dětí v průběhu školního roku není povolen (jednalo se o převedení českých dětí z německé školy veřejné na českou soukromou školu).

Dotaz poslance **F. Kloučka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně jednání:

- 1) soudu v Trutnově - v únoru 1898 podal český obchodník u soudu česky sepsanou žalobu. Úřadující soudce Bedřich Pidtner „*se osopil na manželku žalobce, vytýkáje jí, proč žalobu v jazyce českém podala.*“

- 2) c.k. berního úřadu v Trutnově - pan Č. Telcman (krejčovský mistr) šel platit daně, mluvil česky, když ho oficiál pan Jilka slyšel, spustil: „*Jak dlouho jste už v Trutnově.*“ Felcman odpověděl: „*8 roků.*“ Jilka: „*A to nemůžete mluvit německy, nevíte, že Trutnov je město německé.*“
- 3) c.k. severozápadní dráhy, která nevyvěsila ani jednu vyhlášku v českém jazyce (vyhlášky pouze v německém).

„*Toto hrubé a urážející nešetření jazyka českého se strany státních úřadů působí hluboké rozhořčení mezi českým obyvatelstvem.*“

Jednání sněmu dne 25. února 1898

Dotaz poslance **V. Březnovského** ohledně bouřlivých demonstrací v Jablonci nad Nisou. Ve dnech 1., 2. a 3. prosince 1897 byly uspořádány bouřlivé a hrozivé demonstrace proti tamější české menšině, které byly vedeny předními měšťany. Zástupy osob táhly městem a rozbíjely majetek Čechů. Byla rozbita okna v České besedě, u krejčího Pažouta a i u dalších osob. Strážníci a četníci však stáli nečinně.

26. února 1898 – odchod německých poslanců ze zemského sněmu. Němečtí poslanci tak vyjádřili svůj nesouhlas s připravovanou holdovací adresou k 50. výročí panování císaře, která obsahovala státoprávní požadavky Čechů.

Jednání sněmu dne 2. března 1898

Poslanec **J. Jand'ourek** (*národní strana svobodomyslná*) si ve své interpelaci stěžuje na chování policie (četnictva) v Podmoklech [dnes součástí Děčína] dne 10. února 1898. V tento den napadli výtržníci českou školu v Podmoklech. Z výpovědí svědků vyplynulo, že policie byla na tyto výtržnosti předem upozorněna a nesjedнала pořádek. Poslanec to považuje za hrubé porušení povinností orgánů pro veřejnou bezpečnost.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

třetí výroční zasedání sněmu z roku 1895 v letech 1898-1899

oddíl první, sezení I. - XVII.

Třetí výroční zasedání zemského sněmu bylo zahájeno dne 28. prosince 1898 a hned druhý den, tj. 29. prosince, bylo sněmovní jednání odročeno. K opětovnému zahájení došlo dne 14. března 1899. Sněm byl uzavřen 19. května 1899. Němečtí poslanci se třetího výročního zasedání neúčastnili. Znovu vstoupili na sněm až 29. prosince 1899 po zrušení Badeniho jazykových nařízení.

Místodržitel – hrabě Coudenhove

Nejvyšší zemský maršálek – Jiří z Lobkovic

Sněm byl svolán pouze na krátkou dobu, aby učinil nejdůležitější opatření.

Jednání sněmu dne 28. prosince 1898

Dotaz poslance **V. Šamánka** (národní strana svobodomyslná):

- 1) Čeští živnostníci a obchodníci jsou v Liberci bojkotováni Němci. Zvláště tiskem (který označuje jako orgán místního zastupitelstva), který již několik týdnů přináší na začátku denních zpráv vždy stejně znějící vyzvání, aby Němci nakupovali pouze u německých obchodníků a živnostníků. Policie ani státní zastupitelství na toto vyzvání nereagovalo. „*Deutschnacionálové*“ *vyvěsili na všech návěstních tabulích velké plakáty s nápisem: Deutsche kauft nur bei Deutschen.*“ Proti těmto plakátům byla podána stížnost a až posléze byly odstraněny (22.12.). Avšak již 24. prosince byly znovu pověšeny.
- 2) Dále magistrát rozesílá seznam jmen zaměstnaných českých služebných s vyzváním, aby byly nahrazeny německými. Místo služek českých poskytuje bezplatné služby německé, čímž poškozují české živnostnictvo.

29. prosince 1898 byl sněm odročen.

Jednání sněmu dne 14. března 1899

Dotaz poslance **V. Šamánka** v záležitosti jednání libereckého magistrátu, který odepírá přijímání českých podání s odůvodněním, že jeho jednací řeč je německá a že nepovažuje Gautschova jazyková nařízení za platná. České strany podaly stížnosti (před více než 2 měsíci) k místodržitelství, ty však nebyly dosud vyřízeny.

Dotaz poslance **E. Brzoráda** (*národní strana svobodomyslná*) ve věci jednání městského úřadu v Teplicích. Pan Jan Mach z Vlašimi byl nucen se obrátit na městský úřad v Teplicích. Napsal tedy doporučený dopis nadepsaný: „Slavnému městskému úřadu v Teplicích“. Dopis mu byl poslán zpět, s poznámkou: „*Annahme verweigert, weil tschechisch; der Stadtrat von Teplitz – Schönau.*“ Městský úřad v Teplicích nepřijal doporučený dopis jen kvůli tomu, že adresa byla v českém jazyce.

Jednání sněmu dne 17. března 1899

Zpráva o návrhu poslance **J. Sokola** (*národní strana svobodomyslná*) na vydání zákona o vyučovacím jazyku na školách národních a o přijímání dětí školou povinných ve školních obcích národnostně smíšených do školy, jejíhož jazyka jsou mocny.

Jednání sněmu dne 21. března 1899

*Dotaz poslance **K. Černohorského** ohledně porušování rovnoprávnosti jazyka českého. Vrchní státní zastupitelství pro Království české zasílá výnosy v jazyce německém i v záležitostech českých stran.*

Jednání sněmu dne 28. března 1899

Dotaz poslance **J. Kožmína** (*národní strana svobodomyslná*) – v obci Kosová Hora v sedlčanském okrese musí vydržovat dvoutrídni německou obecnou školu, ačkoliv se v této obci (podle posledního sčítání lidu) k německé národnosti přihlásilo pouze šest obyvatel. Ve školním roce 1896/1897 chodilo do školy 27 Čechů, 7 Němců; v roce 1897/1898 - 29 Čechů a 7 Němců; 1898/1899 - 27 Čechů a 6 Němců. V ryze českém prostředí není potřeba německé škola.

Jednání sněmu dne 8. dubna 1899

Zpráva o návrhu v záležitosti zřízení nových krajských a okresních soudů. Poslanec **K. Baxa** (*strana státoprávně radikální*) upozorňuje, že podle tohoto návrhu vzniknou jazykově uzavřená území. Pokud dojde k vyloučení jednotlivých okresních soudů od krajských soudů, vzniknou podle Baxy uzavřená území (např. pokud okresní soud lounský bude odloučen od mosteckého krajského soudu, vznikne uzavřené území v okolí Mostu).

Jednání sněmu dne 10. dubna 1899

Dotaz poslance **J. Čelakovského** ohledně sčítání obyvatelstva. Poslanec se ptá, zda-li je vláda odhodlána vydat nový předpis o sčítání lidu, které se má uskutečnit dne 31. prosince 1900. Žádá, aby toto sčítání bylo provedeno podle národnosti a ne podle obcovací řeči, kterou poslanec označuje jako „velmi široký pojem.“

Jednání sněmu dne 15. dubna 1899

Dotaz poslance **J. Šulce** – v poslední době německé obce odepírají vyřizování českých přípisů. Městský úřad v Litoměřicích odepřel úřadu v Řivně, okr. Mladá Boleslav, vyřízení žádosti o vrácení domovského listu J. Práška proto, že o tento list bylo zažádáno česky. Dále obecnímu úřadu v Jiřicích, okr. Mladá Boleslav, odmítl městský úřad v Mostě doručení obsílky k odvodu branci F. Pospíšilovi.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

třetí výroční zasedání sněmu z roku 1895 v letech 1898-1899

oddíl druhý, sezení XVIII. – XXXV.

Jednání sněmu dne 21. dubna 1899

*Poslanci **A. F. Šťastný** (*strana svobodomyslná*), **J. Rataj** (*strana agrární*), **J. Novotný** a **K. Prášek** (*strana agrární*) podali návrh na změnu řádu volení do sněmu.*

Dotaz poslance **F. Udržala** (*národní strana svobodomyslná; později strana agrární*): „dnešního dne při ranním vlaku žádal pan Tužil okresní starosta z Holic pokladníka severozápadní dráhy v Týništi nad Orlicí o lístek do Hradce Králové v jazyce českém. Pokladník mu lístek nevydal, jelikož nerozuměl česky. Pan Tužil musel tedy do vlaku nastoupit bez lístku. Na stanici v Hradci Králové byl doveden k úřednímu jednání a potrestán.“

Jednání sněmu dne 22. dubna 1899

Druhé čtení návrhu poslance **B. Pacáka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně zákona o užívání obou jazyků zemských při samosprávných úřadech a orgánech v Království českém. Podle tohoto návrhu by bylo bezpodmínečnou povinností všech samosprávných úřadů a orgánů tohoto království, přijímat přípisy a podání stran v obou zemských jazycích.

Jednání sněmu dne 25. dubna 1899

Zpráva rozpočtové komise o zprávě zemského výboru stran pokračovacích škol kupeckých, průmyslových a jiných.

Podle národnosti:

- celkem žáků 42, 358 (28, 013 Čechů, 14, 372 Němců)
- celkem škol 358 (českých 203, německých 136)
- dívčích škol (českých 11, německých 6)

Na školách českých bylo napočítáno 570 (asi 2%) německých žáků, na školách německých 2304 českých žáků (asi 16%).

Dotaz poslance **F. Udržala** ohledně syna Anny Černajové. F. Černaj byl zapsán do české obecné školy v Hořanech na Lounsku. Tuto školu navštěvoval až do 3. října 1898, kdy odpoledne bez ohlášení přešel do německé školy. Správce německé školy žáka přijal. Místní školní rada podala stížnost proti tomuto jednání k okresní školní radě v Žatci. Hejtman však potvrdil správnost jednání správce přesto, že přestup mezi školami v průběhu školního roku není povolen.

Dotaz poslance **L. Pinkase** (národní strana svobodomyslná): „Na konci srpna 1898 navštívila česká společnost restauraci „Curhaus“ ve Františkových Lázních.“ Od vedlejšího stolu byli slovně napadáni dvěma úředníky z Chebu. Ti na ně pokřikovali: „*Tschechische Bagage, Fanatiker, ...*“ jednoho člena české společnosti mimo jiné obvinili ze zločinu uražení jeho veličenstva. Ten podal soukromou žalobu u soudu v Chebu za utržení na cti. Zástupce soukromého žalobce, Emil Miříčka, chtěl u soudu předložit žalobu v českém jazyce. Soudce mu však řekl, že ho česky mluvit nenechá a prohlášení nebude protokolovat. Pan Miříčka si stěžoval u prezidenta krajského soudu. Ten však schválil jednání soudce. Když opouštěl soukromý žalobce a jeho zástupce soudní budovu, „tlupa“ osmi chlapců na ně plivala a pokřikovala: „*Pfuj, schämen sie sich tschechisch zu sprechen.*“

Jednání sněmu dne 29. dubna 1899

Dotaz Dr. **Engla** (národní strana svobodomyslná) a **Pinakse** – upozorňují, že již 25. dubna podali dotaz ohledně případu v Chebu. Poslanci žádali o rychlé vyřízení, ke kterému však nedošlo. Podle deníku „Bohemia“ se dne 27. dubna dostavil JUDr. Miříčka k soudu. Když začal mluvit česky, byl opět vyzván, aby mluvil německy. Na opětné naléhání pana Miříčky připustil soudce českou výpověď. Po přelíčení byl pan Miříčka ohrožován zástupcem lidí, který čekal před soudem. Policie nijak nezakročila. Pan Miřícký byl zatčen a držen přes noc

na radnici, neboť použil revolver. Poslanci žádají potrestání soudních úředníků, kteří se chovají protiprávně.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 2.května) na dotaz poslance Pinkase a Engla ohledně událostí chebských. Advokátní koncipient (v Praze) Tiefftrunk vznesl žalobu na 2 státní úředníky v Chebu pro urážku na cti. Okresním soudem bylo hlavní líčení stanoveno na 20. dubna 1899. Během líčení dovolil soudce žalobci, aby používal český jazyk. Soudní usnesení se týkalo zástupce žalující strany, pana Miříčky, kterému soud nedovolil mluvit česky. Pokud bude podána stížnost, bude o tomto jednání rozhodovat vyšší instance. Místodržitel poukazuje na to, že pokud by se soudce řídil rozhodnutím nejvyššího soudního dvoru (ze 13. 12. 1898 týkajícího se užívání zemských jazyků při soudních jednání) nemohl by bránit zástupci soukromého žalobce mluvit česky. Protože po skončení jednání byli žalobce a jeho zástupce napadeni, poskytl jim okresní hejtmán potřebnou ochranu pro odjezd z nádraží. Na další jednání, tj. 27. dubna, požádal místodržitel okresního hejtmána o poskytnutí potřebné ochrany. Po skončení líčení sešel se větší počet lidí kolem soudní budovy. Pan Miříčka vstoupil do připraveného vozu v doprovodu dvou četníků. Mohl odjet, avšak nastavil proti jednomu člověku revolver. Dav lidí se „rozohnil“, proto byl pan Miříčka dopraven na policejní strážnici. Později mu bylo nabídnuto, aby zůstal v městském domě z důvodu vlastní bezpečnosti. JUDr. Miříčka tento návrh přijal.

Státní zastupitelství zavedlo trestní stíhání proti těm, kteří se oněch výtržností účastnili.

Návrh poslance **J. Anýže** (*národní strana svobodomyslná*) na zvolení komise „*k posouzení poměrů v poslední době v krajích tak zvaného uzavřeného německého území Království českého se vyskytujících.*“

Jednání sněmu dne 4. května 1899

Poslanec **Antonín Černý** podává dotaz stran jednání zemědělského úřadu v Teplicích. Česká obec Šepadl v novo-kdyňském soudním okrese byla nucena obrátit se na zemědělský úřad v Teplicích. Svůj dopis však obdržela zpět s nápisem „*Wird nicht angenommen, weil tschechisch*“. Dopis byl opatřen razítkem a podpisem purkmistra. Městský úřad v Teplicích, tak odepřel přijmout dopis, o kterém ani nevěděl, co je uvnitř – pouze adresa byla napsaná česky.

Jednání sněmu dne 8. května 1899

Druhé čtení zprávy komise školské ohledně zákonného upravení veřejného školství národního v obcích národnostně smíšených. Zpravodajem byl poslanec **J. Čelakovský**. Velkým přínosem tohoto návrhu je snížení pětiletého průměru na tři roky. Návrh však

neupravuje dozor nad těmito školami, tj. nesplňuje požadavek, aby české školy spadaly pod české školní rady a německé školy pod německé školní rady.

Jednání sněmu dne 9. května 1899

Pokračování v debatě o předloženém návrhu poslance Čelakovského ohledně národního školství. Poslanec **V. Šamánek** („zástupce české menšiny“) s tímto návrhem nesouhlasí. Za hlavní nedostatek považuje, že není upraven dozor nad národními školami. Poslanec požaduje, aby dozor nad českými školami vykonávaly české školní rady a nad německými německé školní rady. Šamánek slovně napadá poslance Čelakovského. Tvrdí, že problematice menšinového školství nerozumí.

Jednání sněmu dne 10. května 1899

Zpráva komise zemské v záležitosti podpory železnic nižšího řádu. Na stavbu dráhy z Karlových Varů do Mariánských Lázní byla povolena podpora 40.000 zlatých pod podmínkou, že na této dráze bude dodržována jazyková rovnoprávnost.

*Poslanec **G. Blažek** (*národní strana svobodomyslná*) – v Praze Bubnech byl přepaden německý student českým útočníkem. Německým tiskem byla tato událost popisována jako národnostní spor.

Odpověď místodržitele (ze dne 13. května 1899) na dotaz poslance Blažka. Muž byl vypátrán. Výsledek policejního šetření byl sdělen veřejnosti, aby se zamezilo nesprávnému líčení oné události.*

Jednání sněmu dne 12. května 1899

* Poslanec **F. Hovorka** (*národní strana svobodomyslná*) podal dotaz ohledně české školy v Liberku [politický okres Rychnov nad Kněžnou]. V Liberku je mimo českou školu také škola německá. Obě školy jsou podřízeny okresní školní radě v Žamberku. Česká škola by měla být přiřazena k okresní školní radě v Rychnově nad Kněžnou, to se však nestalo. Již roku 1895 podala místní školní rada v Liberku žádost na vřazení české školy do školního okresu Rychnov. Tato žádost nebyla dosud vyřízena.

Jednání sněmu dne 18. května 1899

Dotaz poslance **A. Kryfa** (*národní strana svobodomyslná, od r. 1901 mimo stranu*) – dne 28. dubna 1899 v Mostě němečtí mladíci, kteří byli odvedeni, se vraceli „vesele domů“ a hlasitě povykovali, to však zůstalo bez povšimnutí. Další skupina, českých mladíků z Kopist, šla domů s největším klidem. Ti na sebe upozornili pouze svým slušným chováním. Jeden ze

strážníků se vmísil mezi ostatní a snažil se je vyprovokovat. Když jeden z mladíků odvětil: „*Nestrkej do mě, nebo...*“, strážníci mohli napadnout celý zástup. Jeden z mladíků byl posekán šavlemi a odnesen na stanici. Další 3 mladíci byli rovněž zatčeni a odvedeni na stanici. Odtud byli dopraveni ke krajskému soudu ve „zbědovaném stavu“ téměř nazí. Podle poslance celá tato záležitost svědčí o bezmezně surovosti mosteckých strážníků.

Dotaz poslance **V. Šamánka** ve věci jednání městské rady v Liberci. Ta pod záminkou, že chce na Bismarkově náměstí [dnes Sokolovské náměstí] uvolnit pasáž, vyzvala všechny tam prodávající živnostníky, aby požádali o přikázání míst. Místa měla být znovu přidělena všem živnostníkům, kteří tam prodávali více než 20 let, anebo kterým bylo podle živnostenského listu na tomto náměstí přiděleno místo. Zbylá místa měla být rozdělena mezi nové živnostníky. Dne 3. května 1899 byla místa rozdělena. 40 českých živnostníků a 5 živnostníků židovských bylo úplně zbaveno dřívějších míst. Místa nedostali ani ti, kteří měli v živnostenském listu místa určena, a ani ti, kteří tam prodávali více než 20 let. Na stížnosti živnostníků magistrát odpověděl, že nebylo dost místa. Proti některým Čechům bylo použito násilí – jejich zboží bylo vyházeno a jejich „boudy“ odevzdány Němcům. Po těchto událostech byla vyslána sedmičlenná deputace s JUDr. *Hlíňákem* k místodržiteli. Místodržitel určil lhůtu, do které musí magistrát onu záležitost napravit. Tato lhůta však nebyla dodržena.

Projednávání rozpočtu – otázka podpory (2000 zlatých) Ústavu pro povznesení živností v Liberci. Poslanec **V. Březnovský** (*národní strana svobodomyslná*) poukazuje na chování libereckého magistrátu, který se staví proti českým živnostníkům v Liberci. Připomíná onu deputaci, která žádala místodržitele o pomoc. Upozorňuje, že podobná situace je i v Žatci.

Neúčast německých poslanců na jednání zemského sněmu. Na konci sněmovního jednání (19. května 1899) vystoupili němečtí poslanci **K. Iro** (*všeněmec*), **F. Kindermann** (*německá lidová strana*), **K. Schücker** (*německá lidová strana*), **K.H. Wolf** (*všeněmec*), **H. Prade** (*německá lidová strana*) a další s prohlášením ke sněmu.

Maršálek pronesl prohlášení: „*Velectění pánové z německých krajin uznali za vhodné neúčastniti se jednání při tomto zasedání sněmu. Není ani na místě ani na čase, abych toto jejich jednání odsuzoval nebo kritizoval.*“

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

čtvrté výroční zasedání sněmu z roku 1895 v letech 1899-1900

oddíl první, sezení I. - XIII.

Čtvrté výroční zasedání zemského sněmu bylo zahájeno 29. prosince 1899, hned druhý den bylo sněmovní jednání odročeno. Sněm znovu pracoval od 26. března do 5. května 1900, kdy byl odročen. K opětovnému zahájení jednání došlo 12. prosince 1900. Sněm byl uzavřen o deset dní později, tj. 22. prosince 1900. Dne 29. prosince vstoupili na sněm němečtí poslanci.

(Tyto stenografické zprávy mají stručný obsah sněmovních jednání, který je v českém i německém jazyce.)

Jednání sněmu dne 29. prosince 1899

Zahájení sněmovního jednání. Na začátku prohlášení poslance **Wolfa** (*křesťansko-sociální strana*) ohledně vstupu německých poslanců na český sněm.

Návrh poslance **B. Pacáka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně provedení rovného práva jazyka českého při soudech a státních úřadech v Království českém.

Dotaz poslance **E. Brzoráda** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně ustavování soudů, zejména vrchních radů, neznalých jazyka českého. Podle nálezu nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 1898 (má platnost zákona) jsou všichni soudcové a úředníci povinni ovládat oba zemské jazyky.

Dotaz poslance **Pacáka** k zástupci vlády o důvěrném výnosu ministerstva práv ze dne 6. října 1899, týkající se opětovného zavedení německého jazyka jako vnitřního úředního jazyka u soudů Království českého (tímto se upouští od užívání obou jazyků u soudů ve vnitřní službě).

Jednání sněmu dne 30. prosince 1899

Dotaz poslance **L. Pinkase** ohledně ustavování úřednictva jazyka českého neznalého a potlačení úřednictva české národnosti při c.k. poštovním a telegrafním ředitelství v Praze.

Dotaz poslance **A. Zátky** (*národní strana*) ohledně seznamu voličů k volbě poslanců do sněmu v Českých Budějovicích a doručování voličských lístků.

- 1) V poslední době sestavuje obecní zastupitelstvo Českých Budějovic seznamy voličů neúplně. Na tyto seznamy pak přichází reklamce od obou národností.
- 2) Okresní hejtmanství v Českých Budějovicích nechává legitimační lístky k volbám doručovat obcím. Toho využívá obecní zastupitelstvo k nátlaku na obyvatelstvo. Čeští voliči již řadu let žádají, aby legitimační lístky byly doručovány orgány nestrannými

např. poštou. Dosud byly tyto žádosti zamítnuty, s odůvodněním, že pošta není povinna bezplatně doručovat úřední zásilky.

Dotaz poslance **V. Březnovského**: „v tyto dny při okresních soudech probíhala řada líčení, u kterých obžalovaní a svědkové jsou národnosti české, trestní oznámení je podáno rovněž česky, avšak veřejný žalobce podá návrh v jazyce německém – není vnitřní jazyk. Státní zastupitelstvo tak porušuje platné zákony.“ Podle poslance Březnovského, se tak děje na rozkaz státního zástupce v Praze - Morstadta.

Sněm odročen. Jednání znovu zahájeno **26. března 1900**.

.Jednání sněmu dne 30. března 1900

Dotaz poslance **F. Kloučka** (národní strana svobodomyslná) stran provokace české národnosti soudními úředníky v Trutnově. Podle časopisu *Jičínský obzor* v polovině února roku 1900 „meškalo v soudní síni u okresního soudu v Trutnově několik českých občanů za záležitostmi úředními.“ Do soudní síně vstoupil tajemník, který k zaneprázdněnému kancelistovi zvolal: „*Wissen sie was neues? Es wird jetzt beim Gericht alles verwenzelt werden.*“ Kancelista učinil souhlasnou poznámku. Po chvilce se zeptal tajemník, kde je pan soudce, načež odpověděl kancelista: „*In dem tschechischen Conferenzzimmer.*“ Čeští občané si stěžují na jednání zaměstnanců okresního soudu.

Jednání sněmu dne 3. dubna 1900

Dotaz poslance **K. Kramáře** (národní strana svobodomyslná) ohledně jednání libereckého magistrátu. Obecní úřad v Ruprechticích [též Ropratice, okr. Jilemnice; dnešní Roprahtice] se obrátil k magistrátu města Liberce se žádostí, aby bylo magistrátem libereckým dodáno obeslání k odvodu branci, který bydlí v Liberci, ale přísluší do Ruprechtic. Na tuto českou žádost dostalo se obecnímu úřadu následující odpovědi: „*...da in Reichenberg die deutsche Sprache die ausschliesliche Landes und Geschäftschprache des Magistrates ist.*“

Politické úřady v celém Království českém jsou však povinny přijímat podání v obou zemských jazycích (tedy i magistrát liberecký).

10. dubna 1900 - poslanec **Baxa** si stěžuje na neúčast poslanců při sněmovním jednání.

Jednání sněmu dne 19. dubna 1900

Dotaz poslance **A. Aignera** (*německý nacionál*) ohledně neznalosti německého jazyka u státních úřadů a návrh na zavedení němčiny jako státní řeči. Poslanec si stěžuje, že rok od roku se znalost němčiny zmenšuje. Jako příklad ukazuje na finanční ředitelství v Litoměřicích.

Dotaz poslance **J. Čelakovského**, jestli je vláda odhodlána vydat nový předpis o sčítání lidu, aby se při sčítání lidu sčítala etnografická národnost a ne obcovací řeč – Umgangssprache. „*V mnohojazyčném Rakousku se sčítáním obyvatelstva otevřely brány k neoprávněnému nátlaku na příslušníky národních menšin, kteří byli nuceni přiznávat se k cizí řeči, která nebyla jejich mateřskou ani jejich národností.*“

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

čtvrté výroční zasedání sněmu z roku 1895 v letech 1899 -1900

oddíl druhý, sezení XIV. – XXVIII.

Jednání sněmu dne 23. dubna 1900

Další čtení návrhu poslance **B. Pacáka** na zavedení rovného práva jazyka českého při soudech a státních úřadech.

Poslanec **K. Iro** spolu s dalšími německými poslanci chtějí zavést němčinu jako státní jazyk.

Petice F. Matyjáska z Liberce ve věci vyloučení obchodníků z trhu na Bismarkově náměstí v Liberci.

Dotaz poslance **Šamánka** ohledně výše uvedené záležitosti - petice. Poslanec poukazuje na to, že ono „vyhoštění“ mělo za cíl hmotně zničit české živnostníky. Místo českých živnostníků byli na tržiště dosazováni Němci (a to i přesporní). V poslední době byli titíž trhovci vyloučení i z výročních trhů.

Jednání sněmu dne 26. dubna 1900

*Dotaz poslance **I. Hořice** (*národní strana svobodomyšlná*) ohledně konfiskací časopisu „Mladoboleslavské listy“. Zastupitelství v Mladé Boleslavi pronásleduje časopis neustálými konfiskacemi. Poslední číslo ze dne 21. dubna bylo zabaveno pro článek „Židovské němčení“. V článku se ozvali stížnosti, že tamní Židé provokativně používají německý jazyk v ryze českém kraji. „*Židé tamní jsou k Čechům samá úslužnost a mluví s nimi česky, jakmile se ale*

octnou na ulici švadroní německy“. Poslanec tvrdí, že se v článku nikomu nevyhrožuje, pouze je učiněna výzva, aby český ráz byl zachován. „*My musíme neústupně stát na tom, aby v městě našem zaznívala jedině krásná naše mateřština.*“*

Jednání sněmu dne 27. dubna 1900

Projednávání návrhu poslance Pacáka viz. výše.

Pro návrh poslance Pacáka se vyjadřuje ve své řeči poslanec **V. Šamánek** (*národní strana svobodomyslná*), který poukazuje na jazykové poměry v tzv. uzavřeném území v Liberci. V Liberci nemůže nikdo přijít před městský úřad, ať již je to v přenesené působnosti anebo v samosprávné působnosti, a mluvit česky. Poslanec opět připomíná rozdílné jednání magistrátu ohledně týdenního trhu.

Na toto prohlášení reaguje **místodržitel**, který požaduje důkaz, že byli živnostníci z trhu vyloučeni z národnostního důvodu.

Poslanec upozorňuje na to, že městská obec liberecká si vytvořila zvláštní tržní řád – tzv. *drobný prodej*. JUDr. Hlíňák přišel na to, že tento řád je protiprávní (odporoval živnostenským zákonům). Hlíňák se zasadil o zrušení tohoto řádu, avšak liberecký magistrát se podle něho řídí i nadále. Podle tohoto řádu, kdo prodává ovoce a brambory (věci denní potřeby) musí žádat liberecký magistrát o místo na trhu. Žádá-li o místo na trhu příslušník české národnosti, nedostane ho. Dále poslanec Šamánek poukazuje na nátlak, který magistrát vyvíjí na rodiče a jejich zaměstnavatele, když se jedná o zápis dětí do české školy. Poslanec Šamánek vyzývá místodržitele, aby městskou obec libereckou potrestal.

Poslanci **J. Bendel** a **A. Fournier** (*německá pokroková strana*) jsou proti návrhu poslance Pacáka. Ve svých projevech si stěžují na utlačování úředníků německých a na obsazování smíšených a německých soudů českými úředníky. Poslanec Bendel poukazuje na bezpráví v Prachaticích, Vimperku a Kašperských Horách.

Na prohlášení německých poslanců reaguje poslanec **E. Dyk** (*národní strana svobodomyslná*). Ten se přihlásil k faktické opravě: *Prachatický okres* má českou většinu, tudíž tam jsou čeští úředníci, kteří umí německy, ve *Vimperku* a *Kašperských Horách* se česká menšina rovná téměř polovině obyvatel. Naproti tomu u krajského soudu v Budějovicích (podle posledního sčítání žije v městě Budějovice 17.000 Čechů a 11.000 Němců) je mezi jedenácti soudními rady jediný Čech. Okres plzeňský má 49 českých obcí a jednu smíšenou s převahou německou (obec Litice). U berního úřadu v Plzni jsou čtyři adjunkti – Němci.

Jednání sněmu dne 1. května 1900

Druhé čtení zprávy komise školské o zprávě zemského výboru, jednající o zemské akci na povznesení malých živností za rok 1899.

Řeč poslance **V. Šamánka** ohledně jednání libereckého magistrátu a živnostenské komory. Česká pokračovací průmyslová škola v Liberci byla založena a dva roky byla udržována pouze ze soukromých prostředků. Dosud se této škole nedostává takové podpory, ani od města ani od živnostenské komory (pouze 100 zlatých), jako ostatním pokračovacím školám - německým.

V Liberci byl živnostenskou komorou zřízen Ústav pro zvelebení maloživnostnictva (podporován státem). V tomto ústavu byly pořádány vzdělávací kurzy avšak pouze v německém jazyce, Čechy vůbec nepřijímali.

Průmyslové muzeum v Liberci dostává státní subvenci 150.000 zlatých ročně. Byly stanoveny podmínky, za kterých tato subvence bude vyplácena, ty se však nedodržují. Pouze jediná podmínka byla splněna – na české žádosti odpovídá se česky.

Poslanec znovu dokazuje místodržiteli, že se jednalo o národnostní útok, když byli čeští živnostníci vyloučeni z trhu.

Na závěr své řeči podává resoluční návrh, ve kterém „zemskému výboru ukládá, aby při udílení cestovních stipendií k světové výstavě v Paříži roku 1900 dbal toho, aby obchodní a živnostenská komora v Liberci spravedlivý zřetel brala k živnostníkům národnosti české.“

Na útoky poslance Šamánka ihned reagoval **místodržitel** hrabě Coudenhove. Řekl: „Otázka, jestli má nebo nemá onen obchodník právo na místo na trhu, patří do oboru samostatné působnosti obce. Proti rozhodnutí obce je třeba podat stížnost k vyšším samosprávným úřadům.“ Místodržitel připomíná, že v této věci již - ve prospěch živnostníků – zakročil. Poslanec Šamánek ví, že 16 obchodníkům byla místa na trhu vrácena.

Návrh poslance **Šamánka** a **F. Kloučka** na zrušení usnesení liberecké městské rady, kterým bylo českým živnostníkům odejmuto právo prodávat živnostenské výrobky na týdenním a výročním trhu v Liberci.

Jednání sněmu dne 3. května 1900

Dotaz poslance **L. Dvořáka** (národní strana svobodomyslná) ohledně opatření vhodných místností pro českou veřejnou školu v Mostě. Přes opětovná rozhodnutí školních úřadů nepřesunula mostecká školní obec šestitřídní veřejnou českou obecnou školu do vhodných a bezpečných prostor. Místo toho se snaží ono přesunutí různými stížnostmi oddálit. Budova, kterou obec nabízí pro českou školu se k vyučovací účelům nehodí, neboť leží v obvodu

ohroženém propadáváním se půdy. Již dříve školní obec dala odtud vystěhovat všechny třídy německé školy. Prozatímní umístění české školy na třech různých místech je naprosto nevhodné. Jedna část školy byla umístěna dokonce v kasárnách, kde byli umístěni i vojáci, kteří obtěžovali dívky šesté třídy.

Jednání sněmu dne 4. května 1900

Dotaz poslance **K. Schückra** (*německý nacionál*) stran konfiskace listu „Deutsche Volkszeitung“ v Liberci ze dne 25.4. 1900.

Jednání sněmu dne 12. prosince 1900

Dotaz poslance **Šamánka** – podle zákona mohou být podučitelé, kteří působí na veřejné škole po dobu deseti let od zkoušky způsobilosti, jmenováni na téže škole učiteli. Na české veřejné škole v Liberci působí dva podučitelé, z nichž J. Richterovi uplynulo od zkoušky způsobilosti již 17 let a L. Čílovi 11 let. Není tedy žádný důvod proti jejich jmenování Přesto školní rada v Liberci, odkládá žádosti obou jmenovaných. „*To potvrzuje domněnku, že se tak děje pouze ze zášti národnostní.*“

Dotaz poslance **B. Pacáka** (*národní strana svobodomyšlná*), který se týká „nezákonného“ stavu jazykových poměrů u státních úřadů v Království českém. „*Dne 6. října 1899 stanovila Claryho vláda, že příště odpadnouti má užívání obou zemských jazyků ve vnitřní službě, a že v této jen německý jazyk, co platný má býti užíván.*“ Podle poslance Pacáka vláda tímto nařízením porušila platné zákony Království českého (např. zákon z 21. prosince 1867, který stanovil rovnoprávnost obou jazyků ve všech oborech).

Jednání sněmu dne 18. prosince 1900

Dotaz poslance **F. Steina** (*všeněmecká strana*) stran českých výstražných tabulek elektrických drah v Praze. Tyto tabulky jsou pouze v češtině. Němci mají nárok na to, aby tato varování byla také v němčině.

Dotaz poslance **K. Ira** (*všeněmecká strana*) v záležitosti odepřetí potvrzení volby pana Bernardiniho do okresní školní rady v Chebu.

Jednání sněmu dne 20. prosince 1900

Dotaz poslance **Šamánka** - dne 24. dubna 1896 bylo povoleno zřízení české školy veřejné v Ledvicích u Duchcova. Obecní zastupitelstvo se však odvolalo ke správnímu dvoru. Škola byla skutečně dne 1. září 1897 otevřena. Usnesením obecního zastupitelstva byla česká škola

hned 22. prosince 1897 svévolně uzavřena. Rodiče podali telegrafickou stížnost. Škola byla znovu otevřena okresním hejtnanem hrabětem Wallisem. Dne 1. února 1898 došel rozsudek správního soudu o zrušení české školy – ta byla nadobro uzavřena. Na základě dalšího šetření byla povolena česká dvoutřídní škola v Ledvicích. Obecní zastupitelstvo podalo znovu stížnost, tentokrát k ministerstvu. Proběhlo další šetření. Otázkou bylo, zdali by děti nemohly navštěvovat českou školu v Duchcově. Stížnost zastupitelstva byla zamítnuta téměř po třech letech od uzavření školy. Ačkoliv od 25. dubna 1900 zbývalo dost času na zřízení školy, škola nebyla dosud zřízena. České děti jsou vyučovány v soukromé škole.

Dotaz poslance **Šamánka** – po roce a půl byl českým živnostníkům, vyhoštěným z Bismarkova náměstí, uznán nárok na místo na trhu. Městská rada liberecká nechce uznat jejich právo ani teď. Ačkoliv již 29. září 1900 zemský výbor nařídil, že trhovcům musí být oznámeno přidělování míst. Městská rada k tomuto oznámení potřebovala dva a půl měsíce. Navíc si městská rada dovolila (sama o své vůli) přiřknout tomuto „rekursu“ odkládací moc. Proto jsou čeští trhovci i nadále zbaveni svého práva. Nastala doba vánočního trhu; proto čeští trhovci znovu podali žádost o místa.

Dotaz poslance **J. Čelakovského** ohledně umístění české veřejné školy v Hrobech v pronajaté soukromé budově. Tento dům byl před časem prodán a nový majitel vypověděl dnem 1. ledna 1900 tři třídy této školy. Německá škola v Hrobech byla do roku 1899 umístěna ve starší budově na náměstí. Po vystavění nové budovy, stará zůstala prázdná. Po vypovězení tříd žádali rodiče českých dětí obec, aby ony tři třídy byly umístěny ve staré budově německé školy. To však obec odmítla. Na místo toho obec nabídla okresní radě v Duchcově, aby vyučování probíhalo polodenně. Poslanci žádají, aby česká škola byla přemístěna do staré budovy německé školy.

Dotaz poslance **F. Steina** ohledně odstranění dvoujazyčných nápisů u c.k. okresního soudu ve Vrchlabí. Poslanec uvádí, že na soudní budově ve Vrchlabí byly umístěny německé i české nápisy. Poukazuje na to, že Vrchlabí je „ryze“ německé město a žádá sundání českého nápisu. Podle poslance Steina je umístění těchto nápisů porušením jazykových nařízení.

Jednání sněmu dne 21. prosince 1900

Dotaz poslance **K.H. Wolfa** stran užívání českého razítka u berního úřadu v Hradci Králové.

Jednání sněmu dne 22. prosince 1900

Dotaz poslance **Šamánka** (*národní strana svobodomyslná*): „Známo jest pod jakým nátlakem ze strany německých úřadů a zaměstnavatelů v území s převahou německou sčítání lidu v roce 1890 se provádělo.“ Liberecký magistrát obsadil domy, kde bydlí Češi, policií. V Růžodole II. (liberecké hejtmanství) neodevzdal obecní úřad arch pana J. Kracíka, který byl česky vyplněný. Naopak dal vyplnit jiný arch německy.

Podle Šamánka se již Němci připravují na nastávající sčítání lidu. V Mostě byly rozdány archy pouze s německým textem. Poslanec se ptá, zda-li vláda učiní vše, aby předešla tomuto nátlaku.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

páté výroční zasedání sněmu z roku 1895, rok 1901

oddíl první, sezení I. – IX.

Páté výroční zasedání sněmu bylo zahájeno 18. června 1901. Sněm byl odročen dne 6. července 1901. 25. srpna 1901 byl sněm císařským patentem rozpuštěn.

Místodržitel – hrabě Coudenhove

Maršálek – Jiří Lobkovic

Jednání sněmu dne 18. června 1901

Návrh poslance **L. Dvořáka** (*strana agrární*) na zjištění národnosti obyvatel. Podle tzv. obcovací řeči (podle, které bylo provedeno poslední sčítání) nelze zjistit skutečnou národnost obyvatel. Hlavně pokud mluvíme o sčítání obyvatel, prováděném na území obývaném německou většinou. Poslanec vyzývá vládu, aby poslední sčítání doplnila (bez průtahu) zjištěním národnosti obyvatel a aby i při příštích sčítáních byla zjištěna národnost obyvatel.

Jednání sněmu dne 20. června 1901

Dotaz poslance **L. Dvořáka** ohledně sčítání lidu ke dni 31. prosince 1900, které vyvolalo velké vzrušení u občanů české národnosti. Např. v politickém okrese ašském (i v Aši) byl činěn hrubý nátlak na občany české národnosti, aby se při sčítání přihlásili k obcovací řeči německé. Pouze jediná osoba se přihlásila k obcovací řeči české. Při tom při soukromém sčítání bylo zjištěno 150 osob české národnosti. V městě Chebu bylo podle soukromého sčítání skoro 200 obyvatel české národnosti, podle veřejného sčítání pouze 66 osob. V

Schönbachu [okr. Cheb] byli jako Češi označeni pouze farář a místní továrník. Německé časopisy pranýřovaly dva úředníky za to, že se odvážili přiznat k obcovací řeči české. V Blatné [politický okres Jáchymov] byli Češi vymazáni ze sčítacích archů, aby byl zachován německý ráz města.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 6. července) na dotaz poslance Dvořáka ohledně sčítání lidu. Podle hraběte Coudenhove nebyla v žádném z uvedených případů podána stížnost ani u okresnímu hejtmanství ani u místodržitelství. V ašském okrese se sčítalo výlučně sčítacími archy. Podobná tomu bylo i v okrese chebském. Pokud byl někdo pod tlakem, měl podat stížnost.

Jednání sněmu dne 25. června 1901

Zpráva zemského výboru o návrhu poslance **J. Sokola** (*národní strana svobodomyslná*) a soudruhů na vydání zákona o vyučovacím jazyku na školách národních a o přijímání dětí školou povinných ve školních obcích národnostně smíšených do školy, jejíhož jazyka jsou mocny.

Dotaz poslance **L. Dvořáka** ve věci posledního sčítání obyvatelstva. Politické úřady podřízené místodržiteli byly upozorněny na četné případy nesprávného zjišťování obcovací řeči při posledním sčítání lidu. Úřady byly upozorněny na falšování výsledků sčítání, ale dosud se nebyla učiněna náprava. Příkladem je sčítání v Českých Budějovicích:

- 1) Pod záminkou pomoci při vyplnění, byly archy odebrány prázdné (ale podepsané občany) a vyplněny obecními strážníky, písaři atd. Např. pan Winkler si vyžádal archy od pana Weisse, K. Dvořákové, F. Fiedlera s tím, že archy vyplní doma. Ze všech učinil občany obcovací řeči německé, přestože jejich jedinou obcovací řečí je čeština. M. Záběhlická arch vyplnila a odevzdala. Pod záminkou, že jej vyplnila špatně, podepsala ještě jednou čistý arch. Paní Záběhlická uvedla obcovací řeč českou. Podobnými „podvody“ byly vyplněny i další sčítací archy.
- 2) Dalším způsobem nátlaku bylo propouštění z práce. Např. obecní metaři Mayer, Lexa a Bukač byli propuštěni z práce jen proto, že se přiznali k obcovací řeči české.
- 3) Majitelé pivovaru kontrolovali, co zřízenci vyplňují do archu. Arch museli předložit v kanceláři a tam se jim zapisovala německá obcovací řeč, přestože v rodině mluví pouze česky. Podobný nátlak byl činěn na dělníky firmy L. & C. Hardtmuth a v továrně Jana Stagmanna.

4) Němečtí majitelé domů se rovněž podíleli na provedení „falešného“ sčítání. Domáci často nevydali českým nájemníkům sčítací archy a vyplnili je sami. Např. Jan Stegmann vyplnil archy všem nájemníkům.

5) Služky a služebníci u německých rodin byli přihlášení za Němce.

Okresní hejtmanství v Českých Budějovicích konstatovalo nesprávnosti. Obecní správa byla nucena provést opravy ve výsledcích sčítání – 23.421 Čechů a 15.436 Němců (původně napočítáno 20.700 Čechů a 16.300 Němců). Tento případ dokazuje, jak bylo sčítání obyvatelstva v městech s německou obecní správou prováděno

Jednání sněmu dne 28. června 1901

Dotaz poslance **F. Udržala** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně sčítání lidu. Poukazuje na další události, které se staly ve Falknovském okrese [dnešní Sokolov] v průběhu sčítání. Např. v Chodové bylo napočítáno 5.372 Němců a pouze 11 Čechů (Čechů zde žije daleko víc). V obci Cidice byl sčítacím komisařem řídící učitel Pöschl. Ten obesílal otce rodin, aby se dostavili mezi 11 a 12 hod. Pokud někteří dělníci nemohli přijít, vyplňoval za ně přihlášky sám. Ostatních se vyptával na všechno, jen ne na obcovací řeč. „*O otázce obcovací, nerozhoduje řeč, kterou se mluví doma, nýbrž ta, kterou se mluví ve službě.*“ Ve Svobodově a Davidově sčítací komisaři přímo říkali, že každého zapíšu jako Němce, protože prý na Falknovsku nesmí být obcovací řečí jazyk jiný, než německý.

Jednání sněmu dne 2. července 1901

Dotaz poslance **K. Ira** ohledně dodání českého platebního rozkazu panu Schuldesovi v Kysiblu (Giesshübl). Okresní finanční ředitelství v Chomutově zaslalo obecnímu starostovi v Kysiblu česky předtištěný formulář, který obsahoval naprosto nesrozumitelné poznámky. Poslanec ve své interpelaci říká, že: „*...německý národ nestrpí, aby se stával předmětem fanatických a šovinistických útoků českých úředníků.*“

Dotaz poslance **J. Fořta** (*národní strana svobodomyslná*): „*Množí se případy, že státní úřady ve zněmčeném území vědomě porušují jazykové předpisy, a že na české žádosti vydávají německá vyřízení.*“

1) Těžařská společnost v obci Lomu podala žádost na okresní hejtmanství duchcovské, aby mohla vystavět větrnou šachtu. Hejtmanství zřízení větrné šachty povolilo. Sousedé podali českou stížnost k hornímu hejtmanství v Praze. Od revírního úřadu horního dostali německou odpověď.

- 2) Poštovní úřady v Mostě a Teplicích na doporučená česká psaní a české poukázky vystavovaly pouze německé „recepisy“.
- 3) U okresního soudu v Žatci je trestním soudcem, soudní adjunkt Mikuláš Ullman, který neumí česky, ale vyslýchá a odsuzuje české občany.

Poslanec **H. Janda** ve své interpelaci poukazuje na řadu stížností na poslední sčítání lidu a na nesčetný počet případů, které byly chybně provedeny ve prospěch německého obyvatelstva. Stěžuje si na případy zjištěné v kadaňském okresním hejtmánství. Okresní hejtmán na stížnost pana Skály (v jeho archu byla nesprávně uvedena obcovací řeč německá) odpověděl: *„Činím Vás pozorna, že mylným je váš názor, že jste byl zapsán jako Němec. Sčítání lidu neběře ohledu na národnost, ale hledí pouze k řeči obcovací.“*

Jednání sněmu dne 4. července 1901

Čtení rozpočtové komise ve příčině nutných opatření rozpočtových pro měsíce červenec, srpen, září a říjen 1901. Vyjadřování řečníků pro a proti návrhu rozpočtové komise.

Vzájemné obviňování ohledně posledního sčítání obyvatelstva.

Poslanec **K. Schücker** si ve své řeči stěžoval na provádění sčítání v Praze a v Plzni.

Poslanec **L. Dvořák** poukazuje na přístup sčítací komise v Liberci, kde za obcovací řeč byla považována řeč úřední, nikoli národnost (popř. jazyk, který se používá v rodině).

*Dotaz poslance **J. Janna** (národní strana) ohledně týrání zeměbrance hulána Jana Michálka a urážení české národnosti poručíkem Fröschlem v Třeboni.*

Dotaz poslance **F. Leglera** (německá radikální strana) ohledně zákazu nošení studentských barev v Plzni. Tři vysokoškolští studenti se prošli v barevných krojích v Plzni. Policejní strážníci to považovali za provokaci a proto byli studenti zatčeni. Po zatčení studenti žádali, aby byli předvedeni před okresního hejtmána. Tento požadavek nebyl splněn. Poslanec se táže, jestli je trestné nosit tradiční studentské kroje, které jsou součástí „studentských práv“.

Jednání sněmu dne 5. července 1901

Dotaz poslance **V. Březnovského** (národní strana svobodomyslná) v záležitosti jednání poštovního purkmistra F. Spatha v Eisenstrassu [dnešní Hojsova Stráž] na Šumavě v osadě, která se nalézá 20km od hranic s Německem. Ten ve svém poštovním úřadě prodává pohlednice osady s tištěným znakem „Deutsche Reichspost“.

Dotaz poslance **Březnovského** ohledně posledního sčítání lidu. Hrozným způsobem bylo provedeno sčítání v Liberci. Sčítacími komisaři byly osoby německé národnosti „rozhodní nepřátelé české národnosti“. Po městě byly rozhazovány letáky „Deutsche Volksgenossen“,

ve kterých se upozorňovalo na důležitost sčítání lidu pro německé obyvatele, na němž závisí další osud Němců. Zaměstnavatelé byli vyzýváni, aby své zaměstnance zapisovali s obcovací řečí německou. Radnice vyzývala občany, aby se k české obcovací řeči nehlásili. Jako důvod městské zastupitelstvo uvádělo, že úřední řeč města Liberce je němčina. Česky psané archy radnice nepřijímala. Majitelé domů svým nájemníkům česky vyplněné archy vraceli. Dokonce jedna žena vrátila česky vyplněné archy s poznámkou, že „*jim ani prase nerozumí*“. Na dalším jednání sněmu, tj. **6. července** 1901, poslanec Březnovský uvedl konkrétní případy provedených nesprávností.

V **červenci 1901** byl sněm odročen s 25. srpna 1901 rozpuštěn. V prosinci roku 1901 se sešel nově zvolený zemský sněm.

7.2. MENŠINOVÉ OTÁZKY PROJEDNÁVÁNÉ V LETECH 1901-1907

Roku 1901 proběhly volby do zemského sněmu. Nově zvolený český zemský sněm zahájil své jednání dne 28. prosince 1901. Nejvyšším maršálkem zemským byl opět jmenován Jiří Lobkovic. Jeho náměstkem se stal poslanec Werunsky. Období od roku 1901-1907 mělo jen dvě výroční zasedání.

Zemský sněm z roku 1901 byl svolán dvakrát:

- 1) První výroční zasedání bylo zahájeno 28. prosince 1901 a skončilo (s různými přestávkami) 27. října 1903.
- 2) Druhé výroční zasedání zemského sněmu probíhalo od roku 1904 až do roku 1907, kdy byl sněm 9. září 1907 odročen.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

první výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1901-1902

první oddíl, sezení I. – XV.

První výroční zasedání zemského sněmu z roku 1901 bylo zahájeno 28. prosince 1901. Hned 4. ledna 1902 byl sněm odročen a znovu svolán až 21. června 1902. Toto sněmovní zasedání bylo rovněž krátké, neboť již 31. července 1902 byl sněm znovu odročen. Znovu svolán byl ve dnech 29. a 30. prosince 1902. Další zasedání bylo zahájeno až o několik měsíců později, a to v září roku 1903. V říjnu roku 1903 byl zemský sněm kvůli německé obstrukci uzavřen. Stenografické zprávy jsou rozděleny do dvou oddílů, a to sezení 1-25 a sezení 26-40.

Jednání sněmu dne 28. prosince 1901

*Ohrazení poslanců **K. Baxy** (státoprávní strana), **M. Stráneckého**, **A. Kaliny** (radikálně pokroková strana) a **A. Kryfa** (mimo stranu) – žádají, „aby sněm rozhodoval o všech řádech a poměrech veřejnoprávních i soukromých ve státě českém.“ Poslanci se přihlásili ke státoprávnímu programu jako „bezpečné budoucnosti svého národa.“

Všichni poslanci žádají ve svých prohlášeních změnu volebního řádu do zemského sněmu. Čeští poslanci navrhuji zavedení přímého volebního práva. Němečtí poslanci žádají vytvoření volebních kurií dle národností.*

Jednání sněmu dne 30. prosince 1901

Poslanec **Šamánek** (*národní strana svobodomyšlná*) ve své interpelaci upozorňuje na jednání libereckého magistrátu, který až do 5. dubna 1897, tj. do Badeniho jazykových nařízení, přijímal česká podání, ale vyřizoval je německy. Od roku 1897 nepřijal magistrát ani jedno české podání, odvolávající se na usnesení z roku 1891, podle kterého měla být jednací řečí – řeč německá. Místodržitelství toto usnesení zrušilo, ale magistrát se proti tomuto rozhodnutí odvolal k ministerstvu. Odvolání bylo učiněno před 4 lety, dosud však nebylo vyřízeno. Magistrát tedy nepřijímá žádná česká podání. Místodržitelství svá rozhodnutí zasílá českým stranám přímo - tedy obchází magistrát.

Dotaz poslance **Šamánka** – podle zákona z 23. února 1897 jsou učňové průmyslových škol pokračovacích povinni navštěvovat vyučování a mistři jim k tomu mají poskytovat čas a příležitost. V Liberci je tento zákon, pokud se jedná o učně české národnosti, porušován. Mistři je do školy buď vůbec neposílají, nebo až v posledním ročníku. Správa pokračovací české školy v Liberci oznámila tyto skutečnosti živnostenskému inspektorátu a magistrátu. Poukázala na 58 učňů, kteří se dali do školy zapsat, ale nechodí do ní. Magistrát vrátil české podání nevyřízené. Poslanec říká: „že se magistrát stará o to, aby němečtí učni chodili do školy, ne však čeští.“

Odpověď **místodržitele** (ze dne 21. července 1902) na dotaz poslance Šamánka ze dne 30. prosince 1901 ohledně navštěvování pokračovacích škol. Místodržitel učinil kroky, aby liberecký magistrát sledoval mistry, na které přišlo oznámení.

Jednání sněmu dne 3. ledna 1902

Návrh poslance **Pergelta** (*německá pokroková strana*) ohledně zřízení úřadů dle jazykových poměrů. Žádá zřízení českých a německých úřadů dle národnostních oblastí.

Dotaz poslance **A. Kaliny** (*radikálně pokroková strana*) ohledně české školy v Krumlově. Zemská školní rada zřídila 1. března 1898 při druhé třídě české školy prozatímní pobočku pro 115 dětí. Školní obec krumlovská s tím nesouhlasila. Proto se obec Přísečná zavázala, že opatří pobočce na své náklady místnost a školní potřeby. Zřízení pobočky bylo nakonec zrušeno výnosem ministerstva vyučování ze dne 17. května 1898, jelikož část krumlovské školní obce se vyslovila proti zřízení pobočky. Podpora od obce Přísečná byla chápána jako zvláštní konkurence a byla prohlášena za nepřipustnou. Naproti tomu zřídila zemská školní rada (22. června 1899) pobočku k německé dívčí škole, proti vůli obce Přísečná, která má být podporována obcí Krumlov. Pobočka u německé dívčí školy byla otevřena i přes nesouhlas obce Přísečná. Naopak česká pobočka byla sice výnosem školní rady ze dne 30. června 1899

zřízena, ale proti tomuto zřízení se hned odvolaly obce Krumlov, Kladné a Spolí. Zřízení pobočky tak bylo odloženo. Nakonec 3. listopadu 1899 byla pobočka otevřena. Správní soud, ke kterému se německé obce odvolaly, tuto pobočku 27. února 1901 zrušil.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 30. června 1902) na dotaz poslance Kaliny ze dne 3. ledna 1902 v záležitosti zřízení zatímních poboček jak na české, tak na německé obecné škole v Krumlově. Zemská školní rada se snažila, aby nebyly třídy zmíněných škol přeplněné. Jedná-li se o českou školu, zemská školní rada dokázala svou ochotu i při nepříznivém nálezu soudu, aby vyhověla oné potřebě.

Poslanec **M. Stránecký** (*radikálně pokroková strana*) podal dotaz ohledně nově zvoleného zastupitelstva (ve dnech 12. –15. prosince 1898) v prachatickém okrese. Nově zvolené zastupitelstvo bylo většinou české, z něj byl zvolen okresní výbor, který však dodnes nenastoupil. Již 9 let vládne okresu (s českou většinou) německý okresní výbor. Okresní starosta si odpykává trest za zpronevěry, tři členové zemřeli a pan Klička již přes rok bydlí ve Vídni. Přesto okresní výbor úřaduje dál.

Dotaz poslance **Šamánka**: „*před několika týdny byla uzavřena smlouva mezi dráhou jiho-severo-spojovací německou a c.k. ministerstvem železnic stran převzetí místní dráhy Liberec-Jablonec-Tanvald do správy státu.*“ To0 bylo učiněno zvláštní vyhláškou, ve které se praví, že personál má pocházet z německých krajů Čech. Tento požadavek, který odporuje dosavadním zákonům, byl podle poslance stanoven ministerstvem železnic.

Dotaz poslance **M. Staňka** (*strana agrární*) ohledně obce Bor, okr. hejtmanství Třeboň, která má podánu žádost na zřízení jednotřídní české školy. Šetření o této škole proběhlo již 10. května 1900. Celá záležitost nebyla dosud vyřízena.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 30. června 1902) na dotaz poslance Staňka ze dne 3. ledna 1901 ohledně zřízení školy v Boru (školní okres Třeboňský). Žádost za vyškolení obce Boru ze školní obce Salmanovice byla podána u okresní školní rady dne 2. března 1901; dne 20. června 1901 došla k projednání u zemské školní rady, která tuto žádost vrátila k okresní školní radě k doplnění. Doplněný list byl dne 29. září 1901 předložen k zemské školní radě, která dne 11. dubna 1902 zřízení školy povolila. Nelze tedy říci, že by zemská školní rada tuto záležitost protahovala.

4. ledna 1902 byl sněm odročen

Jednání sněmu dne 24. června 1902

*Poslanci **A. Kalina** (*radikálně pokroková strana*) a **Žďárský** (*strana agrární*) se dotazují proč nebyl zemský sněm svolán na jaře. Protestují proti nepravděpodobnému svolávání zemského sněmu.*

Dotaz poslance **A. Zátky** (*strana národní*) ohledně obecního zastupitelstva v Českých Budějovicích.

- I. 12. října 1901 uplynulo tříleté období, na které bylo obecní zastupitelstvo v Českých Budějovicích zvoleno. Obecní starosta vyložil seznamy voličů k nové volbě. Těsně před tím jmenoval obecní výbor 26 čestných měšťanů a 321 měšťanů. Všechny žádosti za udělení měšťanství byly stejně napsány a pravděpodobně opatřeny nepravými podpisy. „*Je zřejmé, že nejde o udělení pocty občanské, nýbrž o zneužití zákona k falšování volebního výsledku v prvním a třetím sboru voličském.*“ České voličstvo se sešlo a žádalo místodržitelství o rozpuštění obecního zastupitelstva, avšak c.k. místodržitelství žádosti nevyhovělo.
- II. Funkční doba, podle obecního zřízení, obecního výboru je tříletá. Od roku 1864 měl být tedy obecní výbor zvolen dvanáctkrát, ve skutečnosti byl zvolen pouze osmkrát. Od roku 1884, od kdy se voleb účastní i Češi, byl obecní výbor volen pouze třikrát.
- III. Dále byla řada voličů vytvořena uměle. Např. pan Taschek opatřil sobě a členům své rodiny řadu hlasů parcelací pozemku.

Jednání sněmu dne 26. června 1902

Dotaz poslance **Šamánka**: „*liberecké úřady vyhledávají všemožných prostředků, aby národně i hmotně poškozovaly české obyvatelstvo.*“ Poslanec Šamánek připomíná instituci pro „*dodávání práce*“, která bere zřetel především na národnost dotyčných dělníků (musí být německá). Dále poukazuje na omezování českých řemeslníků při zadávání stavitelských prací a na vyloučení českých živnostníků z trhu. Magistrát odmítá přijmout jakákoli česká podání. „*To vše libereckému magistrátu nestačí. Na svém pozemku dal postavit 2 tabule s nápisem: Němci kupujte u Němců!*“

Jednání sněmu dne 3. července 1902

Dotaz poslance **G. Schreinera** (*německý liberál, později agrárník*) ohledně neoprávněného vykonávání úřadu starosty v Bližejově. Dne 1. června 1902 se konaly nové volby obecního zastupitelstva v Bližejově. Pan Josef Pavlík (starosta v Bližejově) i nadále spolu se starým

zastupitelstvem vykonává svůj úřad. Poslanec žádá, aby byl do obce povolán vládní komisař, který by situaci vyřešil. (doplněno JP)

*Dotaz poslance **J. Anyže** (*národní strana svobodomyslná*) o tiskových poměrech v Praze a neodůvodněných konfiskacích Národních Listů – byrokratismu, útisku a stíhání českého tisku. Naproti tomu „hýčkání“ tisku německého.*

Dotaz poslance **L. Dvořáka** (*strana agrární*) ohledně bezdůvodného vypovídání z obcí zvláště v severních Čechách. Hejtmanství teplické, duchcovské, mostecké a ústecké potvrzují veškeré vypovídající nálezy, ačkoliv podle nálezů soudů může být vypovězen jenom ten, kdo následkem nečestného motivu, vzbuzuje pocit odporu u obyvatel obce. Často jsou pronásledovány nevinné rodiny. Vypovězený (většinou Čech) bývá trestán pro urážku na cti, nebo pro přestupek práva spolčovacího. Navíc bývá často vypovídán ze stejného důvodu i z obcí, do kterých se přestěhoval. Poslanec nazývá toto jednání jako „čištění německých obcí od českých občanů.“ Hlavním důvodem je, aby ti, kteří žijí v obci přes deset let, nenabyli domovského práva.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 26. července 1902) na dotaz poslance Dvořáka ze dne 3. července 1902 ohledně vypovídání z obcí. Některé obce vypověděly občany, kteří byli potrestáni pouze policejně (např. pro polní pych, urážku na cti, porušení shromažďovacího zákona). Tyto případy byly cestou odvolání zrušeny jako nezákonné. Místodržitel vyslovil své politování nad těmito činy. Na obce, které právo domovské zneužívají, upozornil okresní hejtmanství.

Jednání sněmu dne 7. července 1902

Dotaz poslance **L. Dvořáka** v záležitosti německé školy v Malých Svatoňovicích. Roku 1872 byla z žádosti tehdejší horní správy – knížete Schaumburg-Lippe – zřízena německá škola, která byla určena pouze pro děti z německých rodin. Tato škola byla spravována a udržována knížetem. V ryze české obci, kde nebyl dostatečný počet německých dětí, který by zřízení minoritní školy odůvodňoval, byla zřízena německá škola. Škola se udržuje na náklad veřejný a navštěvuje ji pouze 7 německých dětí.

Dotaz poslance **E. Špindlera** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně jednání inspektora Wenzla. Němečtí členové místní školní rady byli v poslední době podrobeni výslechu okresním inspektorem Wenzlem (okresní školní rada v Litoměřicích), který se vyptával na soukromé záležitosti. Pohnutkou bylo hlasování místní školní rady o žádosti za zřízení „zcela zbytečné“ pobočky při třetí třídě německé školy obecné v Třebenicích. Tato žádost byla zamítnuta. Wenzel se vyptával např.: „Bylo udáno, že máte na domě český a německý nápis, který je napřed?“ nebo „Které hostince navštěvujete? Jakou řečí mluví vaše žena?“

Inspektor tvrdil, že tento výslech prováděl na základě nařízení zemské školní rady. Poslanec Špindler se ptá, jestli je to pravda a upozorňuje na podivnou nestrannost a objektivnost okresního školního inspektora.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 30. července 1902) na dotaz poslance Špindlera ze dne 7. července 1902 ohledně zjišťování národnosti příslušnosti členů místní německé školní rady v Třebenicích. Byla podána stížnost na počínání místní školní rady, proto okresní školní rada zavedla šetření o národní příslušnosti jednotlivých členů, kteří by měli být příslušníky německé národnosti (pokud jsou členy německé místní školní rady). Inspektor tedy vykonal pouze to, co mu bylo uloženo.

Dotaz poslance **L. Dvořáka** ohledně pronásledování českého státního úřednictva ve „zněmčeném území“ Království českého. Dokladem takového jednání je článek (ze dne 18. června 1902) v německém časopise „Gablonzer Tagblatt“, který uráží a napadá tamějšího českého úředníka kvůli jeho české národnosti. Podle poslance vláda ignoruje všechny podobné případy a nekoná svou povinnost - odsuzovat podobné útoky.

Jednání sněmu dne 11. července 1902

Dotaz poslance **A. Kaliny** – obec Košťany u Teplic má dle sčítání lidu (z roku 1900) 3546 obyvatel. Z toho je podle soukromého sčítání asi 1900 Čechů. Poštovní úřad však užívá pouze německé razítko, poštovník je Němec a neumí česky. Dva listonoši také neumí česky (nepřečtou ani česky napsanou adresu). České spolky tedy podaly stížnost k ředitelství pošt a telegrafů. V této záležitosti se však dosud nic nestalo.

Poslanec **E. Špindler** se ptá ve věci pana V. Dvořáka, horníka v Ledvicích u Duchcova. Ten dne 26. února 1902 ohlásil živnost lepení plakátů v české řeči u okresního hejtmána v Duchcově. Když se zeptal, může-li plakáty po ohlášení lepit, odpověděl mu okresní hejtmán, že smí polepit třeba celý dům, když s tím bude majitel souhlasit. Pan Dvořák dostal povolení od majitele a nalepil český plakát politického klubu „Barák“. Pro tento čin byl obžalován u okresního soudu v Mostě. Odůvodněním žaloby bylo, že pan Dvořák vylepil plakát bez zvláštního povolení obce Ledvice. Byl odsouzen k pokutě. Rozsudek byl později potvrzen i krajským soudem v Mostě. Podle rozsudku by obec byla oprávněna vydávat povolení k vyvěšování plakátu, avšak toto povolení může vydávat jedině okresní hejtmánství v Duchcově. Navíc pan Dvořák dostal obsílku v německém jazyce, proti které vznesl stížnost, ta však byla zamítnuta.

Později obec zakázala lepení českých plakátů vůbec.

Jednání sněmu dne 15. července 1902

Dotaz poslance **V. Březnovského** (*národní strana svobodomyslná*), který již v minulém roce upozorňoval, že pan Spath v Eisenstrassu [dnešní Hojsova Stráž] na Šumavě prodává německé pohlednice s označením Deutsche Reichspost.

*Dotaz poslance **J. Žďárského** (*strana agrární*) ohledně nešetření jazykové rovnoprávnosti. Obec Bukovina, okres Mnichovo Hradiště, podala dne 19. února 1902 stížnost k správnímu soudu ve Vídni ve věci příslušnosti F. Jareše. Prostřednictvím místodržitelství byl obci doručen výnos psaný pouze německy.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 21. července 1902) na dotaz poslance Žďárského ze dne 15. července 1902 – místodržitel tvrdí, že obci Bukovina nebyl v záležitosti stížnosti ohledně domovského práva F. Jareše doručen žádný výnos, tím méně německý.*

Jednání sněmu dne 17. července 1902

Poslanec **L. Dvořák**: „*v obci Hořanech (lounský politický okres, školní okres žatecký – přestože by se měly okresy shodovat jsou rozdílné) vydržuje se nákladem veřejným obecná škola s vyučovacím jazykem německým.*“ Mimo tuto školu je v obci i česká škola veřejná. V Hořanech žije celkem 10 obyvatel německé národnosti a v sousední obci Zbrašín 5 obyvatel. Do německé školy chodilo v letech 1899-1900 - 8 dětí, 1900-1901 – 6 dětí a ve školním roce 1901 – 1902 pouze 6 dětí. Pětiletý průměr činí 12 dětí ročně. Obec žádala, aby byla německá škola zrušena. Žádost však byla zemskou školní radou zamítnuta. Na českou stížnost, kterou podala obec k okresní školní radě v Žatci, dostala německou odpověď. Poslanec zdůrazňuje, že je zde odpíráno právo tuto školu zrušit, a žádá, aby školní rada v Žatci na česká podání dávala české odpovědi.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

první výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1901-1902

první oddíl, sezení XV.-XXV.

Jednání sněmu dne 18. července 1902

Dotaz poslance **J. Kovaříka** (*národní strana svobodomyslná*), **A. Maška** (*národní strana svobodomyslná*) a **F. Blahovce** (*národní strana svobodomyslná*), který se týká české obce Stražov (školní okres Klatovy). V této obci byla zřízena německá jednotřídní škola, protože se

ve školním obvodu nalézaly německé osady Splž a Hynkovice. Tyto obce byly roku 1899 odškoleny a byla pro ně zařízena jednotřídní německá škola ve Splži. Osady od toho roku neplatí na školu ve Stražově (pouze na náklad obce). Obec Stražov žádala zrušení německé školy. Ta však nebyla dosud zrušena, přestože ve Stražově jsou jen 2 německé děti školou povinné. Škola je navštěvována 10 žáky z nichž všichni umí česky.

Dotaz poslance **E. Špindlera** ohledně jednání městského úřadu v Duchcově. Dne 5. července 1902 obdržel pan Frydrych vyrozumění, že může na hřbitově postavit pomník své manželce Anně. Když pan Frydrych přišel na hřbitov, řekl mu hrobník, že byl na hřbitově policejní strážník vyslaný městským úřadem. Strážník nařídil hrobníkovi, aby zabránil dovezení pomníku, bude-li mít český nápis. Pan Frydrych si šel stěžovat ke starostovi. Ten mu německy napsal: „*Na zdejším hřbitově smějí české nápisy býti provedeny, bude-li při tom německý překlad umístěn.*“

Správní soud ve Vídni dne 31. října 1899 rozhodl, že český nápis nemůže být důvodem zákazu postavení pomníku (týkalo se člena duchcovského Sokola).

Jednání sněmu dne 21. července 1902

Dotaz poslance **K. Ira** (všeněmecká strana) stran činnosti úředního sluhy Munsche v Manětíně. V Manětíně žije asi 900 Čechů a 400 Němců. Obecní správa se nalézá v rukou Čechů. Podle poslance Ira by k žádným národním třenicím nedošlo, kdyby na místě obecního sluhy nevystupoval Alois Munsch. Ten vystupuje jako fanatických agitátor české strany – při obecních volbách a při přijímání dětí do škol. Všemi možnými způsoby se snaží prosadit českou stranu proti straně německé; jmenovaný je v čele Národní jednoty pošumavské. Dne 6. července 1902 se konalo setkání německých poslanců s voliči v Manětíně. I při této příležitosti byl výše jmenovaný viděn, jak se pokoušel zabránit německému shromáždění.

Jednání sněmu dne 23. července 1902

Dotaz poslance **E. Špindlera** výnosem ministerstva vyučování bylo nařízeno v Nové Vsi zřízení dvojtřídní expositury mateřské školy Oseku. Tato škola nebyla dosud zřízena. Pan Luňák zástupce rodičů českých dětí v Nové Vsi intervenoval v této záležitosti u c.k. okresního hejtmana v Duchcově pana Jordána. Ten odpověděl, aby rodiče posílali děti do německé školy v Oseku. Tato škola je ale přeplněná, takže zde probíhá polodenní vyučování.

Poslanec **Špindler** – v srpnu roku 1901 byla zřízena nová česká škola v Hrobech. Na školní budově byl umístěn nápis „Schulgemeindhaus“. Vlivem deště byl nápis rozmazán a následkem toho odstraněn. Dne 7. prosince 1901 podali členové místní školní rady žádost k

zemské školní radě za umístění nápisu - „Obecná škola“. Zemská školní rada tuto žádost postoupila okresní školní radě v Duchcově, aby zařídila potřebné. Ta však nic neučinila. Školní obec v Hrobech dala budovu znovu natřít a hodlá obnovit německý nápis.

Poslanec **H. Prade** (*německý nacional*) podal interpelaci v záležitosti zřízení státní dopravní správy v Domažlicích pro místní dráhu: Tachau – Bischofteinitz – Ronsperg – Haid – Taus -Tachau [dnešní Tachov – Horšův Týn – Ronšperk - Bor – Domažlice –Tachov]. Poslanec upozorňuje na fakt že; „*jelikož se jedná o železnici procházející německým územím mělo by ředitelství sídlit v německém městě a měly by zde být zaměstnání výlučně němečtí úředníci.*“ Podle poslance by tedy ředitelství této dráhy nemělo sídlit v Domažlicích.

Jednání sněmu dne 25. července 1902

Interpelace poslance **F. Schreitera** (*německý radikál*) v záležitosti povolení sokolské slavnosti v Lovosicích. V neděli 27. července 1902 odpoledne by se měla konat velká slavnost německého spolku v Lovosicích. Na ten samý den by chtěla Jednota severočeská spolu se Sokolem (pod ochranou Čecha V. Sterjcovského) uspořádat velké slavnosti na ostrově v Lovosicích. Této slavnosti by se měly zúčastnit i Sokolové z dalších měst: Smíchova, Libochovic, Terezína, Litoměřic atd. Tato česká oslava, není podle poslance Schreitera ničím jiným, než snahou příslušníků Sokola vyprovokovat německé obyvatele města Lovosice a okolí.

Jednání sněmu dne 26. července 1902

Projednávání rozpočtu na rok 1902 – *k účelům vyučovacím a vzdělávacím.*

Na denním pořádku řeč poslance **Šamánka** (reaguje na poslance Bachmanna), který si stěžuje na podmínky české obecné školy v Liberci.

- 1) Školní budova je až na konci města. Dochází ke střetům mezi českou a německou školou, protože jsou obě v jedné budově.
- 2) První třída velmi přeplněna – navštěvována 100 žáky.
- 3) Výhrůžky rodičům stran neplaceného školného – okresní školní rada nedělá nic pro osvobození českých rodičů od placení školného.

Řeč poslance **J. Čelakovského** - stěžuje si na postavení a zřizování škol českých v německých oblastech.

Jednání sněmu dne 28. července 1902

Projednávání rozpočtu na rok 1902 – *k účelům živnostenským.*

Řeč poslance **Šamánka**:

- 1) V Liberci česká pokračovací škola chlapecká byla ze začátku udržována pouze soukromě, později i státní příspěvky. V Liberci byla také zřízena česká pokračovací škola pro dívky (rovněž financována soukromě). Poslanec Šamánek žádá o státní podporu.
- 2) Muzeum v Liberci každý rok získává podporu od státu. Tato podpora byla podmíněna splněním 4 podmínek, které se týkají jazykové rovnoprávnosti. Nesplnilo ani jednu, avšak podporu dostává i nadále.
- 3) Vyšší obchodní škola v Liberci přislíbila vyučování i v češtině, díky tomu získala státní podporu. Opět tato podmínka nebyla dodržena. Poslanec žádá, aby subvence byla vrácena.
- 4) U obchodní a živnostenské komory by měly být kurzy i pro české krejčí, ševce a truhláře. Kurzy jsou pouze německé.

Dotaz poslance **J. Podlipného** (*národní strana svobodomyslná*) – v oblastech severních Čech, kde je samospráva v rukou německé národnosti, pokud české spolky chtějí pořádat slavnost, německé spolky ihned chtějí také pořádat slavnost. Zpravidla tak německé spolky docílí, že česká veřejná slavnost není povolena. V Lovosicích byla povolena (Národní jednota severočeská a Sokol) slavnost na 29. července 1902 ve 3hod odpoledne na Schwarzenberském ostrově. Příslušníci německé národnosti se snažili zmařit české slavnosti různými provokacemi. Nejdříve tedy byla zakázána německá slavnost. Nakonec, po interpelaci poslance Schreitera, byla zakázána i česká slavnost. Důvodem byla obava, aby nebyla ohrožena bezpečnost obyvatelstva.

Dotaz poslance **F. Brehma** (*všenněmecká strana*) ohledně správného označování německých jmen místních od správce okresního soudu v Manětíně.

Jednání sněmu dne 30. července 1902

Dotaz poslance **A. Zátky** ohledně zadání staveb soudní budovy a dvou budov školních v Českých Budějovicích. Vybráni byli nejdražší stavitelé německé národnosti, odmítnuti levnější čeští stavitelé. To je zřejmé nadržování německým konkurentům.

Dotaz poslance **F. Ročka** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti nezákonného trvání druhé třídy německé školy v Příbrami. Tuto školu nenavštěvuje dostatečný počet německých dětí, přesto je škola otevřená.

Poslanec **V. Holanský** (*národní strana svobodomyslná*) také poukazuje na neobjektivnost rozhodování státní správy ohledně zadání stavby budovy krajského soudu v Českých Budějovicích. Ačkoliv jiné firmy podaly příznivější návrhy (levnější), byla stavba zadána německé firmě.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

první výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1902-1903

sezení XXVI. – XL.

Jednání sněmu začalo **29. prosince** 1902.

*Jednání sněmu dne **30. prosince** 1902 – *jednání o rozpočtu*, otázka daní. Vzájemné obviňování českých a německých poslanců ohledně konferencí vedených Koebrem. Sněm byl odročen.*

Jednání sněmu dne 29. září 1903

Dotaz poslance **L. Dvořáka** – okresní hejtmanství v Ústí nad Labem podalo německý dotaz k obecnímu úřadu ve Smečně (dne 12. srpna 1902), ve kterém se dotazovalo na příslušnost Jana Mistoly. Úřad ve Smečně vrátil tuto žádost zpět s upozorněním, že jeho úřední řečí je čeština. Okresní hejtmanství v Ústí zaslalo žádost okresnímu hejtmanství ve Slaném německým přípisem. Tento přípis byl zaslán obci Smečno k přímému vyřízení. Hejtmanství v Ústí se tak vyhnulo povinnosti napsat české obci českým jazykem.

Dotaz poslance **V. Šamánka**: „*české veřejné školy obecné v místech převahou německých velmi těžce zápasiti o své živobytí musí. Školské úřady bez povšimnutí nechávají četná pronásledování a mnohé nedostatky českých menšinových škol.*“ Příkladem takového jednání je čtyřtřídní obecná škola v Liberci. V posledním pětiletí vykazuje druhá třída průměrně 102 dětí. Navíc je přeplněna i třetí třída – 90 žáků. Rodiče žáků podali žádost, aby při druhé třídě byla zřízena pobočka. Okresní školní rada v Liberci nedoporučila zřízení paralelky a městské zastupitelstvo odepřelo finanční podporu. Zemská školní rada nepovolila zřízení pobočky, protože celkový počet dětí byl 301 ne 320. Avšak uznala, že učebna druhé třídy zmíněné školy nepostačuje počtu dětí zapsaných ve školním roce 1902-1903 (celkem 108 dětí). Nařídila okresní školní radě, aby učebna byla umístěna v dostatečném prostoru, přesto okresní školní rada v Liberci neučinila nic, aby zmíněnému nařízení vyhověla.

„Deutsche Volkszeitung“ (v čísle z 18. května 1903) uveřejnil jména rodičů, kteří podepsali v minulém roce žádost o pobočku, a vyzval německé obyvatelstvo, aby se k rodičům zachovalo tak, „by nuceni byli odstěhovati se tam, kde by děti své do českých škol nerušeně posílali mohli.“ Žádost, však byla pouze v rukou zemské školní rady a okresní školní rady města Liberce. Nejsou tedy pochyby o tom, že jména rodičů dala k dispozici okresní školní rada. Poslanec se táže, zda-li je místodržitel ochoten pomoci, aby při druhé třídě byla zřízena pobočka.

Jednání sněmu dne 1. října 1903

Poslanec **L. Dvořák** si stěžuje na jednání vlády, za které se stalo „nesvolávání zemského sněmu nebo svolávání k nedůstojnému tomu době pravidlem.“

Poslanec **Kubr** (strana agrární) poukazuje na to, že na konci roku 1903 přistupují k projednávání rozpočtu na rok 1903; při tom by měli projednávat rozpočet na rok 1904.

Předmětem denního pořádku – první čtení ohledně poskytnutí podpor obyvatelstvu v okresech postižených krupobitím (v červenci roku 1903; největší problémy v jihočeských okresech – Písek, Sušice, Jilové, Blatná). Čeští poslanci si stěžují na chování vlády k českým postiženým okresům na jihu.

Naopak poslanec **G.M. Schreiner** (německý liberál) říká, že byly postiženy i německé okresy na jihu.

Dotaz poslance **J. Čelakovského** (národní strana svobodomyslná) stran osnovy zákona o upravení veřejného školství národního ve školních obcích národnostně smíšených. V sezení dne 9. května 1899 byla přijata osnova zákona, ve kterém se upravuje veřejné školství ve školních obcích národnostně smíšených. Uplynula doba 4 let. Sněm nemá dosud zprávu, zda-li osnova zákona, jím schválená, „byla c.k. vládou k Nejvyššímu schválení předložena.“ Kdyby tato osnova byla přijata, zamezila by tím vláda nekonečným průtahům při zřizování českých menšinových škol.

Jednání sněmu dne 2. října 1903

*Poslanec **V. Březnovský** si stěžuje na zanedbanost pražského hradu a na použití pouze německých nápisů.*

Jednání sněmu dne 5. října 1903

Návrh poslance **F. Pantůčka** (*národní strana svobodomyšlná*) ohledně provedení rovnoprávnosti v úřadování u soudů a ostatních zeměpanských úřadů v Království českém. Poslanec ve svém návrhu žádá, skutečné používání obou jazyků v zemi obvyklých.

Dotaz poslance **Březnovského** – úředníci na severu Čech v tzv. „poněmčeném území“ se nechovají tak, jak by se slušelo na každého úředníka státu. Státní úředníci se účastní všech všenněmeckých slavností. Při výzdobě nenajdeme prapory v barvách Království českého, ale pouze prapory černo-červeně-žluté (všenněmecké barvy).

Dotaz poslance **A. Maška** ohledně jednání správního úřadu politického v Klatovech. Starosta obce Ouborska byl čtyřikrát pozván do Klatov ohledně vydání průvodních listů, protože měly české obecní razítko. Poslanec se dotazuje, z jakých důvodů je vedeno řízení proti obecnímu starostovi v záležitosti českým razítkem opatřených listů.

Dotaz poslance **E. Špindlera** (*národní strana svobodomyšlná*) ohledně chování německé většiny k české menšině v obci Podmokly. Hlavním viníkem okresní hejtman v Děčíně Stelwag z Carionů, který nemá vůli ani chuť zakročit proti brutálnostem německé většiny.

- 1) Prvním činem byl zesílený nátlak na rodiče, kteří posílají své děti do národní školy. „Tetschen Bodenbacher Zeitung“ uveřejnil v článku z 21. března 1903 seznam 62 českých rodičů (posílajících děti do české školy) a jméno „domácího pána“, jenž dotyčným rodičům poskytuje byt.
- 2) Při oslavách (r. 1903) památky mistra Jana Husa uctili občané jeho památku osvětlením vlastních oken a transparentů. Němci tyto okna vytloukali.
- 3) Němci svolali schůzi, na které se usnesli, že se v obci nebudou trpět prapory zemských barev. Městská rada zakázala vyvěšení zemských praporů u příležitosti narozenin císaře. Okresní hejtman nic neučinil.
- 4) Čeští obyvatelé Podmokle chtěli uspořádat výlet na podporu chudých školních dětí. Žádost o povolení výletu podali o 14 dnů dříve. Okresní hejtmanský tento výlet zakázalo téměř poslední den před konáním výletu (nebylo tedy možné se odvolat k místodržitelství) z důvodu toho, že ten samý den němečtí turneři pořádali na stejném místě cvičení.

V obvodu děčínského hejtmanského při tom žije více než 4000 Čechů. Podle poslance se zde nenalézá ani jeden úředník, který by uměl česky. Dokladem je i jednání soudu v Děčíně. Zámečník v Podmoklech dostal od soudu vyřízení pozůstalosti po své manželce v němčině. Tento přípis vrátil a žádal, aby mu byl zaslán v češtině. Soud žadatele pokutoval 2 korunami za překlad a neokolkovanou žádost.

Jednání sněmu dne 6. října 1903

Dotaz poslance **A. Hackla** (*německá strana pokroková*) stran výletů českých spolků do německých měst. Poslanec toto jednání označuje jako provokaci. Připomíná situaci v Podmoklech, kde byl zakázán výlet Čechů (i přes zákaz se konal). Poslanec si stěžuje, že české slavnosti na německém území jsou povolovány, zatímco německé jsou z důvodu veřejného zájmu zakazovány.

Dotaz poslance **J. Herolda** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti opětného strhání zemských praporů v Podmoklech. Na oslavu jmenin jeho Veličenstva ozdobil spolek pro postavení činžovních domů v Děčíně a okolí svůj dům v Podmoklech zemskými a rakouskými říšskými prapory. To samé učinila i správa matice školské v Podmoklech. Dopoledne se před budovou shromáždil dav, který žádal sejmutí praporu se zemskými barvami. Do domu přišel starosta Dittrich s radním a dvěma strážníky. Ti nakonec prapor sundali. Ten den se strážníci dostavili i do budovy Matice školské, kde byl prapor se zemskými barvami odstraněn - část z něho byla utržena. To vše se stalo právě za přítomnosti okresního hejtmána v Děčíně.

Jednání sněmu dne 8. října 1903

Poslanec **Maděra** (zpravodajem) předkládá petici městského úřadu v Českých Budějovicích, aby sněm poskytl výsledek sčítání lidu v Čechách. Tato petice se stala bezpředmětnou, neboť výsledky sčítání lidu byly již uveřejněny.

Jednání sněmu dne **9. října** 1903 – pokračování v druhém čtení zprávy komise pro záležitosti obecní o zprávě zemského výboru stran volení v obcích.

13., 15. a 16. října - jednání o změně řádu volení do zemského sněmu. Předložena řada návrhů – čeští poslanci žádali „*rovné právo všem*.“ Poslanec Baxa mluvil o dosavadním volebním řádu: „*jako o bezpráví oproti české národnosti a nejširším vrstvám lidu. Např. Liberec volí 3, zatím co Cheb, Písek, Hradec Králové 1 poslance. Teplice a Ústí volí společně*.“ Němečtí poslanci žádali zavedení volby do sněmu dle národnostních kurií.

Schůze sněmu byly neustále přerušovány; opakované hlasování dle jmen, které znemožňovalo práci sněmu. Němečtí poslanci se snažili o odročení sněmovních schůzí a zamezit jednání sněmu. Dále se zdržovali hlasování, a tím se sněm stal nezpůsobilým se usnášet - obstrukce sněmovního jednání.

20. října bylo sněmovního jednání ukončeno dříve. Pokud se poslanci neúčastní hlasování jsou jako by nepřítomni (sněm je prohlášen za nezpůsobilý pokud hlasuje méně než 122 poslanců).

27. října 1903 byl zemský sněm odročen. Nejvyšší maršálek nevěděl, na kdy bude sněm znovu svolán.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1904-1905

první oddíl, sezení I.-XV.

Druhé výroční zasedání zemského sněmu z roku 1901 bylo zahájeno dne 14. června 1904. Předseda zemského sněmu však nevěděl, na kdy bude svolána další schůze. Další jednání bylo zahájeno až o několik měsíců později, a to 6. října 1904. Sněm byl 14. října 1910 znovu odročen. Roku 1905 byl sněm svolán až na 18. květen. V říjnu roku 1905 probíhala další sněmovní jednání, která byla ukončena 24. listopadu 1905.

Jednání sněmu dne 14. června 1904

Interpelace poslance **V. Šamánka** – dne 9. června byl poslanec u okresního hejtmána v Liberci v trestní věci proti cihlářskému mistru panu V. Weidlichovi. Poslanec byl odkázán na četnickou stanici. Šamánek chtěl na četnické stanici přednést česky svou žádost. Četníci se na něj osopili: „*Co vy neumíte česky?*“ Vysvětlil, že chce mluvit česky. Četníci jej však v češtině vyslechnout nechtěli. Byla porušena jazyková rovnoprávnost.

Dotaz poslance **J. Anýže** (*národní strana svobodomyšlná*) ohledně jednání starosty spojených obcí Viklic, Lochočic a Roudník v okrese chabařovickém. Ten dne 24. května 1904 vydal úřední vyhlášky, ve které obecní úřad za souhlasu farního úřadu prohlásil, že „*české nápisy na hrobech zdejšího hřbitova během 14ti dnů, tj. do 8. června 1904 odstraněny býti mají.*“ Po 8. červnu 1904 měly být tyto nápisy odstraněny policií. Podobně byli vyzýváni majitelé hrobů v Ledvicích u Duchcova.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 22. května 1905) na dotaz poslance Anýže ze dne 14. června 1904 ohledně českých náhrobních nápisů na hřbitově v Roudníku a Ledvicích. Okresní hejtmanství dne 8. června 1904 zastavilo provádění usnesení v Roudníku a označilo toto usnesení za protizákonné. Podobně okresní hejtmanství Duchcov zrušilo obecní usnesení v Ledvicích.

Dotaz poslanca **L. Dvořáka** v záležitosti obsazování úřednických míst při c.k. poštovním ředitelství. Poštovní rada prohlásil, že „*propůjčí obsazení těchto míst (dozorčích komisařů), pokud jich obvody leží v čistě německém jazykovém území, německým úředníkům.*“

Ze strany německých poslanců byla zahájena obstrukce sněmovního jednání.

Jednání sněmu dne 6. října 1904

*Návrh poslanca **K. Baxy** (*radikálně pokroková strana*) na zavedení všeobecného hlasovacího práva (návrh volebního zákona).*

Dotaz poslanca **J. Kiemanna** (*německá pokroková strana*) ohledně událostí na české škole v Prachaticích. Stejně jako loni, tak i letos, byli do prachatické obecní školy posláni děti, převážně sirotci, z Prahy. Řada těchto dětí přitom nedosáhla ani věku šesti let. Náklady na bydlení těchto dětí a jejich školné zaplatil předseda prachatického Sokola Jan Šrámek.

Dotaz poslanca **J. Markerta** (*německá lidová strana*) ohledně úpravy správy Čech způsobem odpovídajícím poplatnosti Němců v Čechách.

Dotaz poslanca **J. Anýže** „*v příčině zlořádu na některých školách v místech národnostně smíšených.*“ Dotaz se týká problémů, které nastávají při zápisech do českých škol v těchto oblastech, např. škola v Podmoklech, Postoloprtech, Liberci a Hostomicích.

- 1) V Podmoklech byla zřízena Ústřední maticí školskou soukromá škola. Čeští dělníci jsou překládáni a nahrazováni dělníky německými. U státní dráhy jsou překládáni strojvůdcové, průvodčí a nahrazováni zřizenci německé národnosti. Toto překládání je odůvodněno služebními důvody, avšak většiny případů se týká těch, kteří své děti posílají do české školy. Nařízením místní školní rady musejí rodiče ohlásit děti před zápisem obecnímu úřadu, který zjišťuje, jestli jsou děti školou povinné, a do které školy budou chodit. Seznam českých rodičů, kteří dali děti do české školy byl uveřejněn v časopise „Nordböhmsche Volkszeitung“. Články v tomto časopise štvou proti českým občanům.
- 2) V Postoloprtech je podobná situace. Je zde rovněž udržována soukromá škola. V časopise „Saazer Anzeiger“ se objevil článek, který napadal českou školu a české obyvatelstvo. Někteří úředníci knížete Schwanzerberga prohlašovali, že všichni, kdo posílají své děti do české školy, budou propuštěni.
- 3) V Hostomicích (okres Duchcov) existuje česká veřejná škola. Obecní starosta Fiedler činil nátlak na rodiče. Vyhrožoval jim, že pokud nedají české děti do německé školy budou propuštěni z práce. Dále předvolal české rodiče na obecní úřad, aby tam svým

podpisem potvrdili, do které školy budou děti zapsány. Navíc místnosti české školy naprosto nedostačují a musí být zavedeno polodenní vyučování.

- 4) V Liberci se konal zápis do české veřejné školy dva dny před začátkem školního roku, do německé školy tři dny před začátkem školního roku. Mimo to vyhláška, kdy se bude zápis konat byla přibita pouze na vnitřní stranu dveří školní budovy. Tyto dveře nebyly otevřeny. Nikdo si tedy tuto vyhlášku nemohl přečíst.

Dotaz poslanca **L. Dvořáka** o přeložení úředníků a dělníků státních drah v Podmoklech. „Státní správa železnic v Podmoklech přesazuje zřizence a úředníky dráhy pod záminkou, že toho žádá zájem služby.“ Z různých okolností však podle poslanca Dvořáka vyplývá, že se jednalo o nepřátelský akt namířený vůči české menšině v Podmoklech. Matiční škola existuje v Podmoklech již 9 let. Protože neustále roste počet žáků, kteří školu navštěvují, byla podána žádost za zřízení veřejné školy. Přeložením českých rodičů do jiných měst se mělo zamezit zřízení české veřejné školy.

Poslanec **L. Dvořák** si ve svém dotaze stěžuje na jmenování soudních úředníků. Na 28 uprázdněných míst bylo jmenováno 18 Němců a pouze 10 Čechů.

Dotaz poslanec **F. Blahovce** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti křtu na farním úřadě v Novosedlicích u Teplic. Pan A. Toman žádal farní úřad v Novosedlicích, aby byl křest zapsán do matriky česky, a aby mu byl vydán český křestní list. Farní úřad odepřel panu Tomanovi zapsat křest do matriky a vydat křestní list v českém jazyce. To je ale porušení zákona, neboť tyto akty se zapisují buď česky nebo německy.

Dotaz poslanca **Blahovce** ve věci školního zápisu v obcích jazykově smíšených. „*Jak je všeobecně známo v obcích mnohých, bylo i při letošním zápisu v národnostně smíšených krajích a obcích viděti násilné, nelidské vhánění českých dětí do německých škol proti veškerým zásadám pedagogickým z motivů jen čistě poněmčujících.*“ Poslanec žádá takové upravení školního zákona, aby dítě neznalé vyučovacího jazyka nebylo do této školy vůbec přijato.

Dotaz poslanca **Anýže** ohledně pronásledování rodičů v Teplicích. Roku 1897 byla ve městě Teplice-Šenavě zřízena jednotřídní veřejná škola s vyučovacím jazykem českým. Celkem se do této školy přihlásilo 345 žáků. Počet žáků na jednu třídu, tj. 80 žáků, byl čtyřnásobně překročen. Při této jedné třídě byly tedy zřízeny čtyři pobočky. Tento stav trvá dodnes. Přitom počet žáků zapsaných do této školy pohyboval kolem 300 (1898/1899 – 261 žáků, 1899/1900 – 274, 1900/1901 – 307, 1901/1902 – 342, 1902/1903 – 372, 1903/1904 – 318). Podle zákona, pokud bylo potřeba po tři roky udržovat tři poboční třídy, má být škola rozšířena o příslušný počet tříd postupných. Od zřízení této školy uplynulo 8 let. Škola nebyla

dosud rozšířena. Okresní školní rada se staví proti rozšíření této školy a ani zemská školní rada nepodnikla kroky, které by vedly k vyřešení tohoto problému.

Navíc na začátku školního roku 1903-1904 byl vydán „štváčský leták“, v němž se mimo jiné uvádí: *„Značné náklady musily by se zaplatit od poplatníků příčinou obecních přirážek. Pomoc od toho je tím možná, že čeští dělníci a pomocníci budou nahrazeni. Vyzýváme tudíž, abyste své české zřízence, jmenovitě však ty, kteří posílají své děti do české školy, ihned vypověděli a německými nahradili.“* Tento leták se stal předmětem kritiky tisku nejen českého, ale i německého. V časopise „Freiheit“ se tento způsob národnostního boje nazývá „vyděračstvím“. Poslanec obviňuje školní úřady, že nekonají svou povinnost a proto mohou být takovéto projevy národnostní nesnášenlivosti možné.

Osvědčení poslanců národa českého na sněmu Království českého.

Jednání sněmu dne 11. října 1904

Dotaz poslance **J. Anýže** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně soustavného nešetření zákona u školních rad v okrese mosteckém, duchcovském, teplickém, žateckém, libereckém a jiných. České školy v těchto okresech, kterých je značný počet (např. v duchcovském okrese je 46 tříd veřejných škol), podléhají okresním školním radám, jejichž členové jsou proti těmto školám. To je patrné např. z toho, že okresní školní rady si dopisují s českými místními školními radami německy. Na Mostecku nebyla od roku 1891 konána učitelská konference. Okresní knihovny pro české učitelstvo v těchto okresech vůbec nejsou. České učitelstvo nemá v těchto školních radách žádného zástupce.

Poslanec **Anýž** ohledně soustavného nedbání ustanovení zákona a působení úmyslných škod občanům české národnosti od některých okresních hejtmanství a berních úřadů, zejména pak v Ústí a Děčíně. Vyhláška o příjmech z domů (podrobených činžovní dani) byla ve smíšených oblastech vydána pouze německým jazykem zejména v okrese teplickém, děčínském, ústeckém a žateckém. Např. pan Fišer majitel domu v Podmoklech byl okresním hejtmanstvím v Děčíně vyzván německy, aby „fassi“ do jisté lhůty předložil. K tomu samému byl vyzván v místě svého bydliště česky. Českému vyzvání vyhověl, německému nikoli, protože mu nerozuměl. Panu Fišerovi byla uložena německy sepsaným výměrem pokuta ve výši 20k.

Dotaz poslance **Anýže** v záležitosti nešetření jazykové rovnoprávnosti při místních školních radách v některých místech národnostně smíšených a zlořádech na českých veřejných školách.

- 1) České místní školní rady jsou jakýmsi paskvilem, neboť jejich členové jsou sice prohlášeni za Čechy, ale „de facto“ jsou to podle poslance Anýže největší odpůrcové české národnosti. Dokonce ve většině českých místních školních rad jsou členové německé národnosti. Dále česká místní školní rada většinou jedná německým jazykem, protože předseda – starosta obce – prohlašuje, že česky nerozumí (např. v Duchcově je českým místním *školdozorcem* advokát, který se prohlašuje za všeněmce).
- 2) Zápis dětí do české školy v Duchcově nebyl vůbec ohlášen.
- 3) České školy nejsou ani označeny českým nápisem, např. školy v Oseku, v Bruchu a Kopistech nesou nápisy „Gemeindehaus“.
- 4) V řadě obcí nevyhovují školní budovy. Příkladem je škola v Bílině, kde je trojtřídní škola umístěna stále v provizorních prostorech.
- 5) Školy většinou nemají tělocvičny pro zimní účely.

Dotaz poslance **F. Dostála** (*národní strana svobodomyšlná*) – obyvatelé osady Nová Ves (většinou české národnosti) žádali, aby byla Nová Ves vyškolená ze školní obce Litrbach a přidělena do školní obce Osek-Pohodlí. Dosud byli obyvatelé nuceni posílat své děti do německé školy v Litrbachu, kam nevede ani řádná cesta. Naproti tomu do sousední osady Pohodlí, kde je česká škola, vede pohodlná cesta. Tato žádost byla podána již 29. června 1899. První šetření o této žádosti proběhlo až roku 1901, další roku 1903. Škola však do tohoto dne nebyla vyčleněna.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 22. května 1905) na dotaz poslance Dostála ze dne 11. října 1904 ohledně vyškolení obce Nová Ves z německé školní obce Litrbach a přiskolení k obci Osík. Místodržitel řekl, že: „*povaha věci a složitost poměrů vyžadují toho, aby byla konána podrobná šetření, k nimž ovšem je zapotřebí času.*“

Jednání sněmu dne 14. října 1904

Dotaz poslance **A. Posselta** (*německý liberál*) ve věci vystupování okresního starosty, popř. většiny okresního zastupitelstva v Českém Dubě. Většina obyvatel města je národnosti německé. Většina obyvatel autonomního okresu jsou Češi. Městská správa a městské zastupitelstvo je v německých rukou, avšak podle zákona o volbách do okresních zastupitelstev došlo k tomu, že se okresní zastupitelstvo skládá pouze z osmi Němců a deseti Čechů. Starosta je rovněž příslušníkem české národnosti. Poslanec Posselt si stěžuje na jednání okresního zastupitelstva, které vystupuje silně proti německy. Příkladem je snaha

okresního výboru zabránit výstavbě okresní silnice, která je naopak podporována městským zastupitelstvem.

Poslanci Herold, Pacák, Forť, Škarda, Steidl podali prohlášení, týkající se německé obstrukce sněmovního jednání.

Nejvyšší maršálek zemský nevěděl, na kdy bude svolána příští schůze.

Jednání sněmu dne 18. května 1905

Dotaz poslance G.M. Schreiner (*německý liberál, později německý agrárník*) a E. Peschky (*německý agrárník*) ohledně výletů českých spolků z okresu rychnovského, žamberského a kosteleckého do německých míst v Orlických horách. Hromadný výlet Čechů Orlickými horami měl podle poslanců čistě násilný charakter a „*zcela oprávněně tak pobouřil mírumilovné a pokojné německé obyvatelstvo.*“

Dotaz poslance J. Malyho (*německá strana pokroková*) ohledně nešetření jazykové rovnoprávnosti u elektrických drah v Praze.

Dotaz poslance Malyho ohledně systematického pronásledování německého obyvatelstva žijícího v Praze.

Dotaz poslance Malyho ohledně nešetření jazykových práv německého obyvatelstva v Praze.

Jednání sněmu dne 22. května 1905

Dotaz poslance Malyho stran výhradně českého označení na tabáční trafice na královských Vinohradech. Podle nařízení ministerstva financí ze dne 21. listopadu 1897, jsou c.k. trafiky povinny své obchody opatřit zřetelným nápisem v obou zemských jazycích. Poslanec Maly upozorňuje na trafiku na královských Vinohradech, která je označena pouze nápisy: „*c.k. tabák, tabák a doutníky, c.k. kolky a poštovní známky.*“ Trafika není označena německým nápisem (podle §7 nařízení ministerstva financí by trafika měla být označena nápisem „*k.k. Tabak=trafik*“).

Dotaz poslance A. Zátky (*národní strana*) ohledně protahování obecních voleb v Českých Budějovicích. Obecní výbor byl zvolen v lednu 1898. Po třech letech se měly konat nové volby, ty však nebyly doposud provedeny. Dne 3. února 1902 byly vyloženy seznamy voličů. Těsně před tím byl počet voličů vládnoucí strany zvýšen hromadným jmenováním čestných měšťanů. Česká strana podala stížnost na toto jednání. Toto řízení trvá již 3 roky a nebylo vyřízeno. Vláda nevyužívá své moci na zakročení proti německé správě v Českých

Budějovicích. Od roku 184 proběhly v Českých Budějovicích volby pouze dvakrát, a to: roku 1890 a 1898.

Jednání sněmu dne 26. května 1905

Dotaz poslanec **E. Bareuthera** (*všeněmecká strana*) ohledně stanoviska vlády k jazykové otázce v Království českém.

Dotaz poslance **F. Trautzla** (*všeněmecká strana*) v záležitosti českého oznámení ředitelství státních drah v Praze německému okresnímu výboru v Postoloprtech (Postelberg). V posledních dnech obdržel německý výbor v Postoloprtech české oznámení od státního ředitelství v Praze s českým textem.

Dotaz poslance **F. Hovorky** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti navštěvování školy v obci Parníku u České Třebové (v okr. Lanškroun). Tuto trojtřídní školu navštěvuje 262 dětí. V první třídě se tísní celkem 100 dětí. Rodiče posílají děti do české školy v České Třebové a nebo do německé privátní školy (33 místních dětí). Poslanec žádá rozšíření školy o jednu třídu.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 5. června 1905) na dotaz poslance Hovorky ohledně českého školy v Parníku. Zemská školní rada povolila otevření čtvrté třídy počínaje školním rokem 1905-1906.

Poslanec **V. Šamánek** (*národní strana svobodomyslná*): „Tento školní rok 1904-1905 zuří boj Němců proti matiční škole v Jablonci.“ Např. pan starosta Posselt se neštítel vyjednávat s poštovním správcem, aby donutil poštovního oficiála pana Kubu, aby své děti převedl z české školy. Pan Kuba toto odmítl a byl přerazen na poštu v Karlíně. Nátlak na zaměstnavatele českých rodičů – 46 dětí přestoupilo do tamních německých škol a 6 se spolu s rodiči z Jablonce vystěhovalo. Z 85 dětí navštěvuje školu pouze 30 dětí. Při tom přijímání dětí v průběhu školního roku není přípustné. „Gablonszer Tagblatt“ vydával seznamy českých rodičů, kteří posílají své děti do matiční školy. Místní školní rada a okresní školní rada proti tomuto jednání nijak nezakročily.

Jednání sněmu dne 29. května 1905

Dotaz poslance **Šamánka** ohledně jednání libereckého magistrátu. Magistrát v Liberci do roku 1897 přijímal české podání, ale vyřizoval je německým jazykem. Od roku 1897 však magistrát česká podání nevyřizovaná vrací a vyzývá občany, aby podání činili v německém jazyce. Roku 1891 vydal magistrát protizákonné usnesení magistrátu, že česká podání nemají být v Liberci přijímána. Místodržitelství toto usnesení po letech zrušilo, avšak magistrát se

proti tomuto rozhodnutí odvolal (dodnes nebylo vyřízeno). Místodržitelství a zemská školní rada místo toho občany vybízejí, aby svá podání zasílali ne prostřednictvím Liberce, ale rovnou do Prahy. Říšský soud ve Vídni při tom rozhodl, že řeč česká je v Liberci obvyklá, a že tedy magistrát má povinnost přijímat a vyřizovat podání v české řeči. Česká podání se i přesto stále vrací nevyřízená.

Jednání sněmu dne 30. května 1905

Dotaz poslance **K. Baxy** stran nezákonných poměrů na české škole v Čouši (okres Most), kde se tísní 437 dětí v pěti třídách. Obec Čouš nechce zřídit pobočku, přestože zemská školní rada se na tom usnesla – od usnesení uplynuly již dva měsíce.

Dotaz poslance **Šamánka** - v krajinách s většinou obyvatelstva německého (zejména na severu Čech) jsou místnosti a úřední budovy (soudy, okresní hejtmanství, poštovní a berní úřady) opatřeny jen německými nápisy. Tyto úřady používají jen německá razítka. Naproti tomu v krajinách českých jsou úřady opatřeny oboujazyčnými nápisy.

Dotaz poslance **J. Fořta** – říšský soud ve Vídni (21. srpna 1903) rozhodl, že liberecký magistrát je povinen nejen přijímat česká podání, ale i je v českém jazyce vyřizovat. Dne 19. července 1904 byl výměrem libereckého magistrátu Dr. Hlišákovi vrácen rekurs napsaný česky. Liberecký magistrát vrátil tento rekurs jako nesrozumitelný a vyzýval, aby česká strana rekurs přeložila do němčiny. Dr. Hlišák podal stížnost proti tomuto jednání k místodržitelství a ministerstvu vnitra. Oba úřady se vyhnuly posouzení celého případu. Říšský soud 17. dubna 1905 rozhodl, že jednáním magistrátu byl porušen zákon.

Jednání sněmu dne 6. června 1905

Dotaz poslance **Šamánka** ohledně slovníku obcí Království českého, z něhož by byly výsledky ústředního sčítání lidu z 31. prosince 1900 dle obcovací řeči zřejmé, a který nebyl dosud vydán.

Odročení zemského sněmu.

Jednání sněmu dne 10. října 1905

Návrh poslance **J. Podlipného** (*národní strana svobodomyšlná*) na změnu řádu volení do sněmu. Podle tohoto návrhu měla být vytvořena 24 členná komise, které by vypracovala reformu řádu volení do zemského sněmu na základě přímého tajného hlasovacího práva.

Poslanec **Šamánek**: „Podle zákona je na svobodné volbě rodičů, aby rozhodovali, na kterou či českou nebo německou školu své děti pošlou. Nikdo nemá právo je omezovat.“

Začátkem školního roku 1905-1906 přihlásilo asi 30 rodičů z Rochlic (okres Liberec) své děti do mateřské školy v Liberci. Místní obecní úřad v Rochlici povolal k výslechu rodiče, kteří své děti posílali do této školy, a hrozil jim trestem, pokud se k tomuto výslechu nedostaví. Obecní starosta, tajemník a místní farář pak na rodiče činili nátlak a vyptávali se, kde jsou zaměstnání, kde bydlí a na další soukromé věci. Po tomto výslechu 5 dětí ze školy přestoupilo na německou školu.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 22. února 1907) na dotaz poslance Šamánka ze dne 10. října 1905 ohledně soukromé české školy v Liberci. Místodržitel ve své odpovědi potvrdil, že v Liberci skutečně přestoupilo 5 dětí z české školy v Liberci do školy německé v Rochlici. Podle místodržitele na rodiče nebyl činěn žádný nátlak. Naopak rodiče prohlásili, že jednali ze své vlastní vůle. Obecní úřad v Rochlici skutečně zjistil pro místní školní radu, zda-li jsou děti školou povinné zapsány do nějaké školy. Ani v tomto případě však nebyl na rodiče činěn nátlak. Navíc přestoupily děti pouze ze dvou rodin.

Dotaz poslance **Šamánka** v záležitosti neutěšených poměrů české obecné školy v Horním Růžodole. Už roku 1900 žádali čeští rodiče v Horním Růžodole u Liberce, aby byla zřízena česká veřejná škola obecná (pro 550 dětí). Proti této žádosti se postavil zejména předseda okresní školní rady v Liberci, který se nepostaral o to, aby rodiče nebyli obtěžováni, a aby měli volný přístup ke komisionálnímu jednání. Dne 9. září 1904 rozhodl nejvyšší správní soud, že v horním Růžodole má být zřízena jednotřídní česká obecná škola veřejná. Členy místní školní rady byli zvoleni: Peukert (německý nacionál), Sýkora, Mlejnek, Buchar, kteří se přihlásili k německé obcovací řeči. Okresní školní rada neměla potvrdit za členy místní české školní rady Němce (protizákonné – podle §7 zákona ze dne 24. února 1873). Až 7. června 1905 proběhlo jednání o zřízení školní budovy. Školní budova - „bouda“ byla postavena z prken. Má pouze jednu přístupovou cestu, která je v zimě zavátá, a když prší je blátivá. Budova nemá zvláštní záchod pro učitele. Není zde ani místnost na skladování učebních pomůcek, ani tělocvična. Budova rovněž postrádá pitnou vodu. Místnost, ve které se děti učí, nemá strop, takže při větším dešti do místnosti prší. Postavení této školní budovy povolila okresní školní rada. Do školy se přihlásilo celkem 171 dětí, škola má pouze jednu místnost a jednoho učitele. Hned po zahájení výuky bylo zavedeno polodenní vyučování. Navíc byl na rodiče ze stran zaměstnavatelů činěn nátlak. Někteří dělníci byli vypovězeni z práce. Řada rodičů díky těmto skutečnostem své děti převedla z české školy do školy německé.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 23. listopadu 1905) na dotaz poslance Šamánka ze dne 10. října 1905 ohledně české školy v Horním Růžodole. Místodržitel potvrdil, že škola byla otevřena až roku 1905,

podle něj z toho nelze obviňovat okresní školní radu v Liberci. Dále podle místodržitele je školní budova vzdušná a navíc byla uznána za vhodnou pro vyučovací účely. Záchody pro žáky jsou odděleny a školní budova má i zvláštní záchod pro učitele. Okresní školní rada prohlásila budovu jako provizorní. Ohledně české místní školní rady – osoby zvolené do místní školní rady se prohlásily za příslušníky českého národa. Navíc rodiče odvolali svou stížnost podanou proti volbě zmíněných členů.

Návrh poslance **J. Anýže** a **J. Čelakovského** v záležitosti nátlaku, který je činěn na rodiče, aby posílali své děti do německých škol. Poslanci ve svém návrhu vyzývají vládu, aby školským úřadům nařídila, aby s veškerou rozhodností chránily právo rodičů posílat své děti do národnostních škol, ve kterých se vyučuje jejich mateřským jazykem.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1904-1905

druhý oddíl, sezení XVI.-XXX.

Jednání sněmu dne 17. října 1905

Dotaz poslance **Šamánka** ohledně nedodržování jazykové rovnoprávnosti v oblastech dle národnosti obyvatel smíšených. Vnější i vnitřní označení c.k. úřadů jsou německá. Úřady vydávají vyhlášky pouze v německém jazyce, česká podání vyřizují německy a úředníci neumí česky. U úřadů v Liberci platí všechny tyto poměry. Obchodník s lahvovým pivem pan Weis podal v červnu česky sepsanou stížnost ministerstvu vnitra. Okresní hejtmanství v Liberci oznámilo podateli rozhodnutí německým přípisem, čímž porušilo jazykovou rovnoprávnost.

Jednání sněmu dne 20. října 1905

Místodržitel Coudenhove přednesl vládní předlohu na změnu zemského zřízení a řádu volení do sněmu. Podle této předlohy by byly zachovány dosavadní volební kurie a zřízena by byla čtvrtá volební kurie všeobecná (s 36 mandáty).

Němci chtěli zřízení národnostních volebních kurií s právem veta a Češi prosazovali všeobecné rovné hlasovací právo.

Dotaz poslance **Baxy** ohledně opětných zákazů postavení hřbitovních pomníků s českými nápisy v Hrobech. Již dříve byl sněmu předložen dotaz, ve kterém se upozorňovalo, že některá města v duchcovském okrese vydala nařízení, v nichž zakazovala stavět pomníky

s českými nápisy na některých hřbitovech. Pan místopředseda poslance ujistil, že okresní hejtmanský v Duchcově podobná nařízení zakázalo. Obec Hroby však provádí nařízení. Hrobník má nařízeno, aby nedopustil postavení pomníku s českým nápisem. Jsou známy čtyři případy, kdy nebylo dovoleno pomník postavit. Pomníky jsou vytesány, ale jejich postavení je zakázáno.

Odpověď **místopředsedy** (ze dne 14. listopadu 1905) na dotaz poslance Baxy ze dne 20. října 1905 v záležitosti zákazu postavení hřbitovních pomníků s českými nápisy v Hrobech. Okresní hejtmanský v Duchcově usnesení obecního výboru v Hrobech zamítlo. Stížnost, kterou podala obec Hroby byla usnesením místopředsedství ze dne 13. listopadu 1905 také zamítnuta.

Jednání sněmu dne 24. října 1905

Dotaz poslance **J. Malyho** v záležitosti nešetření jazykové rovnoprávnosti při elektrických drahách v Praze. Žádá zavedení dvoujazyčnosti při elektrických drahách v Praze.

Poslanec **J. Podlipný** podal návrh na zavedení všeobecného hlasovacího práva. Poslanci jednotlivých českých stran se mezi sebou neshodli. Nechtěli připustit sociální demokracii k volbám.

Jednání sněmu dne 27. října 1905

Poslanec **F. Sláma** (*národní strana svobodomyšlná*) reaguje na dotaz poslanců Malyho a Eppingra, kteří podali dotaz o zavedení dvoujazyčnosti u elektrických drah v Praze. Poslanec Sláma tvrdí, že v Praze žije jenom „troška Němců“ oproti jiným oblastem Čech, kde žijí početné české menšiny. „*Nejdříve by se měli Němci chovat lépe k českým menšinám v Trutnově a Žatci, kde se úřaduje pouze jazykem německým.*“

Jednání sněmu dne 31. října 1905

*Dotaz poslance **A. Zázvorky** (*strana agrární*) ohledně místopředsedství, které rozesílá voličům ve velkostatkářské kurii výlučně německé volební tiskopisy, v německy potištěných obálkách s německou pečeti.*

Jednání sněmu dne 3. listopadu 1905

Poslanci **F. Peschka** (*německá agrární strana*) a **T. Zuleger** (*německá strana agrární*) podali dotaz ohledně demonstrací českých sociálních demokratů před „německým domem“ v Praze. Demontrace se obrátila proti německým zemským poslancům.

Dotaz poslance **Anýže** v záležitosti české školy v Chabařovicích, kde jsou rodiče, kteří podali žádost o českou veřejnou školu, předmětem stálých pronásledování. Na základě zásahu místodržitelství bylo konáno vyšetřování. Vyšetřování nebylo provedeno objektivně, neboť chabařovický strážmistr neumí česky a městský strážník, který mu pomáhal umí trochu česky, ale byl silně proti česky naladěm. Ve vyšetřování se mimo jiné nezmiňují o vynuceném odstupování od žádosti – o vypovídání z bytů a propouštění z práce na dolech.

Dotaz poslance **J. Jirouska** (*národní strana*) ohledně pronásledování českých obyvatel v Prachaticích. V poslední době dochází k bojkotu českých živnostníků. V Prachaticích nechal purkmistrovský úřad kolovat oběžník, ve kterém se všichni Němci vyzývají, aby se zavázali a podpisem potvrdili, že budou nakupovat pouze u německých živnostníků. Dále byly na nárožích vylepeny plakáty: „Deutsche kauft nur bei Deutschen“. Majitelům domů bylo na obecní schůzi přislíbeno nahrazení nájemného, pokud vypoví z bytů české nájemníky, kteří dali své děti do české školy. Dělníci, kteří dali děti do české školy, v Jungbauerově továrně byli propuštěni z práce.

Jednání sněmu dne 7. listopadu 1905

Dotaz poslance **V. Škardy** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně porušování zákonného ustanovení o jazykové rovnoprávnosti obchodní a živnostenskou komorou v Liberci. Pan Matoušek, starosta Mladé Boleslavi začal na schůzi mluvit česky. Prezident obchodní komory panu Matouškovi oznámil, že jednacím řeč obchodní komory je řeč německá. Požádal tedy pana Matouška, aby mluvil německy. Podle posledního sčítání obyvatelstva (z roku 1900) v obvodu obchodní komory žije 1 996 303 obyvatel z toho je 850 000 české národnosti (44%). Český průmysl činní asi 40%. Při tom obchodní komora v Liberci vyřizuje všechno německy a na české dotazy vůbec neodpovídá. Ústav pro zvelebení živnosti povolil subvenci 52 000k na zavedení kurzů, přednášek a vyučování – pouze v německém jazyce. Komora nerozděluje spravedlivě ani subvence na pokračovací školy. Na českou školu ve Vojicích dává 100k, na českou pokračovací školu v Liberci 350k a na německou školu v Liberci 500k.

Čeští poslanci si stěžují na zásah policie dne **4., 5. a 6. listopadu 1905** proti demonstrantům za všeobecné hlasovací právo.

Jednání sněmu dne 10. listopadu 1905

Dotaz poslance **K. Baxy** ohledně nešetření rovného práva jazyka českého na Ústecko-teplické dráze. Na elektrických drahách v Ústí nad Labem, Liberci, Mostě a Teplicích se na

české požádání nevydávají lístky. Veškeré nápisy jsou v německém jazyce. Dne 1. listopadu 1905 vypadla z vagónu česká dívka. Zůstala na místě ležet mrtva. Poslanec Baxa tvrdí, že je to důsledkem pouze německých výstražných upozornění ve vagónech.

Další dotaz poslance **Baxy** se týkal obecních úřadů v severních Čechách, zejména Duchcov, které vydávají pracovní knížky jen v německém jazyce.

Podána řada protestů ohledně chování vlády v záležitosti událostí v Praze (demonstrace) a konfiskací novinových článků.

Jednání sněmu dne 14. listopadu 1905

Dotaz poslance **J. Malyho** v záležitosti demolování hostince „zur Eintracht“ na Žižkově v noci z 12. na 13. listopadu.

Dotaz poslance **Baxy** ohledně okresního hejtmanství v Žatci, které rozhodlo, že obec žatecká není povinna přijímat česká podání. Dne 5. listopadu 1905 pan Turka ohlásil změnu svého bydliště česky. Oznámení mu bylo vráceno: „*Weil es in tschechischer Sprache schreiben ist, ist es unverständlich und wird nicht angenommen.*“ Pan Turka podal stížnost k okresnímu hejtmanství v Žatci. Na tuto stížnost okresní hejtmanství odpovědělo, že je nekompetentní, a že nemůže obecní úřad nutit k přijetí českého listu.

Dotaz poslance **E. Špindlera** (národní strana svobodomyslná) ohledně zákazu českých nápisů na pomnících na hřbitově v Hrobech. Dne 26. října stanovila obec Hroby (okr. Duchcov), že na hřbitov nesmí být postaven žádný pomník nebo kříž s českým nápisem. Toto ustanovení nebylo doposud zrušeno. Dále obecní úřad v Hrobech všechny úřední vyhlášky vyvěšuje pouze v německém jazyce (např. vyhlášku o vojenském odvodu). Orientační tabule v obci jsou také pouze v německém jazyce.

Jednání sněmu dne 16. listopadu 1905

Dotaz poslance **Šamánka** ohledně jednání celního úřadu v Liberci, kde úředník Haubner odmítl česky žádající stranu o vydání celní zásilky se slovy, že neumí česky, a aby si pro zásilku přišli až tam bude nějaký úředník z Čech. Poslanec Šamánek si stěžuje na tu „*pověstnou nestrannost c.k. vlády, která dovolí aby Češi byli vydáni libovůli německých úředníků.*“

Dotaz poslance **Šamánka** ve věci neznalosti českého jazyka úředníků u poštovního a telegrafního úřadu v Liberci. Poštovní úředník nebyl schopen správně spočítat počet slov na českém telegrafu. Poslanec Šamánek obviňuje vládu, jmenovitě ministerského předsedu

Koerbra, že české úřednictvo z německého území bylo přesazováno kvůli svému českému cítění. Poštovní správa jako náhradu brala nedostatečně vzdělané úředníky, kteří neuměli česky.

Jednání sněmu dne 21. listopadu 1905

Poslanec **Baxa** podal interpelaci v záležitosti porušování jazykové rovnoprávnosti při c.k. berním úřadě v Děčíně. Panu Jarošovi v Podmoklech byl doručen platební rozkaz v německém jazyce. Pan Jaroš jej jako nesrozumitelný vrátil a žádal o vydání českého rozkazu. Namísto českého rozkazu mu byla provedena exekuce. Proti tomuto jednání podal pan Jaroš stížnost. To samé se stalo spolku „Řemeslnická beseda“ v Podmoklech. Spolek tento dopis s německou adresou vrátil. Berní úřad poslal nový dopis s českou adresou, ale s německým přípisem – zaplacení poplatku 8k 22h. Spolek opět přípis vrátil. K předsedovi spolku přišel exekutor, aby poplatek vymohl.

Poslanec **Šamánek** podal dotaz ohledně poměrů na české veřejné škole v Liberci. Českou školu navštěvovalo roku: 1901/1902 – 288 žáků; 1902/1903 - 301 žáků; 1903/1904 – 319 žáků; 1904/1905 – 349 žáků; 1905/1906 - 343 žáků. Zákon z roku 1883 uvádí, že při škole s takovýmto počtem žáků, tj. 320 žáků v pětiletém průměru, má být pět učitelů. Na žádost rodičů nakonec škola získala pátou učitelskou sílu, avšak má pouze čtyři přeplněné učebny (v jedné 130 dětí). První a druhá třída mají společnou učebnu, ve které se střídají. Díky tomu třídu nelze pořádně větrat. Snadno zde dochází k šíření epidemií. V zimě musí děti sedět ve tmě, protože kolem čtvrté hodiny se stmívá a ve třídě není žádné osvětlení.

Jednání sněmu dne 22. listopadu 1905

Dotaz poslance **K.H. Wolfa** v záležitosti vydání honebního lístku okresním výborem v Novém Městě nad Metují. Tento úřad vydává honební lístky, které jsou opatřeny českým kolkem, pouze v českém jazyce .

22. listopadu 1905 – čeští a němečtí poslanci bouřlivě diskutovali o pražských událostech. Němci poukazují na nedodržování práv Němců v Praze. Proti tomu vystupují čeští poslanci, kteří poukazují na nedodržování práv Čechů v německém území. Podle českých poslanců v Praze žije asi 5% Čechů, zatím co v Liberci a Žatci žijí mnohem početnější české menšiny.

Jednání sněmu dne 24. listopadu 1905

Dotaz poslance **F. Peschky** (*německá strana agrární*) v záležitosti zřízení české školy v Rokytnici. Poslanec si stěžuje na neúnavnou agitaci Čechů v severních Čechách. V Rokytnici se dlouhou dobu Češi neúnavně snažili (za každou cenu) zřídit českou školu. Zemská školní rada nakonec rozhodla o uzavření této české školy. To se však nakonec ukázalo jako zcela neúčinné, protože tato škola podloudným způsobem pokračuje v činnosti. Odročení zemského sněmu.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1906-1907

třetí oddíl, sezení XXXI.-XXXIX.

Jednání sněmu dne 28. prosince 1906

*Dotaz poslance **V. Březnovského** o úřadování zemské školní rady. Zemská školní rada vyřizuje záležitosti německým jazykem. Porušuje tak jazykovou rovnoprávnost. Navíc jsou více zřizovány německé střední školy, než-li české. Existuje zde také velký nepoměr mezi českými a německými měšťanskými školami (330 českých, 216 německých škol).*

Dotaz poslance **V. Holoubka** ohledně porušování obecního zřízení zastupitelstvem v Českých Budějovicích. V Českých Budějovicích byly provedeny volby do obecního zastupitelstva. Proti výsledku těchto voleb německá menšina, která byla ve volbách poražena, podala rekurs. Poslanec žádá, aby místodržitel, co nejdříve rozhodl o tomto rekursu. Zatím úřaduje staré zastupitelstvo, které protizákonně jmenovalo řadu příslušníků německého národa čestnými měšťany. Uměle tak byl zvýšen počet německých voličů. Zastupitelstvo jmenovalo občany, kteří žijí mimo obec. Státní správa je povinna rozpustit zastupitelstvo, které působí po nezákonnou dobu.

Dotaz poslance **Anýže** „*v příčině porušování rovného práva národa a jazyka českého při c.k. místodržitelství pro Království české.*“ Poslanec si stěžuje, že se u místodržitelství nepoužívá český jazyk. Toto jednání označuje jako „dvojí loket“. Podle poslance Anýže jsou české menšiny i díky tomuto jednání vydány na pospas persekuci ze strany německého obyvatelstva.

Dotaz poslance **Březnovského** ohledně zkracování úřednictva české národnosti při finanční prokuratuře v Praze. Poslanec Březnovský poukazuje na to, že polovina úřednictva není mocna českého jazyka. Vyřizování českých záležitostí probíhá v jazyce německém.

Poslanec **Šamánek** podal dotaz ohledně situace na libereckých poštách. Česká strana, která žádá vyřízení v češtině, musí čekat na jiného zřízence, který pak vyřizuje její záležitosti. Německá strana bývá vyřízena ihned. Podle poslance Šamánka souvisí toto jednání s nějakým nařízením ředitelství pošt a telegrafů, aby úředník, který neumí česky nepřišel do rozpaků. Takovéto nařízení by bylo protizákonné, neboť c.k. úřady by měly být stejně zařízeny pro Čechy i Němce.

Poslanec **Šamánek** ve svém dotazu upozorňuje na nedostatky, které panují na české škole v Liberci.

- 1) Děti se vyučují střídavě (město dosud nedodalo pět místností). Tím trpí vyučování i zdraví dětí.
- 2) Některé třídy jsou přeplněny.
- 3) Ve třech třídách nelze vyučovat tělocvik, neboť není místo v tělocvičně.
- 4) Škola nemá dostatečnou knihovnu.
- 5) Pro školu nebyla postavena zvláštní budova, ale byla umístěna do domu, který měl původně sloužit jako chudobinec. Budova nemá dostatečné záchody.

Poslanec ve svém dotazu žádá, aby byla postavena zvláštní budova pro českou školu.

Jednání sněmu dne 29. prosince 1906

Dotaz poslance **V. Horáka** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti porušování rovného práva při horních úřadech. Poslanec si stěžuje na poněmčování hornického odvětví.

31. prosince 1906 byl sněm odročen.

Jednání sněmu dne 18. února 1907

Dotaz poslance **F. Blahovce**, který si stěžuje na události (reakce na projevy národního přesvědčení českého obyvatelstva) v Prachaticích, Českých Budějovicích, Věžovate Pláni, Louce, v Žatci a jinde. V Ervěnicích, Březnici a Ústí byli dělníci vypovídání z bytů a propouštění z práce jen proto, že žádali o zřízení české školy.

V Ústí jsou čeští nájemníci v evidenci. Mezi zaměstnavateli zde koluje listina se jmény „nepoddajných“ Čechů (aby nenalezli práci).

V Chebu se organizují bouře proti českým líčením s českými lidmi.

V Českých Budějovicích (podle zprávy „Hlasu Lidu“ ze dne 11.2.1907) bylo dělníkům Hardtmuthovy továrny vyhrožováno propuštěním z práce, pokud se zúčastní pohřbu českého biskupa M.Říhy.

v Žatci roku 1904 děkan odepřel český zápis dítěte do matriky.

Podle poslance je: „*Výše uvedenými událostmi porušován základní zákon, že národy český i německý jsou si rovny.*“

Poslanec **K. Iro** (*všeněmecká strana*) podal dotaz ve věci českých soudních líčení u krajského soudu v Chebu. Při soudním líčení byl používán český jazyk. Poslanec si stěžuje, že byla porušena zákonná ustanovení všeobecného občanského soudního řádu, který jasně stanoví, že v německých městech je jednacím jazykem soudu němčina. Německé obyvatelstvo je připraveno se takovýmto porušením bránit nejostřejšími prostředky. Podle poslance nebyl Cheb nikdy státní smlouvou připojen k českým zemím.

Poslanec **A. Zátka** ohledně obecních voleb v Českých Budějovicích. Funkční období zastupitelstva je tři roky. Od roku 1884 proběhly volby v Českých Budějovicích pouze čtyřikrát. Dodnes je v Českých Budějovicích výbor z roku 1898. V poslední době jmenoval německý obecní výbor mnoho čestných občanů, čímž změnil počet německých voličů. Dále, pokud se za voličku přihlásili dva plnomocníci, český a německý, komise přijala plné moci od plnomocníků německých. Proti těmto skutečnostem, tj. ovlivňování voleb, protestovalo české obyvatelstvo. Obecní výbor však 23. listopadu 1906 opět jmenoval další čestné občany. Poslanec Zátka žádá vládu, aby zajistila objektivní obecní volby v Českých Budějovicích.

Jednání sněmu dne 22. února 1907

Dotaz poslance **Baxy** v záležitosti porušování zákonů při zřizování pobočky české školy v Prachaticích. Pobočka byla povolena zemskou školní radou i ministerstvem kultu a vyučování. Proti tomuto rozhodnutí byla podána stížnost k soudnímu dvoru. Tato stížnost nebyla dosud vyřízena. Díky tomu nebyla pobočka zřízena. Obec Staré Prachatice požádala školní úřady, aby mohla zřídit prozatímní pobočku na své náklady. Proti tomuto opatření podala obec Prachatice rovněž stížnost. Úřady pozastavily úpravy místnosti a odročily vznik pobočky. Na škole muselo být zavedeno střídavé vyučování.

Dotaz poslance **J. Malyho** ohledně voleb v Dubíkově u Českých Budějovic. Poslanec si stěžuje na jednání českého starosty v Dubíkově, kterého nazývá „nacionálním fanatikem“. Podle poslance byly volby v Dubíkově zmanipulovány, neboť zde volili čeští občané, kteří ani v obci nežijí. Naopak někteří Němci nebyli k volbám připuštěni. Poslanec si ve své interpelaci dále stěžuje na agitaci Čechů, kteří pocházejí z Českých Budějovicích. Cílem této agitace bylo udělat z převážně německé obce (166 Němců, 105 Čechů) obec českou.

Jednání sněmu dne 22. února 1907

Dotaz poslance **Baxy** ohledně zápisu pražských sirotek do české veřejné školy v Prachaticích. Roku 1904/1905 byli pražští sirotci zapsáni do tamní české veřejné školy (to samé se opakovalo roku 1905/1906). Místní školní rada odepřela tyto pražské sirotky do školy přijmout. Okresní školní rada toto usnesení potvrdila. Teprve ministerstvo uznalo, že děti mohou chodit do školy, kde trvale bydlí. To samé se opět opakovalo roku 1906/1907. Děti se opět ocitly mimo školu. Až po stížnosti chudinského ředitelství zemská školní rada nařídila prozatímně děti přijmout do české veřejné školy. Poslanec se obává, že nedojde-li k definitivnímu rozhodnutí do konce školního roku, započne školní rok 1907/1908 stejným způsobem, tj. děti opět nebudou přijaty do školy.

Dotaz poslance **Šamánka** ohledně Václava Koláře z Liberce, který byl nálezem libereckého magistrátu ze dne 26. března 1906 odsouzen k pokutě 5K, jelikož prý dne 4. března 1906 v neděli prodával ve svém obchodě. Ten proti tomuto nálezu podal stížnost, která mu byla až 23. dubna 1906 vrácena s tím, že je nesrozumitelná, a že má být přepsána do němčiny. Na tuto odpověď si V. Kolář stěžoval přímo k místodržitelství, které ho vyzvalo, aby stížnost magistrátem vrácenou zaslal přímo na místodržitelství do Prahy. Podle poslance Šamánka by takovéto jednání bylo obcházením úřadu první instance a tím by byla porušena jazyková rovnoprávnost. Češi žijící v Liberci by byli donuceni, aby s magistrátem jednali německy.

Jednání sněmu dne 4. března 1907

Poslanec **Březnovský** podal dotaz ohledně nešetření rovného práva zemských jazyků při společenství kominickém pro obvod obchodní a živnostenské komory v Chebu. Jednací řečí kominického společenství v Chebu je řeč německá. K chebskému obvodu patří i Louny, kde žije pět kominických mistrů české národnosti. Pan Slepíčka se roku 1900 zúčastnil kominické schůze. Na této schůzi chtěl česky pronést řeč, to mu však bylo zakázáno. Od té doby se schůzí neúčastní. Německé společenstvo se usneslo, že kdo se 30. července nezúčastní schůze, bude pokutován. Pan Slepíčka usnesení nerozuměl, protože bylo napsáno pouze německy a na schůzi se nedostavil. Panu Slepíčkovu byla za nedostavení se na schůzi vyměřena pokuta 4K. Pan Slepíčka se tedy ohradil u okresního hejtmanství v Lounech. Nakonec byl pan Slepíčka nucen pokutu zaplatit, protože proti němu byla vedena exekuce.

Jednání sněmu dne 5. března 1907

Poslanec **J. Anýž**: „v *Ervěnicích* (politický okr. chomutovský) bylo podle úředního sčítání napočítáno 546 Čechů (soukromé sčítání – 1500 Čechů). Zastupitelstvo v *Ervěnicích* je německé. Obyvatelé české národnosti jsou pronásledováni – vypovídáni z bytů, v dolech je prováděna protičeská agitace.“ Důvodem tohoto pronásledování je žádost o zřízení české veřejné školy. Tiskem byly vydány seznamy rodičů, kteří žádost podali. Ti pak byli vypovídáni z bytů (výpovědi psal městský strážník). Dne 14. února 1907 byla výpověď doručena např. panu Janu Kozlíkovi, který došel k majiteli domu a zeptal se ho proč tuto výpověď dostal. Dostalo se mu jasné odpovědi: „wegen der tschechischen Schule“. Když pan Kozlík odpověděl, že ani nemá děti školou povinné; majitel odvětil: „Gehen Sie auf das Gemeindeamt ich kann nichts machen.“ Proti tomuto jednání měly již dávno zakročit příslušné úřady. Ty však podle poslance Anýže nedělají nic. Němci se tak snaží vyštvat dělníky z města a tím zabránit výstavbě školy.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1906-1907

čtvrtý oddíl, sezení XL.-LI

Jednání sněmu dne 8. března 1907

Dotaz poslance **E. Špindlera** ohledně severozápadní dráhy. Dne 18. listopadu jel pan Rotter z Litoměřic do Hoštky. Žádal česky o jízdenku. Ta mu nebyla vydána, neboť úředník nerozuměl česky (úředník se k panu Rotterovi obrátil zády). Pan Rotter byl nucen nasednout do vlaku bez lístku a zaplatit pokutu. Na toto jednání si pan Rotter později stěžoval u ředitelství severozápadní dráhy. Ředitelství na tuto stížnost odpovědělo, že proti dotyčnému úředníkovi nebude činit žádná opatření, protože to byl první podobný konflikt. Dále podle ředitelství si měl pan Rotter pomoci, „jako si pomáhají ostatní cestující české národnosti.“ To by však znamenalo, buď o lístek sám požádat německy, a nebo si přivést tlumočníka.

Jednání sněmu dne 15. března 1907

Poslanec **P. Krejčí** podal dotaz stran obsazování míst ve finančních úřadech, zejména celních, v krajinách většinou obyvatelstva německých. Poslanec si stěžuje, že tyto úřady jsou většinou obsazovány Němci.

Poslanec **J. Čelakovský** předložil dotaz v záležitosti Ústřední Matice Školské, která podala žádost (28. února 1907) k okresní školní radě ve Vrchlabí. Ústřední Matice žádala zřízení jednotřídní soukromé školy s vyučovacím jazykem českým; žádala o ohledání místností. Již dne 9. března 1907 vyšly v německém časopise „Trautenauer Zeitung“ a pražském listu „Bohemia“ zprávy o projektované škole. Podle poslance Čelakovského zde došlo k porušení úředního tajemství, neboť o této skutečnosti věděla pouze okresní školní rada a zemská školní rada v Praze. Navíc se v článku objevily velmi podrobné informace, které mohl znát pouze zasvěcený úředník.

Jednání sněmu dne 19. března 1907

Dotaz poslance **J. Malýho** ohledně nešetření jazykové rovnoprávnosti při elektrických drahách v Praze.

Jednání sněmu dne 20. března 1907

*Dotaz poslance **C. Papouška** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně nezákonného užívání německé řeči při volbách zastupitelstva v Mnichově Hradišti (české). Okresní hejtmánství vydalo německé hlasovací lístky (1906), seznamy voličů a ryze německé legitimace. Mnichovo Hradiště je ale ryze český okres. Poslanec Papoušek tento postup označil jako vnucování němčiny okresním zastupitelstvem.*

Jednání sněmu dne 21. března 1907

Dotaz poslance **K. Ira** k nejvyššímu maršálkovi, je-li ochoten předložit na denní pořádek zprávy, které se týkají dráhy z Plzně do Manětína. Poslanec si stěžuje na celkový průběh výstavby dráhy. České okresní zastupitelstvo v Manětíně schválilo podporu na výstavbu dráhy. S touto podporou nesouhlasí německé obce v tomto okrese, neboť podle poslance má dráha vést převážně českým územím a má sloužit českému obyvatelstvu, ale platit ji mají i německé obce, přestože dráha tudy nevede.

Dotaz poslance **F. Blahovce** v záležitosti všeobecného popisu lidu roku 1910. Roku 1910 by mělo být provedeno další sčítání obyvatelstva. Poslanec Blahovec se ptá, zda-li vláda přikročí ke sčítání lidu podle národnosti a ne dle obcovací řeči, a jak hodlá chránit české menšiny, které jsou vystaveny nátlaku německé většiny.

Jednání sněmu dne 22. března 1907

Jednání o *zemském rozpočtu* na rok 1907.

Poslanec **Baxa** ve své řeči poukazuje na události v Aši a Chebu (ohledně soudních přelíčení). Dne 14. října 1906 se soudní přelíčení v Aši konalo v české řeči. Nikomu toto přelíčení nevadilo, až po třech dnech (podle Baxy) se v Aši strhly demonstrace (v ašském časopise vyšel článek, ve kterém se pisatelé odvolávali na Stremayrova jazyková nařízení). Dále poslanec Baxa mluví o německém požadavku administrativního rozdělení Čech. Tento požadavek je podle Baxy přehnaný, přirovnává ho k rozdělení Poznaň.

Poslanec **Šamánek** podal dotaz ohledně porušování jazykové rovnoprávnosti ze strany c.k. berního úřadu v Liberci. Panu J. Mrázovi (obchodník v Liberci) neoznámil berní úřad při placení daní v listopadu roku 1906 kolik má platit. Dne 2. března 1907 mu však berní úřad dal zabavit některé věci z obchodu bez předchozí české upomínky.

*Poslanec **J. Podlipný** (*národní strana svobodomyslná*) poukazuje na nezachování jazykové rovnoprávnosti při vydávání vyvlastňovacích nálezů, které jsou vydávány pouze německy i pokud se jedná o českou stranu.*

Dotaz poslance **F. Schreitra** (*německý radikál*) ohledně neslýchaného zacházení s posluchačem německých vysokých škol Schreidrem ze strany trestního soudu a četnictva. Poslanec si stěžuje na chování pražského četnictva.

Poslanec **J. Anýž** (*národní strana svobodomyslná*) předložil dotaz o nezákonných poměrech na české obecné škole v Mostě.

- 1) Rodiče žádali o nápravu příslušné školní úřady. Otevřeným dopisem žádali o pomoc místodržitele a zemskou školní radu (2. prosince 1906 se konala veřejná schůze rodičů). Dodnes nebyla učiněna náprava.
- 2) První třída má tři oddělení: dívčí, chlapecké a smíšené. Rovněž druhá třída má tři oddělení, při čemž dvě oddělení se dělí o jednu místnost – střídavé vyučování. Třetí třída má dvě přeplněná oddělení – 86 chlapců, 75 dívek.
- 3) V některých místnostech je nedostatek světla.
- 4) Stará budova německé školy, ve které je škola umístěna, byla uznána za nebezpečnou a pro vyučování nezpůsobilou.

Poslanec žádá zákaz polodenního vyučování.

Jednání sněmu dne 23. března 1907

Poslanec **Šamánek** (*národní strana svobodomyslná*) reaguje na odpověď místodržitele ze dne 22. února 1907 (místodržitel odpověděl na dotaz poslance Šamánka ze dne 17. října 1905

ohledně nedodržování jazykové rovnoprávnosti v okresech smíšených). Místodržitel poslanci vytknul, že svá tvrzení neopírá o žádný konkrétní případ. Poslanec místodržiteli odpovídá: „*Pošlete člověka, který umí jen česky, do Liberce a nebo jiných okresů. Ani jeden státní úřad nebude česky označen a nikdo mu nebude rozumět.*“ Např. u krajského soudu v Liberci není ani jedna orientační tabulka napsána česky. Pozemkové knihy a obchodní rejstřík jsou spravovány lidmi, kteří česky nerozumí. Poslanec Šamánek se dne 21. března 1907 chtěl sám informovat o svém statku v Doubí. Nikdo však nerozuměl jeho českým otázkám.

Poslanec **Baxa** (*radikálně pokroková strana*) předložil dotaz ohledně jednání zřízenců dráhy v Ústí nad Labem. V Ústí nad Labem mají totiž zřízenci dráhy zakázáno vyvolávat odjezdy vlaků českým jazykem. V restauracích nesmí personál mluvit česky. Denně však na toto nádraží přijedou stovky Čechů. Ředitelství dráhy se odvolává na městskou radu, která si prý vymohla zákaz užívání českého jazyka na drahách.

Dotaz poslance **J. Lauba** (*národní strana svobodomyšlná*) ohledně nezachování jazykové rovnoprávnosti celním úřadem v Liberci. Podle nařízení by celní úřad měl české straně vydat české kvitance. Toto nařízení však úředníci ignorují. Pokud je ve službě německý úředník, vydá německé kvitance i české straně. Mimo to celní úřad v Liberci vydává platební rozkazy (např. do Hradce Králové) výhradně německy. Porušuje tak jazykovou rovnoprávnost. U celního úřadu v Liberci je 11 úředníků, kteří jsou českého jazyka neznalí, 4 úředníci umějí špatně česky a jen 4 se česky dorozumí.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 7. října 1907) na dotaz poslance Lauba ze dne 23. března 1907 ohledně českých kvitancí u celního úřadu v Liberci. Podle místodržitele se kvitance u celního úřadu v Liberci vyhotovují v české řeči pro ty osoby, které o české kvitance zažádali, nebo o kterých je známo, že se hlásí k české národnosti. Pokud stranám české kvitance nejsou vydány, neděje se tak úmyslně, ale jméno příjemce není uvedeno ve zmíněném seznamu. Díky tomu není celnímu úřadu jasné, že se jedná o osobu české národnosti.

Národnost a jazyková znalost úředníků celního úřadu – celkem 21 úředníků, z toho 5 úředníků umí česky psát i mluvit a dalších 5 úředníků ovládá českou řeč dostatečně k vykonávání úřední povinnosti.

Jednání o *zemském rozpočtu*.

Řeč poslance **A. Kaliny** (*radikálně pokroková strana*) ohledně podpory libereckého muzea. V obvodu celé obchodní komory, pro které má muzeum sloužit, žije asi 8 tisíc Čechů. Poslanec reaguje na proslov německého poslance Trosta, který předtím řekl, že: „*se Češi k nim chodí jen nažrat.*“ Kalina na tento výrok odpověděl: „*nechodí se k vám jen nažrat, ale svou prací pomáhají udržet blahobyt mnohých německých pánů.*“ Poslanec upozorňuje, že

katalog sbírek libereckého muzea měl být již dávno vydán v obou jazycích. To však nebylo uskutečněno. Zůstal starý, který ani neodpovídá plnému rozsahu sbírek.

Jednání sněmu dne 26. března 1907

Projednávání *zemského rozpočtu*.

Řeč poslance **F. Ročka** (*národní strana svobodomyslná*), který reaguje na projevy německých poslanců, kteří si stěžovali na útisk německého obyvatelstva. Poslanec poukazuje na problémy v oblastech s českou menšinou.

- 1) V Aši nebyl napočítán ani jeden Čech v úředním sčítání, přitom tam žije asi 130 Čechů.
- 2) V České Lípě žádala Beseda o stavební povolení. Jejich žádost byla sedmkrát zamítnuta. I přesto, že soud dvakrát uznal nárok a povinnost vydat povolení, stavba dosud povolena nebyla.
- 3) Česká veřejná škola v Prachaticích nebyla dosud zřízena, přestože i bez chudinských dětí pražských je počet žáků dostačující. Po pěti letech byla povolena stavba školy soukromé. Německý poslanec Schreiner v den postavení školní budovy přijel do Věžovaté Pláně a svou plamennou řečí způsobil, že Němci přitáhli před školu.
- 4) V Kaplici stál můstek přes potok Ermeleibach [Ermelei - česky Jermaly]. Na druhé straně bydlelo pět sousedů. Obecní zastupitelstvo se domnívalo, že jsou to Češi (členové Národní jednoty pošumavské), proto dalo můstek strhnout a vystavit nový můstek pouze pěší, nikoli pro vozy.

27. března 1907 byl zemský sněm odročen.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1901, v letech 1906-1907

čtvrtý oddíl, sezení LII.-LXIII

Místodržitel - Coudenhove

Nejvyšší maršálek zemský – Jiří Lobkovic

Jednání sněmu dne 16. září 1907

Dotaz poslance **J. Anýže** ohledně metody úřadování místodržitelství. Poslanec si stěžuje na chování místodržitelství, zvláště co se týče národnostních otázek. Dochází zde k pronásledování českých menšin, zejména v oblasti školství.

- 1) V Ervěnicích neposkytli potřebnou ochranu českým občanům (bezpečnost života a majetku) a nezjednali průchod jejich právům na českou školu.
- 2) V Prachaticích slavila Česká beseda 25 let svého trvání. Ze širokého okolí byli sehnáni Němci na uhájení německé rázu proti českému vpádu. Němečtí výrostci ozbrojení holemi uráželi sjíždějící se Čechy. Nadávali jim do „české pakáže, svinských Čechů“. Plivali po nich a mnozí byli napadeni. Místodržitelský komisař proti tomuto jednání nezakročil. Ani okresní hejtman se 120 četníky nezabránil napadání Čechů. V neděli 8. září 1907 podněcovali německé obyvatelstvo svými projevy poslanci Schreiner, Nietzsche a Kiemann. Němci začali po Češích házet kameny, vztyčili velkoněmecké prapory a shromáždili se před sochou císaře Josefa II., což jim bylo dříve zakázáno.
- 3) V Duchcově se Jednota sokolská chtěla dne 18. září zúčastnit cvičení bratrské jednoty v Oseku. Okresní hejtmánství to zakázalo pro zachování obecného klidu.

Dotaz poslance **F. Dostála** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně nepokojů v Prachaticích. Dne 1. září 1907 slavila Česká beseda 25 let svého trvání. Na ten samý den také Němci ohlásili svou slavnost. Věděli, že nebudou povoleny dvě slavnosti na ten samý den. Česká beseda proto odložila svou slavnost až na 8. září. Němci učinili to samé – slavnost byla zakázána. Přes tento zákaz se Němci shromáždili na náměstí v Prachaticích. To se nelíbilo Čechům, kteří svou slavnost uspořádali v místnostech Besedy. Proto Češi vyšli také do ulic. Byli však posláni zpět. Němci, kteří napadali české občany, plivali po nich a zpívali velkoněmecké písně, rozehnutí nebyli. Další noc byla rozbita okna v Národním domě a zničeny obrazy od akademického malíře Nováka, ačkoliv okresní hejtman slíbil, že nechá budovu hlídat.

Dotaz poslanců **Hoetzela** a **K. Baxy** v téže záležitosti, tj. odepírání ústavních práv české národnosti v Prachaticích. Dne 8. září 1907 nepovolilo okresní hejtmánství české slavnosti, čímž podle poslanců porušilo základní zákon – shromažďovací a spolkové právo. Pravým důvodem tohoto zákazu podle poslanců bylo, že o povolení slavnosti žádala česká menšina v Prachaticích.

Poslanec **Šamánek** (*národní strana svobodomyslná*) předložil dotaz ohledně jednání místní školní rady v Růžodole při zápisu českých dětí. V obci Růžodol I (Nieder – Rosenthal) se

snaží vytlačit české obyvatelstvo, zejména ty, kteří posílají děti do matiční školy v Liberci. Obecní starosta nabádal německé občany k vypovídání Čechů z bytů; namísto českých nájemců obstarával nájemce německé. Při zápisu na školní rok 1907/1908 školní úřad a místní školní rada v čele s jejím předsedou:

- 1) nutili rodiče, aby své děti předváděli před správce německé školy v Růžodole I;
- 2) vyhrožovali jim pokutou od 2 až do 40 K., pokud neuposlechnou;
- 3) vyžadovali pomoc od majitelů domů (vypovídání z bytů).

20 dětí tak bylo donuceno k přestoupení do německé školy.

Dotaz poslance **F. Besemüllera** (*německá strana lidová*) ve věci tělesného cvičení českých školních dětí v hostinci v Horním Růžodole a dále ohledně veřejné schůze lidu v Horním Růžodole. Schůze se nakonec nekonala v hostinci, ale na veřejném prostranství. Podle poslance v pozdních hodinách Češi napadali Němce - nadávali jim a házeli po nich kamení. Tohoto napadání se účastnili i děti.

Jednání sněmu dne 17. září 1907

Dotaz poslance **F. Blahovce** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně sjezdu Böhmerwaldbundu v Českém Krumlově dne 25. srpna 1907. V průběhu tohoto sjezdu viseli všude velkoněmecké prapory. Na návštěvu přijel pan Dr. Götz z Mnichova, který prohlásil: „*Jsmě všichni příslušníci jednoho kmene a musíme se vynasnažit, abychom odstranili pohraniční mezníky.*“ Otevřeně jsou zde atakována svrchovaná panovnická práva císaře. Místodržitelství se tohoto proslovu zúčastnil a nijak nezakročil.

Odpověď **místodržitele** (ze dne 7. října 1907) na dotaz poslance Blahovce ze dne 17. září 1907 ohledně sjezdu Böhmerwaldbundu. Poštovní úřad byl ozdoben pouze černo-žlutým praporem a ani na Schwarzenberském zámku nevisela žádná trikolóra. Není úplně jasné, co vlastně řečník (mnichovský delegát) ve své řeči pronesl.

Dotaz poslanců **K. Eppingra** (*německá strana pokroková*), **Schreiner** (*německá strana agrární*), **Reinigra** (*německý nacionál*), **R. Pachera** (*všeněmecká strana*) a **K. Ira** (*všeněmecká strana*) ve věci prachatických událostí. Poslanci si stěžují, že do německého města – Prachatic byla sezvána česká manifestace. Městské zastupitelstvo požadovalo zákaz shromáždění. Později žádalo, aby vojsko zamezilo příchodu Čechů z okolí. Namísto toho okresní hejtman poskytl Čechům ozbrojený doprovod. Díky tomu se mohlo veřejné shromáždění konat. Poslanci ve své interpelaci tvrdí, že byly zpívány provokativní písně a přednášeny provokativní projevy na německém území (*deutsches Gebiet*).

Jednání sněmu dne 20. září 1907

Jednání o *zprávě komise školské* ohledně stavu národního školství ve školním roce 1903/1904; (veřejné školy obecné – 3047 českých škol, 2217 německých škol; měšťanské školy celkem 501).

Řeč poslance **J. Anýže** (*národní strana svobodomyslná*), který poukazuje na nevyřizování žádostí o zřízení české školy v Krásném Březně, Ervěnicích (roku 1903 byla podána žádost, škola doposud nebyla zřízena), Podmoklech (žádost podána r. 1904, nebyla vyřízena) a v Chabařovicích.

Řeč poslance **F. Ročka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně stavby školy ve Věžovaté Pláni, kde byla podána žádost na stavbu budovy na soukromém pozemku Národní jednoty pošumavské. Tato žádost velmi dlouho ležela nepovšimnuta a až po řadě stížností byla po 5 letech stavba budovy povolena. Dodnes nebyla budova zkolaudována, ačkoliv zemský výbor nařídil vyřízení této záležitosti do 8 dnů. Ve Věžovaté Pláni je mateřská škola navštěvována 35 dětmi. V Mostě a v Bílině byli rodiče vyháněni jen proto, že chtěli děti poslat do mateřské školy.

Řeč poslance **J. Čelakovského** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně místodržitelství a zemské školní rady, která nenapomáhá vzniku minoritních škol (protahuje vznik českých minoritních škol).

Jednání sněmu dne 24. září 1907

Dotaz poslance **E. Šubrtu** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně špatných poměrů na české veřejné škole obecné v Lomu. Do české školy bylo zapsáno na školní rok 1907/1908 celkem 941 dětí. Jednotlivé učebny mají dostatečný prostor pro 60 dětí. Celkem je v budově školy 11 učeben, tj. pro 660 dětí. Škole chybí přibližně 5 učeben a tělocvična. Z těchto důvodů muselo být zavedeno polodenní vyučování. Německá škola má přitom krásnou budovu s 15 učebnami. Městys Lom přitom podle posledního sčítání čítá 4414 Čechů a jen 3240 Němců.

Dotaz poslance **J. Kotláře** (*strana agrární*) ohledně nešetření jazykové rovnoprávnosti u okresního soudu v Jablonci. 2 příslušníci české národnosti byli souzeni pro přestupek o třaskavinách. Soudci věděli, že neumí německy, přesto byly protokol a rozsudek vydány v němčině. Obžalovaní neměli možnost protokol zkontrolovat a ani zjistit, proč byli odsouzeni. Ihned po rozsudku se Češi odvolali. Do spisu však toto odvolání bylo zapsáno německy a špatně, protože soudce prohlášení nerozuměl. Obžalovaní tak byli vyzváni k nastoupení trestu.

Jednání sněmu dne 27. září 1907

Dotaz poslance **A. Schauera** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně porušování jazykových práv okresním soudem v Chebu. J. Hostounský (zastupován advokátem Dr. J. Lhotou) dne 22. září 1907 podal žalobu na spořitelní spolek v Chebu. Tuto žalobu soud odmítl, protože nebyla sepsána jazykem v zemi obvyklým, tj. německy. Toto není jediný případ. Česká podání vyřizuje soud v jazyce německém. Poslanec tvrdí, že soud tak porušuje základní zákony, konkrétně kabinetní list císaře Ferdinanda z 8. 4. 1848, kde se potvrzuje úplná rovnost jazyka českého a německého ve všech odvětvích státní správy.

Dotaz poslance **V. Horáka** (*národní strana svobodomyslná*) – v Oseku u Duchcova byla povolena sokolská slavnost na 15. září 1907. V důsledku ošklivého počasí byla slavnost přesunuta na 22. září 1907. Okresní hejtmanství tuto slavnost zcela bezdůvodně zakázalo. Zákaz je tak zjevným porušením základních práv, protože v žádném případě zde nelze hovořit o případném ohrožení veřejné bezpečnosti (obě národnosti žijí totiž v Oseku v nejlepší shodě; slavnosti, které se zde konaly, proběhly vždy nerušeně).

Jednání sněmu dne 1. října 1907

Poslanec **H. Trost** podal dotaz v záležitosti neoprávněného vměšování se prezidia zemského soudu do soudní pravomoci. Ohledně jednání okresního soudu v Chebu. U soudu v Chebu nebyla přijata české podání. Poslanec napadá rozhodnutí zemského soudu v Praze, který usnesení zamítající české podání zrušil.

Jednání sněmu dne 4. října 1907

Dotaz poslance **K. Besemüllera** (*německá strana lidová*) v záležitosti zákazu sokolské slavnosti v Horním Růžodole. Na 29. září 1907 je připravována v Horním Růžodole slavnost, na kterou mají přijet i sokolové z Turnova. Okresní hejtmanství v Liberci tuto slavnost dne 26. září zakázalo. Podle poslance Besemüllera je konání této slavnosti výslovnou provokací německého obyvatelstva.

Jednání sněmu dne 7. října 1907

Poslanec **F. Kindermann** (*německý nacionál*) podal interpelaci v záležitosti zamítnutí německých uchazečů o místo u ředitelství drah v Praze a Plzni. Poslanec si ve své interpelaci stěžuje, že tito uchazeči nebyli přijati jen kvůli své německé národnosti. Poslanec říká: „*Spravedlnost je slepá! Rok od roku se stává skutečností, že plzeňské a pražské ředitelství drah odmítá přijmout německé uchazeče.*“ Pražské ředitelství v roce 1907 přijalo celkem 35

Čechů, ale žádného Němce. Mnoho uchazečů, kteří jsou od českých lékařů uznáni nezpůsobilými, jsou od „*Arzten alpnländischer Bahndirektionen*“ uznáni způsobilými.

Dotaz poslance **C. Papouška** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně zprávy v *Deutsche Volkszeitung*, která pojednávala o cestě některých členů skupiny Všeobecného německého Schulvereinu v Drážďanech. Navštívili řadu škol v jazykovém pomezí (v Bezdičkách, Hlinovišti, Nosákově) a podpořili tyto školy vánočními dary. Podle poslance Papouška je tato zpráva dokladem neoprávněného zasahování říšských Němců do veřejného školství v Českém království a tento zájem ze strany říšských Němců by měl být omezen.

Jednání sněmu dne 8. října 1907

Poslanec **A. Mašek** (*národní strana svobodomyslná*) ve svém dotazu reagoval na dotaz poslance Kindermanna. Poslanec si stěžuje na podezřívání českých lékařů železničních, že nekonali svou povinnost stejně dobře jako němečtí lékaři v Alpských zemích. Poukazuje na roztrpčenost českých lékařů, kteří byli pošpiněni (očerněni), že nekonají svou povinnost.

Jednání sněmu dne 9. října 1907

Dotaz poslance **F. Kindermann** v záležitosti přijímání německých uchazečů při c.k. ředitelství drah v Praze a Plzni. Poslanec si stěžuje na praxi v přijímání uchazečů u ředitelství státních drah v Praze a Plzni a uvádí konkrétní případy nepřijatých německých uchazečů, přestože měli být podle nezávislých posudků uznáni způsobilými služby.

7.3. MENŠINOVÉ OTÁZKY PROJEDNÁVANÉ V LETECH 1908-1913

Roku 1908 proběhly nové volby do zemského sněmu, podle starého kuriového systému. V posledním volebním období docházelo často k obstrukci sněmovního jednání (ze strany německých poslanců). Proto byl sněm několikrát odročen a nakonec roku 1911 byl český zemský sněm pro svou nezpůsobilost uzavřen. Později roku 1913 byl český zemský sněm rozpuštěn tzv. anenskými patenty. Předsedou nově zvoleného sněmu se stal Ferdinand princ Lobkovic. Místodržitelem do roku 1910 byl hrabě Coudenhove. Od roku 1911 působil jako místodržitel pro Království české kníže František Thun-Hohenstein.

Zemský sněm z roku 1908 byl svolán dvakrát:

- 1) První výroční zasedání zemského bylo zahájeno 15. září 1908. Sněm byl odročen 15. října 1908.
- 2) Druhé výroční zasedání probíhalo v letech 1909-1911.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

první výroční zasedání sněmu z roku 1908, v roce 1908

první oddíl, sezení I.- XII.

První výroční zasedání zemského sněmu z roku 1908 bylo zahájeno až 15. září 1908. Po krátkém zasedání, které skončilo vzájemným napadáním českých a německých poslanců, byl sněm dne 15. října 1908 odročen.

Místodržitel – hrabě Coudenhove

Nejvyšší maršálek zemský – Ferdinand Lobkovic (zemřel Jiří z Lobkovic)

Jednání sněmu dne 15. září 1908

Maršálek poukazuje na nutnost rychlého provedení volební opravy.

Dotaz poslanec **V.J. Klofáče** (*národně sociální strana*) ohledně svolání sjezdu Böhmerwaldbundu do Kašperských Hor (národnostně smíšený okres). Okresní hejtman sušický se nepostaral o bezpečnost české menšiny v Kašperských Horách. Neposlal ani úředníky, ani neposílil bezpečnostní orgány v Kašperských Horách. V neděli byly proneseny „štvavé řeči“ předsedy Böhmerwaldbundu Taschka a poslance Schreinerera, který na valné hromadě vyhlásil vyhlazovací boj proti Čechům. V sobotu večer se před budovou České besedy jen hajlovalo. V noci z neděle na pondělí byly, za přítomnosti 4 četníků, podniknuty

dva útoky na budovu České besedy, ve které se nalézali pouze čtyři úředníci, český lékař se třemi dámami a český advokát. Proti těmto útokům četnictvo nijak nezakročilo. Do místností budovy byly házeny kameny. Němečtí buršáci, kteří přijeli z Prahy a Vídně, rozbíjeli majetek v besední místnosti a nadávali českým úředníkům, které později ohrožovali na životech. Za přítomnosti četníků vtrhli do místností v prvním poschodí, kde násilím vypáchili dveře bytu českého notáře. (Tyto zločiny jsou v německém tisku omlouvány tvrzením, že se snažili dopadnout pachatele, který po Němcích hodil kamenem.) Z české strany nebyla zavdána žádná příčina k takovému jednání.

V pondělí byl napaden rada vrchního zemského soudu pan Smítek, který byl v Kašperských Horách na prázdninách se svou rodinou. Večer byla znovu vytloukána okna. Po celý den byli napadáni čeští občané. V úterý dopoledne byl český učitel na německé odborné škole zadržen Němci a vláčen Školskou ulicí. Němci po něm plivali a kopali do něj. V lékárně němečtí buršáci zbili přítomného farmaceuta. Četnictvo opět nezasáhlo.

Znovu bylo telegrafováno na hejtmanství v Sušici. Ve tři hodiny odpoledne konečně přijel komisař Pavlovský – zákrok četnictva. Pavlovský nedal nikoho zatknout a ani nezapsal jména výtržníků. Vše skončilo, když se objevila četa dragounů z Klatov, která vyklidila náměstí.

„*Přesto násilí proti Čechům pokračuje i nadále.*“ Poslanec tvrdí, že se jednalo o promyšlené fanatizování německého lidu. Zároveň se ptá, jak mohl být tento sjezd v oblasti tak smíšené vůbec povolen.

Poslanec **L. Pazderka** (*strana agrární*) podal dotaz ohledně nesvolávání zemského sněmu. Od posledního zasedání uplynulo již 11 měsíců a 6 měsíců mají poslanci své mandáty. Poslanec se táže, proč byl zemský sněm svolán až teď.

Dotaz poslance **J. Čipery** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti českého menšinového školství. Poslanec si stěžuje, že byl zemskou školní radou přijat návrh na zřízení subkomitétu pro zřizování menšinových škol. Podle poslance je tento subkomitét pouhým protahováním vzniku oněch škol.

Důvodné stížnosti se týkají nedodržování platných zákonů:

- 1) Veřejné obecné školy se v uzavřeném území nezřizují vůbec, ačkoliv je zde zákonný počet dětí - např. žádost za zřízení české školy v Dolním Litvínově, Třebušicích, Komořanech, Louce, Rejdicích, Krásném Březně, atd.
- 2) Školy, které jsou po velkých bojích zřízené se nerozšiřují. U takových škol nejsou zřizovány pobočky ani postupné třídy.
- 3) Školní budovy a místnosti většinou naprosto nevyhovují. Např. v Mostě je školní budova poddolována a hrozí její sesutí.

- 4) Dozor nad školami je nezákonný. Místní školní rady pro české školy se často skládají z Němců a úřaduje se v německém jazyce (v Teplicích, Duchcově, Trutnově a Lomu).
- 5) Žadatelé jsou vydáni na pospas nelidskému pronásledování, aniž jim úřady poskytují ochranu.

Dotaz poslance **J. Anýže** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně událostí v Kašperských Horách a Sušici. Dne 5. a 6. září 1908 se v Kašperských Horách konal sjezd Böhmerwaldbundu. Starosta v Českých Budějovicích Taschek a poslanec Schreiner vystoupili na tomto sjezdu se svými „štváčskými projevy“. Němečtí fanatikové pak přepadli Českou besedu, zničili zařízení a ohrozili bezpečnost občanů. Dále vnikli do soukromých bytů v prvním patře, které zničili. Toto běsnění vyvrcholilo 7. září 1908, kdy byli přepadáváni Češi v ulicích. Poslanec obviňuje vládu, že sama svým jednáním (tj. že nezabrání napadání české menšiny) dovoluje takovéto útoky.

Dotaz poslance **L. Melhuby** (*strana agrární*) ohledně konání valné hromady Böhmerwaldbundu v Kašperských Horách, kde žije česká menšina. Poslanec ve své interpelaci poukazuje na ty samé události jako poslanci Klofáč a Anýž. Navíc upozorňuje na skutečnost, že nejvíce „řádili“ němečtí studenti, kteří provokovali české obyvatelstvo i na náměstí českého města Sušice. Dále říká, že německý tisk vše obrátil, tak jako by česká menšina napadla německou většinu v Kašperských Horách.

Jednání sněmu dne 16. září 1908

Poslanci **F. Schreiter** (*německý radikál*) a **W. Grössl** (*strana agrární*) podali dotaz ohledně událostí v Kašperských Horách.

Dotaz poslance **F. Blahovce** (*strana svobodomyslná*) ohledně událostí v Prachaticích. V Prachaticích byly v den oslav šedesáti let panování Františka Josefa II. vyvěšeny velkoněmecké prapory. Před tím se v Prachaticích konal ve dnech 7. a 8. června 1908 sjezd buršáků, rovněž zde byly vyvěšeny velkoněmecké prapory.

Dotaz poslance **A. Schauera** (*strana svobodomyslná*) stran porušení jazykové rovnoprávnosti okresním soudem v Chebu. Až do 23. září 1907 soud v Chebu přijímal a vyřizoval česká podání. Od toho dne se česká podání v Chebu nevyřizují vůbec anebo pouze německým jazykem. Dne 21. ledna 1908 Nejvyšší soud uznal, že odmítání českých podání neodpovídá zákonným předpisům. Podání nejsou vyřizována i nadále. Vrchní soud chtěl učinit nápravu v souladu s nálezem soudu. Vláda v dubnu 1908 vydala pokyn, aby byly dozorčí stížnosti ukládány stranou. Ministr spravedlnosti varoval před předepisováním právního názoru soudům.

Dotaz poslance **A. Slavíka**: „Školství české ve zněmčeném území vydáno bylo stálým útokům a nepřátelskému jednání našich krajanů.“ V posledních letech se nátlak stupňuje. Úřady protahují zřizování a rozšiřování českých škol. Následkem nedostatku českých škol musí tisíce českých dětí navštěvovat školy německé. Tam, kde škola byla nakonec zřízena, byla umístěna do nevyhovujících prostor.

Dotaz poslance **K. Viškovského** (*strana agrární*) ohledně utiskování menšinového školství. Zřizování českých menšinových škol naráží i přes splnění všech zákonných podmínek na odpor. Poslanec si stěžuje na obecnou nevoli zřizovat české menšinové školy (úmyslné zdržování, schváleny nezpůsobilé prostory).

Dotaz poslance **A. Hackla** (*německá strana pokroková*) ohledně nezachování jazykové rovnoprávnosti magistrátem hlavního města Prahy.

Dotaz poslanců **W. Grössla**, **F. Nitsche** (*německý liberál*), **F. Reitterera** (*německá strana agrární*) a **G.M. Schreinera** (*německá strana agrární*) ohledně událostí v Kašperských Horách.

Jednání sněmu dne 18. září 1908

Dotaz poslance **K. Eppingra** (*německá strana pokroková*), **P. Krütznera** (*německý agrárník*), **F. Leglera** (*německá strana radikální*), **R. Pachera** (*všeněmecká strana*), **J. Rollera** (*německá strana lidová*) v záležitosti konečného zřízení školní budovy pro německou obecnou školu v Sušici.

Dotaz poslance **A. Koldínského** (*národní strana svobodomyšlná*) stran zrušení zbytečných poboček na obecných školách německých na Smíchově. Poslanec žádá, aby byla pobočka zrušena (již 20 let nízká návštěvnost).

Poslanec **V. Prunar** (*radikálně pokroková strana*) předložil dotaz ohledně zneužívání úředníků politických, železničních, poštovních, vojska i četnictva na ochranu německých výtržníků v Kašperských Horách a v Sušici. Vojsko bylo posláno, aby chránilo provokující buršáky. Čeští obyvatelé Kašperských Hor zůstali úplně bez ochrany (pouze čtyři četníci). Četnictvo proti německým výtržníkům nijak nezakročilo.

Na poště bylo zastaveno přijímání soukromých telegramů kvůli několika provokatérům.

Na železnici kvůli buršákům, kteří úmyslně nevstupovali do vozu, neodjel vlak.

Byli napadeni zemští úředníci – rada zemského soudu Ohrenstiel, rada vrchního soudu Smítka a starosta Kašperských Hor Singer, který uprchl do Sušice.

Poslanec **J. Štemberka** (*radikálně pokroková strana*) podal dotaz ohledně obecné veřejné školy v Ledvicích. Dne 15. ledna 1903 žádal učitelský sbor v Ledvicích u Duchcova, aby

obec vyplatila zadržovaný přídavek za období od 1. září 1901 do 31. prosince 1902. Žádost byla zaslána zemské školní radě, ale ta ji dosud nevyřídila.

Jednání sněmu dne 22. září 1908

Dotaz poslanca **J. Pavlíčka** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně událostí v Kašperských Horách. Podle poslanca jsou poměry v Kašperských Horách ještě takové, že ohrožují majetek a tělesnou bezpečnost Čechů z Kašperských hor, ale i z jiných měst. Poslanci se obávají, aby národnostní třenice nebyly přeneseny do měst s českou převahou. Pro Čechy z okolí je nebezpečné jet k okresnímu soudu.

Poslanec **J. Kaftan** (*národní strana svobodomyslná*) podal dotaz ohledně dráhy Teplice-Poříčí. Tato dráha obdržela zemskou podporu. Na základě získání této podpory byla povinna dodržovat jazykovou rovnoprávnost. Přesto jsou veškerá označení stanic, vyhlášky apod. v německém jazyce. Oboujazyčné lístky byly zaměněny pouze za německé. Jazyková rovnoprávnost je tedy porušována.

Dotaz poslanca **V. Škardy** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti porušování zákonů o rovnoprávnosti obchodní komorou v Liberci, jejíž předsednictvo jedná pouze německým jazykem (polovina poplatníků je české národnosti).

Poslanec **V. Škarda** podal interpelaci ohledně české školy v Krumlově. Roku 1886 byla v Krumlově zřízena veřejná menšinová škola obecná. Tato škola byla umístěna provizorně v domě číslo 153. Z této budovy se již dříve, pro její nezpůsobilost, odstěhovala německá škola. Obec měla najít vhodné místnosti. Od té doby však uplynulo 20 let. Roku 1896 okresní školní rada v Českém Krumlově shledala ve svém šetření místnosti jako nevyhovující a nedostatečné. Proti tomuto rozhodnutí podala obec stížnost. Soud však tuto stížnost zamítnul. V roce 1906 byly dvě třídy umístěny v německé dívčí škole a dvě další třídy měly být ponechány ve staré budově a opraveny. Místní školní rada měla co nejrychleji předložit návrh na umístění školní budovy. Dvě třídy jsou dosud umístěny ve staré budově (spolu se sborovnou a dvorkem, který má sloužit jako tělocvična). Školní místnosti opraveny nebyly. Další dvě třídy byly skutečně přesunuty do budovy německé školy, ale byly zřízeny z bytu školníka.

Jednání sněmu dne 25. září 1908

Poslanec **J. Malý** (*německá strana pokroková*) podal dotaz ohledně nezachování jazykové rovnoprávnosti ve všeobecné nemocnici v Praze.

Dotaz poslance **R. Lössla** (*německá strana radikální*) ohledně zavádění vnitřní úřední češtiny v německém jazykovém uzemí Čech (im deutschen Sprachengebiete).

Dotaz poslanec **K. Eppingra** (*německá strana pokroková*) a **A. Bachmanna** (*německá strana pokroková*) v záležitosti označení tříd, ulic, náměstí v Praze a pražských předměstích.

15.října 1908 byl sněm odročen.

STENOGRAFICKÉ ZPRÁVY

druhé výroční zasedání sněmu z roku 1908, v letech 1909 -1913

první oddíl, sezení I.- XI.

Druhé výroční zasedání zemského sněmu z roku 1908 bylo zahájeno 21. září 1909. V průběhu dalších dvou let došlo k řadě dalších zasedání (v letech 1909-1911 celkem 11 schůzí), která většinou skončila neúspěšně – obstrukce sněmovního jednání, sněm nebyl usnášení schopný. Poslední sněmovní jednání se konalo dne 3. října 1911.

Místodržitel – do roku 1910 hrabě Coudenhove; roku 1911 byl František Thun Hohenstein zvolen zemským místodržitelem

Maršálek – Ferdinand Lobkovic

Jednání sněmu dne 21. září 1909

Maršálek vyzývá poslance k projednání osnovy zemského zřízení a změny volebního řádu.

*Dotaz poslance **F. Blahovce** (*národní strana svobodomyslná*) v záležitosti poštovní spořitelny ve Vídni. Poštovní spořitelna nepoužívá český jazyk. Výpisy zasílá pouze v německém jazyce.*

*Dotaz poslanec **Blahovce** ohledně jmenování soudních úředníků. Ze 37 osob (20 Čechů, 17 Němců) nebyl povýšen ani jeden Čech.*

Jednání sněmu dne 3. února 1910

Poslanec **J. Hliňák** (*národně sociální strana*) předložil dotaz ohledně nešetření jazykové rovnoprávnosti při úřadování libereckého magistrátu. Liberecký magistrát nejen česká podání nepřijímá, ale podané české stížnosti vůbec nevede v patrnosti. Později vynucuje exekuce a trestní nálezy, jako by stížnost vůbec neexistovala. Poslanec Hliňák toto chování magistrátu

označuje, jako: „...zlovolné porušování úřední povinnosti, kterou magistrát liberecký provozuje léta a systematicky, jakoby pro něho zákon, pro celou zemi platný, neplatil.“

Dotaz poslance **J. Hlišáka** (národně sociální strana) ohledně jednání soudů v území s německou většinou. Magistrát liberecký vypověděl z oblasti celého libereckého kraje pana Kocoura, ačkoliv pan Kocour v Liberci nikdy nebydlel. Proti tomuto nálezu pan Kocour podal v čas stížnost, která má odkládací pravomoc. Byl u frýdlantského soudu udán pro přestupek nedovoleného návratu. Liberecký magistrát úředně potvrdil, že vyhošťující nález nabyt právní moc. Následkem tohoto potvrzení byl pan Kocour odsouzen. Při odvolávacím líčení obhájce předložil v čas podanou stížnost pana Kocoura a dokázal, že o této stížnosti nebylo rozhodnuto. Liberecký krajský soud liberecký rozsudek frýdlantského soudu potvrdil a ještě zvýšil trest.

Dotaz poslance **Hlišáka, V. Kľofáče** (národně sociální strana) ohledně zasahování německého Volksratu do věcí, které jsou vyhrazeny veřejné správě a o štvavé činnosti ministra krajana Schreineru. Poslanci říkají, že: „*Máme bezpečné zprávy, že na popud německého ministra krajana představení veškerých veřejných úřadů v Království českém podávají mu seznamy uprázdněných míst. Seznamy tyto dodává Dr. Schreiner Volksratu, a ten pak hledá všelijakými cestami uchazeče Němce na uprázdněná tato místa.*“

Další dotaz poslance **Hlišáka** se týká urážení práv českého jazyka na drahách. V krajinách „*neprávem prohlašovaných za ryze německé*“ není na stanicích jediný český nápis nebo vyhláška; stanice jsou vyvolávány pouze německy; jízdní lístky a veškerá úřední vyřízení vydávají se německy, ačkoliv podle poslance Hlišáka se v ryze českých stanicích vydávají i do stanic ryze českých dvoujazyčné lístky. Např. panu Floriánovi se v Jablonci nad Nisou stalo, že byl zadržen policií a byl pokutován jen proto, že žádal za své peníze jízdenku v českém jazyce.

Návrh poslance **Luboše Jeřábka** (národní strana), aby příští sčítání lidu bylo provedeno na základě zjištění národnosti a nikoliv na základě řeči obcovací. Poslanec tento návrh předkládá za účelem přesného zjištění počtu obou národností v Království českém.

Návrh poslance **J. Vacka** (strana agrární) a **A. Mohla** na zřízení vyšší zahradnické školy s vyučovací řečí českou.

Jednání sněmu dne 4. února 1910

Návrh poslance **J. Hlišáka** na usnesení, aby se u státních úřadů, zejména soudních, šetřilo dodržování práv jazyka českého. Podle obnoveného zemského zřízení z roku 1627, kabinetního listu z 8. dubna 1848, článku 19. státních základních zákonů a dalších usneseníh

zemského sněmu je v celé oblasti Království českého a tedy i u všech veřejných úřadů (zejména soudů) jazyk český roven jazyku německému. V poslední době však němečtí soudci upírají platnost jazyku českému ve styku se stranami. Soudy v oblastech s německou většinou nechtějí protokolovat česká ústní podání, české výpovědi jsou protokolovány německy, písemná česká podání, pokud jsou vůbec přijata, se vyřizují německy. Rozsudky se u všech projednávaných případů píší německy. Některé krajské soudy, ačkoliv samy česká podání vyřizují, schvalují u soudů okresních své oblasti vyřizování českých podání jazykem německým. Např. soudce Koechlin v Jablonci nad Nisou odmítnul českého stěžovatele Černého, který učinil česky námitku proti soudní výpovědi. Soudce české přednesení nepřijal. V Chrastavě soudce Koch vyhnal dva české žalobce, kteří chtěli česky podat žalobu ohledně nezaplacení mzdy. Poslanec Hlíňák toto jednání označuje, jako: „...otřásání právní jistotou a právní bezpečností většiny obyvatelstva této země.“

Dotaz poslance **Hlíňáka** ve věci nešetření jazykové rovnoprávnosti při některých soudech v Království českém. Soudci v německých oblastech odepírají českému obyvatelstvu jednat v českém jazyce. Soudci v Jablonci a Chrastavě vyhnali ze soudní místnosti lidi, kteří žádali, aby s nimi soud jednal česky. Frýdlantský a jablonecký soud vyřizují všechna česká podání jazykem německým. Liberecký krajský soud zamítá veškeré stížnosti podané proti tomuto jednání.

Dotaz poslance **A. Pergelta** (německá strana pokroková) v záležitosti národnostního rozhraničení. Podává návrh na vytvoření uzavřených jazykových území v Čechách. Podle tohoto návrhu by byly vytvořeny tři oblasti, a to výlučně české, výlučně německé a v nezbytných případech smíšené. Vytvořeny by byly jednojazyčné soudní okresy české a německé a dále pak smíšené s převažujícím jazykem českým a převažujícím jazykem německým. Některá města jsou z tohoto systému vyjmuta pro specifické složení tamního obyvatelstva. Z 228 soudních okresů v Čechách by bylo 132 jednojazyčných českých, 92 německých a 4 smíšené.

Dotaz poslance **A. Bachmanna** (německá strana pokroková) ohledně vydávání nadpisů, týkajících se silniční policie v Praze, výhradně v jazyce českém.

Dotaz poslance **Hlíňáka** ohledně konfiskace devátého čísla „Libereckého Kraje“. Poslanec si ve své interpelaci stěžuje na jednání okresního hejtmanství v Liberci, které vykonává cenzuru. Podle poslance bylo toto číslo konfiskováno neprávem pro naprosto nezávadná místa v řeči poslance Choce (otisk interpelace poslance Choce). Článek se týká poměrů v oblastech obývaných německou národnostní většinou. Poslanec Hlíňák označuje tuto konfiskaci jako zneužívání úřední moci a bezdůvodné poškozování listu.

Dotaz poslanců **F. Blahovce** (*strana svobodomyšlná*) a **J. Vacka** (*strana agrární*) stran obsazení Litoměřického biskupství. V oblasti biskupství je jedna třetina obyvatel české národnosti. Poslanci mají správy, že v určitých německých kruzích se usiluje o jmenování muže, který by neměl potřebné jazykové znalosti a nebyl by schopen potřebné nestrannosti. Proto poslanci žádají vládu (místodržitele), aby učinila kroky, aby místo bylo obsazeno „*mužem spravedlivým, knězem povzneseným nad veškerou nacionální stranickost, mužem ovládajícím oba jazyky svých diecesánů.*“

Jednání sněmu dne 7. února 1910

Dotaz poslance **A. Mohla** ohledně porušování jazykové rovnoprávnosti u soudu v Žatci. Již dříve bylo 117 českých chmelařských obcí přiděleno k žatecké chmelařské známkovně. Díky tomu se v Žatci soustřeďuje obchod s chmelem i z těchto obcí. V minulosti proto uměl soudce u soudu v Žatci německy i česky. Minulý rok byl český soudce ze Žatce přeložen, aniž by byl dosud jmenován nový českého jazyka mocný. V této době podal příslušník české obce Řeňčova žalobu v českém jazyce. Tato žaloba mu byla soudem vrácena. Vrácení žaloby bylo odůvodněno: „...*úřední řečí c.k. soudu v Žatci jest nyní jedině němčina.*“ Podle poslance Mohla se soudce tímto tvrzením dopouští porušení zákonů a pěstitelům, přiděleným k Žatci vládou, i místní české menšině odepřel možnost hájit svá práva.

Dotaz poslance **K. Ira** (*všeněmecká strana*) ohledně nezákonného užívání Stremayrových jazykových nařízení u soudu v Chebu.

Dotaz poslance **K. Ira** (*všeněmecká strana*) v záležitosti pozemkového majetku Němců v Čechách a v zemích sudetských a ohledně nadřizování Čechům při poskytování podpor ze zemských a státních prostředků.

Dotaz poslance **V. Prunara** (*radikálně pokroková strana*) a **V. Klofáče** (*národně sociální strana*) v záležitosti protičeského řádění dragounských důstojníků v Klatovech.

Jednání sněmu dne 8. února 1910

Prohlášení českých poslanců, kteří byli roztrpčeni, že znovu byla znemožněna zákonodárná činnost zemského sněmu. Němečtí poslanci znemožňovali sněmovní jednání. Sněm byl odročen

Jednání sněmu dne 30. září 1910

Návrh poslance **F. Hnídky** (*agrární strana*) o přijímání dětí do škol národních. Každý rok jsou do škol přijímány děti neznalé jazyka vyučovacího. „*Často jsou rodiče nuceni hlavně*

svými zaměstnavateli posílat děti do škol, jejichž jazyka byly úplně neznalé. Následkem toho je úplně duševní zakrnění dítěte.“ Tomuto jevu lze podle poslance Hnídka zabránit pouze jediným způsobem, a to zavedením zemského zákona, který by přímo zakázal zapisovat děti do škol, jichž jazyka neznají. Poslanec proto navrhuje: „*Děti školou povinné budtež zapisovány tam, kde jsou školy dvou národností, pouze do těch škol, jichž jazyka vyučovacího jsou úplně znalé. Zakazuje se přijímati děti vyučovacího jazyka neznalé.*“

Dotaz poslance **F. Blahovce** (*strana svobodomyslná*) ohledně příštího sčítání lidu, které má být provedeno v prosinci roku 1910. Jelikož byl provozovací předpis k tomuto sčítání vládou již vydán (není v něm zahrnut požadavek českých poslanců, aby vedle řeči obcovací byla zjištěna i národnost obyvatelstva) a sčítání bude znovu prováděno pouze podle řeči obcovací, žádá poslanec vládu, aby zajistila nestranné sčítání a zamezila nátlaku, který je často na obyvatelstvo vyvíjen.

Dotaz poslance **Hlišáka** ohledně zneužívání úřední moci starostou F.Veitem v Novém Světě – Harrachově. Výměrem z 20. září 1910 vypověděl starosta matičního učitele R.Turku z Harrachova (pan Turka měl do 24 hodin Harrachov opustit). Jako důvody pro vypovězení uvedl starosta, že je v obci nedostatek zaměstnání, neohlášení na obci a že vypovězený prý dělá rozbroje v obci. Podle poslance Hlišáka se pan Turka na obci písemně ohlásil a žádné „rozbroje“ v obci nedělá. Navíc podle poslance nemá obec právo, aby někoho (dokonce do 24 hodin) vypověděla z obce.

Další dotaz poslance **Hlišáka** se týká zneužívání úřední moci při provozování železnic a výkladu železničního řádu. Poslanec si stěžuje, že němečtí úředníci na státních drahách nejen odírají vydávání českých jízdenek českým cestujícím. Dokonce udávají české cestující pro domnělé trestné činy politickým úřadům, jakoby se dopouštěli něčeho trestného, když vstupují do vlaku bez lístku. Např. liberecký okresní hejtman odsoudil dva cestující k pokutě, protože nepřijali jízdenku s německým textem a vstoupili bez lístku do vlaku. Každý železniční úředník je povinen vydat na českou žádost česky vyplněný lístek. Poslanec Hlišák proto označuje stíhání českých lidí, kteří žádali pouze o český lístek, za zřejmé zneužití úřední pravomoci.

Poslanec **Hlišák** předložil dotaz ohledně zneužívání úřední moci při výkonu tržní policie v Jablonci nad Nisou a v Příchovicích. Některé německé obce si dovolují vyloučit z návštěvy trhů příslušníky české národnosti. Např. obec Příchovice nepřipustila trhovce z Nové Paky na trh. Také Jablonec se chová podobně k českým návštěvníkům trhu. V Jablonci nepřipouští tržní komisař na trh místního živnostníka pana Kočího a pana Hrádka, hřebenáře z Rochlice, ačkoliv první je poplatníkem v Jablonci a druhý po řadu let navštěvoval jablonecké trhy.

Dotaz poslance **Hlíňáka** ohledně porušení shromažďovacího práva libereckou policií. Liberečtí Češi žádají zřízení soukromé české reálky. Ačkoliv školu chtějí zřídit soukromým nákladem, štvou proti této myšlence všechny německé strany. Městský úřad nepovolil schůze, na kterých se mělo o této otázce jednat. Dále dal městský úřad rozehnat násilím soukromou schůzi, která byla úplně legálně byla svolána na 8. května 1910 do besedních místností. Policejní komisař schůzi rozehnal, aniž by se přesvědčil, je-li schůze legálně svolána. Liberecká policie znovu tímto jednáním dokázala (podle poslance Hlíňáka), že není schopná nestranného hájení bezpečnosti.

Poslanec **J. Fořt** předložil sněmu návrh na změnu zemského zřízení. Druhá část tohoto zřízení se týká národní a jazykové rovnoprávnosti.

Jednání sněmu dne 20. září 1911

Dotaz poslance **Hlíňáka** (*národně sociální strana*) stran nezákonného rozhánění českých schůzí libereckou policií. Liberecká policie rozhání všechny předem ohlášené schůze. Podle policie totiž vrácení české ohlášky schůze rovná se jejímu zákazu. Policie pak tyto schůze násilím rozhání a maří. Poslanec poukazuje, že toto jednání je porušováním shromažďovacího a spolčovacího zákona.

Dotaz poslanců **J. Anýže** (*národní strana svobodomyslná*) a **F. Hnídka** (*agrární strana*) ohledně průtahů při zřizování škol národnostních menšin. Zřizování českých menšinových škol v „zněmčeném“ území je podle poslanců žalostné. Poslanci si stěžují především na jednání školských úřadů, které se v poslední době snaží mařit vznik českých veřejných škol. Dále pak poukazují na jednání německých obcí, které se snaží protahovat celé řízení a šikanovat české rodiče, kteří mají odvahu žádat o zřízení české školy. Německé obce si často u okresních hejtmanství opatří opis žádosti za českou veřejnou školu i se seznamem žadatelů dříve, nežli byl nařízen výslech žadatelů. Často pak používají nejružnější formy nátlaku – vyštívání z práce, vypovídání z bytů atd. Podle poslanců vede německý Schulverein organizovaný boj proti českým školám. Tak bylo znemožněno otevření české školy v Litoměřicích, která byla po dlouhých jednáních povolena. Poslanci obviňují zemské úřady z protahování žádostí. „*Dodnes leží v Praze u zemské školní rady nerozhodnuty tyto žádosti: o veřejné škole v Rejdicích, v Komořanech u Mostu, v Novosedlicích u Teplic, v Dolním Litvínově, v Nové Vsi u Oseka, v Bohosudově u Teplic, ve Svodavě u Falknova, v Cukmantlu u Teplic, v Jeníkově u Duchcova, v Línech a Zbuchu u Plzně a v Hodkovicích u Liberce.*“ Poslanci toto jednání označují jako bezprávi. České školy musí být zřizovány jako školy soukromé.

Dokladem těchto průtahů je nejnovější podaná žádost českých rodičů ve školní obci Ranné v politickém okrese lounském. Rodiče podali 2. listopadu 1910 u zemské školní rady žádost o zřízení školy. Teprve dne 2. února 1911 byl proveden výslech žadatelů. Potom však žádost ležela u okresní školní rady v Žatci až do 21. srpna 1911. Podobně jako jiné žádosti se i tato žádost dostala do rukou tisku, který o ní přinesl podrobné informace.

Dotaz poslance **K. Baxy** (*národně sociální strana*) ohledně výzvy k bojkotu českých rodičů v Žatci. V Žatci uveřejnil časopis Saazer Kreisbote těsně před zápisem do škol seznam všech českých rodičů, kteří posílají děti do české školy. Obecní strážníci tato čísla roznášeli po domech, kde bydlí dotyční čeští rodiče. Časopis veřejně štvál proti obyvatelům české národnosti.

Návrh poslance **J. Čelakovského** (*strana svobodomyšlná*) stran zákonné úpravy národnostního školství.

Jednání sněmu dne 23. září 1911

Dotaz poslance **A. Sobotky** (*radikálně státoprávní strana*) ohledně svévolného porušování práv českého jazyka okresním soudem v Teplicích. Antonín Sobotka, podal jako advokát jménem pana Hatle, hostinského v Radotíně, žalobu na pana Pokorného. Okresní soud v Teplicích tuto žalobu odmítl německým usnesením z důvodu, „že prý u c.k. okresního soudu tohoto jest jedině v zemi obvyklým jazyk německý.“ Soud tuto žalobu vrátil nevyřízenou zpátky. Poslanec tento postup označuje jako protizákonný, neboť odporuje Stremayerovým jazykovým nařízením, státnímu i základnímu zákonu i soudnímu řádu.

Jednání sněmu dne 27. září 1911

Dotaz poslance **Hlíňáka** ve věci porušování práv českých živnostníků na libereckém trhu. Živnostníci a obchodníci, kteří se přihlásili k obcovací řeči české se nesmějí účastnit veřejného trhu. Liberecká tržní policie jim nedovoluje vstup na trh. Dokonce ani těm živnostníkům, kteří platí daně samotnému Liberci.

Dotaz poslance **Hlíňáka** ohledně systematického porušování práv českého jazyka u soudu na území obývaném německou většinou. Soudy v těchto oblastech zamítají česká ústní i písemná podání. Tyto soudy prohlašují, že jediným obvyklým jazykem je jazyk německý. Příkladem tohoto jednání je okresní soud v Ústí nad Labem, Chrastavě, Jablonci n. N, ale i ve Frýdlantu. Okr. soud ve Frýdlantu dokonce vrátil česky psanou přílohu z důvodu, „že je psána v řeči, které prý tam nerozumějí a činil právního zástupce odpovědným za právní následky, pokud nepředloží řádnou, tj. německou plnou moc.“ Další „provokace“ se dopustil

okr. soud v Liberci, kde soudce dal v česky projednávané trestní věci česká prohlášení protokolovat německy.

Jednání sněmu dne 29. září 1911

Dotaz poslance **Hlíňáka** o nedodržování práv českého jazyka u městského úřadu v Liberci. Liberecký úřad nepřijímá od 1. ledna 1898 česká podání, vrací je s odůvodněním, že jim nerozumí. Česká podání jsou tak považována za nepodaná. V poslední době česky adresované zásilky ani neotvírá a vrací je zpět s odůvodněním, že nejsou adresovány do Reichenberg. Liberecký úřad se odvolává na vyhlášku, ve které je stanoveno, že jazyk český není v Liberci obvyklým a tedy, že Liberec není povinen přijímat česky psaná podání. Přestože tato vyhláška byla prohlášena za nezákonnou, městská rada se na ni stále odvolává a nedbá nařízení vládních orgánů.

*Dotaz poslanců **K. Baxy, A. Švehly** (*agrární strana*) a **F. Fiedlera** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně zavírání českých soukromých škol ve Vídni.*

Návrh poslance **Hlíňáka** na vydání zákona na ochranu minorit v životě veřejném. Poslanec v tomto návrhu požaduje, aby bylo nadále za trestný čin považováno:

- 1) omezování volné návštěvy veřejných trhů živnostníkům druhé národnosti
- 2) zakazování nápisů ve druhém zemském jazyce na školách, hřbitovních pomnících, atd.
- 3) vypovídání z bytů, práce, odepírání práva domovského
- 4) nátlak na rodiče ohledně posílání dětí do školy s vyučovacím jazykem jiným než mateřským
- 5) odepření služeb veřejnými úředníky z příčiny národní předpojatosti.

Jednání sněmu dne 3. října 1911

Dotaz poslance **F. Blahovce** (*národní strana svobodomyslná*) ohledně úmyslného tupení českého jazyka na státních drahách. Protože je správa nucena, aby byly lístky vydávány dvojjazyčně, jsou často tisknuty s nejhrubšími chybami v českém textu. Poslanec to považuje za úmyslné komolení českého jazyka. Dále si stěžuje, že v tzv. uzavřeném území jsou stanice vyvolávány pouze německy.

Prohlášení místodržitele Františka Thuna o odročení zemského sněmu.

8. ZÁVĚR

Z analýzy pramenů vyplývá, že menšinové otázky projednáváné na zemském sněmu lze rozdělit do několika okruhů. Prvním okruhem byla problematika menšinového školství projednáváná v průběhu celého námi sledovaného období. Dalším velmi ožehavým tématem se stala otázka dodržování jazykové rovnoprávnosti ve správě veřejné a úřady samosprávy. Tato problematika byla projednávána nejčastěji v posledním volebním období, totiž v letech 1908 – 1911, kdy se zemský sněm sešel naposledy. Sčítání obyvatelstva se objevovalo jako další samostatný okruh otázek řešených na zemském sněmu. V této záležitosti převážně interpelovali čeští poslanci. Důsledkem těchto komplikovaných vztahů mezi majoritou a minoritou bylo pronásledování obyvatel menšiny. V lepším případě byli příslušníci národnostních menšin vypovídati z práce, popř. z bytu, v horším případě docházelo přímo k fyzickému napadání příslušníků druhé národnosti. Tyto násilné střety se neomezovaly pouze na dospělé občany obou národností, k násilným střetům docházelo i mezi dětmi.

Při hlubším zkoumání lze zjistit, že ze strany českých poslanců byly nejčastěji předkládány interpelace a dotazy v záležitosti české menšiny v Liberci. Na druhé straně němečtí poslanci interpelovali ohledně německé menšiny v Praze. Němečtí poslanci rovněž řešili otázku německé menšiny v Hradci Králové a Plzni. V letech 1895 – 1907 se často objevuje otázka českobudějovického sporu. V posledním období, pravděpodobně v souvislosti s dohodou uzavřenou mezi Čechy a Němci v Českých Budějovicích, tato otázka mizí. Dalšími oblastmi, v jejichž záležitosti čeští poslanci vystupovali, byly okresy na severu Čech - Duchcov a Most, dále pak okres Sokolov a okolí Chebu. Tedy oblasti, kde počet českých obyvatel narůstal v souvislosti s ekonomickou migrací.

V letech 1895 – 1901 byly interpelace předkládány převážně mladočeskými poslanci. Hlavním důvodem byl fakt, že k diferenciaci uvnitř strany svobodomyslné a vytvoření nových politických stran došlo až na konci tohoto období. V následujícím období se objevují poslanci strany státoprávně radikální a radikálně pokrokové, agrárníci a opět mladočeši. V posledním období nejčastěji své dotazy ve věci české menšiny předkládali národně sociální poslanci. V otázce německých menšin vystupovali jak poslanci německé strany pokrokové, tak i poslanci strany lidové. S radikálními požadavky vystupovali všenněmečtí poslanci.

Nejaktivnějšími poslanci v tomto směru byli politici, kteří z oblasti obývané početnou českou menšinou pocházeli a nebo v ní prožili určitou část svého života. Proto se neustále

opakují jména poslanců Václava Šamánka a Josefa Hlišáka; oba působili v Liberci. V tomto německém centru byl tlak proti české menšině zvláště silný.

V námi sledovaném období se čeští i němečtí zemští poslanci museli vyrovnat s řadou návrhů, které byly sněmu předkládány a které se týkaly řešení národnostního poměru. Představy českých a německých politiků se výrazně lišily. Také požadavky, týkající se uspořádání českých zemí, byly odlišné. Němečtí poslanci opakovaně sněmu předkládali návrhy na vytvoření jazykově uzavřených oblastí. S takovým návrhem vystoupil na sněmu v únoru roku 1910 např. poslanec Pergelt. V návrhu žádal rozčlenění území do tří skupin okresů, a to na okresy jednojazyčné německé, české a smíšené. V praxi by to znamenalo zřízení jednojazyčných okresů německých. V českých okresech by byly i nadále užívány oba zemské jazyky, neboť s tímto návrhem úzce souvisel další německý požadavek na zavedení němčiny jako státní řeči. Tyto představy však Češi rezolutně odmítali a stále trvali na svém požadavku na zavedení češtiny jako vnitřní úřední řeči.

Při projednávání změny volebního řádu do zemského sněmu čeští politici požadovali zavedení všeobecného hlasovacího práva. Byli si vědomi, že tato změna by přinesla hlasovací právo příslušníkům menšin v převážně německých oblastech. Němci naopak žádali návrh na vytvoření národnostních kurií na zemském sněmu. Reforma volebního řádu nebyla nikdy uskutečněna, neboť v souvislosti s jejím projednáváním začala německá obstrukce sněmovního jednání, která zahájila vleklou krizi zemského sněmu.

Vzhledem k přerušovanému jednání zemského sněmu je jasné, že některé z významných menšinových a národnostních sporů, projednávané např. na říšské radě, se na sněmu neobjevily.

Ze všech těchto skutečností vyplývá, že konflikt mezi Čechy a Němci na přelomu 19. a 20. století neustále zesiloval a to přesto, že proběhla řada česko-německých jednání o vyrovnání. Rostoucí národnostní napětí se nejvíce projevovalo v oblastech s rozhodující převahou jedné národnosti. Němci se snažili udržet své výlučné postavení, alespoň v příhraničních oblastech Čech. Proto jakékoli aktivity obyvatel české národnosti považovali za ohrožení svých národnostních zájmů. Na druhé straně se Češi pokoušeli zlepšit postavení menšin v těchto oblastech zřizováním menšinových škol, zakládáním nejrůznějších spolků a snahou o zavedení úplné jazykové rovnoprávnosti ve všech sférách veřejného života. Touto organizovaností vliv českých menšin sílil. V oblastech smíšených, kde poměr obyvatel české a německé národnosti nebyl tak rozdílný, např. v Českých Budějovicích, se zdálo, že cesta k úpravě poměrů je nadějná a z hlediska otázek projednávaných na zemském sněmu je zřejmé, že národnostních střetů zde ubylo.

Zhoršující se česko-německý národnostní konflikt negativně poznamenával život příslušníků národnostních menšin. Čeští obyvatelé, zvláště přihraničních oblastí Čech, byli vystaveni velkému tlaku ze strany majority. Na tento tlak upozorňovali čeští poslanci ve svých interpelacích na sněmu. Projednávání menšinových otázek vyvolávalo pobouřené reakce německých poslanců a vedlo k dalšímu prohlubování „propasti“ mezi Čechy a Němci.

9. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK a SYMBOLŮ

c.k. – císařsko-královské

čl. – článek zákona, popř. ústavy

JP – doplněno z Jednacíh protokolů sněmu českého

m – zvolen za volební okres měst a průmyslových míst

okr. – okres

SZ – Stenografické zprávy sněmu českého

v - zvolen za volební okres venkovských obcí

* - netýká se přímo menšinových otázek

10. SEZNAM LITERATURY a PRAMENŮ

10.1. Literatura

- Bělehrádek, F., České školy v Deutschböhmen. In: Český živel v Deutschböhmen, Praha 1918, s. 55-71.
- Bělehrádek, F. – Moravec, F.V., Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky. In: Tobolka, Z.V., Česká politika V., Praha 1913.
- Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder. R. Oldenbourg Verlag, München – Wien 1979 –1999.
- Cohen, G.C, Němci v Praze 1861 – 1914. Karolinum, Praha 2000, 314 s.
- Čaňová, E., Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách 1848 – 1918. SÚA, Praha 1995, 103 s.
- Efmertová, M.C., České země v letech 1848 – 1918. Libri, Praha 1998, 463 s.
- Hajný, J., Kdo byl kdo v našich dějinách do r. 1918. Libri, Praha 1993, 571 s.
- Havránek, J., Češi v severočeský a západočeských městech v letech 1880 – 1930. In: Ústecký sborník historický 1979, s. 227-253.
- Choc, V., Přehled politických stran v Čechách. Praha 1919.
- Joklík, F., Ústavní poměry rakouské. Praha 1899.
- Kazbunda, K., Krize české politiky a vídeňská jednání o tzv. punktace roku 1890. In: ČČH 50, Praha 1934, s. 80-108, 310-346, 491-528 a ČČH 51, Praha 1935, s. 41-82, 294-320, 514-554.
- Kazbunda, K., Otázka česko-německá v předvečer velké války. Karolinum, Praha 1995, 477 s.
- Klíma, V., Politické strany v Čechách na přelomu 19. a 20. století. In: Acta Inc. 7, 1982, č. 5-8, 3+6+4 ss.
- Kořalka, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Argo, Praha 1996. 354 s.
- Krejčí, D., Ústava mocnářství rakousko-uherského. In: Tobolka, Z.V., Česká politika II., Praha 1907.
- Křen, J., Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780 – 1918. Academia, Praha 1990, 508 s.
- Lišková, M., Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861 – 1913. SÚA, Praha 1994, 379 s.
- Luft, R., Politická kultura a české stranictví před první světovou válkou. In: Collegio Carolino ad Honorem 1990, s. 39 - 50

- Luft, R., Politická kultura a české stranictví před první světovou válkou. In: Collegio Carolino ad Honorem 1990, s. 39 - 50
- Malý, K. - Sivák, F., Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do roku 1918. H&H, Praha 1993, 533 s.
- Měchýř, J., České národní menšinové školství v Čechách. In: Sborník k problematice multietnicity, Praha 1996, s. 67-84.
- Melanová, M., Liberec na cestě k projektu samostatné provincie. In: Česko-slovenské vztahy, Liberec 1996, s. 83-95.
- Melanová, M., Česká menšina v Liberci před první světovou válkou. In: Fontes Nissae 2000/I, s. 93-122.
- Navrátil, M., Almanach sněmu Království českého 1895 – 1901. Praha 1896, 135 s.
- Navrátil, M., Almanach českých lékařů. Praha 1913, 387 s.
- Navrátil, M., Almanach českých právníků. Praha 1904.
- Navrátil, M., Almanach říšské rady (1901-1906). Tábor 1901.
- Navrátil, M., Nový český sněm (1901 – 1907). Tábor 1902.
- Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 (I.-X. Band). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Schelle, K., Vývoj státní správy v dokumentech. Část 1. (do r. 1945), MU Brno 1992, 339 s.
- Srb, A., Šedesát let politického zápasu o práva národa českého 1848 – 1908. F. Šimáček, Praha 1908
- Srb, A., Politické dějiny národa českého od roku 1861, díl 1., Praha 1899.
- Škarda, V., Myšlenky o česko-německém smíru. In: Výbor statí a řečí Dr. Václava Škardy, vyd. M. Sísová, Praha 1912.
- Špiritová, A., Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850- 1918. SÚA, Praha 1993, 255 s.
- Špiritová, A., České kluby členů poslanecké sněmovny říšské rady v letech 1879-1918. In: Paginae historiae 1992, s. 170-189.
- Tobolka, Z.V., Politické dějiny československého národa od r. 1848 do dnešní doby I-IV. Praha 1932-1937.
- Tobolka, Z.V. - Kramář, K., Dějiny české politiky nové doby. In: Česká politika III., Praha 1909.
- Urban, O., Česká společnost 1848-1918. Svoboda, Praha 1982, 690 s.
- Vaněček, V., Dějiny státu a práva v Československu. Orbis, Praha 1970, 534 s.

- Velek, L., Pokus o česko-německé vyrovnání 1899-1900 – Konference u Chiariho. In: ČČH 96, Praha 1998, s. 532-560.
- Velek, L., Koeberovy česko-německé smiřovací konference 1900. In: Časopis národního muzea 168, Praha 1999, s. 28-54.
- Vykoupil, L., Slovník českých dějin. Geoetown, Praha 1994, 427 s.
- Živanský, T., Rakousko-Uhersko po stránce národnostní. In: Tobolka, Z.V., Česká politika I., Praha 1906.
- Kalendář kulturních a politických událostí v roce... (1894,1895,1896).
- Kalendář politický za rok 1899.
- Parlamentární rukojeť (1891 – 1897) s podobiznami a životopisy poslanců (sestavil M. Navrátil), Tábor 1902.

10.2. Prameny

- Stenografické zprávy sněmu českého 1895 – 1913.
- Jednací protokoly sněmu českého 1895 – 1913.

11. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Opis ze zřízení zemského ze dne 26. února 1861, In: Navrátil, M., Almanach sněmu království Českého 1895 -1901, Praha 1896.

Příloha č. 2 – Plán českého zemského sněmu v letech 1895 – 1901, In: Navrátil, M., Almanach sněmu království Českého 1895 -1901, Praha 1896.

Příloha č. 3 - Podobizny českých zemských poslanců, In: Navrátil, M., Almanach sněmu království Českého 1895 -1901, Praha 1896.

Příloha č. 4 – Podobizna místodržitele a německých zemských poslanců, In: Navrátil, M., Almanach sněmu království Českého 1895 -1901, Praha 1896.

Příloha č. 5 – Ukázka ze stenografických zpráv zemského sněmu, In: Stenografické zprávy – jednání sněmu 14. 1. 1896, zasedání zemského sněmu 1895 – 1896, sezení 1 – 13.

Příloha č. 6 – Přehled politických okresů podle výsledků sčítání v letech 1880, 1890 a 1900, In: Tobolka, Z.V., Česká politika I., s. 286-288.

Příloha č. 7 – Mapa soudních okresů v českých zemích podle řeči obcovací, In: Tobolka, Z.V., Česká politika I.

Ze zřízení zemského ze dne 26. února 1861

§ 3. Sněm Království českého skládá se ze 242 poslancův, a sice:

- a) z knížete arcibiskupa pražského a biskupů litoměřického, královehradeckého a budějovického
- b) z rektorů české a německé univerzity v Praze a
- c) z 236 poslanců volených a to:
 - I. v kurii velkostatkářské 70
 - II. v městech a obchodních komorách 87
 - III. v obcích 79

§ 6. Doba úřadování maršálka, jakož i doba sněmovní vyměřená na 6 let.

§ 17. Ke každému zemskému zákonu jest potřebí, aby ho schválil sněm a císař potvrdil.

§ 18. Za záležitosti zemské pokládají se všeliké zákonodárné věci, které v zákoně ze dne 21. prosince 1867 říš. zák. č. 114 o zastupitelstvu říše, nejsou vyhrazeny radě říšské. Je to hlavně zemědělství, stavby veřejné a ústavy dobročinné z prostředků zemských, zemský rozpočet, záležitosti obecní, dále záležitosti církevní a školní v mezích zákonů obecných, konání přípravek a opatrování i ubytování vojska, atd.

§ 38. Aby se mohl sněm platně usnášeti, k tomu potřebí jest přítomnosti polovice poslanců a absolutní většiny hlasů. Při rovnosti hlasů pokládá se návrh za zamítnutý.

Z řádu volení do sněmu ze dne 26. února 1861

§ 2. Velkostatkáři volí poslance ve dvou sborech a sice 16 poslanců za svěřenecký a 54 za nesvěřenecký velkostatek.

§ 6. Obchodní komory v Praze a v Liberci volí po 4, v Chebu po 3, v Budějovicích a v Plzni po 2 poslancích.

§ 13. Poslance v městech má právo voliti ten, kdo platí nejméně 5 zl. daní přímých, počítajíc v to také mimořádné přírážky, není-li vyloučen z práva voličského dle § 3 zákona ze dne 17. ledna 1870 č. 8 z.z.

§ 15. Ve venkovských obcích volí se voliteli. Na 500 občanů připadá jeden volitel. Malé obce s méně než 500 obyvateli volí též jednoho volitele.

Vitáček	23	25	26
Černin Jos.	28	29	30
Dr. Černin Eug.	31	32	33
Leop. Sternberg	34	35	36
Dobrenský Jan	37	38	39
Hlávk	40	41	42
Filip Sternberg	43	44	45
Ložek F.	46	47	48
Biskup Budjovický	49	50	51
Královhradecký	52	53	54

Bureau	Nejv. maršálek Lobkovic J.	Náměstek Lippert
Zástupcové vlády	Zpravodaj	Stenografové

212	213	214	215
Schücker K.	Legier	Wanderlich	Nische
Solreiner	Richter J.	Leitner	Taschek
Kuoll	Eppinger	Elitz	Kindermann
Schücker Z.	Schücker	Müller	Bohaly
Funk	Röhling	Steinbach	Hallwich
Peschka	Muse	Böns	Langer
Theumer	Herbig	Jäger	Heinzel
Milner	Walter	Niebig	Siegmund

PLÁN sněmu království Českého (1895-1901).

Lenz	Karlach	Pollak	Tondr
46	47	48	49
Sulc	Rombald	Černin Eug.	Horák V.
43	44	45	46
Mareš Česk	Kolovrat	Chotek Em.	Horák V.
37	38	39	40
Pabstmann	Tomáš	Thun Zd.	Nostic
34	35	36	37
Falfy	Zedtwitz-Kurt	Kleist	Wiedersberg
31	32	33	34
Max Zedtwitz	Hektor	Rektor	Biskup
28	29	30	31
Litoměřský	desk. univ.	desk. univ.	desk. univ.
25	26	27	28

188	189	190
Breuther	Reiniger	Prade
Lippert	Ludwig	Schlegel
Richter A.	Kahl	Richter
Scharachmid	Pfeiffer Fr.	Pergalt
Schlesinger	Dr. Urban	Fournier
Zintl	Albl	Raus
Posselt	Krepek	Steiner A.
Kiemann	Pfeiffer J.	Hofmann

Mixa A.	Vojáček	Hilprandt	Práček
76	77	78	79
Radimský	Stojáček	Sambora	Sajfert
72	73	74	75
Schwarzenberg J.	Lažanský V.	Mensdorf	Lažanský J.
68	69	70	71
Křid	Porák	Daubek	Metal
64	65	66	67
Hora	Pila	Chotek Ferd.	Harrach
60	61	62	63
Fišera	Eisenstein	Karel Schwarzenberg	Buquoy
56	57	58	59
Rybič	Wett. Schwarzenberg	Brand	Vojáček
52	53	54	55
			Schönborn
			49

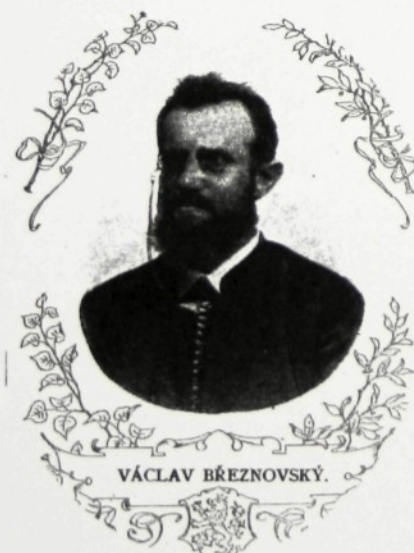
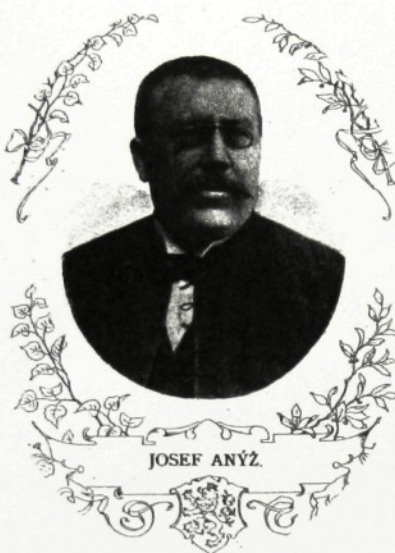
Slama	K. andbolz	Taklý	Vorlíček	8	Horvoka	91
Komárek	Boček	Bernard	Dvořák V.	8	Podlipný	92
Hyrá	Kodmin	Setunský	Jann	97	Nehaill	93
Brzobd	Foft	Kramář	Kalzl	98	Sokol	94

Heller	Čelakovský	Herold	Škarda	114	Hájek	111
- Zahof	Pinkas	Víšek	Černoborský	115	Jaros	112
Engel	Dvořák	Podlipný	Anýž	116	Žalud	113

Adámek	Schwarz	Grégr	Námec	130	Wobanka	125
Kudrnka	Brdlik	Janda V.	Barák	131	Horák J.	127
Jedřich	Pech	Dolezal	Scharl	132	Kovarik	128
Slavík	Holce	Krajník	Moravec	133	Špindler	129

107	108	109
Pippich	Katzenwandel	Wernunsky
Janda E.	Aigner	Perutz
Pacák	Gebler	Glöckner
Plaček	Iro	Herbst
Leminger	Kletzenbauer	Goldberg
Kůs	Opliz	Tausche
Šolc J.	Baxa	Schmidt

148	149	150
Kryf	Nedoma	Loula
Hodys	Karlík	Materna
Blásek	Formánek	Kašan
Klouček	Malmný	Kounic
Šolc	Steiner F.	Vašatý
Mareš J.	Černý	König
Nikfield	Suda	Dyk

KÁREL IRO.

JUDr. KAREL SCHÜCKER.

KAREL hr. COUDENHOVE.

Dr. LUDVÍK SCHLESINGER.

JUDr. ALBERT WERUNSKY.

žena byla 14 dní bez práce a poukázána na dobročinnost.

Její propuštěním bylo dělnictvo navzájem proti sobě poštíváno. Někteří čeští dělníci nechtěli snášeti odporné ústrky a nadávky jednak se strany továrny, jinak se strany štvaných dělníků německých, tak že dne 2. a 3. září 1895 nemohouce dítě svých dětí do školy české, z továrny a práce odešli.

Případy, jaký uveden tuto z malé vsi Zabrneho, opakují se po Čechách často a vždy musí podléhnouti český dělník německému továrníku se ztrátou práce a poškozen jsa na výchově své rodiny.

Podepsaní se tážou:

1. Jsou tyto a takové nezákonné poměry Vaší Excellenci známy?

2. Co hodlá Vaše Excellence učiniti, aby:

a) česká národnost, čeští dělníci, našli zákonnou ochranu proti násilnostem a příkořím vůbec;

b) bylo zamezeno, aby německý továrník nezasahoval surovým způsobem do rodinných práv svého dělnictva;

c) p. řídící učitel Zábrodský neagitoval proti české škole matečné v Nema-jově a nešval zaměstnavatele a dělníky národnosti německé proti dělníkům českým proto, že chtějí své děti dávat do školy české;

d) c. k. okresní hejtmanský ve Vrchlabí plnil svou povinnost?

V Praze, dne 14. ledna 1896.

Dr. Moravec a soudruzi.

rozhodně prohlásila, že poslední své dítě poněmčiti nedá a dítě z české školy nevezme.

Pro neposlušnost dostala výpověď na 14 dní nejen sama ale i obě dcery, které tam pracovaly. Rodina byla tím odkázána na veřejnou dobročinnost. Několik dní po tom, kdy dostala výpověď Bláhová, octla se na továrně — uvnitř — vyhláška, kterou se měnil dosavadní řád tovární v ten smysl, že továrník může beze vší výpovědi kdykoli propustiti dělníka okamžitě z práce, jakož i dělník kdykoli z práce vystoupiti.

Bylo všeobecné přesvědčení, že se tak stalo jen vůči těm neposlušným dělníkům českým a to zásluhou p. řídícího učitele Zábrodského.

Aby věc nebyla tak příliš okatá, nechali dělníci a dělnice na pokoji prozatím až do prázdnin roku 1895.

Když pak asi týden před začátkem školního roku letošního několik jiných dělnic dovedlo děti své k zápisu do školy matečné v Nema-jově, bylo jim opět v továrně důtklivě domlouváno. Poněvadž domluva nepomohla, octly se na vratech továrny dvě vyhlášky; na ječné oznámeno bylo, kdy jest zápis do německé školy v Debrněm, na druhé, že bude každý z práce propuštěn, kdo děti své zasle jinnam, než do školy Debrnské.

Když ani to nepomohlo, přišel učitel Zábrodský do továrny, domlouval a sliboval jednotlivým dělnicím a přítomnosti zřizenců továrny, jen aby své děti nedávaly do Nema-jova.

Těmito sliby a hrozbami daly se některé obměkčiti. Avšak Julie Čiverná, která již dříve měla svou jednu holčičku v matečné škole, vytrvala. Hned příštího rána vrazil předlářský mistr rozčilen do továrny, obořil se zhurta na Čivernou, kázal, aby nechala práce a šla si hned do kanceláře pro knížku.

Na otázku, proč má hned odejiti, řečeno jí, že již ví, proč. Byl toho dne první den ve školním roce letošním a p. „Spinnmeister“ záhy zjistil, že dítě její do německé školy nepřišlo. V kanceláři doplatili jí 8 kr. mzdy a musila knížku svou přijati. Žena ta živi sebe, starou matku a dítě. Celá nestrnulá šla domu. Na její stížnost od c. k. hejtmanský vrchlabského nebylo jí ani odpověděno. Nebohá

Páni posl. dr. Moravec a soudruzi mně odevzdali dotaz k Jeho Excellenci panu místodržiteli.

Žádám, by tento dotaz byl přečten.

Die Herren Abgeordneten Dr. Moravec und Genossen haben mir eine Interpellation an Se. Excellenz den Herrn Statthalter übergeben.

Já erfuche dieselbe zu verlesen.

Sněmovní sekretář Höhm (šte): Dotaz posl. dra. Moravce a soudruhů k Jeho Excellenci panu hraběti Thunovi, c. k. místodržiteli království českého.

Koncem školních prázdnin roku 1894 přivedlo několik českých matek své české děti (početem 5) k zápisu do matečné školy Nema-jovské. Byly to dělnice z továrny Neumann Fr. et Comp. v Debrněm okrese Vrchlabského. Při zápisu byvše doma upozorněny na nesnáze, jež by se jim se strany zaměstnavatele přihoditi mohly, tázali se o radu, která se mají zachovati, kdyby na ně byl činěn nátlak, aby daly své děti do tamní Debrnské školy německé. Bylo jim řečeno, že rodičové o svých dětech rozhodují sami a ne továrník. Do listopadu byl jakž takž pokoj. Když však ostatní čeští rodičové, dělníci v této továrně, zvěděli a se přesvědčili o očividném prospěchu českých těchto dětí v české škole, netajili se svým úmyslem, že příštím rokem pošlou dítka své do matečné školy Nema-jovské.

Toho se zalekl řídící tamní německé školy Zábrodský; i naléhal stále na továrníka, jenž, jakkoli vyznání mojžíšského, zároveň jest místním školdozorcem křesťanské dvojtřídky Debrnské, aby nedovolil svým dělnicím odváděti děti do školy české. Lze předpokládati, že řídící p. Zábrodský činil tak z obavy, aby jeho škola dvojtřídní jakožto taková teprve 3 roky stávající, neklesla na jednotřídnou, poněvadž by ztratil nejméně 35 zcela, pravím zcela, českých dětí ze 100 žáků školy Debrnskou navštěvujících.

Továrník zavolal si do kanceláře jednu ženu po druhé, sliboval a hrozil, aby děti daly do tamní školy německé. Nejvíce doléhal na chorobnou Bláhovou, která pokládána za původ hnutí a na niž p. řídícím hlavně upozorněn byl, poněvadž

Okresy české.

Domáciho obyvatelstva s českou obcovací řečí bylo procent

	1880	1890	1900
Praha město	80·71	83·50	89·50
Benešov	99·83	99·82	99·65
Blatná	99·92	99·92	99·99
Čáslav	99·48	99·42	99·30
Český Brod	99·73	99·83	99·89
Domažlice	79·97	80·38	81·38
Hořovice	99·67	99·52	99·39
Chotěboř	99·32	99·37	99·36
Chrudim	99·88	99·71	99·89
Jičín	96·05	96·32	96·77
Karlín	95·86	96·14	96·30
Kladno	99·48	99·39	99·26
Kolín	98·90	99·76	99·92
Král. Hradec	97·98	98·47	98·41
Kralovice	80·51	80·68	81·73
Kutná Hora	99·49	99·64	99·34
Ledeč	99·86	99·92	99·98
Louny	97·43	98·68	99·27
Mělník	99·54	99·73	99·83
Milevsko	99·72	99·82	99·93
Mladá Boleslav	97·99	98·72	98·32
Mnichovo Hrad.	90·36	91·69	92·13
Náchod	98·89	99·11	99·53
Německý Brod	83·90	84·63	83·64
Nové Město n. M.	87·02	86·87	87·55
Nový Bydžov	99·24	99·67	99·84
Pardubice	99·45	99·09	98·95
Pelhřimov	99·83	99·85	99·93
Plzeň	90·31	90·59	91·62
Písek	99·44	99·62	99·36
Poděbrady	99·36	99·37	99·62
Přeštice	99·34	99·63	99·65
Příbram	99·57	99·67	99·84
Rakovník	98·37	98·21	98·32
Roudnice	98·64	99·65	99·60
Rychnov nad Kněž.	99·39	99·60	99·86
Rokycany	98·97	98·49	98·74
Selčany	99·57	99·83	99·93
Semily	99·13	98·78	98·90
Slaný	99·72	99·69	99·82
Smíchov	95·73	96·31	96·92
Strakonice	99·33	99·62	99·85
Tábor	99·66	99·84	99·95
Třeboň	97·30	96·91	97·22
Turnov	89·25	93·67	93·92
Týn nad Vltavou	98·85	99·27	99·80
Vinohrady Král.	96·79	94·99	95·81
Vysoké Mýto	99·82	99·43	98·96
Žižkov	97·68	98·40	98·93

Okresy německé.

Domáciho obyvatelstva s německou obcovací řečí bylo procent

	1880	1890	1900
Liberec město	90·83	94·60	92·24
Aš	100·00	99·97	99·99
Česká Lipa	99·61	98·36	98·36
Děčín	98·37	98·50	98·75
Dubá	97·25	97·49	97·64
Falknov	99·34	99·22	98·88
Frydlant	99·12	99·67	99·85
Cheb	99·44	99·74	99·58
Chomutov	97·87	98·65	97·88
Jablonné	99·95	99·44	99·85
Jablonec	97·00	96·99	98·02
Jáchymov	99·88	99·86	99·89
Kadaň	98·85	99·27	99·46
Kaplice	94·95	95·46	95·24
Karlovy Vary	99·66	99·75	99·73
Kraslice	99·93	99·89	99·96
Liberec okolí	97·50	98·27	98·89
Litoměřice	84·75	83·09	82·80
Planá	100·00	99·86	99·65
Podbořany	96·80	97·44	97·01
Rumburk	99·59	99·89	99·97
Stříbro	87·33	85·60	83·88
Šluknov	99·92	99·80	99·88
Tachov	99·86	99·85	99·85
Teplá	99·96	99·84	99·88
Teplice	94·78	93·95	89·65
Ústí n. L.	98·24	98·51	98·71
Vrchlabí	96·19	97·85	97·28
Žatec	91·90	92·27	94·83
Žlutice	98·58	98·5	98·65

Okresy smíšené.

Z domáciho obyvatelstva bylo s obcovací řečí

	českou			německou		
	1880	1890	1900	1880	1890	1900
procent						
Čes. Budějovice	77·50	79·77	78·23	22·50	20·19	21·58
Jilemnice	75·18	75·66	76·21	24·82	24·34	23·79
Jindř. Hradec	50·80	53·03	54·92	49·20	46·95	45·00
Klatovy	81·35	81·30	78·13	18·65	18·70	21·86
Král. Dvůr	65·88	66·62	69·38	32·63	33·36	30·33
Lanškroun	55·84	56·15	58·36	44·16	43·85	41·63
Litomyšl	70·49	70·65	71·02	29·51	29·35	28·97
Polička	70·98	71·10	70·90	29·02	28·90	29·10
Prachatice	51·60	50·86	50·25	48·40	49·14	49·71
Sušice	53·30	52·74	58·01	46·70	47·26	41·99
Žamberk	48·46	48·82	50·09	51·54	51·18	49·91
Broumov	25·41	24·49	23·87	74·59	75·51	76·13
Duchcov	10·81	12·94	20·54	89·19	87·06	79·34
Horšův Týn	19·54	20·24	22·54	80·46	79·76	77·46
Krumlov	27·27	26·52	25·79	72·72	73·44	74·51
Most	8·13	17·99	24·46	91·87	82·20	75·51
Trutnov	18·65	18·28	20·28	81·35	81·72	79·46

[illegible]